

Γεωργιάδης Κωνσταντίνος | Γκούμα Όλγα
Δεσπότης Σωτήριος | Κατσαρού Κωνσταντίνα | Νιζάμης Κλεάνθης
Στογιαννίδης Αθανάσιος

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Θεός και Άνθρωπος:
αυτός ο Κόσμος, ο μικρός, ο μέγας!

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονίστρια / Αξιολογήτρια

Ράντζου Μαρία

Εν ενεργεία μέλος Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού Πανεπιστημίου

Αξιολογητής

Καλαμάτας Αθανάσιος

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Αξιολογητής

Τσακσάρας Δημήτριος

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Γαζιλιάν Εμμανουήλ

Πτυχιούχος Πληροφορικής

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Μποζιονέλος Γαβριήλ

Πτυχιούχος Γραφιστικής

Υπεύθυνη του μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης

Ειρήνη Παπαδάκη, Σύμβουλος Β΄ ΙΕΠ, Μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Γεωργιάδης Κωνσταντίνος
Γκούμα Όλγα
Δεσπότης Σωτήριος
Κατσαρού Κωνσταντίνα
Νιζάμης Κλεάνθης
Στογιαννίδης Αθανάσιος

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Θεός και Άνθρωπος:
αυτός ο Κόσμος, ο μικρός, ο μέγας!

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Γεωργιάδης Κωνσταντίνος
Γκούμα Όλγα
Δεσπότης Σωτήριος
Κατσαρού Κωνσταντίνα
Νιζάμης Κλεάνθης
Στογιαννίδης Αθανάσιος

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

Δημιουργικό τμήμα Εκδόσεων Πουκαμισάς

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ - ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Λογαρνού Ελπίς

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Γιώργος Κόρδης, *Ανάσταση*

Περιεχόμενα

Ταυτότητα του βιβλίου	7
-----------------------------	---

1ο ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Θεός

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ I: Ο Θεός αποκαλύπτεται μέσα στην ιστορία

1η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Αποκάλυψη: «φανερώση» του Θεού στην ιστορία	8
--	---

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ II: Η σχέση με τον Τριαδικό Θεό

2η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Μαζί σου, μαζί μου, μαζί Του... ..	14
---	----

3η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Από το Εγώ στο Εσύ κι από το Εσύ στο Μαζί... ..	19
--	----

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ III: Επικοινωνώντας με τον Θεό

4η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Προσευχή: επικοινωνία και πάλη με τον Θεό... ..	25
--	----

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ IV: Η δικαιοσύνη του Θεού

5η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Δικαιοσύνη: η ύψιστη ευθύνη	30
--	----

2ο ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Δημιουργία – Πτώση

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ I: Ο Θεός ως Δημιουργός του κόσμου και του ανθρώπου

6η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Γνώριζε και μη, ερεύνα ή γνώριζε, και μη ερεύνα;	37
---	----

7η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Από το τίποτα στο μερικό και από το μερικό στο όλον	43
--	----

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ II: Η κατ' εικόνα Θεού δημιουργία του ανθρώπου και η προοπτική της ομοίωσης

8η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Από το κατ' εικόνα στο καθ' ομοίωσιν	47
---	----

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ III: Άνδρας και γυναίκα: Μοναδικοί και ισότιμοι

9η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Ανθρώπων δημιουργία και συνδημιουργία... ..	53
--	----

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ IV: Η ελευθερία του ανθρώπου

10η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Ελευθερία: δίκικοπο μαχαίρι... ..	59
---	----

11η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Ελεύθερος υπάρχω ή ελεύθερα ΣΥΝυπάρχω;	64
--	----

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ V: Ο ρόλος του ανθρώπου για το μέλλον της κτίσης

12η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Από δημιούργημα, (συν)δημιουργός... ..	68
--	----

3ο ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Άνθρωποι του Θεού

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ I: Προφήτες: Το όραμα και ο αγώνας για έναν καλύτερο κόσμο

13η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Ο Θεάνθρωπος και οι άνθρωποι του Θεού	74
---	----

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ II: Άγιοι: Άνθρωποι κάθε εποχής

14η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Η διαχρονικότητα της αγιότητας	81
--	----

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ III: Μνήμη Αγίων: Οι άγιοι ως πρότυπα της ζωής των χριστιανών

15η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Αγιότητα: πρότυπη ανθρωπότητα 86

16η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Συμβολή της αγιότητας στην ανθρωπότητα. 91

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ IV: Οι νεομάρτυρες της Εκκλησίας

17η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Στα ίχνη των μαρτύρων 96

4ο ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Ενανθρώπηση - Χριστός

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ I: Από τις προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης στο πρόσωπο του Χριστού

18η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Προφητική αποτύπωση – Μεσσιανική προτύπωση 103

19η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Θεού ενανθρώπηση – Θε-ανθρώπινων σχέσεων αποκατάσταση 109

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ II: Ο Χριστός ανάμεσα στους ανθρώπους

20η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Θεού ενανθρώπηση – ανθρώπων θέωση 115

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ III: Χριστός: Αληθινός Θεός και αληθινός άνθρωπος

21η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Δυο τέλειες φύσεις ενωμένες 120

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ IV: “Τίνα με λέγουσιν οί άνθρωποι εἶναι;”

22η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Χριστός: «σημείο αντιλεγόμενο» ή απόλυτη αλήθεια; 125

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ V: Ο Χριστός διδάσκει και θεραπεύει

23η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Από την «ιστορία» στην πράξη: παραβολές και θαύματα 129

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ VI: Από τον Πύργο της Βαβέλ στην κοινωνία της εν Χριστώ αγάπης

24η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Η μοναξιά της Βαβέλ και η κοινωνία της εν Χριστώ αγάπης 135

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ VII: Η σταυρική θυσία του Χριστού

25η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Όταν η αγάπη γίνεται θυσία: η Σταύρωση. 141

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ VIII: Ανάσταση: Η ζωή νικά τον θάνατο

26η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Η ζωή έξω από το μνήμα 146

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ IX: Ο Χριστός στην τέχνη

27η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Χριστός: πηγή έμπνευσης στην τέχνη. 151

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ X: Το ελπιδοφόρο μήνυμα της ενανθρώπησης του Χριστού

28η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Εκκλησία και πολιτική εξουσία: ουτοπική ή ρεαλιστική σχέση; 156

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ 164

Ταυτότητα του βιβλίου

Αγαπητές μας Μαθήτριες και Αγαπητοί μας Μαθητές,

σας καλωσορίζουμε στο βιβλίο Θρησκευτικών της Α΄ Λυκείου «Θεός και Άνθρωπος: αυτός ο Κόσμος, ο μικρός, ο μέγας!», θεματικός τίτλος στον οποίο στοχευμένα καταλήξαμε, εμπνεόμενοι από τον εθνικό μας ποιητή Οδυσσέα Ελύτη, καθώς κρίνουμε πως στην ποιητική του διατύπωση συνοψίζεται το περιεχόμενο και η προοπτική των διδακτικών του ενοτήτων.

Η φυσιογνωμία, η σκοποθεσία και το περιεχόμενο του βιβλίου προκαθορίζονται από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, δομή του Υπουργείου Παιδείας, εστιάζοντας στις ακόλουθες προβλέψεις: «Σε ό,τι αφορά το μάθημα των Θρησκευτικών στο Λύκειο επιδιώκεται να δημιουργηθεί περιβάλλον μάθησης ικανό να οδηγήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες στη δημιουργία ισχυρού υποβάθρου γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων» και «η κατανόηση της θεολογικής ορολογίας και η χρήση της θεολογικής γλώσσας συνιστούν απαραίτητη προϋπόθεση θρησκευτικού γραμματισμού» [ΦΕΚ 573/Β/06.02.23].

Το βιβλίο, λοιπόν, διαρθρώνεται σε τέσσερα (4) Θεματικά Πεδία: α) «Θεός», β) «Δημιουργία-Πτώση», γ) «Άνθρωποι του Θεού», δ) «Ενανθρώπηση-Χριστός», με τίτλους που παραπέμπουν στα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα και το περιεχόμενο των Θρησκευτικών της Α΄ Λυκείου. Οι ακόλουθες εικοσιτρείς (23) Θεματικές Ενότητες επιμερίζονται και αυτές, με την ευθύνη πλέον των συγγραφέων του βιβλίου, σε εικοσιοκτώ (28) Διδακτικές Ενότητες. Κύριο δομικό τους στοιχείο, καθαυτό αντικείμενο γνώσης, αποτελούν κλασικές πηγές της εκκλησιαστικής παράδοσης, δηλαδή κείμενα βιβλικά, αξιοποιώντας τη μετάφραση της Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας, και πατερικά, μνημεία τέχνης και πολιτισμού, όπου αποτυπώνεται η πίστη και η διδασκαλία της Εκκλησίας. Με βάση αυτή την ταυτότητα πολιτισμού, η σχολική κοινότητα θα έρθει σε διάλογο με τη σύγχρονη σκέψη και βιβλιογραφία, ιδίως των ανθρωπιστικών επιστημών, όπως και σε αντιπαραβολή με έτερες θρησκευτικές παραδόσεις, κινούμενη γενικότερα με κατεύθυνση από το «τοπικό» προς το «οικουμενικό». Σε κάθε περίπτωση, στην καλλιέργεια της ελεύθερης κριτικής σκέψης του μαθητή, στην οποία ήδη προϋποτίθεται τόσο η γνώση όσο και η συνταγματική πρόβλεψη για την ανάπτυξη ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών, βρίσκεται ο σκοπός του μαθήματος.

Δεν αναφερόμαστε σε ένα απλό βιβλίο, αλλά στο Πολλαπλό Βιβλίο, που για πρώτη φορά εισάγεται στην ελληνική δημόσια εκπαίδευση με συγκεκριμένες παιδαγωγικές και διδακτικές προδιαγραφές, προωθώντας κατά κανόνα τη διδακτέα ύλη του με τα πιο σύγχρονα τεχνολογικά μέσα. Στα πλαίσια της «βιωματικής μάθησης», η διαδικασία της γνώσης σε κάθε διδακτική ενότητα ακολουθεί μία σειρά από πολύ συγκεκριμένα βήματα. Τα δομικά της στοιχεία διακρίνονται σε τέσσερα (4) κύρια: α) το «Βιώνοντας/ Από πού να ξεκινήσω;», β) το «Εννοιολογώντας/ Καταλαβαίνω ότι...», γ) το «Αναλύοντας/ Εμβαθύνω» και δ) το Εφαρμόζοντας/ Εφαρμό-ΖΩ». Έπονται δύο δευτερεύοντα, το ε΄ στάδιο της «Αξιολόγησης» και το στ΄ της «Σύνοψης». Στο περιθώριο των σελίδων, τόσο της έντυπης όσο και της ηλεκτρονικής μορφής (ebook) του βιβλίου, «QR codes» μας εισάγουν σε Ψηφιακά Μαθησιακά Αντικείμενα, όπου η κύρια διδακτέα ύλη ανατροφοδοτείται και εμπλουτίζεται. Έτσι, η ανάγνωση και η μελέτη του βιβλίου που κρατάτε στα χέρια σας γίνεται υπόθεση εύκολη και συναρπαστική.

18 Ιουλίου 2024

Οι συγγραφείς του βιβλίου

Οδηγίες προς τον/
την εκπαιδευτικό.

1ο Θεματικό Πεδίο: Θεός

Θεματική Ενότητα I:

Ο Θεός αποκαλύπτεται μέσα στην ιστορία

1η

Διδακτική Ενότητα:

Αποκάλυψη: «φανέρωση» του Θεού στην ιστορία

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να εντοπίζω στις σχετικές βιβλικές διηγήσεις τους τρόπους με τους οποίους ο Θεός αποκαλύπτεται μέσα στην ιστορία.
- ◉ Να δίνω παραδείγματα μέσα από τα οποία φαίνεται η σημασία της αποκάλυψης του Θεού για τον άνθρωπο και τον κόσμο.

A. Από πού να ξεκινήσω;

«Θεέ, ποῦ εἶ;»

Το περί Θεού ερώτημα είναι διαχρονικό, πάντα απασχολούσε και πάντα θα απασχολεί τον άνθρωπο. Ας δούμε τι καταθέτουν προσωπικότητες από τον χώρο των διαστημικών υπηρεσιών και της φυσικής επιστήμης για την επαφή τους με τον Θεό:

◉ Στο σημείο αυτό το υπέρπυκνο ή, στην καλύτερη περίπτωση, σ' αυτήν την αδιανόητη κοσμική σφαίρα, κάποια στιγμή και για λόγους που δεν γνωρίζουμε, έγινε μια τρομακτική έκρηξη. Από αυτήν τη Μεγάλη Έκρηξη, την περιώνυμη πια ως Big Bang, προήλθε το σημερινό Σύμπαν. Η φυγή των γαλαξιών οφείλεται στην τεράστια ορμή που απέκτησε η αρχέγονη ύλη κατά την έκρηξη και που, ακόμη και σήμερα, είναι ικανή να υπερνικά τις δυνάμεις έλξεως ανάμεσα στους γαλαξίες. Συγκεκριμένο σημείο όπου έγινε η έκρηξη δεν μπορεί να νοηθεί όπως δεν νοείται και κέντρο στο Σύμπαν. Η Μεγάλη Έκρηξη έγινε ταυτόχρονα και παντού, σε όλα τα σημεία του χώρου. Ο ίδιος ο χώρος και ο χρόνος δημιουργούνται τη στιγμή της Μεγάλης Εκρήξεως. Η σκηνή, δηλαδή, του δράματος δημιουργείται ταυτόχρονα με το δράμα. Αυτή η βασική αρχή, που συνάγεται από τη γενική θεωρία της σχετικότητας, μας απαλλάσσει από ενοχλητικές ερωτήσεις για το τί έγινε ή τί υπήρχε «πριν». Τίποτα δεν υπήρχε και τίποτα δεν έγινε πριν, αφού ο χώρος και ο χρόνος δεν ήταν υπάρχουσες οντότητες. (Γ. Γραμματικάκης (2023). *Η κόμη της Βερενίκης*, σσ. 52-53. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.)

- ◉ Το 1968 το πλήρωμα του *Apollo 8* βρισκόμενο σε τροχιά γύρω από τη Σελήνη προέβη σε ζωντανή τηλεοπτική μετάδοση, στην οποία ο **Άντερς** κατέληξε να πει: «Για όλους τους ανθρώπους στη Γη, το πλήρωμα του *Apollo 8* έχει ένα μήνυμα που θα θέλαμε να σας στείλουμε». Μετά από αυτό ξεκίνησαν να διαβάζουν το κείμενο από το πρώτο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης (*Γένεσις*): «'Εν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν...».
- ◉ Ο **Νηλ Άρμστρονγκ**, Αμερικανός αστροναύτης, πιλότος και πανεπιστημιακός δάσκαλος, υπήρξε ο πρώτος άνθρωπος στην ιστορία που πάτησε στη Σελήνη (1969). Φαίνεται ότι ήταν ένας βαθύτατα πιστός Χριστιανός, όπως και ο **Μπαζ Όλντριν**, ο δεύτερος αστροναύτης, ο οποίος πατώντας στη Σελήνη με την ίδια αποστολή (*Apollo 11*) μετέλαβε της Θείας Κοινωνίας, την οποία είχε μεταφέρει μαζί του.

«Πίνοντας το ποτήρι της γνώσης η πρώτη γουλιά σε κάνει άθεο, αλλά στον πάτο του ποτηριού, στην τελευταία σταγόνα κρύβεται ο Θεός»,
W. Heisenberg θεμελιωτής κβαντομηχανικής, Νόμπελ Φυσικής, 1932.

- ◉ Κατά τον Γερμανό φυσικό **Werner Heisenberg** (1901-1976) «η γλώσσα της Αγίας Γραφής καθιστά δυνατή

μία κατανόηση για την αισθητή συνάφεια του κόσμου πίσω από τα φαινόμενα. Χωρίς αυτή δε θα ήταν δυνατό να έχουμε ηθική και κάποια κλίμακα αξιών. [...] Αυτή η γλώσσα είναι στενά συγγενής περισσότερο με

τη γλώσσα της ποίησης παρά με τη γλώσσα της φυσικής επιστήμης, που αποζητά την ακρίβεια». (H. Küng. [2009]. *Η Αρχή των Πάντων*, Επιστήμη και Θρησκεία, σ. 217, (μτφρ. Ε. Θεοδώρου), Αθήνα: Ουρανός).

Με αφορμή τις παραπάνω αναφορές, να εργαστείτε σε ομάδες και να διατυπώσετε ερωτήσεις που θα απευθύνετε στους αστροναύτες ή έναν φυσικό επιστήμονα. Στόχος σας είναι να διερευνήσετε πώς οι επιστημονικές τους γνώσεις επηρέασαν την κοσμοθεωρία και την αντίληψή τους για την ύπαρξη μιας ανώτερης δύναμης. Στη συνέχεια, ο εκπρόσωπος κάθε ομάδας να τις ανακοινώσει στην ολομέλεια.

Η τάση προς αναζήτηση του Θεού είναι έμφυτη στη φυσική κατασκευή του ανθρώπου. Είναι χαρακτηριστική η θέση του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης (4ος μ.Χ.) στην 7η όμιλία εις τόν Έκκλησιαστήν ότι «ή εὐρεσις (τοῦ Θεοῦ) ἐστίν αὐτό τό ἀεί ζητεῖν».

B. Καταλαβαίνω ότι...

Θεοφάνεια* στην Παλαιά Διαθήκη: ο Θεός καλεί τον Μωυσή

Με ποιον τρόπο, ωστόσο, ο Θεός γίνεται «ψηλαφητός» και άρα αντιληπτός στην καθημερινότητα του ανθρώπου; Ένα παράδειγμα μπορούμε να βρούμε στο δεύτερο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, την Έξοδο.

Αφού διαβάσετε το παρακάτω βιβλικό κείμενο, να χωριστείτε σε ομάδες και να απαντήσετε τις ερωτήσεις που ακολουθούν. Ύστερα μοιραστείτε όσα γράψατε με τους συμμαθητές σας.

- Πού βρισκόταν ο Μωυσής;
- Τι αποκαλύπτει και τι ζητάει ο Θεός από τον Μωυσή;
- Τι φανερώνει ο Θεός στους ανθρώπους με το όνομά του;
- Ποια σημασία έχει για τον άνθρωπο η αποκάλυψη ότι ο Θεός είναι πρόσωπο και όχι μια αόριστη δύναμη;
- Πώς πιστεύετε ότι θα είχε εξελιχθεί η ιστορία του Ισραήλ, αν ο Μωυσής δεν αποδεχόταν την αποκάλυψη του Θεού;

Ο Μωυσής έβασκε τα πρόβατα του Ιοθόρ, του πεθερού του, ιερέα της Μαδιάμ. Κάποτε, οδηγώντας τα πρόβατα πέρα από την έρημο, έφτασε στο βουνό του Θεού, το Χωρήβ. Τότε του φανερώθηκε ο άγγελος του Κυρίου μέσα σε πύρινη φλόγα που έβγαινε από μια βάτο. Ο Μωυσής είδε πως, ενώ η βάτος είχε πάρει φωτιά κι ήταν μέσα στις φλόγες, δεν καιγόταν να γίνει στάχτη. Είπε, λοιπόν: «Ας πάω, να δω αυτό το παράδοξο θέαμα: γιατί δεν καίγεται η βάτος;»

Όταν ο Κύριος είδε ότι ο Μωυσής πλησίαζε για να παρατηρήσει, του φώναξε μέσα από τη βάτο: «Μωυσή, Μωυσή». Αυτός απάντησε: «Ορίστε». «Μην πλησιάζεις εδώ», είπε ο Κύριος. «Βγάλε τα σανδάλια σου από τα πόδια σου, γιατί ο τόπος όπου στέκεσαι είναι τόπος άγιος. Εγώ», του λέει, «είμαι ο Θεός των προγόνων σου, ο Θεός του Αβραάμ, ο Θεός του Ισαάκ και ο Θεός του Ιακώβ». Τότε ο Μωυσής σκέπασε το πρόσωπό του, γιατί φοβόταν να κοιτάξει το Θεό. Ο Κύριος συνέχισε: «Είδα τη δυστυχία του λαού μου στην Αίγυπτο, και άκουσα την κραυγή τους εξαιτίας των καταπιεστών τους.

Ξέρω τα βάσανά τους. Γι' αυτό κατέβηκα να τους γλιτώσω από τους Αιγύπτιους και να τους φέρω από αυτή τη χώρα, σε μια χώρα μεγάλη και εύφορη, στη χώρα όπου ρέει γάλα και μέλι.
Και τώρα που η κραυγή των Ισραηλιτών έφτασε ως εμένα, και είδα πώς τους καταπιέζουν οι Αιγύπτιοι, τώρα εγώ σε στέλνω στο Φαραώ, να βγάλεις το λαό μου, τους Ισραηλίτες, από την Αίγυπτο». Ο Μωυσής είπε στο Θεό: «Ποιος είμαι εγώ, για να πάω στο Φαραώ και να βγάλω τους Ισραηλίτες από την Αίγυπτο;» «Εγώ θα είμαι μαζί σου», του απάντησε ο Θεός. «Και να ποιο θα είναι το σημείο ότι εγώ σε έστειλα: όταν θα βγάλεις το λαό από την Αίγυπτο, θα λατρεύσετε το Θεό σ' αυτό εδώ το βουνό». Αλλά ο Μωυσής είπε πάλι: «Καλά, εγώ θα πάω στους Ισραηλίτες και θα τους πω, "ο Θεός των προγόνων σας με έστειλε σ' εσάς". Αυτοί όμως θα με ρωτήσουν "ποιο είναι το όνομά του;". Τι θα τους πω;». Τότε ο Θεός απάντησε στο Μωυσή: «Εγώ είμαι εκείνος που είμαι [«ὁ Ὠν»]. Έτσι, του λέει, «θα μιλήσεις στους Ισραηλίτες: «Εκείνος που είναι [«ὁ Ὠν»], μ' έστειλε σ' εσάς».

Έξ 3,1-14 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Το παραπάνω απόσπασμα περιγράφει το πόσο ανατρεπτικός και απρόσμενος είναι ο Θεός. Βρισκόμαστε στην εποχή της Εξόδου, δηλαδή στα τέλη του 13ου αιώνα π.Χ., όταν οι Ισραηλίτες ζούσαν σκλαβωμένοι στην Αίγυπτο. Αντίθετα με όσα πίστευαν οι γειτονικοί λαοί του Ισραήλ (Αιγύπτιοι, Βαβυλώνιοι) -ότι, δηλαδή, ο Θεός φανεωνόταν με «φυσική» μεγαλοπρέπεια, για παράδειγμα στον σεισμό ή στη φωτιά-, ο Θεός της Παλαιάς Διαθήκης φανεώνεται σ' έναν εξόριστο και τραυλό, τον Μωυσή, μέσω ενός ευτελούς, για την εποχή, φυτού, τη βάτο.

«Εξοδος»
Ισραήλ.

Ο Θεός, λοιπόν, δεν προσεγγίζεται ως μία αφηρημένη έννοια, αλλά είναι ένας Θεός που αγαπά, συμπονά, συντροφεύει και συμπορεύεται με τον άνθρωπο, δηλαδή «είναι πάντα εδώ». Εξάλλου, η αναφορά στους προγόνους του Μωυσή, δηλαδή στον Αβραάμ, στον Ισαάκ και στον Ιακώβ, δείχνει την ιστορική συνέχεια και τη διαρκή παρουσία του Θεού στην ιστορία. Μέσα από την Παλαιά Διαθήκη γίνεται φανερό ότι ο Θεός δεν είναι αυτός των βασιλιάδων και των εξουσιαστών, απομονωμένος στη δόξα και τη μεγαλοπρέπιά του, αλλά είναι ο Θεός των σκλάβων και των καταπιεσμένων, που προσεγγίζει ταπεινά τον άνθρωπο για να συμπορευθεί μαζί του στις δυσκολίες της ζωής και εν τέλει όχι να τον καταπιέσει, αλλά να τον ελευθερώσει και να τον σώσει. Συνεπώς, **αποκάλυψη** σημαίνει «άνοιγμα» του Θεού στους ανθρώπους, που γίνεται πάντα με δική του πρωτοβουλία. Ο τρόπος, ο χρόνος και ο τόπος της φανέρωσης είναι δική Του επιλογή, ώστε να μπορέσει να καταλάβει ο άνθρωπος κάτι ξεχωριστό για τον Θεό και να καταστεί με αυτόν τον τρόπο «ψηλαφητός» (αισθητός) στην ιστορία. Από την πλευρά του ο άνθρωπος έχει πάντα την ελευθερία να αντιδράσει στη φανέρωση/παρουσία του Θεού θετικά ή αρνητικά. Με άλλα λόγια, να αποδεχτεί τη σχέση με τον Θεό ή όχι.

Ο Μωυσής μπροστά στη φλεγόμενη βάτο.
Μονή Αγ. Αικατερίνης Σινά.

Η φλεγόμενη βάτος του Μωυσή.
Μονή Αγ. Αικατερίνης Σινά.

Το ιερό τετραγράμματο
Μεταγράφηκε ως «Γιαχβέ», που είναι το όνομα του Θεού στο εβραϊκό κείμενο της Βίβλου.

Σύγχρονες θεολογικές μορφές: Νίκος Ματσούκας / Η σημασία των όρων «θεοφάνεια» και «αποκάλυψη».

Ήξερες ότι;

Η Μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο΄) απέδωσε τον όρο «Γιαχβέ» σε ελεύθερη μετάφραση ως «ὁ ὦν». Η λέξη «ὁ ὦν» ερμηνεύεται ως «εἶμαι αὐτός που εἶμαι» ή «θα σου φανερώσω αὐτό που εἶμαι».

Γ. Εμβαθύνω

Θεοφάνεια στην Καινή Διαθήκη: η Μεταμόρφωση του Χριστού στο όρος Θαβώρ

Τόσο μέσα από το γεγονός της Εξόδου, όσο και από άλλες διηγήσεις της Παλαιάς Διαθήκης ο Θεός αναγνωρίζεται ως ελευθερωτής και συμπορευτής του ισραηλινού λαού. Τι ακολουθεί στα χρόνια της Καινής Διαθήκης;

Αφού διαβάσετε το παρακάτω βιβλικό κείμενο, να απαντήσετε με τη βοήθεια του/της διπλανού/ής σας τις παρακάτω ερωτήσεις. Ύστερα μοιραστείτε όσα γράψατε με τους συμμαθητές σας.

- Ποια αποκάλυψη κάνει ο Χριστός στο όρος Θαβώρ και ποιον τρόπο επιλέγει;
- Πώς ερμηνεύετε την αντίδραση των μαθητών Του μπροστά σε αυτή την εμπειρία;
- Στο γεγονός της Μεταμόρφωσης, ο Ιησούς παρουσιάστηκε ως Θεάνθρωπος. Παρατηρήστε το κείμενο και βρείτε λέξεις, φράσεις ή στοιχεία που το φανερώνουν.
- Πώς μπορεί, κατά τη γνώμη σας, το γεγονός της Μεταμόρφωσης να επηρεάσει την κοινωνική και προσωπική ζωή ενός ανθρώπου;

... παίρνει ο Ιησούς ιδιαιτέρως μόνο τον Πέτρο, τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη, και τους ανεβάζει σ' ένα ψηλό βουνό. Εκεί μεταμορφώθηκε μπροστά τους. Τα ρούχα του έγιναν αστραφτερά, κατάλευκα σαν το χιόνι, τέτοια που κανένας βαφέας πάνω στη γη δεν μπορούσε να τα κάνει τόσο λευκά. Μετά τους εμφανίστηκε ο Ηλίας μαζί με το Μωυσή, και συζητούσαν με τον Ιησού. Λέει τότε ο Πέτρος στον Ιησού: «Διδάσκαλε, είναι ωραία να μείνουμε εδώ! Να στήσουμε τρεις σκηνές: μία για σένα, μία για το Μωυσή και μία για τον Ηλία». Δεν ήξερε τι να πει, γιατί είχαν κυριευτεί από τρόμο. Ήρθε τότε ένα σύννεφο και τους σκέπασε, και μια φωνή ακούστηκε μέσα από το σύννεφο: «Αυτός είναι ο αγαπημένος μου Υιός· αυτόν ν' ακούτε». Ξαφνικά, όταν έστρεψαν τριγύρω τα βλέμματά τους, δεν είδαν κανέναν, παρά τον Ιησού μόνον μαζί τους. Ενώ κατέβαιναν από το βουνό, τους πρόσταξε να μη διηγηθούν σε κανέναν αυτά που είδαν, παρά μόνον όταν ο Υιός του Ανθρώπου αναστηθεί από τους νεκρούς. Τα λόγια αυτά τα συγκράτησαν και συζητούσαν μεταξύ τους τι σημαίνει αυτό το «θ' αναστηθεί από τους νεκρούς». Τον ρωτούσαν ακόμη: «Γιατί λένε οι γραμματείς ότι πρέπει πρώτα να έρθει ο Ηλίας;» Ο Ιησούς τους αποκρίθηκε: «Πραγματικά, πρέπει να έρθει πρώτα ο Ηλίας και να τα αποκαταστήσει όλα. Γιατί όμως λένε οι Γραφές για τον Υιό του Ανθρώπου ότι θα υποστεί πολλά και θα περιφρονηθεί; Σας λέω πως ο Ηλίας ήρθε κιόλας και του έκαναν ό,τι ήθελαν, όπως προβλέπουν οι Γραφές γι' αυτόν».

«Η μεταμόρφωση του Ιησού», Μκ 9,2-13 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Άγ. Συμεών ο Νέος
Θεολόγος (949-1022
μ.Χ.): η θεολογία του
Ακτίστου Φωτός.

Τοποθετώντας η Εκκλησία τη λέξη
«Ο Ων» στο φωτοστέφανο του Χριστού
δηλώνει την πίστη της ότι ο Θεός της
Παλαιάς Διαθήκης είναι ο ίδιος με τον
Θεό της Καινής Διαθήκης.

Simon Ushakov, Λούρα
Αγίας Τριάδος & Αγίου
Σεργίου, Μόσχα 1658.

Η Μεταμόρφωση του Χριστού,
Μουσείο Μπενάκη.

Στο όρος Θαβώρ ο Χριστός αποκάλυψε τη θεανθρώπινη υπόστασή Του. Τα «παθήματα» θεωρούνται ιδιότητες που δείχνουν την ανθρώπινη, θνητή φύση Του και τα «θαύματα» ενέργειες που δείχνουν την «αΐδια», θεία φύση Του (δηλαδή έξω από το ερώτημα του χώρου και του χρόνου). Η παρουσία των μορφών του Μωυσή και του Ηλία, που έχουν ζήσει την εμπειρία της Θεοφάνειας, είναι κατά κάποιον τρόπο μια επανάληψη αυτού που είπε ο άσαρκος Λόγος στον Μωυσή στο γεγονός της φλεγόμενης βιάτου: «Εγώ είμαι ο Θεός του Αβραάμ, του Ισαάκ και του Ιακώβ». Με άλλα λόγια, αφενός φαίνεται ότι ο Θεός δε συναντά τον άνθρωπο ξαφνικά, αλλά έχει διαρκή παρουσία στην ιστορία του ανθρώπινου γένους, αφετέρου αναδεικνύεται η ενότητα Παλαιάς και Καινής Διαθήκης. Έτσι, κατά την πατερική θεολογία, στην Παλαιά Διαθήκη αποκαλύπτεται το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδας, δηλαδή ο Υιός και Λόγος του Θεού, ο άσαρκος Λόγος του Θεού. Στην Καινή Διαθήκη αποκαλύπτεται και πάλι ο Υιός και Λόγος του Θεού, αλλά ως ένσαρκος Λόγος του Θεού.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Ο Θεός στην ανθρώπινη καθημερινότητα

Η αποκάλυψη, τελικά, είναι μια συνεχής φανέρωση και μια διαρκής κίνηση του Θεού προς τον άνθρωπο. Ο Θεός αποκαλύπτεται στο πρόσωπο του Χριστού καλώντας κάθε άνθρωπο να σχετιστεί μαζί Του χαράσσοντας μια πορεία που οδηγεί στον αγιασμό του μέσω της συνάντησης και της συνύπαρξης με τον πλησίον/άλλον. Ας κατανοήσουμε καλύτερα πού και πώς φανερώνεται ο Θεός στην καθημερινότητα του ανθρώπου.

Αξιοποιώντας τα παρακάτω αποσπάσματα από τις επιστολές του Αποστόλου Παύλου, να εργαστείτε ομαδικά και να δημιουργήσετε ένα άρθρο εφημερίδας. Το άρθρο αυτό θα παρουσιάζει, μέσω γεγονότων, σχολιασμών ή εικόνων, πώς η ζωή μέσα στην Εκκλησία καταδεικνύει έμπρακτα την αλληλεγγύη και την κοινή πορεία με τον συνάνθρωπο. Συνοδεύστε την εργασία σας με ένα σύντομο κείμενο (100-150 λέξεων) που θα αναλύει τη σημασία της "κοινωνίας" στην εκκλησιαστική ζωή, βασιζόμενο στα δοθέντα αποσπάσματα.

Είναι ο ίδιος [ο Θεός, που στερεώνει κι εμάς κι εσάς στο Χριστό], που με τη σφραγίδα του μας εγγυάται το μέλλον και σαν πρόγευσή του δίνει μέσα στις καρδιές μας το Πνεύμα.

B Κορ 1,21-22 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Είναι αρκετό λίγο προζύμι, για να φουσκώσει όλο το ζυμάρι.

Γαλ 5,9 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Η αποκάλυψη του Θεού δε φανερώνει μια γνώση για τον Θεό, αλλά είναι ένα γεγονός σχέσης, μια υπαρξιακή κατάσταση. Εντός της Εκκλησίας, η σχέση Θεού και ανθρώπου είναι σαν ένας «αρραβώνας». Για τον λόγο αυτό, σκοπός της Εκκλησίας είναι ο εναγκαλισμός όλου του κόσμου και η διακονία του. Η παρούσα, λοιπόν, ζωή είναι μια πρόγευση της ζωής που πρόκειται να αποκαλυφθεί στην πληρότητά της μετά τη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού.

Ε. Αξιολόγηση

Να συμπληρώσετε την παρακάτω ακροστιχίδα της λέξης «ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ» με ιδιότητες του Θεού.

Α
 Π
 Ο
 Κ
 Α
 Λ
 Υ
 Ψ
 Η

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Ο Θεός αποκαλύπτεται, όχι ως κάποιος τιμωρός και καταπιεστής που υπονομεύει την ελευθερία του ανθρώπου, αλλά ως Θεός συντροφικός που αγαπά και συμπονά, καλώντας τους πάντες να συμπορευθούν μαζί του. Είναι Θεός των εκπλήξεων!
- ⊙ Ο Θεός χρησιμοποιεί διαρκώς τρόπους και μέσα (π.χ. τη φλεγόμενη βάτο), ώστε να μπορεί ο άνθρωπος να Τον αντιληφθεί με τα δεδομένα της ανθρώπινης φυσιολογίας του, δηλαδή με τις αισθήσεις του. Συνεπώς, ο άνθρωπος μπορεί να κατανοήσει τον Θεό δευτερογενώς μέσα από τη φύση, δηλαδή τις ενέργειές του.
- ⊙ Στο Θαβώρ και στο πρόσωπο του Χριστού οι μαθητές κατάλαβαν ότι εκπληρώθηκαν όλες οι υποσχέσεις του Θεού για χάρη των ανθρώπων. Ο Χριστός εγκαινιάζει τον Χριστιανισμό και την Εκκλησία ως τρόπο ζωής που αγκαλιάζει τον άνθρωπο και όχι ως θρησκεία εξουσιαστική. Όλα γίνονται για χάρη του ανθρώπου και του κόσμου και όχι για χάρη του Θεού.
- ⊙ Η σχέση με τον Θεό και με τον Χριστό δεν οδηγεί στην άρνηση και την εγκατάλειψη της πραγματικότητας, ούτε είναι μια ατομοκεντρική πνευματικότητα μακριά από τον κόσμο.
- ⊙ Η αποκάλυψη του Θεού είναι κάτι πολύ περισσότερο από απλή γνώση ή υπαρξιακή εμπειρία, γιατί επηρεάζει και μεταμορφώνει τον άνθρωπο δίνοντας νέες διαστάσεις στη ζωή του.
- ⊙ Η ζωή μέσα στην Εκκλησία είναι τόπος συνάντησης με τον πλησίον/άλλον και διακονίας του πλησίον/άλλου.
- ⊙ Στη συνεργία Θεού και ανθρώπου αποκαλύπτεται ένας καινούργιος μεταμορφούμενος κόσμος.

Το πιο ακριβές όνομα του Θεού στην ελληνόφωνη εκκλησιαστική παράδοση.

Θεματική Ενότητα II:

Η σχέση με τον Τριαδικό Θεό

2η

Διδακτική Ενότητα:

Μαζί σου, μαζί μου, μαζί Του...

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να παρουσιάσω τη διδασκαλία της Εκκλησίας για τη σχέση του Τριαδικού Θεού με τα δημιουργήματά του, τον άνθρωπο και την κτίση.

A. Από πού να ξεκινήσω:

Θεός & άνθρωπος

Ο Θεός των χριστιανών είναι ένας συντροφικός Θεός, που ζει ο ίδιος ως **γεγονός σχέσης**. Επειδή, λοιπόν, εκ φύσεως η ζωή Του είναι ένα γεγονός σχέσης, οτιδήποτε πηγάζει από το δημιουργικό Του θέλημα αποτελεί πρόσκληση για σύναψη σχέσης. Μια σχέση ζωής και αγάπης με κάθε άνθρωπο, αλλά και με ολόκληρη την κτίση.

Στην προσπάθειά μας να αντιληφθούμε αυτή την έννοια της συντροφικότητας θα μπορούσε να συμβάλλει το παρακάτω απόσπασμα από το τραγούδι «**Κόψε και μοίρασε**»:

Ελ. Ζουγανέλη: «Κόψε και μοίρασε στα δύο».

Κόψε και μοίρασε στα δύο
Πάντα η αγάπη θέλει δύο
Δυο να γελούν στο ίδιο αστείο
Δυο να ζεσταίνουνε το κρύο
Δυο να μοιράζονται αμαρτία και θεό
Κόψε και μοίρασε στα δυο
Πάντα η αγάπη θέλει δυο
Δυο μονομάχους στο πεδίο
Δυο στο μαζί και στο αντίο
Δυο να μοιράζονται τα πάντα ή το κενό

Καλλιτέχνης: Ελεωνόρα Ζουγανέλη

Μουσική: Αντώνης Μιτζέλος

Στίχοι: Λίνα Δημοπούλου

Από το άλμπουμ «Έλα», Ελεωνόρα Ζουγανέλη

Να ακούσετε προσεκτικά το παραπάνω τραγούδι, εστιάζοντας κυρίως στον στίχο «Δυο να μοιράζονται αμαρτία και θεό». Έπειτα, καταγράψτε σε αυτοκόλλητα χαρτάκια τις σκέψεις ή τα συναισθήματα που σας δημιουργήθηκαν. Κολλήστε τα στον πίνακα ομαδοποιώντας τα με βάση τις ομοιότητες και τις διαφορές που εντοπίζετε. Στο τέλος, αναλύστε όλοι μαζί τις ιδέες που κυριαρχούν στη συζήτηση.

Η σχέση του Τριαδικού Θεού με τον κόσμο και τον άνθρωπο είναι σχέση ζωής, αγάπης και συμπόρευσης. Αυτό συμβαίνει, γιατί ακριβώς ο ίδιος ο Τριαδικός Θεός, αυτός καθ' Εαυτόν και εκ φύσεως, είναι η κατεξοχήν Αγάπη και η κατεξοχήν Σχέση.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Τριαδικότητα σημαίνει αλληλοπερικώρηση

Η σημασία που έχει η αλληλοπερικώρηση στη ζωή του ανθρώπου αποδεικνύεται από την ανάγκη διαμοιρασμού τόσο των ευχάριστων όσο και των δυσάρεστων στιγμών, των εύκολων και των δύσκολων καταστάσεων. Πώς, όμως, και από πού πηγάζει αυτή η ανάγκη για αλληλοπερικώρηση; Πώς αυτό συνδέεται με την Αγία Τριάδα;

Αφού μελετήσετε το παρακάτω βιβλικό κείμενο, το Απολυτίκιο και τα αποσπάσματα από τα έργα του Γ. Μαντζαρίδη και του Χ. Γιανναρά, να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν. Στη συνέχεια, παρουσιάστε τις απαντήσεις σας στην ολομέλεια της τάξης.

- Πού συνέβη το γεγονός της βάπτισης και τι διαδραματίστηκε εκεί;
- Πώς πραγματοποιείται η φανέρωση του Θεού στο γεγονός της Βάπτισης;
- Ποιο είναι το νόημα του στίχου «Αυτός είναι ο αγαπημένος μου Υιός, αυτός είναι ο εκλεκτός μου» από το *Κατά Ματθαίον* Ευαγγέλιον;
- Με ποιον τρόπο ο Θεός προσφέρει την αγάπη στους ανθρώπους;
- Πότε μπορεί να βιωθεί η ουσιαστική αγάπη του Θεού;
- Γιατί, τελικά, η αλληλοπερικώρηση του Θεού (βλ. Τριαδικός Θεός) είναι απαραίτητη, για να αντιληφθούμε την έννοια της αγάπης;

Τότε έρχεται ο Ιησούς από τη Γαλιλαία στον Ιορδάνη, προς τον Ιωάννη για να βαφτιστεί από αυτόν. Ο Ιωάννης όμως τον εμπόδιζε λέγοντάς του: «Εγώ έχω ανάγκη να βαφτιστώ από σένα κι έρχεσαι εσύ σ' εμένα;» Ο Ιησούς, όμως, του αποκρίθηκε: «Ας τ' αφήσουμε τώρα αυτά, γιατί πρέπει να εκπληρώσουμε κι οι δυο μας ότι προβλέπει το σχέδιο του Θεού». Τότε ο Ιωάννης τον άφησε να βαφτιστεί. Βαφτίστηκε, λοιπόν, ο Ιησούς κι αμέσως βγήκε από το νερό. Κι αμέσως άνοιξαν γι' αυτόν οι ουρανοί και είδε το Πνεύμα του Θεού σαν περιστέρι να κατεβαίνει και να έρχεται πάνω του. Ακούστηκε τότε μια φωνή από τα ουράνια που έλεγε: «Αυτός είναι ο αγαπημένος μου Υιός, αυτός είναι ο εκλεκτός μου».

Μτ 3,13-17 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Την ώρα που βαπτίζοσυν στον ποταμό Ιορδάνη Κύριε, φανερώθηκε η προσκύνηση της Τριάδος· διότι η φωνή του γεννήτορα έδινε μαρτυρία για σένα, καθώς σε ονόμαζε αγαπητόν Υιόν του· και το Πνεύμα με μορφή περιστεριού εβεβαίωνε την ορθότητα του λόγου του Πατέρα. Σε σένα που φανερώθηκες Χριστέ Θεέ μας και φώτισες τον κόσμο ανήκει κάθε δόξα.

Απολυτίκιο της εορτής των Θεοφανίων

Ο Τριαδικός Θεός είναι αγάπη. Και είναι αγάπη ως Τριαδικός [...] Ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα, τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδος, δεν διαφέρουν κατά την ουσία. Δεν υπάρχει τίποτε που να κατέχει το ένα πρόσωπο και να το στερείται το άλλο. [...] Καμία στέρηση και καμία ιδιοτέλεια δεν έχει θέση στον Τριαδικό Θεό. Υπάρχει μόνο αγάπη και πλησμονή αγάπης, που προσκαλεί, που προσκαλεί τον άνθρωπο σε μίμηση και κοινωνία αγάπης. [...] Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της χριστιανικής αγάπης είναι η ανιδιοτέλεια. Και η ανιδιοτελής αγάπη μπορεί να υπάρξει μόνο κατά μετοχή και μίμηση της αγάπης του Θεού.

Γ. Ι. Μαντζαρίδης (1996). *Ορθόδοξη Θεολογία και Κοινωνική Ζωή*, «Εκκλησία και Κοινωνία», σ. 93. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά..

Ο Ιορδάνης ποταμός και οι συμβολισμοί του.

Ο Θεός της Εκκλησίας είναι ο Θεός της ιστορικής εμπειρίας, όχι ο Θεός των θεωρητικών υποθέσεων και των αφηρημένων συλλογισμών. Και η εμπειρία ακριβώς της Εκκλησίας βεβαιώνει ότι ο Θεός που αποκαλύπτεται στην Ιστορία δεν είναι μια μοναχική Ύπαρξη, αυτόνομη Μονάδα ή ατομική Ουσία. Είναι Τριάδα Υποστάσεων, Τρία Πρόσωπα με απόλυτη υπαρκτική ετερότητα, αλλά και κοινότητα Ουσίας, Θέλησης και Ενέργειας.

Χ. Γιανναράς (1988). *Αλφαβητάρι της πίστης*, σ. 39. Αθήνα: Δόμος.

Ο Θεός φανερώνεται ως Τριαδικός. Τρανταχτό παράδειγμα αυτής της αυτοφανερώσεως Του αποτελούν τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν κατά τη βάπτισή Του. Κεντρικό σημείο, όπου φανερώνεται και «ενσαρκώνεται» η έννοια της Τριαδικότητας*, είναι η αγάπη, που αποτελεί ίδιον της φύσης του Θεού. Η αγάπη και ο Θεός είναι όροι ταυτόσημοι.

Η αγάπη αυτή εκδηλώνεται λόγω της αλληλοπερικύρωσης του Θεού, για την οποία η Εκκλησία χρησιμοποιεί τον όρο «Τριαδικότητα». Δε θα μπορούσε, άλλωστε, να είναι συντροφικός ένας θεός που είναι «κλεισμένος ερμητικά» στον εαυτό του.

Ο Θεός είναι **συντροφικός**.

Ο Θεός είναι η **αγάπη**, επειδή είναι Τριαδικός.

Ο Θεός είναι **Τριαδικός**, επειδή είναι η κατεξοχήν και χωρίς όρια αγάπη.

Η Βάπτιση του Χριστού, τοιχογραφία στον Ιερό Ναό Παναγίας Σκριπούς Ορχομενού.

Γ. Εμβαθύνω

Από το Εγώ στο Εσύ...

Τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο Τριαδικός Θεός είναι η αγάπη. Τώρα θα πρέπει να δούμε πώς η αγάπη αυτή φανερώνεται στον κόσμο.

Αφού διαβάσετε τα παρακάτω βιβλικά αποσπάσματα, να παρατηρήσετε για δύο λεπτά τις εικόνες που ακολουθούν. Στη συνέχεια, καταγράψτε πέντε (5) λέξεις που σχετίζονται με τρόπους εκδήλωσης της αγάπης. Έπειτα, προχωρήστε σε μια δεύτερη δίληπτη παρατήρηση και προσθέστε πέντε (5) νέες λέξεις. Στο τέλος, ανακοινώστε όσα σημειώσατε στην ολομέλεια. Προαιρετικά, μπορείτε να σημειώσετε κάποιες λέξεις στον πίνακα της τάξης.

Το πρόσωπο του Αβραάμ στην ισλαμική παράδοση.

Αυτά όλα από σένα περιμένουν, για να τους δώσεις την τροφή τους στην κατάλληλη στιγμή. Τους την παρέχεις κι αυτά τη συνάζουν, τη χούφτα σου ανοίγεις κι αυτά χορταίνουν αγαθά. Κρύβεις το πρόσωπό σου, τρέμουνε. παίρνεις πίσω το Πνεύμα σου, πεθαίνουν και χώμα ξαναγίνονται. Στέλνεις πάλι το Πνεύμα σου και δημιουργούνται κι ανακαινίζεις το πρόσωπο της γης.

Δαυΐδ, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως, Ψλ 103,27-30 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]
Ο Κύριος παρουσιάστηκε στον Αβραάμ, κοντά στη Δρυ Μαμβρή, ενώ αυτός καθόταν στο άνοιγμα της σκηνής του κατά το μεσημέρι. Σήκωσε τα μάτια του και είδε τρεις άντρες να στέκονται απέναντί του. Αμέσως έτρεξε να τους προϋπαντήσει και τους προσκύνησε ως τη γη. [...] Τότε ο Αβραάμ έτρεξε στη σκηνή και είπε στη Σάρρα: «Πάρε γρήγορα τρεις γαβάθες αλεύρι εκλεκτό, ζύμωσε το και κάνε πίττες». Μετά έτρεξε στα βόδια, πήρε ένα μοσχάρι τρυφερό και καλό, το έδωσε στον υπηρέτη, κι εκείνος το ετοίμασε στα γρήγορα. Πήρε ακόμα βούτυρο, γάλα και το μοσχάρι που είχε ετοιμάσει και τα έβαλε μπροστά στους άντρες.

Γεν 18,1-2,6-8 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Απεικόνιση των ψηφιδωτών της Ραβέννας: Αβραάμ.

Εικονογραφικός κύκλος του πατριάρχη Αβραάμ.

Η φιλοξενία του Ιησού από τη Μάρθα και τη Μαρία.

Ο Θεός, ως αγάπη, είναι συντροφικός. Επομένως, με αυτή τη μορφή εκδηλώνεται στον κόσμο. Η αποκάλυψη του Θεού στον άνθρωπο και τον κόσμο δεν αποτελεί πράξη «πληροφόρησης», αλλά προσφορά και δωρεά ζωής· όχι μόνο πνευματικής ζωής, αλλά ζωής κατεξοχήν!

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Η ανεστραμμένη πυραμίδα

Η **αποκάλυψη του Θεού** δεν αποτελεί απλώς και μόνο φανέρωση της αγάπης Του. Δεν είναι απλώς και μόνο χορηγία και δωρεά, αλλά και πρόσκληση συμμετοχής σε μια ζωή που δομείται πάνω στην ανιδιοτελή αγάπη και στη διακονία προς τον πλησίον/άλλον. Αναρωτιέστε για ποιον λόγο συμβαίνει αυτό; Διότι ο τρόπος ζωής που εγκαινιάζει ο Θεός για τον άνθρωπο είναι ένας τρόπος ζωής που -κατά κάποιον τρόπο- εικονίζει τη δική Του ζωή.

Διαβάστε προσεκτικά το κείμενο που ακολουθεί. Στη συνέχεια, δύο μαθητές/τριες να σχεδιάσουν σε ένα μεγάλο χαρτόνι τις δύο πυραμίδες: την κοινωνική και την ανεστραμμένη πυραμίδα της Εκκλησίας. Μετά, συζητήστε όλοι μαζί και συγκρίνετε το νόημα των δύο πυραμίδων. Μπορείτε να προσθέσετε στο χαρτόνι συνθήματα ή μηνύματα που απεικονίζουν τον τρόπο ζωής της Εκκλησίας.

Αποτελεί τόπο κοινό στο χώρο της Ορθόδοξης θεολογίας η διαπίστωση που θέλει, η προσέγγιση του μυστηρίου της Εκκλησίας να πραγματοποιείται μέσα από εικόνες, παραδείγματα και σύμβολα. [...] Μία από τις βασικότερες προσεγγίσεις αυτής της κατεύθυνσης είναι εκείνη που παρουσιάζει την Εκκλησία ως τύπο και εικόνα της Αγίας Τριάδος. [...] Ο άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας σημειώνει ότι η σχέση [...] της Εκκλησίας με το αρχέτυπο, δηλαδή την Αγία Τριάδα, είναι σχέση μιμητική.

Χ. Α. Σταμούλης (1999). *Φύση και Αγάπη. Και άλλα μελετήματα*, «Η Εφαρμογή του Τριαδικού σχήματος στο διάλογο των Χριστιανικών Εκκλησιών της Οικουμένης», σσ. 39-41. Θεσσαλονίκη: Το Παλίμψηστον.

Σε αντίθεση με την κοινωνική πυραμίδα, όπου στην κορυφή βρίσκονται οι λιγότεροι και οικονομικά ισχυροί, ενώ στα χαμηλά επίπεδα οι περισσότεροι και φτωχοί, η εκκλησιαστική πυραμίδα έχει κενωτικό χαρακτήρα, είναι μια πορεία προς τα κάτω. Η κορυφή της αναστραμμένης πυραμίδας της Εκκλησίας που δέχεται τα βάρη όλου του κόσμου, είναι ο ίδιος ο Χριστός.

Γ. Ι. Μαντζαρίδης (²2015). *Χριστιανική Ηθική*, σσ. 122-123 (2ος τόμος). Άγιον Όρος: Ι. Μ. Βατοπεδίου (διασκευή).

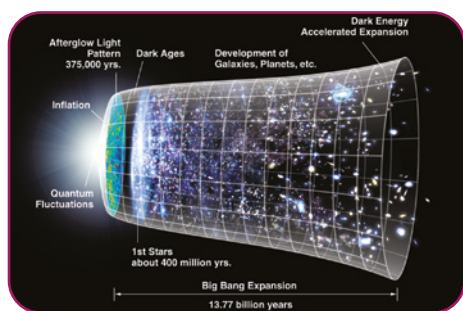
Η **ζωή μέσα στην Εκκλησία** είναι μια ανοιχτή πρόσκληση μίμησης της ζωής του συντροφικού Θεού, μια πορεία μίμησης της Τριαδικότητάς του.

Κάθε άνθρωπος βρίσκει τη ζωή του πιο ελκυστική και ενδιαφέρουσα, όταν «ανοίγεται» προς τον πλησίον/άλλον, **κενώνεται*** και «θυσιάζεται». Ο Θεός, για τον οποίον μιλάει η Εκκλησία, δεν είναι εσωστρεφής, δυνάστης και εξωκοσμικός! Είναι ο Θεός που μας προσκαλεί:

- ⊙ Να απομακρυνθούμε από την εγωκεντρικότητά μας, να αγαπήσουμε αληθινά και ανιδιοτελώς τον πλησίον/άλλον.
- ⊙ Από αγάπη να δώσουμε την καρδιά μας διακονώντας τον, ανατρέποντας δηλαδή τη θέση και τον ρόλο μας.

Ήξερες ότι;

Χρονοδιάγραμμα ζωής του Σύμπαντος μετά τη «Μεγάλη Έκρηξη».

Η σύγχρονη **Φυσική**, με ρίζες στην ελληνική φιλοσοφία, έχει αποδείξει ότι ο άνθρωπος ως παρατηρητής μελετά την κατοπτρική εικόνα του Σύμπαντος, δηλαδή το «καθρέφτισμά» του. Αυτό σημαίνει ότι, όσο πιο παλιά παρατηρούμε το Σύμπαν προς τη Μεγάλη Έκρηξη, τόσο έχουμε την ψευδαίσθηση ότι η ακτίνα του μεγαλώνει αντί να μικραίνει. Δηλαδή, καθετί μικρό το βλέπουμε μεγάλο. Με άλλα λόγια, το παρατηρούμενο προς τα **έξω** για μας Σύμπαν είναι στην πραγματικότητα προς τα **μέσα**. Κατά παρόμοιο τρόπο, ο εξωτερικός κόσμος καθρεφτίζεται στην **ψυχή** του ανθρώπου και μέσα από αυτόν τον καθρέφτη λαμβάνουμε όλες τις πληροφορίες.

Σημ.: Το συγκεκριμένο θέμα μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο συνδιδασκαλίας με τον Φυσικό του σχολείου σου, στο πλαίσιο μιας διεπιστημονικής προσέγγισης που θα εμπλουτίσει την κατανόησή σου για το Σύμπαν και τη θέση του ανθρώπου σε αυτό. Θα σου δοθεί η δυνατότητα να εμβαθύνεις σε έννοιες όπως η Μεγάλη Έκρηξη, η διαστολή του Σύμπαντος, η φύση του χρόνου και του χώρου, συνδέοντας τις γνώσεις της Φυσικής με τις φιλοσοφικές και θεολογικές τους προεκτάσεις.

Ε. Αξιολόγηση

Μετά τη διάπραξη του προπατορικού αμαρτήματος, ο Θεός αναζητά τον Αδάμ ρωτώντας τον «Αδάμ ποῦ εἶ;». Έχοντας υπόψη όσα μάθατε σ' αυτήν την ενότητα, παρουσιάστε σε ένα σύντομο κείμενο τους λόγους που τον αναζητά. Αναρτήστε τα κείμενά σας στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Η Εκκλησία είναι εικόνα μιμητική της Αγίας Τριάδας, η οποία αποτελεί το ύψιστο πρότυπο αλληλοπεριχώρησης.
- ⊙ Η Εκκλησία μάς καλεί να ζήσουμε ως κοινωνία ανθρώπινων προσώπων έχοντας ως πρότυπο τον Τριαδικό Θεό, που είναι η τέλεια κοινωνία προσώπων.
- ⊙ Τριαδικότητα σημαίνει αλληλοπεριχώρηση και αλληλοπεριχώρηση σημαίνει σχέση ζωής, αγάπης και συμπόρευσης.
- ⊙ Ο άνθρωπος καλείται να είναι αγάπη, όπως και ο Θεός -το αρχέτυπό του- είναι αγάπη.

3η

Διδακτική Ενότητα:

Από το Εγώ στο Εσύ κι από το Εσύ στο Μαζί

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να αναδεικνύω τη σχέση Θεού-ανθρώπου ως αφετηρία των διαπροσωπικών σχέσεων και πρότυπο για την οικοδόμηση της κοινωνικής συνοχής στον σύγχρονο κόσμο.

Α. Από πού να ξεκινήσω;

Πρόσωπα απρόσωπα

Η ορθόδοξη χριστιανική παράδοση δίνει ιδιαίτερη σημασία στην **έννοια του προσώπου**. Κάθε άνθρωπος συνιστά μοναδική και ξεχωριστή προσωπικότητα και τα πρόσωπα επικοινωνούν μεταξύ τους.

Η παρομοίωση του παραδείσου ως μια κοινότητα ανθρώπων, όπου ο ένας βλέπει το πρόσωπο του άλλου και επικοινωνεί μαζί του, σε αντιδιαστολή με την κόλαση,

όπου ο ένας κάθεται με πλάτη στον άλλον αδυνατώντας να τον κοιτάξει κατάματα, δείχνει τη συσχέτιση της παραδείσιας ζωής με τη διαμόρφωση σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων.

Ας αντιληφθούμε καλύτερα τη σημασία της **έννομιας της επικοινωνίας** με τη βοήθεια των παρακάτω αποσπασμάτων.

Αββάς Μακάριος ο Αιγύπτιος

Ο αββάς Μακάριος ο Αιγύπτιος διηγήθηκε ότι κάποτε που περπατούσε στην έρημο, βρήκε το κρανίο κάποιου νεκρού στο έδαφος. Το κούνησε με το ραβδί του και άκουσε μια φωνή από αυτό. Το ρώτησε: «Ποιος είσαι εσύ;» και αυτό του αποκρίθηκε: «Εγώ ήμουν αρχιερέας των ειδωλολατρών που είχαν απομείνει σε αυτόν τον τόπο και εσύ είσαι ο Μακάριος ο πνευματοφόρος. Να ξέρεις, λοιπόν, ότι, όποια ώρα σπλαχνιστείς αυτούς που είναι στην κόλαση και προσευχηθείς γι' αυτούς, παρηγορούνται λίγο». «Ποια είναι η παρηγοριά;», ρώτησε ο γέροντας, «και ποια η κόλαση;». Αποκρίθηκε το κρανίο: «Όσο απέχει ο ουρανός από τη γη, τόσο βάθος έχει η φωτιά που είναι από κάτω μας, και εμείς είμαστε μέσα στη φωτιά από τα πόδια ως το κεφάλι. Κανένας δεν μπορεί να δει τον άλλο στο πρόσωπο, αλλά το πρόσωπο του ενός είναι κολλημένο στην πλάτη του άλλου. Όταν, λοιπόν, προσεύχεσαι για εμάς, βλέπει κανείς λίγο το πρόσωπο του άλλου· αυτή είναι η παρηγοριά».

Ευεργετινός, *Λόγοι και Διδακαλίες Αγίων Πατέρων*, τ. Α', σσ. 100-101.
Εκδ. Το Περιβόλι της Παναγίας (απόσπασμα).

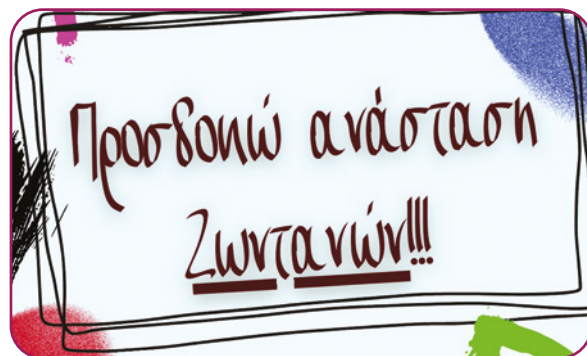
Ο αρχάγγελος Μιχαήλ έριξε ένα σκοινί στην κόλαση και είπε στους ανθρώπους να ανεβούν όλοι επάνω, στον Παράδεισο. Και ενώ θα περίμενε κανείς ότι αυτό θα συμβεί, οπότε θα σώζονταν όλοι από το λεγόμενο «καθατήριο πυρ», τη φωτιά της κολάσεως, κανείς δεν ανέβηκε. Όχι ότι δεν ήθελαν, απλά τραβούσε ο ένας τον άλλο κάτω, δεν άφηνε άλλους να ανέβουν, για να ανέβει αποκλειστικά ο ίδιος... προφανώς γιατί δεν άντεχε τη χαρά, την ευτυχία του άλλου.

Ανέκδοτο που ειπώθηκε από μοναχό στην αγιορειτική κοινότητα.

Το 11ο άρθρο του Συμβόλου της Πίστεως αναφέρει: «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν». Δείτε τη διπλανή εικόνα και προχωρήστε προφορικά στη διερεύνηση των ακόλουθων ερωτημάτων:

- Τι μπορεί να σκέφτεται ή να νιώθει το πρόσωπο που έγραψε το σύνθημα;
- Τι θα μπορούσε να γνωρίζει ή να πιστεύει;
- Τι είναι αυτό για το οποίο πιθανόν να νοιάζεται και να φροντίζει;

Οι γνήσιες ανθρώπινες σχέσεις δεν εγκλωβίζονται σε μικρότητες και κακεντρέχειες και ο κάθε άνθρωπος χαίρεται ουσιαστικά με τη χαρά του άλλου, μετέχοντας ολόθερμα σε αυτήν. Καθίσταται αντιληπτό ότι ο παράδεισος και η κόλαση δεν είναι απλώς τόποι, αλλά συμβολισμοί, κατά τους οποίους ο **παράδεισος** σχετίζεται με την **κοινωνία** των προσώπων και η **κόλαση** με την **ακοινωνησία**.

Νιτρία Αιγύπτου: η πρώτη μοναστική πολιτεία – Οι μεγάλοι «ασκητές της ερήμου».

B. Καταλαβαίνω ότι...

Κοινωνώ άρα επικοινωνώ

Για τη βίωση της αλληλοπεριχώρησης, η επικοινωνία με τον πλησίον/άλλον αποτελεί βασική ανάγκη. Όπως αναλύθηκε και σε προηγούμενη διδακτική ενότητα, η αλληλοπεριχώρηση **προτυπώνεται*** μέσα στην ίδια την Αγία Τριάδα. Τι σημαίνει όμως αυτό; Στην προσέγγιση του ερωτήματος μάς βοηθά η **Αρχιερατική Προσευχή του Ιησού**, που καταγράφεται στο *Κατά Ιωάννην* Ευαγγέλιο.

Στην κορύφωση του **Θείου Δράματος***, μεταξύ δηλαδή του Μυστικού Δείπνου και της προδοσίας του Ιούδα, ο Χριστός στρέφεται τόσο προς την ανθρωπότητα -τους 12 μαθητές Του- όσο και προς την Αγία Τριάδα -τον Θεό Πατέρα. Μ' αυτόν τον τρόπο αναγάγει την ανθρώπινη ζωή εκεί που ανήκει, στη θεία ζωή της Αγίας Τριάδας.

Αφού διαβάσετε το παρακάτω βιβλικό απόσπασμα σκεφτείτε μόνοι σας για λίγο τις ερωτήσεις που ακολουθούν. Στη συνέχεια, σε συνεργασία με τον/τη διπλανό/ή σας συζητήστε τις απόψεις σας και έπειτα διαμορφώστε κοινές απόψεις ως ομάδα-ζευγάρι. Τέλος, ως ζεύγη, συζητήστε τα υπό διερεύνηση ερωτήματα στην ολομέλεια της τάξης σας.

- Ποιο είναι το περιεχόμενο -το αίτημα- της προσευχής του Χριστού και ποιος είναι ο αποδέκτης της;
- Ο Χριστός προσεύχεται, αγωνιά και πονά για τους Μαθητές του και ολόκληρη την ανθρωπότητα. Τι δείχνει αυτό για τη φύση του;
- Ποιος είναι ο ζητούμενος προορισμός των μαθητών του Χριστού και κατ' επέκταση όλης της ανθρωπότητας;
- Γιατί ο Χριστός διακρίνει κάποια άτομα στην προσευχή του και ποια είναι αυτά;

Αφού τα είπε αυτά ο Ιησούς, σήκωσε τα μάτια του στον ουρανό και είπε: «Πατέρα, έφτασε η ώρα· φανέρωσε τη δόξα του Υιού σου, ώστε κι ο Υιός σου να φανερώσει τη δική σου δόξα... Εγώ σε έκανα γνωστό στους ανθρώπους που τους πήρες μέσα από τον κόσμο και μου τους εμπιστεύτηκες. Ανήκαν σ' εσένα, κι εσύ τους έδωσες σ' εμένα, κι έχουν δεχτεί το λόγο σου.»

«Εγώ γι' αυτούς παρακαλώ. Δεν παρακαλώ για τον κόσμο αλλά γι' αυτούς που μου έδωσες, γιατί ανήκουν σ' εσένα. Κι όλα όσα είναι δικά μου είναι και δικά σου, και τα δικά σου είναι και δικά μου... Τώρα δεν είμαι πια μέσα στον κόσμο· ενώ αυτοί μένουν μέσα στον κόσμο, κι εγώ έρχομαι σ' εσένα. Αγιε Πατέρα, διατήρησέ τους στην πίστη με τη δύναμη του ονόματός σου που μου χάρισες, για να μείνουν ενωμένοι όπως εμείς. Όταν ήμουν μαζί τους στον κόσμο, εγώ τους διατηρούσα στην πίστη με τη δύναμη του ονόματός σου. Αυτούς που μου έδωσες τους φύλαξα, και κανένας απ' αυτούς δε χάθηκε, παρά μόνο ο άνθρωπος της απώλειας, για να εκπληρωθούν τα λόγια της Γραφής. Τώρα όμως εγώ έρχομαι σ' εσένα, και τα λέω αυτά όσο είμαι ακόμα στον κόσμο, ώστε να έχουν τη δική μου τη χαρά μέσα τους σ' όλη την πληρότητά της. Εγώ τους έδωσα το δικό σου μήνυμα· ο κόσμος όμως τους μίσησε, γιατί δεν ανήκουν στον κόσμο, όπως και εγώ δεν προέρχομαι από τον κόσμο. Σε παρακαλώ, όχι να τους πάρεις από τον κόσμο, αλλά να τους προστατέψεις από το διάβολο. Δεν προέρχονται από τον πονηρό κόσμο, όπως και εγώ δεν προέρχομαι απ' αυτόν τον κόσμο. Με την αλήθεια σου ξεχώρισέ τους από τον κόσμο· ο δικός σου ο λόγος είναι αλήθεια. Όπως εσύ έστειλες εμένα στον κόσμο, έτσι κι εγώ έστειλα στον κόσμο αυτούς· και για χάρη τους αφιερώνω και προσφέρω τον εαυτό μου σ' εσένα, ώστε κι αυτοί, με τη βοήθεια της αλήθειας, να είναι αφιερωμένοι σ' εσένα.»

«Δεν προσεύχομαι μόνο γι' αυτούς αλλά και για κείνους που με το κήρυγμα αυτών θα πιστεύουν σ' εμένα, ώστε να είναι όλοι ένα...»

«Πατέρα, θέλω αυτοί που μου έδωσες να είναι μαζί μου όπου είμαι κι εγώ, για να μπορούν να βλέπουν τη δόξα μου, τη δόξα που μου χάρισες, γιατί με αγάπησες προτού να γίνει ο κόσμος. Πατέρα, δίκαιε κριτή, ο κόσμος δε σε γνώρισε, ενώ εγώ σε γνώρισα, κι αυτοί εδώ έχουν αναγνωρίσει πως μ' έστειλες εσύ. Τους έμαθα ποιος είσαι και θα συνεχίσω να τους το μαθαίνω, ώστε να είναι μέσα τους η αγάπη με την οποία με αγάπησες, όπως κι εγώ θα είμαι μέσα τους.»

“Η Αρχιερατική Προσευχή του Ιησού”, 1ο Απόσπασμα, Ιω 17,6.9-21,24-25
[μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Simon Ushakov,
Μυστικός Δείπνος,
Ρωσική εικόνα,
1685.

Duccio di Buoninsegna, Η «Αρχιερατική προσευχή» του Χριστού με τους εναπομείναντες έντεκα Μαθητές, Maesta of Duccio, 1308 – 1311.

Αντιλαμβανόμαστε ότι **αλληλοπεριχώρηση σημαίνει κοινωνική ενότητα και συνοχή** και αποτελεί αυτοσκοπό της ανθρωπότητας, η οποία ολοκληρώνεται ως Εκκλησία με σημείο εκκίνησης τον Χριστό και τους μαθητές Του. Άλλωστε, η ανθρώπινη φύση αντανακλά το αρχέτυπό της, τη θεία φύση, οπότε η ανάγκη για αλληλοπεριχώρηση έρχεται ως αιτιατό της τριαδικότητας των θείων προσώπων.

Γ. Εμβαθύνω

Η ισχύς εν τη ενώσει

Σύμφωνα με την πίστη της Εκκλησίας, ο Θεός χαρακτηρίζεται ως μοναδικός και συνάμα ως τριαδικός [«Τριάς ἐν Μονάδι – Μονὰς ἐν Τριάδι» («ένας Θεός και συνάμα τρεις Θεοί»), «τίποτα μόνον από τα δύο, αλλά συνάμα και τα δύο μαζί»]. Αυτή η φρασεολογία μοιάζει παράδοξη και αντιφατική, ωστόσο προέκυψε ως συμβολική αριθμολογία με διόλου τυχαία στόχευση και περιεχόμενο.

Η ύπαρξη **τριών προσώπων στην Αγία Τριάδα** επιβεβαιώνει τη σημασία της αλληλοπεριχώρησης στη ζωή. Η σχέση των τριών προσώπων μεταξύ τους παρουσιάζει τον ιδεατό τρόπο συγκρότησης των ανθρώπινων σχέσεων.

Αφού μελετήσετε τα κείμενα από το *Κατά Ιωάννην* Ευαγγέλιο, τον Γρηγόριο Θεολόγο και τον Μέγα Βασίλειο, γράψτε ατομικά τις απαντήσεις στα ερωτήματα που σας δίνονται. Στη συνέχεια, συζητήστε και ενδεχομένως αναθεωρήστε με τον/τη διπλανό/ή σας τις ατομικές σας απόψεις. Συνδιαμορφώστε τις απαντήσεις που σας εκφράζουν στα ερωτήματα που τέθηκαν. Μοιραστείτε τις απαντήσεις σας με μια ακόμη ομάδα-ζευγάρι. Παρουσιάστε, ως τετραμελής πλέον ομάδα, τις απαντήσεις σας στην ολομέλεια της τάξης και συζητήστε.

- Πώς αποκαλεί τον Θεό ο Χριστός και τι ακριβώς φανερώνει αυτό για τη μεταξύ τους σχέση;
- Ποια είναι τα πρόσωπα της θείας ζωής, δηλαδή της Αγίας Τριάδας, που περιγράφονται παρακάτω και ποια η σχέση μεταξύ τους;
- Τι είδους συμβολισμό αποδίδουν στη φύση του Θεού οι όροι *μονάδα*, *δυάδα* και *τριάδα*;
- Πώς προσέγγισαν τον Θεό οι Έλληνες και οι Ιουδαίοι της αρχαιότητας;
- Τι συνιστά την ενότητα μιας κοινωνίας είτε θείας, είτε ανθρώπινης; Η ομοιότητα ή η διαφορικότητα των προσώπων;

Εσύ του έδωσες εξουσία πάνω σε όλους τους ανθρώπους· έτσι κι αυτός θα δώσει την αιώνια ζωή σε όλους αυτούς που του εμπιστεύτηκες. Και να ποια είναι η αιώνια ζωή: Ν' αναγνωρίζουν οι άνθρωποι εσένα ως τον μόνο αληθινό Θεό, καθώς κι εκείνον που έστειλες, τον Ιησού Χριστό. να είναι όλοι ένα, όπως εσύ, Πατέρα, είσαι ενωμένος μ' εμένα κι εγώ μ' εσένα. Να είναι κι αυτοί ενωμένοι μ' εμάς, κι έτσι ο κόσμος να πιστέψει ότι μ' έστειλες εσύ. Εγώ τη δόξα που μου έδωσες την έδωσα σ' αυτούς, για να είναι ένα μεταξύ τους, όπως εμείς είμαστε ένα: Εγώ ενωμένος μαζί τους κι εσύ ενωμένος μαζί μου, ώστε ν' αποτελούν μια τέλεια ενότητα, κι έτσι ο κόσμος να καταλαβαίνει ότι μ' έστειλες εσύ κι ότι αγάπησες κι αυτούς όπως αγάπησες εμένα.

"Η Αρχιερατική Προσευχή του Ιησού", 2ο Απόσπασμα, Ιω 17,2-3.21-23 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Κι όμως, εγώ σας λέω την αλήθεια· σας συμφέρει να φύγω εγώ. Γιατί, αν εγώ δεν φύγω, δε θα έρθει σ' εσάς ο Παράκλητος· ενώ αν πάω εκεί, θα τον στείλω σ' εσάς. Κι όταν έρθει εκείνος, θα ελέγξει τους ανθρώπους ως προς την αμαρτία, ως προς τη δικαιοσύνη και ως προς την κρίση του Θεού.

Ιω 16,7-8 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Άγιος Πατρίκιος και Ιρλανδική παράδοση: Το τριφύλλι ως σύμβολο της Αγίας Τριάδας.

Η μονάδα κινήθηκε, για να φανεί ο πλούτος, η κοινωνικότητα της θεότητας. Η δυάδα, που είναι περιγραφική των (δυαδικών) φυσικών σχέσεων στην κτίση, απ' όπου παράγονται τα όντα, ξεπεράστηκε. Ορίστηκε, λοιπόν, και η τριάδα, για να φανεί η τελειότητα, η ολοκλήρωση... Όταν αναφέρομαι στο Θεό, ομολογώ «Πατέρα», «Υιόν» και «Άγιον Πνεῦμα», ώστε ούτε πάνω απ' αυτό το σχήμα να χάνεται η θεότητα ούτε μέσα σ' αυτό να εγκλωβίζεται. Έτσι, αποφεύγουμε αντίστοιχα είτε να εισάγουμε πληθυσμό θεών είτε να κατακριθούμε για μια κλειστή στον εαυτό της θεότητα. Δεν ιουδαίζουμε λόγω μιας μοναρχικής θεότητας ούτε ελληνίζουμε λόγω μιας χαστικής θεότητας. Το κακό, εξάλλου, ακόμη και αν ανιχνεύεται σε δύο αντίθετες μεταξύ τους πλευρές, είναι παρόμοιο τόσο στην πρώτη όσο και στη δεύτερη.

Γρηγορίου Θεολόγου. *Λόγος ΑΗ'*. «Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἴτουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος», § Ζ, τ. 36, σ. 333 (απόδοση στη Νεοελληνική).

Μάχεται ο ιουδαϊσμός τον ελληνισμό, ενώ και οι δύο μάχονται το χριστιανισμό. Μεταξύ πάντως των δύο αυτών άκρων, οι σοφότεροι των (εκκλησιαστικών) πατέρων διέκριναν ότι η πίστη των χριστιανών βρίσκεται στο μέσο. Αυτό ισχύει, καθώς ο ιουδαϊσμός εισήγαγε μια κλειστή στον εαυτό της θεότητα (αυστηρός μονοθεϊσμός), ενώ ο ελληνισμός μια χαστική πολυθεία (απειρία θεών).

(Σημ.: Εδώ οι όροι «ιουδαϊσμός» και «ελληνισμός» αναφέρονται στη θρησκευτική διάσταση των αρχαίων αυτών πολιτισμών)

Μέγας Βασίλειος. *Όμιλία 24*, «Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ τῶν Ἀνομοίων», § 1, τ. 31, σ. 600 (απόδοση στη Νεοελληνική).

Ο ασυνήθιστος μαθηματικός τύπος «**Τριάς ἐν Μονάδι – Μονὰς ἐν Τριάδι**» («ένας Θεός και συνάμα τρεις Θεοί») περιγράφει έναν παράξενο ή ακριβέστερα «**ὑπέρολογο**» Θεό. Αποτελεί ένα είδος γλώσσας με συγκεκριμένο συμβολικό περιεχόμενο. Η μοναδικότητα και η τριαδικότητα του Θεού αντανακλούν στην εικόνα του -δηλαδή στον άνθρωπο και στην κτίση- την κοινωνική ενότητα και διαφορετικότητα. Ο Θεός δεν αποτελεί απλά το πρότυπο της δημιουργίας, αλλά το «**ἀρχέτυπόν**» της.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Αφού διαβάσετε το Κοντάκιο της Πεντηκοστής και αναφερθείτε στη συμβολική του διάσταση, δημιουργείτε στο κέντρο της αίθουσας έναν εσωτερικό κύκλο από 4-5 καρτέκλες, ενώ οι υπόλοιπες καρτέκλες θα βρίσκονται τοποθετημένες σε ομόκεντρους κύκλους έξω από αυτόν. Ορισμένοι από εσάς θα καθίσετε στον εσωτερικό κύκλο, θα ορίσετε έναν συντονιστή/στρια και θα συζητήσετε το θέμα: «Σημερινοί "πύργοι" αλαζονείας μεταξύ ανθρώπων ή κρατών». Μία καρτέκλα θα είναι πάντα κενή. Οι υπόλοιποι, που θα καθίσετε έξω από τον εσωτερικό κύκλο, θα παρακολουθείτε τη συζήτηση και θα κρατάτε σημειώσεις. Ανά πάσα στιγμή μπορείτε να καθίσετε στον εσωτερικό κύκλο και να ενταχθείτε στη συζήτηση. Επίσης, κάποιος/α από εσάς μπορεί να εγκαταλείψει οικειοθελώς τον κεντρικό κύκλο και να λάβει τη θέση του ένας από τους υπόλοιπους. Εναλλακτικά, όσοι θα βρίσκεστε εκτός του ομόκεντρου κύκλου μπορείτε να ζητήσετε τη θέση κάποιου/ας που βρίσκεται εντός. Έτσι, μπορείτε να εισέρχεστε και να εξέρχεστε από τον εσωτερικό κύκλο. Τέλος, ο συντονιστής που ορίσατε θα συνοψίσει όσα ειπώθηκαν στη συζήτηση.

Όταν κατέβηκε ο Ύψιστος και δημιούργησε γλωσσική σύγχυση [στον Πύργο της Βαβέλ*], διαχώριζε τα έθνη. Όταν μοίραζε τις πύρινες γλώσσες του Αγίου Πνεύματος [κατά την Πεντηκοστή*], κάλεσε σε ενότητα όλους τους ανθρώπους. Γι' αυτό και σύμφωνα δοξάζουμε το Πανάγιο Πνεύμα.

Κοντάκιο (ύμνος) της εορτής της Πεντηκοστής

Pieter Bruegel, Ο Πύργος της Βαβέλ, 1563.

Ο Πύργος της Βαβέλ
στην Τέχνη.

Ε. Αξιολόγηση

Δημιουργήστε μια γελοιογραφία με θέμα το συμβολικό περιεχόμενο του Πύργου της Βαβέλ και αναρτήστε την στο ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Οι ανθρώπινες σχέσεις και η ανάγκη για αλληλοπερικώρηση έχουν ως αρχέτυπο τη σχέση των προσώπων της Αγίας Τριάδας.
- ⊙ Η υγιής σχέση Θεού και ανθρώπου συμβάλλει στην οικοδόμηση της κοινωνικής συνοχής.
- ⊙ Η διδασκαλία της Εκκλησίας για τη μοναδικότητα και την τριαδικότητα του Θεού αντανακλά στην εικόνα Του -δηλαδή στον άνθρωπο και σ' ολόκληρη την κτίση- τη σημασία της ενότητας και της ποιικιλίας χαρισμάτων.

Θεματική Ενότητα III:

Επικοινωνώντας με τον Θεό

4η

Διδακτική Ενότητα:

Προσευχή: επικοινωνία και πάλη με τον Θεό

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- Να αναγνωρίζω την προσευχή ως τρόπο επικοινωνίας του ανθρώπου με τον Θεό μέσα από παραδείγματα προφητών και αγίων.
- Να αιτιολογώ το γεγονός ότι η προσωπική σχέση με τον Θεό έχει άμεσο αντίκτυπο στη σχέση που διαμορφώνει ο άνθρωπος με τον συνάνθρωπό του και την κτίση.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Συνομιλώντας με τον Θεό

Gustave Dore, Η πάλη του Ιακώβ, 1855.

Ευγένιος Ντελακρουά, Η πάλη του Ιακώβ, 1861.

Andrea Mantegna, Η αγωνία στον κήπο της Γεθσημανής, 1455-1456.

Η αγωνία του Ιησού στον κήπο της Γεθσημανής.

Κάθε μέρα εκατομμύρια άνθρωποι, πιστοί όλων των θρησκειών, προσεύχονται. Η προσευχή* είναι μια φυσική ανθρώπινη εκδήλωση, που κατέχει κορυφαία θέση στη ζωή των ανθρώπων.

Με αφορμή τις εικόνες και τα αποσπάσματα από την Καινή Διαθήκη που ακολουθούν, συντάξτε ένα μικρό κείμενο που θα ξεκινά με τη φράση: «Όταν προσεύχομαι, ...». Στη συνέχεια, μοιραστείτε τις απόψεις με τους συμμαθητές σας.

Την ενάτη ώρα περίπου έβγαλε μεγάλη φωνή ο Ιησούς λέγοντας: [...] «Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί με εγκατέλειψες»;

Μτ 27,46 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Άρθρο: Η πάλη του Ιακώβ.

Τις μέρες της ενανθρώπησής του, ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός προσέφερε στο Θεό και Πατέρα, ο οποίος μπορούσε να τον σώσει από το φρικτό μαρτύριο της αγωνίας και του σταυρικού θανάτου, ένθερμες δεήσεις και ικεσίες με κραυγή δυνατή και με δάκρυα εισακούσθηκε.

Εβρ 5,7 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Η σχέση με τον Θεό είναι ζωντανή και ελεύθερη, οπότε μπορεί να έχει και διακυμάνσεις, να είναι, θα έλεγε κανείς, μια **διαρκής πάλη**. Η προσευχή, ως μυστήριο και πτυχή αυτής της σχέσης, βιώνεται ως ελεύθερη επικοινωνία. Μέσα από αυτή μπορεί ο άνθρωπος να εκφράσει από την ευχαριστία και την ικεσία μέχρι τον θρήνο και την αμφισβήτησή του.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Προσευχή: στροφή προς το πρόσωπο του Θεού

Διαβάστε για 2-3 λεπτά, ο κάθε μαθητής μόνος/η του/ης, το παρακάτω απόσπασμα από το έργο του Ν. Καζαντζάκη. Στη συνέχεια, συζητήστε ανά ζεύγη με τον/την διπλανό/ή σας τις ερωτήσεις που ακολουθούν. Παρουσιάστε τις ιδέες της κάθε ομάδας-ζεύγους σε όλη την τάξη και συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης.

1. Τι είδους αγάπη για τον Θεό περιγράφεται στο απόσπασμα;
2. Πώς συνδέεται η αγάπη για τον άνθρωπο με την αγάπη για τον Θεό, σύμφωνα με το κείμενο;
3. Τι σημαίνει η φράση «μοχθώντας να τους φέρουμε στον σωστό δρόμο»;
4. Τι συμβολίζει ο «ανηφόρος» ως σωστός δρόμος;
5. Πώς η προσευχή μπορεί να μας βοηθήσει να αγαπήσουμε τον Θεό με τον τρόπο που περιγράφει ο γέροντας;

- Πώς πρέπει ν' αγαπούμε το Θεό, γέροντά μου; ρώτησε.
- Αγαπώντας τους ανθρώπους, παιδί μου.
- Και πώς πρέπει να αγαπούμε τους ανθρώπους;
- Μοχθώντας να τους φέρουμε στο σωστό δρόμο.
- Και ποιος είναι ο σωστός δρόμος;
- Ο ανήφορος.

Ν. Καζαντζάκης (1954). *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*. σ. 313. Αθήνα: Ελ.Καζαντζάκη.

Προσευχή είναι το όχημα της ψυχής στο ταξίδι της πορείας της προς το καθ' όμοίωσιν.

Τι σημαίνει εν τέλει πραγματική και ζωντανή επικοινωνία με τον Θεό;

Ο άνθρωπος:

- ⊙ ζητά από τον Θεό.
- ⊙ ζητά ελεύθερα.
- ⊙ και εισακούεται (είτε σε αυτό που ζητά είτε σε αυτό που πραγματικά θέλει και τον συμφέρει, αλλά δεν το βλέπει εκείνη τη στιγμή, για να το καταλάβει μελλοντικά).

Η αγάπη για τον Θεό «ανθίζει» μέσα από την αγάπη για τον συνάνθρωπο. Κάθε πράξη αγάπης και αλληλεγγύης προς αυτόν συνιστά ένα βήμα προς τον Θεό. Η προσευχή, σαν μια σιωπηλή γέφυρα, μας ενώνει με το Θείο, ενδυναμώνει την αγάπη μας και τη μεταμορφώνει σε πράξη. Τελικά, ο «ανεφύρορας» της πνευματικής μας ζωής, αν και δύσκολος, γίνεται πιο βατός με οδηγό την αγάπη και συντροφιά την προσευχή.

Γ. Εμβαθύνω

Έτσι να προσεύχεστε...

Στην επίγεια ζωή του, ο Χριστός προσευχόταν και με την **Κυριακή Προσευχή**, δηλαδή το «Πάτερ ἡμῶν». Αυτή την προσευχή την παρέδωσε ο Ἴδιος και με αυτή δίδαξε στους μαθητές Του τα χαρακτηριστικά του ένθεου* ανθρώπου. Με τον τρόπο αυτό έδωσε ο Ἴδιος το παράδειγμα της προσευχής, η οποία είναι κοινωνία ζωής.

Μεταφράστε μόνοι σας την παρακάτω προσευχή και καταγράψτε τις απαντήσεις σας στα ερωτήματα που σας δίνονται. Στη συνέχεια, συζητήστε και ενδεχομένως αναθεωρήστε με τον/την διπλανό/ή σας τις ατομικές σας απόψεις. Συνδιαμορφώστε τις απαντήσεις που σας εκφράζουν στα ερωτήματα που τέθηκαν. Παρουσιάστε και μοιραστείτε τις απαντήσεις σας σε μια ακόμη ομάδα-ζευγάρι. Παρουσιάστε, ως τετραμελής πλέον ομάδα, τις απαντήσεις σας και συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης.

- Ποια πρόταση σας κέντρισε περισσότερο το ενδιαφέρον και γιατί;
- Ποια έγκλιση της (αρχαιο)ελληνικής γλώσσας χρησιμοποιείται στο παρακάτω κείμενο; Τι μας δείχνει ως προς τη σχέση του ανθρώπου με τον Θεό;
- Τι σημαίνει η φράση «ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν»;
Σας δίνεται ως πρόσθετο δεδομένο η φράση του Χριστού: «Ἐὰν γὰρ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος· ἐὰν δὲ μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν», (Μτ 6,14-15).
- Η παρακάτω προσευχή κατά τις συγκεκριμένες διατυπώσεις έχει παραδοθεί από τον ίδιο τον Χριστό. Ἄρα, τι ζητά ο άνθρωπος από τον Θεό και, αντίστροφα, τι ζητά ο Θεός από τον άνθρωπο;

οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἔλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

Μτ 6,9-13 [Ελληνική Βιβλική Εταιρεία]

Στην **Κυριακή Προσευχή** η λέξη «ουρανός» έχει συμβολική σημασία. Δεν είναι ένας τόπος, αλλά δηλώνει ότι ο Θεός βρίσκεται πάνω απ' όλους και απ' όλα.

Η «Κυριακή Προσευχή» στις γλώσσες του κόσμου.

Αν η απελπισία μας πηγάζει από πολύ βαθιά μέσα μας, αν αυτό που ζητάμε, αυτό για το οποίο κραυγάζουμε, είναι τόσο ουσιαστικό ώστε να καλύπτει όλες τις ανάγκες της ζωής μας, τότε βρίσκουμε κατάλληλα λόγια να προσευχηθούμε και μπορούμε να φτάσουμε στην κορυφαία στιγμή της προσευχής μας, τη συνάντηση με το Θεό.

A. Bloom, (1973). *Μάθε να προσεύχεσαι*. Η έλαφος, 1973.

Με την προσευχή ο Χριστός φανερώνει τη διαρκή κοινωνία της Αγίας Τριάδας. Παράλληλα, μέσα από την Κυριακή Προσευχή υποδηλώνεται το ανθρωπολογικό πρότυπο, ο τύπος ανθρώπου που προσομοιάζει στον αποκαλυπτόμενο Θεό.

- ⊙ Η προσευχή είναι, συνεπώς, ο δρόμος μέσω του οποίου ο άνθρωπος συναντά τον Θεό και ο Θεός έρχεται κοντά στον άνθρωπο.
- ⊙ Η προσευχή δεν είναι κάποια λόγια που απευθύνω στον Θεό με σκοπό την ικανοποίηση των επιθυμιών μου.
- ⊙ Η προσευχή είναι η «αναπνοή» της ψυχής.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Εκκλησία: εικόνα του Θεού στον κόσμο

Να μελετήσετε σε δύο ομάδες το θέμα της Ζωής, σύμφωνα με το αρχέτυπο του ανθρώπου της Εκκλησίας, και να οργανώσετε αγώνα «Λόγου-Αντίλογου». Η μία ομάδα θα υποστηρίξει αυτή την επιλογή στάσης ζωής και η άλλη την αντίθετη. Και στις δύο περιπτώσεις, φροντίστε να καταγράψετε τα επιχειρήματά σας. Η ομάδα του «Λόγου» θα διατυπώσει στη συζήτηση που θα ακολουθήσει τη θέση της και η ομάδα του «Αντίλογου» τη δική της. Στη συνέχεια, συζητείστε τα συμπεράσματα με τους συμμαθητές σας στην ολομέλεια της τάξης.

Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ.

Α Ιω 4,16

Η Εκκλησία πιστεύει σε έναν Τριαδικό Θεό, ο οποίος χαρακτηρίζεται για τη μία φύση Του και τις τρεις (ισότιμες αλλά διακριτές) υποστάσεις Του [...]. Βασικό γνώρισμα του Τριαδικού Θεού είναι η αγάπη, η οποία αποτελεί ιδιότητα της ουσίας (φύσης) Του [...]. Η Εκκλησία θεωρείται εικόνα του Τριαδικού Θεού και [...] καλείται να μιμηθεί το αρχέτυπό της. Έτσι, η ζωή της Εκκλησίας είναι ζωή που εικονίζει την αγάπη, την αλληλοπερι-

κώρηση και την ενότητα της Αγίας Τριάδας. Μέτρο της ολοκλήρωσης του ανθρώπου και δύναμη συνοχής της εκκλησιαστικής ζωής είναι η αγάπη για τον συνάνθρωπο, η οποία εκφράζεται ως μίμηση και εικόνα της θεϊκής αγάπης. Ο «πολίτης» της Εκκλησίας (σε όποιο πολιτισμό κι αν βρίσκεται ή όποια ιδεολογία κι αν επιλέγει να ακολουθεί) μιμείται τη σταυρική θυσία του Χριστού για τον άνθρωπο, όντας βέβαιος ότι μέσω αυτής της θυσιαστικής αγάπης μπορεί να βρει την πραγματική του ταυτότητα. Μέσα στη ζωή της Εκκλησίας, αλλαγή και μεταμόρφωση δεν σημαίνουν κατάργηση της πολιτισμικής, εθνικής ή ιδεολογικής ιδιαιτερότητας του ανθρώπου. Αντίθετα, η Εκκλησία, ως «πόλη», όχι μόνο δεν αδιαφορεί για το ανεπανάληπτο της ανθρώπινης ύπαρξης, αλλά το προάγει ως θεμελιώδη αρχή της.

Αθ. Στογιαννίδης (2021). *Σχολική Παιδεία, Μάθημα των Θρησκευτικών και Δημόσιος Χώρος*, «Παιδαγωγική Θεωρία και Θρησκευτική Εκπαίδευση», Θεσσαλονίκη: Ostrakon Publishing.

Ήξερες ότι;

Οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι πρώτα μελετούσαν το **Σύμπαν**, με σκοπό να βρουν τις ιδιότητές του, και έπειτα προσπαθούσαν να συγκροτήσουν την **κοινωνία** με βάση τις συμπαντικές ιδιότητες, διότι πίστευαν ότι οι κοινωνίες του ανθρώπου είναι **συμπαντικοί μικρόκοσμοι**.

Για την Εκκλησία, αρχέτυπο* της κοινωνίας και του ανθρώπου είναι ο θεός (υπό την ευρεία έννοια του απολύτου) στον οποίο πιστεύει. Ένας θεός, δηλαδή, όπως ο Τριαδικός Θεός της Εκκλησίας αντανακλά σε μια ανθρώπινη κοινωνία τα ανάλογα χαρακτηριστικά της αγάπης και της ισοτιμίας. Επομένως, η Εκκλησία ως «πόλις» αποκτά μια τέτοια οικουμενικότητα, ώστε να συμπεριλαμβάνει στο εσωτερικό της πολίτες οποιασδήποτε πολιτισμικής, εθνικής, ιδεολογικής ή άλλης συνάφειας, συναιώνοντας με αυτόν τον τρόπο στην ελευθερία και ιδιαιτερότητα κάθε ανθρώπου.

Ε. Αξιολόγηση

Απαντήστε σύντομα γραπτώς στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Τι καινούριο έμαθα σε αυτή την ενότητα;
- Τι με δυσκόλεψε;
- Τι ήταν αυτό που με έκανε να αλλάξω γνώμη μετά την ολοκλήρωση του μαθήματος;
- Αμφιβάλλω ακόμα για...

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Η προσευχή είναι πρωταρχική ανάγκη της ψυχής του ανθρώπου που τον καθιστά κοινωνό του άφθαρτου Θεού.
- ⊙ Ο Χριστός, με την προσευχή «Πάτερ ἡμῶν», προέβαλε τα χαρακτηριστικά του ένθεου ανθρώπου.
- ⊙ Η Εκκλησία, ως εικόνα του Τριαδικού Θεού στον κόσμο, εργάζεται για τη συγκρότηση μιας κοινωνίας που θα μοιάζει στο αρχέτυπό της, δηλαδή στον Θεό.

Θεματική Ενότητα IV:

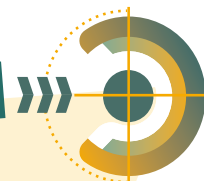
Η δικαιοσύνη του Θεού

5η

Διδακτική Ενότητα:

Δικαιοσύνη: η ύψιστη ευθύνη

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να προσδιορίζω το περιεχόμενο της έννοιας «δικαιοσύνη» και της έννοιας «αδικία» σύμφωνα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας.
- ⊙ Να αξιολογώ τη θέση της Εκκλησίας σχετικά με το πρόβλημα της αδικίας στον σύγχρονο κόσμο και τον αγώνα της για τη μεταμόρφωσή του.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Δικαίως αδικία ή αδικώς δικαιοσύνη;

Η ιδέα της δικαιοσύνης* και η αντίστοιχη αξία του δικαίου ενέχει ποικίλες διαστάσεις και έννοιες. Η αδικία* εκλαμβάνεται ως η μη απόδοση του δικαίου. Εύλογα, λοιπόν, αναρωτιόμαστε τι είναι δίκαιο, προκειμένου να οριοθετήσουμε τι είναι άδικο.

Σκεφτείτε, τώρα, τι σας έρχεται στο μυαλό, όταν ακούτε τις λέξεις «δικαιοσύνη» και «αδικία». Καταγράψτε τις ιδέες σας και επιχειρήστε να τις ομαδοποιήσετε σε σύνολα λέξεων ή φράσεων με κοινά χαρακτηριστικά.

Οι έννοιες «δικαιοσύνη» και «αδικία» είναι πολύσημες γι' αυτό και οι άνθρωποι τις αντιλαμβάνονται διαφορετικά. Αναζητείστε σε ένα λεξικό την ερμηνεία τους. Αν κάνετε την αναζήτησή σας ψηφιακά, ακολουθείστε τα ακόλουθα βήματα: μεταβείτε στην ιστοσελίδα της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα → «Νέα Ελληνική» → «Εργαλεία» → «Ηλεκτρονικά Λεξικά» → «Λεξικό της κοινής Νεοελληνικής (Τριανταφυλλίδη) και πληκτρολογήστε τις παρακάτω λέξεις: δικαιοσύνη, αδικία. Στη συνέχεια, εντοπίστε και καταγράψτε τους ορισμούς που δίνονται. Τέλος, συγκρίνετε τα ευρήματά σας με τους ορισμούς που είχατε δώσει προηγουμένως.

B. Καταλαβαίνω ότι...

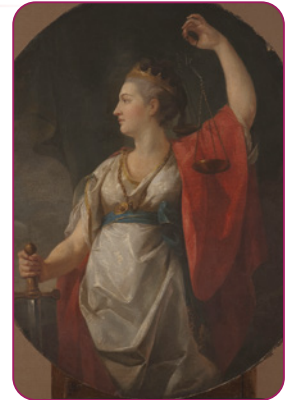
Οι αποχρώσεις της δικαιοσύνης: από τον αρχαιοελληνικό στον βιβλικό κόσμο

Η δικαιοσύνη, όπως αντιλαμβάνεστε, είναι μια έννοια πολυδιάστατη και μια αξία οικουμενική με διαφορετικές, όμως, απολήξεις, ανάλογα με το χωροχρονικό πλαίσιο, εντός του οποίου αποτελεί αντικείμενο ερμηνείας. Η αναζήτηση και η εφαρμογή της αποτελεί αίτημα οικουμενικό και αναλλοίωτο μέσα στον χρόνο.

Χωριστείτε σε ομάδες και μελετήστε το θεολογικό κείμενο και τα βιβλικά χωρία που ακολουθούν, τα οποία αφορούν στο πώς αντιλαμβάνονταν την έννοια της δικαιοσύνης ο αρχαιοελληνικός και ο βιβλικός κόσμος.

- Τι παρατηρείτε;
- Πώς νοηματοδοτούν η αρχαία ελληνική φιλοσοφία και η βιβλική σκέψη την έννοια της δικαιοσύνης;
- Σε ποιο σημείο ταυτίζονται, ποιον θεό επαγγέλλονται, τι είδους δικαιοσύνη αναμένουν;
- Στη συνέχεια, συζητήστε τις σκέψεις σας με την ολομέλεια της τάξης.

Θέμις: Θεά της Δικαιοσύνης, Σχολή του Marcello Bacciarelli, Πολωνία.

Η ιδέα των αρχαίων Ελλήνων περί θεϊκής προέλευσης της δικαιοσύνης μετεξελίχθηκε στην απόδοση πραγματικής υπόστασης σ' αυτήν με το όνομα Θέμις. Η θεότητα αυτή εξασφάλιζε την τάξη ανάμεσα στους ανθρώπους, ενώ ήταν υπεύθυνη και για την τάξη που διέπει τον κόσμο των θεών. Η διαφύλαξη, ακριβής τήρηση και απονομή του δικαίου ήταν έργο της θεάς Δίκης, γόνου της Θέμιδος και του Δία. Συνεπώς για τους αρχαίους Έλληνες η «δίκη» δεν ήταν [απλή] έννοια αλλά υποστατική θεότητα...

Κ. Γαλιγαλίδου (2008). *Δικαιοσύνη θεία και ανθρώπινη κατά το Μέγα Βασίλειο* (διδ. διατριβή), Θεσσαλονίκη.

Αυτός έχει τ' αστέρια δημιουργήσει την Πούλια και τον Ωρίωνα. Σε φως αλλάζει το σκοτάδι και τη μέρα σε νύχτα σκοτεινή. Αυτός καλεί κοντά του τα νερά της θάλασσας και τα σκορπάει πάνω στην επιφάνεια της γης. «Κύριος» είναι τ' όνομά του!

Αυτός τους ισχυρούς συντρίβει και τα οχυρά τους καταστρέφονται.

Αμ 5,8-9 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Τότε ο Κύριος του σύμπαντος με πρόσταξε να τους υπενθυμίσω τι είχε πει στους προγόνους τους: «Να κρίνετε με δικαιοσύνη και να δείχνετε αγάπη κι ευσπλαχνία ο ένας για τον άλλο. Να μην καταπιέζετε τις χήρες, τα ορφανά, τους ξένους και τους φτωχούς, και να μη σκέφτεστε κακό ο ένας εναντίον του άλλου».

Ζαχ 7,8-10 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Η **δικαιοσύνη** αποτελεί κυρίαρχη έννοια που καθορίζει τα θρησκευτικά, φιλοσοφικά και πολιτικά συστήματα. Το σημείο ταύτισης στον ελληνικό και στον βιβλικό κόσμο είναι ο τρόπος σύλληψης της δικαιοσύνης ως «τάξη» ή «ισορροπία» των αντιθέσεων του σύμπαντος. Αποτελεί, συνεπώς, τη θεϊκή δύναμη, τον συνεκτικό δεσμό, που «συνέχει» το σύμπαν και ισορροπεί τις αντιθέσεις τόσο στη φύση όσο και στην κοινωνία.

Το σημείο, όμως, που τα πράγματα διαφοροποιούνται είναι ως προς το είδος του θεού και το είδος της δικαιοσύνης που, κατά συνέπεια, φέρνει στον κόσμο. Το ερώτημα, πλέον, που τίθεται είναι σε τι είδους θεό αναφερόμαστε και τι είδους δικαιοσύνη, δηλαδή «τάξη», αυτός φέρνει στον κόσμο. Και, επιπλέον, αυτός ο θεός αυτενεργεί ή δρα παράλληλα με την ανθρωπότητα που νοείται ως «σώμα» του;

Στην **Παλαιά Διαθήκη**, η δικαιοσύνη του Θεού συνδέεται με το έλεος, την ευσπλαχνία και την αγάπη Του. Η ανθρώπινη δικαιοσύνη ταυτίζεται με την εκπλήρωση των θείων εντολών και είναι σύμφωνη με τον Νόμο. Ως εκ τούτου, δίκαιος λογίζεται ο ευσεβής, ο ανεπίληπτος δούλος του Θεού, ο οποίος απολαμβάνει τη θεία εύνοια και ευλογία σε αντίθεση με τον ασεβή, άδικο, παράνομο και αμαρτωλό, που στερείται της θείας συνδρομής και παρουσίας.

Θεά Θέμιδα, σύμβολο της Δικαιοσύνης.

Η δικαιοσύνη είναι το μονοπάτι εκείνο που οδηγεί τον άνθρωπο στον μόνο δυνατό παράδεισο πάνω στη γη.
Ησίοδος

Γ. Εμβαθύνω

Ο Χριστός συμπαράστατης των αδικημένων και πηγή δικαιοσύνης

Η επικράτηση της αδικίας και γενικότερα το «κοινωνικό πρόβλημα» είναι μια ισχυρή πρόκληση για τη χριστιανική κοινωνία. Άλλωστε, η Εκκλησία από τη φύση της είναι κοινωνική. Η ύψιστη έκφραση κοινωνίας αναδύεται μέσα από την ίδια την Αγία Τριάδα, η οποία αποτελεί μια τέλεια κοινωνία προσώπων.

Τον τρόπο ζωής αυτής της κοινωνίας τον εφάρμοσε ο Ιησούς Χριστός στην επίγεια ζωή και δράση Του. Στην *Επί του Όρους Ομιλία* θεμελίωσε τους αγώνες για κοινωνική δικαιοσύνη, εμπνέοντας τους ακολούθους Του να δρουν πάντα με γνώμονα τη δικαιοσύνη. Σε αυτό το πλαίσιο, ευλόγησε «τους πεινώντες και διψώντες για δικαιοσύνη» (Μτ 5,6), καθώς και όσους υπέστησαν διωγμό εξαιτίας της δικαιοσύνης.

Υπό αυτή την προοπτική, η κοινωνική δικαιοσύνη δεν αποτελεί απλώς ένα ζητούμενο για την κοινωνία, αλλά έναν τρόπο ζωής που αντανακλά τις αρχές της Αγίας Τριάδας.

Carl Bloch, Η Επί του Όρους Ομιλία, 1877.

Μακάριοι όσοι διώκονται: Ο αγώνας για Δικαιοσύνη.

Χωριστείτε σε ομάδες και μελετήστε τα παρακάτω αποσπάσματα. Στη συνέχεια, σε ένα φύλλο χαρτιού γράψτε στο κέντρο τις λέξεις «Δικαιοσύνη – Αδικία». Συνδέστε την κεντρική έννοια με τις πληροφορίες που σας δίνουν το απόσπασμα από τις *Πράξεις των Αποστόλων*, το κήρυγμα του προφήτη Αμώς και η τοποθέτηση των Πατέρων της Εκκλησίας. Σας δίνονται τρεις χρονικοί άξονες (περίοδος πριν την έλευση του Χριστού – εποχή του Χριστού [δηλαδή πρώτοι χριστιανικοί χρόνοι] – σήμερα) προκειμένου να ομαδοποιήσετε το υλικό σας. Παρουσιάστε τα συμπεράσματά σας στην ολομέλεια της τάξης σας.

[Αυτά λέει ο Κύριος, που τ' όνομά του είναι "του σύμπαντος Θεός"]: "εχθρεύεστε εκείνον που στο δικαστήριο την αδικία καυτηριάζει κι αυτόν που λέει όλη την αλήθεια απερίφραστα. Φρόνιμο είναι, λοιπόν, σε τέτοιους πονηρούς καιρούς το στόμα του κανείς κλειστό να το κρατάει. Ξέρω πόσο πολλές είν' οι ασέβειές σας και τι βαριές οι αμαρτίες σας: Καταπιέζετε τον αδύνατο και τον κλέβετε, όταν του παίρνετε φόρο από το στάρι της σοδειάς του, δέχετε δωροδοκίες και τον εμποδίζετε να βρει το δίκιο του στο δικαστήριο...Κάντε το καλό και όχι το κακό...Τότε ο Κύριος, ο Θεός του σύμπαντος θα είναι αληθινά μαζί σας, όπως το ισχυρίζεστε".

Αμ 5,10-14 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Όλοι αυτοί ήταν αφοσιωμένοι στη διδασκαλία των αποστόλων και στη μεταξύ τους κοινωνία, στην τέλεση της θείας Ευχαριστίας και στις προσευχές. Ένα δέος τούς κατείχε όλους όσοι έβλεπαν πολλά εκπληκτικά θαύματα να γίνονται μέσω των αποστόλων. Όλοι οι πιστοί ζούσαν σε έναν τόπο και είχαν τα πάντα κοινά· πουλούσαν ακόμα και τα κτήματα και τα υπάρχοντά τους, και μοίραζαν τα χρήματα σε όλους, ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός. Κάθε μέρα συγκεντρώνονταν με ομοψυχία στο ναό, τελούσαν τη θεία Ευχαριστία σε σπίτια, τρώγοντας την τροφή τους γεμάτοι χαρά και με απλότητα στην καρδιά. Δοξολογούσαν το Θεό, κι όλος ο λαός τούς εκτιμούσε. Και ο Κύριος πρόσθετε κάθε μέρα στην εκκλησία αυτούς που σώζονταν.

Πραξ 2,42-47 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Η αδικία στους Πατέρες της Εκκλησίας

[...] ώστε τόσοι αδικείς, όσους μπορούσε να βοηθήσεις...

Μ. Βασίλειος. *Περί Πλεονεξίας*, PG 31,277

[...] Εσύ όμως να βλέπεις την πρώτη ισότητα (την προπρωτική) και όχι την κατοπινή διαίρεση· όχι το νόμο του ισχυρού, αλλά το νόμο του Κτίστη...

Γρηγόριος ο θεολόγος. *Λόγος ιδ΄. Περί φιλοπτωχίας*, PG 35,892

[...] Αν όλοι αγαπούσαν και αγαπιούνταν, κανείς δε θα μπορούσε να αδικήσει κανένα... είναι ολέθριο το πάθος της πλεονεξίας και δεν είναι, δεν είναι δυνατόν να πλουτίσει κανείς χωρίς να αδικεί...

Ιωάννης ο Χρυσόστομος. *Υπόμνημα εις την προς Κορινθίους Α΄ Επιστολήν*, PG 61,271 και *Υπόμνημα εις την προς Τιμόθεον Α΄ Επιστολήν*, PG 62,561

Η αναδρομή στην πρακτική της πρώτης Εκκλησίας και στον **κοινοβιακό μοναχισμό** υποδεικνύουν στον σύγχρονο άνθρωπο τις προϋποθέσεις για την έμπρακτη επικράτηση της δικαιοσύνης. Αυτές είναι η ομοψυχία, το κοινοβιακό πνεύμα και -κυρίως- η αίσθηση ότι ο άνθρωπος δεν είναι κύριος των αγαθών, αλλά διαχειριστής τους.

Στην πρώτη Εκκλησία, η κοινωνική πρόνοια καθιερώθηκε ως καθήκον και οργανώθηκε πάνω στη σταθερή και αμετάβλητη βάση της Αγάπης. Το έργο της φιλανθρωπίας, που αποτελούσε αντίβαρο στην αδικία, αποκαλούνταν «λειτουργία» και «κοινωνία» και παρέπεμπε σε μια βαθύτερη ενότητα η οποία δε διασφαλιζόταν στις καθημερινές ανθρώπινες σχέσεις, αλλά στην κοινή πίστη στον «Ήλιο της Δικαιοσύνης», τον Χριστό.

Η **κοινοκτημοσύνη*** και η **κοινοχρησία**, ως πρακτικές αγάπης και ενότητας, συνέχισαν να υπάρχουν στον κοινοβιακό μοναχισμό. Εκεί όλα ήταν και είναι κοινά, καθώς άνθρωποι, μέσα και προϊόντα της παραγωγής ανήκουν στην αδελφότητα.

Το φιλανθρωπικό και κοινωνικό έργο της Εκκλησίας διατηρεί τη γνησιότητα, αλλά και την ταυτότητά του, όταν εκφράζει το λειτουργικό και διακονικό της πνεύμα. Ακριβέστερα, όταν ασκείται ως λειτουργία μετά την Λειτουργία.

Γ. Μαντζαρίδης, «Εκκλησία και Πολιτική», άρθρο από το διαδίκτυο, 27/4/2022.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Από την αυτοδικία στη συχώρηση και από την αδικία στη δικαιοσύνη

Στην Παλαιά Διαθήκη, κατά μία άποψη, η αυτοδικία θεωρούνταν η δίκαιη άμυνα στην επιτελούμενη αδικία. Οι υποστηρικτές της αυτοδικίας επικαλούνταν τον Μωσαϊκό Νόμο, ο οποίος όριζε τον νόμο της ανταποδόσεως, το «οφθαλμόν αντί οφθαλμού» (Εξ 21,23-25· Λευ 24,20-21· Δτ 19,18-21).

Σύμφωνα με όσα διδαχθήκατε, με ποια από τις παρακάτω θέσεις συμφωνείτε ή διαφωνείτε:

- Το «οφθαλμόν αντί οφθαλμού» ενθαρρύνει την εκδίκηση, δηλαδή σε ωθεί να κάνεις κακό σε κάποιον που σου έκανε κακό.

- Το «οφθαλμόν αντί οφθαλμού» βάζει όριο στην εκδίκηση, δηλαδή σε αποτρέπει από το να κάνεις περισσότερο κακό από όσο έπαθες.

Τοποθετηθείτε στις δύο άκρες του διαδρόμου της αίθουσάς σας, που ορίζονται ως «Θετικό – Αρνητικό», ανάλογα με το εάν συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παραπάνω θέσεις. Όσοι από εσάς ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε ή συνεχίζετε να έχετε αμφιβολίες, σταθείτε στο κέντρο της αίθουσας. Στηρίξτε την επιλογή σας με επιχειρήματα.

Η σωτηρία των ανθρώπων στηρίζεται στην ειρηνική αποδοχή της αδικίας του Σταυρού. Στην παγκόσμια ιστορία, ο Χριστός ήταν ο μεγαλύτερος αδικημένος, καθώς υπέφερε άδικα για την αμαρτία του κόσμου. Η δική Του δικαιοσύνη, όμως, δε συνεπάγονταν τιμωρία, αλλά άφεση και έλεος*. Η απόλυτη αγάπη* και το έλεός Του αποτέλεσαν τους θεμέλιους λίθους της δικαιοσύνης Του, η οποία έδωσε μια νέα οπτική στον τρόπο που αντιλαμβάνονταν οι άνθρωποι τις έννοιες της δικαιοσύνης και της αδικίας.

Μητροπολίτης Μεσογαίας και
Λαυρεωτικής κ. Νικόλαος, «Ο πόνος,
οι θλίψεις, η αδικία και η αντιμετώπισή
τους μέσα στην Εκκλησία».

Ιωάννης Μόσκος,
Η Σταύρωση, 1711.

Ε. Αξιολόγηση

Δημιουργήστε ομαδοσυνεργατικά μια *Εφημερίδα Τοίχου* με θέμα: «Σύγχρονα πρόσωπα-παραδείγματα αλληλεγγύης και φιλανθρωπίας των κοινωνικών δομών της Εκκλησίας». Αξιοποιήστε βιβλικά χωρία, πληροφορίες που αντλήσατε από τα κείμενα που επεξεργαστήκατε, έργα τέχνης, φωτογραφίες και τίτλους που να αποτυπώνουν την κοινωνική προσφορά της Εκκλησίας στις σύγχρονες μορφές αδικίας.

ΣΤ. Σύνοψη

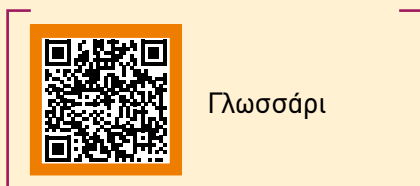

- ⊙ Η κατανόηση της δικαιοσύνης, ως «τάξη» ή «ισορροπία» του σύμπαντος, ταυτίζεται στην ελληνική φιλοσοφία και στον Χριστιανισμό. Και στις δυο περιπτώσεις, η δικαιοσύνη αποτελεί εκδήλωση της θεϊκής δύναμης που, ως συνεκτικός δεσμός, «συνέχει» το σύμπαν.
- ⊙ Στην Παλαιά Διαθήκη, η δικαιοσύνη του Θεού συνδέεται με την ευσπλαχνία Του. Η ανθρώπινη δικαιοσύνη εκλαμβάνεται ως αρετή που συνδέεται με το έλεος και την ευσπλαχνία που επιδεικνύεται στο πλαίσιο μιας αγαπητικής ή κοινωνικής σχέσης. Θεωρείται, μάλιστα, απόρροια της θείας δικαιοσύνης. Δίκαιος, επίσης, θεωρείται αυτός που τηρεί τον νόμο.
- ⊙ Το διαχρονικό πρόβλημα της αδικίας απασχόλησε και τους Προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης.
- ⊙ Ο Χριστός, στην *Επί του Όρους Ομιλία*, θεμελίωσε τον αγώνα για έναν δίκαιο και ειρηνικό κόσμο, στον οποίο θα επικρατεί η κοινωνική δικαιοσύνη.
- ⊙ Η πρώτη Εκκλησία αποτέλεσε πρότυπο κοινότητας. Το κοινωνικό της έργο, το οποίο αποκαλούνταν «κοινωνία», παρέπεμπε σε μια βαθύτερη ενότητα, η οποία δεν εδραιωνόταν στις κοινωνικές σχέσεις, αλλά στην κοινή πίστη, έτσι όπως αυτή εκφράζονταν στη θρησκευτική ζωή των πρώτων εκκλησιαστικών κοινοτήτων.
- ⊙ Οι Πατέρες της Εκκλησίας υποστήριζαν με θέρμη την εφαρμογή της κοινοκτημοσύνης για τη ριζική αντιμετώπιση της κοινωνικής αδικίας και την πλήρη αποκατάσταση στην πράξη της κοινωνικής δικαιοσύνης.
- ⊙ Η διαρκής προσπάθεια για την επικράτηση της κοινωνικής δικαιοσύνης ήταν και συνεχίζει να παραμένει υψίστη διακονία της Εκκλησίας, που απορρέει από την ευαγγελική διδασκαλία και την ευχαριστιακή πρόσληψη του ανθρώπου και του κόσμου.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΕΣ ΠΡΟΚ-ΛΥΣΕΙΣ

- 1.** Με αφετηρία τα αποσπάσματα Εξ 3,1-14, Μτ 17,1-9 και Απ 22,20-21, δημιουργήστε μια διαδραστική χρονογραμμή που θα παρουσιάζει την αποκάλυψη του Θεού στην *Παλαιά Διαθήκη*, στην *Καινή Διαθήκη* και στα *Έσχατα*. Για τον εμπλουτισμό της χρονογραμμής μπορείτε να χρησιμοποιήσετε έργα τέχνης (ζωγραφικούς πίνακες, εικόνες, γλυπτά κ.λπ.) που απεικονίζουν τα γεγονότα της Αποκάλυψης, θεολογικά κείμενα (πατερικά κείμενα κ.λπ.) που την ερμηνεύουν, καθώς και άλλα στοιχεία (όπως χάρτες, βίντεο κ.λπ.) που θα συμβάλλουν στην κατανόηση της αποκάλυψης του Θεού στον κόσμο μέσα στον ιστορικό χωροχρόνο.
- 2.** Φανταστείτε έναν κόσμο όπου ο Θεός δεν έχει αποκαλυφθεί ποτέ στους ανθρώπους. Πώς θα ήταν η ζωή, οι σχέσεις, οι κοινωνίες, η ηθική, η τέχνη και η επιστήμη; Περιγράψτε αυτόν τον κόσμο με όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες γράφοντας ένα διήγημα με τίτλο: «Αν ο Θεός δε μιλούσε: ταξίδι στην ανθρώπινη μοναξιά». Στόχος σας είναι να αναδείξετε τη σημασία της αποκάλυψης του Θεού για την ανθρώπινη ύπαρξη και τον κόσμο μας.
- 3.** Χωριστείτε σε δύο ομάδες: την ομάδα της «Επιστήμης» και την ομάδα της «Πίστης». Η πρώτη ομάδα θα επιλέξει έναν αντιπρόσωπο «βιολόγο» και η δεύτερη ομάδα έναν αντιπρόσωπο «θεολόγο», για να συμμετάσχουν σε διάλογο με θέμα: «Πίστη vs Επιστήμη». Οι υπόλοιποι μπορείτε να παρεμβαίνετε στον διάλογο με ερωτήσεις.
- 4.** Δημιουργήστε ένα κολάζ με τίτλο: «Αγία Τριάδα: μια κοινωνία που θα ζήλευες!». Για τη δημιουργία του κολάζ χρησιμοποιήστε υλικά που θα σας εμπνεύσουν να εκφράσετε με δημιουργικό τρόπο αξίες, όπως η αγάπη, η ενότητα, ο σεβασμός, η επικοινωνία, η αποδοχή και η κατανόηση.
- 5.** Δημιουργήστε σε ομάδες ένα πολυτροπικό κείμενο που θα αναδεικνύει παραδείγματα προφητών, μαρτύρων και νεοφανών αγίων, των οποίων η ζωή και το έργο υπογραμμίζουν την αποτελεσματικότητα της προσευχής. Ενσωματώστε στην παρουσίαση πληροφορίες που εξηγούν τον τρόπο με τον οποίο η προσευχή επηρέασε τη ζωή τους και τους ενδυνάμωσε προκειμένου να ξεπεράσουν αντιξοότητες. Συνοδέψτε την έρευνά σας με αποσπάσματα από συναξάρια, αγιογραφίες και έργα τέχνης που εμπνέονται από τα πρόσωπα αυτά και τις ιστορίες τους.
- 6.** Αναζητήστε και καταγράψτε πώς εκφράζεται η προσευχή στις άλλες μονοθεϊστικές θρησκείες (Ιουδαϊσμός, Ισλάμ). Εξετάστε τις ομοιότητες και τις διαφορές στις στάσεις, τις κινήσεις, τα λόγια και τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται. Συγκρίνετε τις παρατηρήσεις σας με την προσευχή στην ορθόδοξη χριστιανική παράδοση. Καταγράψτε τις ομοιότητες και τις διαφορές που εντοπίσατε ανάμεσα στις θρησκείες σε μορφή πίνακα.
- 7.** Οργανώστε μια συζήτηση σε στρογγυλή τράπεζα με θέμα «Η Εκκλησία και η αντιμετώπιση της αδικίας στον σύγχρονο κόσμο». Οι θεματικές ενότητες της συζήτησης μπορεί να περιλαμβάνουν:
 - α.** Τη θέση της Εκκλησίας σε σύγχρονα ζητήματα αδικίας (π.χ. φτώχεια, ανισότητες, μετανάστευση, περιβαλλοντική κρίση).
 - β.** Τις πρωτοβουλίες και δράσεις της Εκκλησίας για την καταπολέμηση της αδικίας.
 - γ.** Τη συνεργασία της Εκκλησίας με άλλους φορείς (ΜΚΟ, κρατικούς φορείς κ.λπ.) για την αντιμετώπιση της αδικίας.
 - δ.** Τη γενικότερη συμβολή της Εκκλησίας στην ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση της κοινωνίας.
- 8.** Πώς αντιλαμβάνεστε τη ρήση του Αγίου Παϊσίου του Αγιορείτου: «Όλες οι αμαρτίες έχουν ελαφρυντικά, η αδικία δεν έχει». Ξεκινήστε την τοποθέτησή σας με τη φράση: «Επ' αυτού θα είχα να πω». Πριν ξεκινήσετε την τοποθέτησή σας, θα πρέπει να έχετε ακούσει τις τοποθετήσεις των συμμαθητών σας.

Γλωσσάρι

2ο Θεματικό Πεδίο: Δημιουργία-Πτώση

Θεματική Ενότητα Ι:

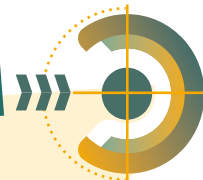
Ο Θεός ως Δημιουργός του κόσμου και του ανθρώπου

6η

Διδακτική Ενότητα:

Γνώριζε και μη, ερεύνα ή γνώριζε, και μη ερεύνα;

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να αναδεικνύω τη σημασία της «εκ του μηδενός» δημιουργίας του κόσμου και του ανθρώπου, έπειτα από την επεξεργασία σχετικών κειμένων της πατερικής παράδοσης.
- ⊙ Να διακρίνω τον συμβολικό χαρακτήρα και τις ανθρωπομορφικές εκφράσεις της θρησκευτικής γλώσσας των βιβλικών διηγήσεων αναφορικά με τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Αναζητώ το επιστητό

Ο αστροφυσικός **Μ. Δανέζης**, εξηγώντας τα «μυστικά του Σύμπαντος», τονίζει ότι η κλασική Νευτώνεια Φυσική και η Ευκλείδεια Γεωμετρία -βάση και θεμελίωση της επιστημονικής λογικής- υπερβαίνονται σήμερα. Είναι, πλέον, γνωστό στην επιστημονική κοινότητα ότι το σύμπαν περιγράφεται από μια σειρά «μη Ευκλείδειων Γεωμετριών και μια νέα Φυσική». Ας δούμε κάποιες λεπτομέρειες:

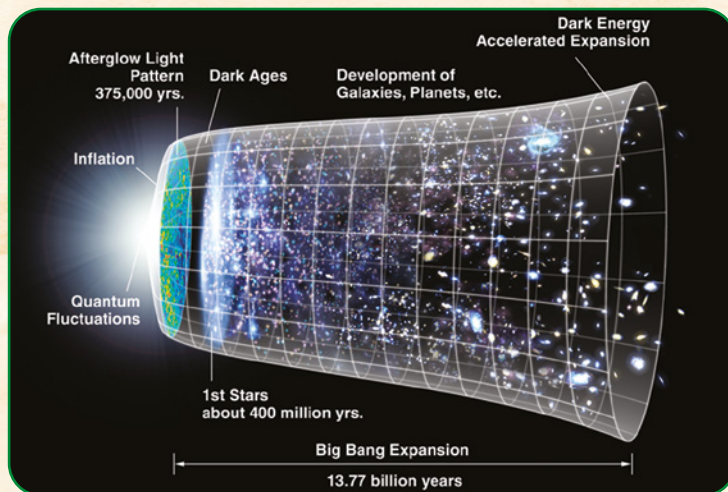
- ⊙ «Η κλασική θεωρία της “Μεγάλης Έκρηξης” [Big Bang], που προσπάθησε να ερμηνεύσει τη δημιουργία του σύμπαντος, περιγράφει μόνο τα γεγονότα που ακολούθησαν της έκρηξης αυτής. Όμως, δεν κάνει καμία νύξη για το τι ήταν αυτό το “κάτι” που εξερράγη και τι προκάλεσε την έκρηξη... Η Ορθόδοξη Πατερική Γραμματεία μέσω των κειμένων του Μεγάλου Βασιλείου (Α΄ Ομιλία στην Εξαήμερο) διδάσκει ότι το σύμπαν γεννήθηκε από ένα υλικό που προϋπήρχε, αλλά λόγω της πολυπλοκότητάς του και των ελάχιστων γνώσεων της εποχής που γράφτηκε η *Γένεση*, δεν καταγράφηκε. Με την άποψη αυτή, βέβαια, συμφωνούσε και η προσωκρατική ελληνική σκέψη.
- ⊙ Το Σύμπαν μας γεννήθηκε από μια “σημιακή ιδιομορφία”. Την περίοδο μετά απ’ αυτό το γεγονός μπορούμε να τη χωρίσουμε σε μια σειρά χρονικών συμβάντων τις οποίες ονομάζουμε “εποχές του Σύμπαντος”. Κάθε εποχή περιγράφεται από μια σειρά συμπαντικών ιδιοτήτων και διαφορετικών φυσικών νόμων. Η πρώτη περίοδος ονομάζεται “εποχή Πλανκ” ή “Κβαντική

περίοδος” και η δεύτερη “Εποχή Πληθωριστικής διόγκωσης”. Η μελέτη αυτών των δύο συμπαντικών περιόδων αποτελούν το “άγιο δισκοπότηρο” της σύγχρονης Κοσμολογίας. Ένα φαινόμενο που πλησιάζει αυτό το οποίο ονομάζουμε “Μεγάλη Έκρηξη” περιγράφεται από την τρίτη συμπαντική περίοδο. Αν με τον όρο “Μεγάλη Έκρηξη” εννοούμε ότι αυτή η περίοδος είναι η αρχή του αισθητού και παρατηρούμενου σύμπαντος και πίσω της δεν υπάρχει κανένα άλλο φυσικό γεγονός, κάνουμε λάθος...» Μάνος Δανέζης, [«Η δημιουργία του Σύμπαντος», www.pemptousia.gr](http://www.pemptousia.gr), 23/6/2021

- ⊙ «Στην περίπτωση που αναζητάμε τον χρόνο μελετώντας το σύμπαν ως μια ενιαία οντότητα, ο χρόνος των ρολογιών και των ημερολογίων μας δεν “υφίσταται” και δεν “παίζει κανέναν ρόλο” στην επιστημονική επεξεργασία του. Σε αυτήν την περίπτωση, δεν έχει νόημα η ερώτηση αν ο χρόνος έχει αρχή και τέλος, ούτε ενδιαφέρει η φορά του, εφόσον ο χρόνος απλώς δεν υπάρχει. Ο μετρούμενος χρόνος αποτελεί μια ανθρώπινη επινόηση της ρύθμισης της καθημερινής μας ζωής σε σχέση με την κίνηση της Γης γύρω από τον εαυτό της και γύρω από τον Ήλιο μας. Άρα, ο μετρούμενος χρόνος είναι μια έννοια συνδυασμένη με την ανθρώπινη ύπαρξη και όχι ένα συμπαντικό μέτρο». Μάνος Δανέζης, [«Εμείς είμαστε ο χρόνος», www.ethnos.gr](http://www.ethnos.gr), 11/1/2020

2 Θεματικό Πεδίο

- Κάποιες ταυτίσεις των απόψεων του Μεγάλου Βασιλείου με τη σύγχρονη επιστημονική σκέψη: «Ο Μέγας Βασίλειος με απλό και κατανοητό τρόπο εξηγούσε, στην Α' Ομιλία στην Εξαήμερο, πολύ πριν τη σύγχρονη επιστήμη, ότι ο χρόνος, όπως τον εξηγούν οι άνθρωποι δεν ταυτίζεται με την κίνηση, αλλά τη μετρά μέσω του φαινομένου της φθοράς που δημιουργεί. Ομοίως κατέληξε, μέσω λογικών διεργασιών, στο ίδιο συμπέρασμα που καταλήγει σήμερα η Αστροφυσική, ότι ο χρόνος γεννήθηκε μαζί με το ορατό σύμπαν, δηλαδή τον τρισδιάστατο Ευκλείδειο χώρο, δίνοντας συγχρόνως μια εξαιρετική φιλοσοφική ερμηνεία της έννοιας "αρχή", όσον αφορά τη δημιουργία». Μάνος Δανέζης, «[Επιστήμη-Θεολογία και Νέος Πολιτισμός](http://www.manosdanezis.gr)», www.manosdanezis.gr, 15/8/2017

Χρονοδιάγραμμα ζωής του Σύμπαντος μετά τη «Μεγάλη Έκρηξη».

Με αφορμή τις παραπάνω διατυπώσεις, να σκεφτείτε και να συζητήσετε στην ολομέλεια της τάξης σας πώς εξηγείται το ενδιαφέρον και η ασχολία του ανθρώπου ως προς τα θεμελιώδη ερωτήματα της ύπαρξης του κόσμου, όπως το ποιος, το πώς και το γιατί τον δημιουργεί.

Το βιβλίο της Δημιουργίας του κόσμου.

Ο Θεός Λόγος στην πορεία της ανθρώπινης ιστορίας.

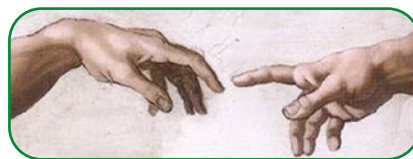
B. Καταλαβαίνω ότι...

Αναζητώ και αμφισβητώ!

Η ανάδειξη των σχέσεων αιτίου - αιτιατού αποτελεί ουσιώδη γνώρισμα της κλασικής Φυσικής, προκειμένου να κατανοήσει ο άνθρωπος τον τρόπο που λειτουργεί ο κόσμος που τον περιβάλλει. Η ίδια, βέβαια, **αιτιακή συνάφεια** ισχύει και για τη σχέση δημιουργού - δημιουργήματος.

Μιχαήλ Άγγελος, Η δημιουργία του Αδάμ, Βατικανό/Capella Sistina, 1508-1512.

Το παρακάτω βιβλικό απόσπασμα και τα κείμενα του Αγίου Ιωάννη Δαμασκηνού περιγράφουν τη σχέση όντος - μη όντος, δηλαδή δημιουργού - δημιουργίας.

Με βάση αυτά, εάν επρόκειτο να γράψετε ένα άρθρο για το ζήτημα της σχέσης του Θεού με τον κόσμο, τι τίτλο θα βάζατε;

Απ' όλα πριν υπήρχε ο Λόγος... τα πάντα δι' αυτού δημιουργήθηκαν κι απ' όσα έγιναν τίποτα χωρίς αυτόν δεν έγινε. Αυτός ήταν η ζωή, και ήταν η ζωή αυτή το φως για τους ανθρώπους. Το φως αυτό έλαμψε μέσα στου κόσμου το σκοτάδι, μα το σκοτάδι δεν το δέχτηκε... ο Λόγος ήταν το αληθινό το φως, που καθώς έρχεται στον κόσμο φωτίζει κάθε άνθρωπο.

Ιω 1,1-10 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

[...] όπως ο δικός μας λόγος, που προέρχεται από τον νου, ούτε εξολοκλήρου ίδιος με τον νου είναι ούτε διαφορετικός πέρα για πέρα - γιατί ενώ προέρχεται από τον νου, είναι κοντά του διαφορετικός, φανερώνοντας όμως αυτόν δεν είναι πέρα για πέρα διαφορετικός από τον νου, αλλά από τη μια μεριά είναι **κατά τη φύση** ένα με αυτόν και από την άλλη διαφορετικός **κατά το υποκείμενο** - έτσι και ο Λόγος του Θεού, κατά τον τρόπο της υπάρξεώς του ξεχωρίζει από εκείνον, από τον οποίο έχει την υπόσταση, κατά το ότι όμως έχει να δείξει όσα βλέπουμε στον Πατέρα, είναι κατά τη φύση ο ίδιος με εκείνον.

Ιωάννου Δαμασκηνού (1998). *Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως*, (μτφρ. Νίκου Αθ. Ματσούκα), σ. 43. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά.

Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός, Άγιον Όρος, αρχές 14ου αι.

Επειδή λοιπόν ο αγαθός και υπεράγαθος Θεός δεν αρκέστηκε στη θεωρία του εαυτού του, αλλά από υπερβολική αγαθότητα ευδόκησε να δημιουργηθούν όντα που θα ευεργετούνται και θα μετέχουν στην αγαθότητά του, από το **μη όν**¹ παράγει και δημιουργεί στο **είναι** τα σύμπαντα, αόρατα και ορατά, και τον άνθρωπο που αποτελείται από το ορατό και το αόρατο στοιχείο. Σκέφτεται και κτίζει, και η σκέψη πραγματώνεται σε έργο που εκπληρώνεται με τον Λόγο και τελειοποιείται με το Πνεύμα... Αυτός ο Θεός μας, που δοξολογείται ως Τριάδα και ως μονάδα, δημιούργησε τον ουρανό και τη γη και όσα βρίσκονται σ' αυτούς, αφού από το μη όν έφερε στο είναι τα σύμπαντα...

Ιωάννου Δαμασκηνού (1998). *Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως*, (μτφρ. Νίκου Αθ. Ματσούκα), σσ. 99-100. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά.

¹ Αποτελεί φιλοσοφικό αξίωμα, γνωστό κατά τον Ηράκλειτο με τη φράση «μηδὲν ἐκ τοῦ μηδενός», πως «τίποτα δεν προέρχεται από το τίποτα», δηλαδή από παρθενογένεση. Με άλλα λόγια, οτιδήποτε υπαρκτό δεν μπορεί παρά να έχει την αιτία υπάρξεώς του. Έτσι, λοιπόν, αν ειπωθεί πως το σύμπαν προέρχεται από τον όποιο θεό (με την έννοια του «απολύτου»), προκύπτει η λογική απορία από τι ή από πού θα προέρχεται αυτός ο θεός. Από τη μια, δηλαδή, ο κόσμος δεν μπορεί να μην έχει αιτία ύπαρξης. Από την άλλη, όμως, εάν έχει θεϊκή αιτία ύπαρξης, τι θεός θα είναι αυτός; Στο σημείο αυτό, η θεολογία της Εκκλησίας θέτει για τον θεό την προβληματική του χώρου και του χρόνου. Τον χαρακτηρίζει ως «*αἰδιον*», που στην Ελληνική σημαίνει πως είναι άτοπο το ερώτημα, αν ο θεός είναι μέσα ή έξω από τον χώρο και τον χρόνο. Αυτό θα σήμαινε η λέξη «*αἰώνιος*», που χαρακτήριζε π.χ. τους εγκόσμιους θεούς της ελληνικής αρχαιότητας. Δε φθείρονται μὲν, ούτε πεθαίνουν, αλλά οριοθετούνται μέσα στον χωροχρόνο. Στη θεολογική αυτή συλλογιστική, ο θεός, ως *αυθύπαρκτος*^{*} στην «*άκτιστη ουσία*» του, αποκτά στην εκκλησιαστική παράδοση το κύριο όνομά του: «ὁ ὼν». Ο κόσμος, όμως, ως μη αυθύπαρκτος στα όρια πάντα του χώρου και του χρόνου, δημιουργείται μὲν «ἐκ Θεοῦ», αλλά και «ἐκ τοῦ μὴ ὄντος» στην «*κτιστή ουσία*» του. Δεν προέρχεται από τη θεία ουσία, αλλά είναι αποτέλεσμα της δημιουργικής βουλητικής ενέργειας του Θεού.

Όπως για όλα τα γεγονότα υπάρχει αιτία και σκοπιμότητα το ίδιο συμβαίνει και με τη δημιουργία. Ολόκληρη η δημιουργία είναι **αποτέλεσμα της θέλησης του Τριαδικού Θεού**. Ο Θεός θέλει και δημιουργεί τον κόσμο με τον Λόγο του και τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος. Η σχέση αιτίου - αιτιατού, δηλαδή δημιουργού - δημιουργήματος, δεν εξαντλείται μόνο στην πράξη της δημιουργίας, αλλά μέσα από αυτή τη σχέση προκύπτει η συνεχής πρόσληψη ενεργειών και χορηγιών για τον κάθε άνθρωπο.

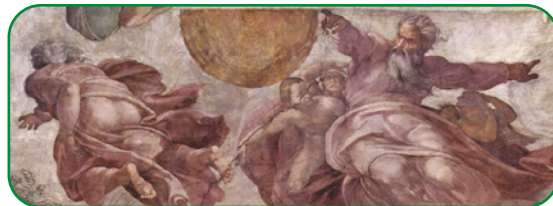
Η Δημιουργία του Κόσμου.

Γ. Εμβαθύνω

Συμβολίζω και ορίζω

Η Αγία Γραφή χρησιμοποιεί απλή γλώσσα, συμβολικές εκφράσεις και πολλές εικόνες και παραστάσεις, για να καταλαβαίνουν οι άνθρωποι διαχρονικά τι θέλει να πει. Οι εκφράσεις αυτές (π.χ. «είπε ο Θεός», «είδε ο Θεός» κ.λπ.) ονομάζονται **ανθρωπομορφικές**, επειδή περιγράφουν τον Θεό με χαρακτηριστικά που συνήθως αποδίδονται σε ανθρώπους.

Μιχαήλ Άγγελος, Η δημιουργία του Ήλιου, της Σελήνης και των Πλανητών, Βατικανό/Capella Sistina, 1511.

Να διαβάσετε τα παρακάτω χωρία που προέρχονται από το πρώτο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, τη *Γένεση*. Στη συνέχεια, να σκεφτείτε μόνοι σας για λίγο τις ερωτήσεις που ακολουθούν. Έπειτα, σε συνεργασία με τον/την διπλανό/ή σας να συζητήσετε τις απόψεις σας και να διαμορφώσετε κοινές απόψεις ως ομάδα-ζευγάρι. Τέλος, ως ζεύγη, να παρουσιάσετε τα υπό διερεύνηση ερωτήματα στην ολομέλεια της τάξης σας.

- Περιγράφοντας με αυτόν τον τρόπο ο συγγραφέας τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου, ποιος νομίζετε ότι είναι ο σκοπός του;
- Τι συμπέρασμα μπορείτε να διατυπώσετε μέσα από τη φράση «στην αρχή ο Θεός δημιούργησε τον ουρανό και τη γη»;
- Στη διήγηση της δημιουργίας του ανθρώπου, τι δηλώνει για τον άνθρωπο η φράση ότι πλάστηκε από «χώμα της γης» (αρχ. «*χούς*»*) και τι ότι ο Θεός φύσηξε σε αυτόν «πνοή ζωής» (αρχ. «*ψυχῆν ζῶσαν*»);

Στην αρχή ο Θεός δημιούργησε τον ουρανό και τη γη... Μετά είπε ο Θεός: «Στερέωμα να γίνει στα νερά ανάμεσα, για να χωρίζει νερά από νερά». Έτσι κι έγινε... Τότε είπε ο Θεός να συναχθούν σε έναν τόπο τα νερά που είναι κάτω από τον ουρανό, και να φανεί η στεριά. Έτσι κι έγινε...

Γεν 1,1-9 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Τότε ο Κύριος ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο από το χώμα της γης και φύσηξε μέσα στα ρουθούνια του πνοή ζωής. Και έγινε ο άνθρωπος ζωντανό ον.

Γεν 2,7 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Μην λοιπόν φαντάζεσαι άνθρωπε άναρχα αυτά που βλέπουμε και μην νομίζεις ότι η φύση των σωμάτων που κινούνται σε κυκλική τροχιά είναι άναρχη, επειδή τάχα κινούνται τα ουράνια αυτά σώματα κυκλικά και η αίσθησή μας δεν καθίσταται εύκολα δυνατή να κατανοήσει την αρχή του κύκλου... όσα άρχισαν από ένα χρονικό σημείο, κατ' ανάγκη τελειώνουν σε ένα χρονικό σημείο.

Μέγας Βασίλειος, *Εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, PG 29,9ABC

Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος λέει για το Θεό

Αν δεχτούμε ότι ο Θεός έχει στόμα, επειδή η Γραφή λέει ότι «φύσηξε» στο πρόσωπο του ανθρώπου, είμαστε υποχρεωμένοι να πούμε ότι έχει και χέρια, επειδή λέει ότι «έπλασε τον άνθρωπο»... Αλλά θα συλλάβουμε το νόημα της θείας Γραφής [...] μόνο αν πάψουμε να προσέχουμε τις ανθρωπομορφικές εκφράσεις και καταλάβουμε ότι αιτία των εκφράσεων αυτών είναι η δική μας αδυναμία. Γιατί αλλιώς δεν είναι δυνατό να καταλάβει ο άνθρωπος όσα λέγονται...

PG 53,107

Στην αρχή δημιούργησε Θεός! Τί ωραίο πράγμα η τάξη! Έβαλε πρώτα «αρχή» για να μην νομίζουν μερικοί ότι ο κόσμος είναι άναρχος. Έπειτα πρόσθεσε το «έποιήσεν» για να φανεί ότι αυτό που δημιουργήθηκε είναι ελάχιστο μέρος της δύναμης του Δημιουργού.

Μέγας Βασίλειος, *Εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, PG 29,8BC

Στο βιβλίο της *Γένεσης* δε θα βρει κανείς επιστημονικές πληροφορίες για τον τρόπο δημιουργίας και εξέλιξης του κόσμου και του ανθρώπου. Στην πραγματικότητα, ο συγγραφέας θέλει να μιλήσει για τον δημιουργό Θεό.

Χρόνος και χώρος δεν έχουν ζωή από μόνοι τους, αλλά λαμβάνουν ζωή από τον **δωρεοδότη Θεό**, επειδή είναι η πηγή της ζωής και της δημιουργίας. Επομένως, η διήγηση αποσκοπεί στο να καταστήσει σαφές πως ο κόσμος είναι το δημιούργημα και όχι ο Θεός, καθώς έχει αρχή.

Ομοίως ισχύει και για τον άνθρωπο, έχει αρχή και αιτία ύπαρξης. Επιπλέον, από τη μια μεριά έχει στενή σχέση με τον υλικό κόσμο και από την άλλη η «πνοή» του Θεού κάνει τον άνθρωπο ικανό να έχει συνειδητή σχέση μαζί του, να επικοινωνεί και να διαλέγεται με τον Θεό.

Σε ποιο πεδίο γνώσης του κόσμου κινούνται οι φυσικές επιστήμες και σε ποιο η φιλοσοφία και η θεολογία;

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Επίσταμαι, άρα υποχρεωτικά και ενίσταμαι;

Δεδομένου ότι ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο από αγάπη, χρειάζεται ο κόσμος τη συνεχή παρουσία του Θεού για να συνεχίσει να υπάρχει; Είναι απαραίτητη η συνεχής συντήρηση του κόσμου από τον Θεό;

Διαβάστε τα κείμενα του Μεγάλου Βασιλείου και του Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου και ανταλλάξτε απόψεις στα εξής ζητήματα:

- Με ποιον τρόπο συνδέονται οι πληροφορίες που παρουσιάζονται με ό,τι ήδη γνωρίζετε;
- Ποιες από τις νέες ιδέες που αποκτήσατε ωθούν τη σκέψη σας σε νέες κατευθύνσεις;
- Τι εξακολουθεί να σας προκαλεί σύγχυση;

[...] ο κόσμος επινοήθηκε και έγινε όχι τυχαία ούτε μάταια, αλλά για να υπηρετήσει έναν ωφέλιμο σκοπό και να συνεισφέρει στα όντα μια μεγάλη χρησιμότητα, αφού είναι πράγματι σχολείο λογικών ψυχών και εκπαιδευτήριο θεογνωσίας, το οποίο μέσω των ορατών και των αισθητών χειραγωγεί το νοῦ* στη θεωρία των αοράτων...

Μέγας Βασίλειος, *Εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, PG 29,16BC

Ο πνευματέμφορος, αυτός που έχει το Πνεύμα του Θεού, προσέχει όπου περνάει, είναι όλο μάτια, όλο όσφρηση. Όλες του οι αισθήσεις ζούνε, αλλά ζούνε με το Πνεύμα του Θεού. Είναι αλλιώτικος. Όλα τα βλέπει κι όλα τ' ακούει. Βλέπει τα πουλιά, την πέτρα, την πεταλούδα... Περνάει από κάπου, αισθάνεται το καθετί, ένα άρωμα, για παράδειγμα. Ζει μέσα σε όλα, στις πεταλούδες, στις μέλισσες κ.λπ. Η χάρις τον κάνει να είναι προσεκτικός. Θέλει να είναι μαζί με όλα.

Γέροντος Πορφυρίου Κουσοκαλυβίτου (2004).
Βίος και Λόγοι, σσ. 462-463. Χανιά: Ιερά Μονή Χρυσοπηγής.

Το σύμπαν δεν είναι μηχανή που κάποτε κατασκευάστηκε και από τότε αφέθηκε στην τύχη της. Όλα όσα υπάρχουν εξαρτώνται απόλυτα από τη **δημιουργική θέληση του Θεού**. Η δημιουργία «μιλάει» για τον Θεό και ανάγει τον νου και την καρδιά του ανθρώπου στην ευεργετική παρουσία του.

Ο Θεός Γεωμέτρης, μικρογραφία (μεσαιωνικού) χειρογράφου της Βίβλου, 13ος αι.

Είσοδος σε Συνέδριο:
Θεολογία και Σύγχρονη
Φυσική.

Ε. Αξιολόγηση

Με αφετηρία το ποίημα του Γιώργου Θεμέλη, *De rerum natura*, που εξερευνά την οντολογική σημασία της ανθρωπίνης ύπαρξης, γράψτε ένα διήγημα με τίτλο: «Ο κόσμος χωρίς... εμάς». Στο διήγημά σας, φανταστείτε έναν κόσμο χωρίς ανθρώπους, εστιάζοντας στις αλλαγές που θα επέλθουν στη φύση, τις πόλεις και τα ζώα. Περιγράψτε με λεπτομέρεια το νέο τοπίο και διερευνήστε την έννοια της ανθρωπίνης ύπαρξης, καθώς και την επίδρασή της στον πλανήτη, λαμβάνοντας υπόψη τα ερωτήματα που θέτει το ποίημα. Δημιουργήστε μια ιστορία με πλοκή, χαρακτήρες και ατμόσφαιρα και αναρτήστε τη στην ψηφιακή τάξη (e-class) του μαθήματος.

Χωρίς εμάς τι θα 'ταν τάχα η γη,
ανώνυμη, ανυπόστατη, ερημωμένη.
Χωρίς εμάς τι θα 'ταν τάχα ο ουρανός.
Σχήματα χωρίς φως και δίχως μια φωνή
να τα ονομάσει, δίχως αιωνιότητα.
Και ο Θεός τι πράγμα τάχα θα 'ταν,
Πράγμα χωρίς όνομα και δίχως λάμψη
Χωρίς σάρκα πάνω στη γη, τι πρόσωπο

Χωρίς το ανθρώπινο ένδυμα και σχήμα.
Τι ράπισμα κι' αίμα, ποιο μαρτύριο
Χωρίς το ανθρώπινο μαρτύριο:
«Ίδε ο άνθρωπος, Ίδε ο Θεός».
Χωρίς τον ανθρώπινο θάνατο, χωρίς
Ταφή και θρήνο – δίχως ανάσταση.
Χωρίς εμάς τι θα 'ταν τάχα ο θάνατος.

Γ. Θέμελης, «*De rerum natura*», *Ποιήματα*, τ. Α', σ. 118, Θεσσαλονίκη: Ιανός.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Ο κόσμος παίρνει υπόσταση και ζωή λόγω της δημιουργικής βουλητικής ενέργειας του άναρχου Θεού («ἐκ τοῦ μὴ ὄντος» δημιουργία). Συνεπώς, δεν είναι αυθύπαρκτος, αλλά ετεροϋπαρκτος*, γιατί αντλεί από τον δημιουργό – Θεό την ύπαρξη και τη διατήρησή του.
- ⊙ Ο Λόγος του Θεού φανερώνει τον λόγο ύπαρξης του κόσμου, ως μια ενότητα πραγμάτων, ως μια αρμονία συνύπαρξης.
- ⊙ Μέσα από τη δημιουργία του κόσμου ο άνθρωπος αποκτά μερική γνώση του Θεού.

7^η

Διδακτική Ενότητα:

Από το τίποτα στο μερικό και από το μερικό στο όλον

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να αναγνωρίζω ότι δεν υπάρχει θέμα σύγκρουσης επιστήμης και Αγίας Γραφής στο θέμα της δημιουργίας του κόσμου-ανθρώπου, καθώς απαντούν σε διαφορετικά ερωτήματα.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Εξελίσσομαι και ελίσσομαι

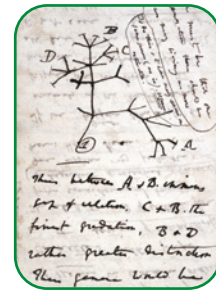
Η **απαρχή της νεωτερικότητας** -με το κίνημα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού* (18ος αιώνας)- σηματοδύθηκε από την ανάπτυξη των θετικών επιστημών, όπως και την απόλυτη εμπιστοσύνη στην ανθρώπινη λογική (όπως αυτή εννοήθηκε), σε σημείο μάλιστα κλονισμού της θεολογικής σκέψης. Υπάρχουν, ωστόσο, στην Ορθόδοξη Θεολογία προϋποθέσεις σύγκρουσης μεταξύ πίστης και επιστήμης; Ας μελετήσουμε τα παρακάτω κείμενα.

Δίχως αμφιβολία η πιο εντυπωσιακή άποψη του Μ. Βασιλείου στην προκειμένη περίπτωση είναι η εξήγηση που δίνει για τον πολλαπλασιασμό των ζώων. Οι απαρχές κάθε γένους, σε σπερματική κατά κάποιο τρόπο κατάσταση, αποταμιεύονται με το θείο πρόσταγμα στη φύση.

Ν. Μασούκας (2016). *Επιστήμη, φιλοσοφία και θεολογία στην Εξαήμερο του Μ. Βασιλείου*, σ. 106. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

Διατάζει ο Θεός να προβάλλουν οι απαρχές κάθε είδους σαν σπέρματα, ενώ το πλήθος αυτών (σαν άτομα) το αποταμιεύει για να παρουσιαστεί με την μελλοντική αναπαραγωγή, όταν δηλαδή θα αυξάνονται και θα πληθαίνουν.

Μέγας Βασίλειος. *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον*, PG 29,149C

Charles Darwin, Το δέντρο του Δαρβίνου, Πρώτο Τετράδιο για τη Μεταστοιχείωση των Ειδών, 1837.

Επιστήμη και Ορθοδοξία στον κόσμο.

Να αναζητήσετε ψηφιακά τον ορισμό της λέξης «εξέλιξη» ακολουθώντας τα εξής βήματα: μεταβείτε στην ιστοσελίδα της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα → «Νέα Ελληνική» → «Εργαλεία» → «Ηλεκτρονικά Λεξικά» → «Λεξικό της κοινής Νεοελληνικής (Τριανταφυλλίδη) και πληκτρολογήστε τη λέξη «εξέλιξη». Στη συνέχεια, σε συνδυασμό με τα παραπάνω κείμενα, να καταγράψετε ομοιότητες ή διαφορές πάνω στο ζήτημα της εξέλιξης. Τέλος, να σχολιάσετε και να συγκρίνετε τις απόψεις σας.

B. Καταλαβαίνω ότι...

ΣυνΥΠΑΡΞΗ πίστης – γνώσης

Τόσο η **πίστη** όσο και η **γνώση** συνιστούν λειτουργίες της ανθρώπινης ύπαρξης. Και οι δύο χρησιμοποιούν τα ίδια αντιληπτικά όργανα του ανθρώπου, δηλαδή τον νου, τη λογική και τις αισθήσεις.

Να μελετήσετε μόνοι σας τα αποσπάσματα του Μεγάλου Βασιλείου και της Α' Επιστολής Ιωάννου, κάνοντας μια πρώτη εκτίμηση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζει ο άνθρωπος τον Θεό. Έπειτα, μοιραστείτε ανά ζεύγη με τον/τη διπλανό/ή σας τις εκτιμήσεις σας. Στη συνέχεια, μοιραστείτε τις σκέψεις σας με την τετράδα και ακολούθως με την ολομέλεια της τάξης. Τέλος, αναρωτηθείτε ποια νέα ζητήματα έχουν εγερθεί στην αρχική σας εκτίμηση (π.χ. τι δεν έχει εξηγηθεί; τι αφέθηκε μετέωρο; κ.λπ.).

Έχουμε νου και λογική που συμπληρώνει τη φύση μας, μέσω του οποίου γνωρίσαμε το Θεό.

Μέγας Βασίλειος, *Περί Ευχαριστίας*, PG 31,221C

Raffaello Sanzio da Urbino, Η Σχολή των Αθηνών, Αποστολικό Παλάτι, Βατικανό, 1511.

Σας γράφουμε για το ζωοποιό Λόγο, που υπήρχε εξ αρχής. Εμείς τον έχουμε ακούσει και τον έχουμε δει με τα ίδια μας τα μάτια. Μάλιστα τον είδαμε από κοντά και τα χέρια μας τον ψηλάφησαν... Αυτό που είδαμε κι ακούσαμε, το αναγγέλλουμε σ' εσάς, για να συμμετάσχετε κι εσείς μ' εμάς στην ίδια κοινωνία, που είναι η κοινωνία με τον Πατέρα και με τον Υιό του τον Ιησού Χριστό. Κι αυτά σας τα γράφουμε για να είναι ολοκληρωμένη η χαρά σας.

A Ιω 1,1-4 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Η **πίστη στον Χριστό** δε συνιστά μια κατάσταση που απαιτεί από τον άνθρωπο να αρνηθεί τον «υπαρξιακό εξοπλισμό» που του χάρισε ο Θεός. Απεναντίας, αξιοποιούνται στο έπακρο όλες οι δυνατότητες. Η λογική, ο νους, οι αισθήσεις και η εμπειρία, ως ανθρώπινες δυνατότητες, μετέχουν στο γεγονός της πίστης.

Επομένως, **δεν μπορεί να υφίσταται σύγκρουση πίστης και επιστήμης**, καθώς ο άνθρωπος παραμένει, ως προς τον γνωσιακό εξοπλισμό που διαθέτει, ο ίδιος και στις δυο περιπτώσεις.

Έτσι, ο άνθρωπος που πιστεύει στον Θεό και η ζωή του εμπνέεται από την πίστη δεν είναι κάποιος άλλος / έτερος / διαφορετικός άνθρωπος σε σχέση με εκείνον που γνωρίζει τον κόσμο γύρω του αξιοποιώντας τα πορίσματα και τις μεθόδους έρευνας των φυσικών επιστημών.

Γ. Εμβαθύνω

Από το Ποιος, στο Πώς!

Είναι, τελικά, οι γνώσεις που παρέχει η πίστη αντίθετες με τις γνώσεις που προσφέρουν οι επιστήμες;

Να διαβάσετε ατομικά τα αποσπάσματα του Ν. Ματσούκα. Στη συνέχεια, να συζητήσετε ανά ζεύγη με τον/τη διπλανό/ή σας τις ερωτήσεις που ακολουθούν. Τέλος, να παρουσιάσετε τις ιδέες σας ως ομάδα-ζευγάρι στην ολομέλεια της τάξης.

- Ποια διάκριση γίνεται ανάμεσα στη θεολογία και στην επιστήμη;
- Σύμφωνα με τον Μέγα Βασίλειο, ο άνθρωπος που θρησκευεί είναι διαφορετικός από αυτόν που ασκεί επιστήμη;
- Πού θεμελιώνει ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς την πίστη;

Ο Μ. Βασίλειος είναι απομακρυσμένος και απαλλαγμένος από κάθε τάση και ίχνος της σύγχρονης «σχιζοφρενικής» διάσπασης, κατά την οποία άλλο πράγμα είναι ο άνθρωπος και οι νοητικές του λειτουργίες, όταν ζει στον κόσμο, εργάζεται και κάνει επιστήμη και άλλο όταν θρησκεύει ή θέλει να πλησιάσει τον Θεό... Ίδιος όμως είναι ο άνθρωπος ίδιος και ο νους του τόσο στις εκδηλώσεις της ζωής του όσο και στις αναζητήσεις και τη λατρεία του Θεού, μόνο που σε κάθε βαθμίδα και επίπεδο ο νους γίνεται διαφορετικός ως προς την καθαρότητά του και την οξύτητα της αντιληπτικής του ικανότητας. Γι' αυτό ποτέ δεν μπορεί να συγκρουστεί πίστη και γνώση, μολοντί οι γνώσεις της πίστης είναι άλλης ποιότητας και χαρακτήρα συγκρινόμενες προς τις γνώσεις της φύσης και της ιστορίας. Δεν μπορεί επίσης μια φυσική γνώση να εξηγήσει τα μυστήρια της πίστης.

N. Ματσούκας (2016). *Επιστήμη, φιλοσοφία και θεολογία στην Εξαήμερο του Μ. Βασιλείου*, σ. 173. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

Robert A. Millikan, George Lemaître και Albert Einstein (Ινστιτούτο Τεχνολογίας, Καλιφόρνια, Ιανουάριος 1933)

[...] άλλο πράγμα είναι το «ποιος» έκανε τον κόσμο, και άλλο πράγμα είναι το «πώς» έγινε αυτός ο κόσμος. Ως τα τέλη του 19ου αιώνα, στη Δύση δεν είχε ακόμα γίνει αυτή η διάκριση μεταξύ του «ποιος» και του «πώς», και γι' αυτό μάλωναν και μοχθούσαν να συμβιβάσουν επιστήμη και θρησκεία! Άλλωστε, τον αντίκτυπο από τους απολογητικούς καβγάδες τον ζήσαμε και τον ζούμε ακόμα και σήμερα στον χώρο της ορθόδοξης θεολογίας.

N. Ματσούκας (2019). *Δογματική και Συμβολική Θεολογία - Α' Εισαγωγή στη θεολογική γνωσιολογία*, σ. 143. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά.

[...] ο Γρηγόριος Παλαμάς και όλοι οι ησυχαστές* εμμένουν στην απόδειξη του πράγματος που το κατέχουν, και δεν είναι τίποτα άλλο παρά η εμπειρία της θείας παρουσίας, τα έργα και ο βίος. [...] άλλο πράγμα είναι η έρευνα των κτιστών και άλλο η εμπειρία των ακτίστων. [...] Οι ορθόδοξοι λοιπόν πρώτα γεύονται τον Θεό, τον βλέπουν και τον ψηλαφούν εμπειρικά στη συνολική ζωή της Εκκλησίας, και έπειτα κάνουν επιστημονική έρευνα και φιλοσοφία.

N. Ματσούκας (2019). *Δογματική και Συμβολική Θεολογία - Α' Εισαγωγή στη θεολογική γνωσιολογία*, σσ. 158, 173. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά.

«Ορθόδοξη Πίστη»: αφελής «ευπειθεια» ή λογική πεποίθηση θεολογικού αξιώματος;

Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, αρχ. Θεσσαλονίκης (1296-1359), Μουσείο Πούσκιν, Μόσχα, 15ος αι.

Το «ποιος» και το «πώς» της δημιουργίας του κόσμου είναι δύο διαφορετικά ερωτήματα. Επομένως, δε γίνεται να υπάρχει μεταξύ τους σύγκρουση, μια και σύγκρουση υφίσταται μονάχα μεταξύ ομοειδών πραγμάτων.

Η **επιστημονική γνώση**, χωρίς να στερείται του ανθρωπιστικού της χαρακτήρα, δε θέτει ως κύριο μέλημά της να παρέχει απαντήσεις σε υπαρξιακά ερωτήματα. Εστιάζει, κατά βάση, στην εξεύρεση λύσεων και απαντήσεων, τα οποία αφορούν στον τρόπο με τον οποίον διαμορφώνεται η ζωή του ανθρώπου σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον του. Είναι αποτέλεσμα εφαρμογής συγκεκριμένων μεθόδων έρευνας (π.χ. πείραμα, παρατήρηση, συλλογισμός), τις οποίες αξιοποιεί η ανθρώπινη σκέψη, προκειμένου να καταλήξει σε ορισμένα συμπεράσματα.

Η **πίστη** απαντά στην αναζήτηση και στο ερώτημα του ανθρώπου σχετικά με το νόημα της ζωής του. Είναι ένα γεγονός αποκάλυψης του Θεού στον άνθρωπο, το οποίο ο άνθρωπος καλείται ελεύθερα και υπεύθυνα να κοινωνήσει και να αποδεχτεί. Κατά κάποιον τρόπο, ο άνθρωπος συνεργεί, δηλαδή συμμετέχει στο γεγονός της αποκάλυψης. Σε κάθε περίπτωση, βέβαια, η πίστη είναι δώρο του Θεού προς τον άνθρωπο και όχι ανθρώπινο επίτευγμα.

Δ. Εφαρμογή-ΖΩ

Επιστημονική ΓΝΩΣΗ κατέχω, από την ΠΙΣΤΗ πρέπει να απέχω;

Η επιστημονική γνώση, λοιπόν, είναι γνώση φυσική.

Η πίστη στον Θεό διευρύνει τις δυνατότητες του ανθρώπου για περαιτέρω κατάκτηση της γνώσης.

Αξιοποιώντας όσα μάθατε στην ενότητα και αφού διαβάσετε τα παρακάτω κείμενα, να τοποθετηθείτε πάνω στη θέση: «Η πίστη είναι ενάντια στη λογική», ξεκινώντας τον λόγο σας με τη φράση «Επ' αυτού θα είχα να πω...».

Προσοχή! Για να ξεκινήσετε την τοποθέτησή σας με την φράση «Επ' αυτού θα είχα να πω...», θα πρέπει να έχετε ακούσει τις τοποθετήσεις άλλων συμμαθητών σας.

Ο Θεός μάς έδωσε νου, που πρέπει να τον γυμνάζουμε και να ανακαλύπτουμε τα μυστικά της δημιουργίας

Μέγας Βασίλειος. *Εις τὴν Ἑξαήμερον*, PG 29,33B

Η επιστήμη χωρίς τη θρησκεία είναι κουτσή αλλά και η θρησκεία χωρίς την επιστήμη είναι τυφλή.

Α. Αϊνστάιν (1956). *Science and Religion*, σ. 26. New York: Citadel Press.

Η ολίγη επιστήμη απομακρύνει από τον Θεό, πολλή επιστήμη μάς πλησιάζει κοντά του. Λουί Παστέρ.

M. Patrick (2007). *Letter to an Atheist*, σ. 61.

Κορυφαίοι επιστήμονες μιλούν για τον Θεό.

Ε. Αξιολόγηση

Να δημιουργήσετε μόνοι σας ή σε ομάδες ένα σκίτσο, μέσω του οποίου θα αναδεικνύεται η σχέση πίστης – επιστήμης και να το αναρτήσετε στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Ο άνθρωπος θεωρεί ως λογικά αποδεκτό μόνο ό,τι μπορεί να κατανοήσει και να αντιληφθεί με τις αισθήσεις του. Παράλληλα, όμως, δεν έχει, εκ της κατασκευής του, τις απαιτούμενες αντιληπτικές και νοητικές ικανότητες, ώστε να κατανοήσει τον Θεό. Αν και ακατάληπτος ο Θεός, μας δίνεται η δυνατότητα όχι να τον ορίσουμε στην ολότητά του, αλλά να τον βιώσουμε. Γι' αυτόν τον λόγο, η πίστη βασίζεται πάνω στην εμπειρία συνάντησης του κόσμου με τον Θεό.
- ⊙ Η επιστήμη ερευνά την κτιστή, φθαρτή πραγματικότητα, η οποία έχει χρονική αρχή και είναι αποτέλεσμα της δημιουργικής βουλητικής ενέργειας του Θεού. Η επιστημονική γνώση είναι όργανο κατανόησης, περιγραφής και αξιολόγησης των πραγμάτων. Με την πίστη ο άνθρωπος προσεγγίζει τον άκτιστο Θεό και μέσω της άκτιστης χάρις Του οδηγείται στον αγιασμό και τη θέωση.
- ⊙ Το κείμενο της Αγίας Γραφής, το οποίο αναφέρεται στη δημιουργία του κόσμου, απαντά στο «ποιος» και «γιατί» δημιούργησε τον κόσμο. Η επιστημονική αναζήτηση σχετικά με τη δημιουργία του κόσμο απαντά στο «πώς» δημιουργήθηκε ο κόσμος.
- ⊙ Για την ορθόδοξη θεολογία **πάντα** ισχύει η δημιουργία «ἐκ τοῦ μὴ ὄντος», δηλαδή ότι ο κόσμος είναι αποτέλεσμα της δημιουργικής βουλητικής ενέργειας του Θεού, ασχέτως οποιονδήποτε επιστημονικών ανακαλύψεων.

Θεματική Ενότητα II:

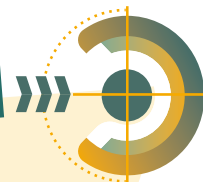
Η κατ' εικόνα Θεού δημιουργία του ανθρώπου και η προοπτική της ομοίωσης

8η

Διδακτική Ενότητα:

Από το κατ' εικόνα στο καθ' ομοίωσιν

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να αναγνωρίζω τα χαρίσματα της ανθρώπινης φύσης, με τα οποία ο Θεός προίκισε τον κάθε άνθρωπο κατά τη δημιουργία.
- ⊙ Να ανακαλύπτω νέες προοπτικές στον προσωπικό και συλλογικό βίο, οι οποίες προκύπτουν από τη διδασκαλία της κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση Θεού δημιουργίας του ανθρώπου.
- ⊙ Να εντοπίζω τη θεολογική αφετηρία της ισοτιμίας όλων των ανθρώπων, καθώς και τη σημασία της στον σύγχρονο κόσμο.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Κοσμική πλάση και Ανθρώπινη ανάπλαση

Η δημιουργία του Αδάμ, Μονρεάλε Σικελίας, 12ος αι.

Είδαμε σε προηγούμενη διδακτική ενότητα ότι ο Θεός με την αγαθοποιό του ενέργεια δημιουργεί τον κόσμο. Σύμφωνα με το κείμενο της *Γένεσης*, στην τελευταία φάση της δημιουργίας **ο Θεός πλάθει τον άνθρωπο**.

Δραστηριότητα

Αφού διαβάσετε ατομικά το διπλανό βιβλικό κείμενο και παρατηρήσετε, έπειτα, τα εικονογραφικά και συμβολικά στοιχεία της παραπάνω εικόνας, προσπαθήστε να εκφράσετε με σύντομο τρόπο σκέψεις και συναισθήματα που σας έρχονται στον νου. Στη συνέχεια, να σχολιάσετε και να αναλύσετε λίγο περισσότερο τις ιδέες σας στην ολομέλεια της τάξης σας.

Μετά είπε ο Θεός: «Ας φτιάξουμε τον άνθρωπο σύμφωνα με την εικόνα τη δική μας και την ομοίωση, κι ας εξουσιάζει στης θάλασσας τα ψάρια, στου ουρανού τα πτηνά, στα ζώα και γενικά σ' όλη τη γη και στα ερπετά που σέρνονται πάνω σ' αυτήν». Δημιούργησε, λοιπόν, ο Θεός τον άνθρωπο σύμφωνα με τη δική του την εικόνα, «κατ' εικόνα Θεού» τον δημιούργησε, τους δημιούργησε άντρα και γυναίκα.

Γεν 1,26-27 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Ο **άνθρωπος** δεν είναι απλώς ένα δημιούργημα του Θεού, ούτε ο Θεός λογίζεται μόνο ως η πηγή ζωής του ανθρώπου. Στην ουσία, ο Θεός κατασκευάζει τον άνθρωπο σαν ένα «**αντίγραφό**» του.

Το βαθύτερο νόημα των βιβλικών φράσεων «κατ' εικόνα» και «καθ' ὁμοίωσιν».

Η ονοματοδοσία των ζώων από τον Αδάμ.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Σαρξ εκ της σαρκός μου

Ας διαβάσουμε το παρακάτω βιβλικό κείμενο.

Έδωσε ονόματα σε όλα τα ζώα, στα πτηνά του ουρανού και στα άγρια θηρία. Για τον άνθρωπο όμως δεν βρέθηκε σύντροφος όμοιός του. Τότε ο Κύριος ο Θεός τον έριξε σε βαθύ ύπνο κι αποκοιμήθηκε· πήρε μία από τις πλευρές του και τη θέση της την συμπλήρωσε με σάρκα. Μετά, από την πλευρά που πήρε από τον Αδάμ, σχημάτισε μια γυναίκα και την οδήγησε σ' αυτόν. Τότε ο Αδάμ είπε: «Αυτό επιτέλους είναι κόκαλο από τα κόκαλά μου και σάρκα από τη σάρκα μου. "Γυναίκα" αυτή θα λέγεται, γιατί απ' τον άντρα πάρθηκε».

Γεν 2,20-23 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

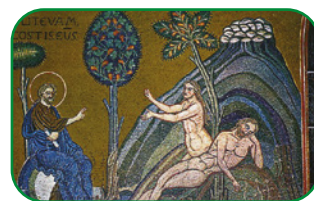
Η βιβλική διήγηση της δημιουργίας της γυναίκας τοποθετείται αμέσως μετά την **ονοματοδοσία** των ζώων από τον Αδάμ. Ο Αδάμ καλείται από τον Θεό να δώσει ονόματα στα ζώα, με βάση τις λειτουργίες και το έργο που επιτελεί το καθένα από αυτά. Η διαδικασία της ονοματοδοσίας, σύμφωνα με τα ήθη και τα έθιμα των λαών της Μεσοποταμίας την εποχή που συγγράφεται το βιβλίο της *Γένεσης* (περίπου 8ος αι. π.Χ.), δηλώνει κάτι πολύ σημαντικό μεταξύ αυτού που δίδει το όνομα και εκείνου που το λαμβάνει· συνήθως, αυτός που λάμβανε το όνομα ήταν ένας δούλος ή, εν πάση περιπτώσει, κάποιος που βρισκόταν **υπό την εξουσία** εκείνου που έδιδε το όνομα. Η περίπτωση της ονοματοδοσίας των ζώων από τον Αδάμ δείχνει ότι αυτός καλείται να εξουσιάζει με πνεύμα διακονίας, ανιδιοτέλειας και ευθύνης πάνω στα ζώα και σ' όλη την κτίση. Παρά ταύτα, βλέπουμε ότι ακόμα και μετά τη διαδικασία της ονοματοδοσίας, η οποία κατεξοχήν δηλώνει αυτή την ευθύνη και την προοπτική της κυριαρχίας, το έργο αυτό δεν επιτελείται. Με άλλα λόγια, ο Αδάμ δεν κατορθώνει να εξουσιάζει επί της γης.

Αυτός είναι και ο λόγος, για τον οποίο συναντούμε στο σχετικό κείμενο τη φράση «τῷ δὲ Ἄδαμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ». Η λέξη «**βοηθός**», στο εν λόγω κείμενο, δεν έχει την έννοια μιας επικουρικής υπηρεσίας· δεν είναι το «**δεκανίκι***» του Αδάμ, αλλά κάτι πολύ πιο ευρύ. Εδώ, υποδηλώνεται ο **σύμμαχος** και ο **συμπαραστάτης** στη συνάφεια ενός πολεμικού αγώνα. Ο σύμμαχος διαθέτει όμοιες δυνατότητες και σε καμία περίπτωση δε βρίσκεται σε κατώτερη ή υποδεέστερη θέση.

Χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε προσεκτικά την παρακάτω εικόνα και προσπαθήστε να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν. Έπειτα, παρουσιάστε τις απαντήσεις σας στην ολομέλεια της τάξης.

- **Ποιο** ήταν το γεγονός που καθόρισε την απόφαση για τη δημιουργία της γυναίκας;
- **Πού** έλαβε χώρα η δημιουργία της;
- **Πώς / με ποιον τρόπο** ο Θεός δημιούργησε τη γυναίκα;
- **Πότε** διαφάνηκε, μέσα από τη βιβλική διήγηση, η πρόθεση για την ισότιμη σχέση της γυναίκας με τον άνδρα;
- **Ποια** ήταν η βαθύτερη αιτία της δημιουργίας της;
- **Γιατί** στη δημιουργία της Εύας ο ψηφοθέτης απεικονίζει τον Χριστό;

Η δημιουργία της Εύας, Santa Maria Nuova, Monreale, ψηφιδωτό, Σικελία, 12ος αι.

Μέσα από τη βιβλική διήγηση προκύπτει ότι ο Θεός δημιουργεί τη γυναίκα ως **σύμμαχο** και **συμπαραστάτη** του άνδρα, προκειμένου από κοινού να αγωνιστούν για το έργο της ανάπτυξης του ανθρώπινου γένους, αλλά και της ανταπόκρισής τους σε αυτό που έχουν κληθεί να πράξουν ως συν-δημιουργοί του Θεού.

Ο Αδάμ δεν μπορεί να είναι ολοκληρωμένος ως άνθρωπος, ούτε δύναται να επιτελέσει το έργο του ως κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση Θεού δημιουργία, εάν δεν υπάρχει δίπλα του ένα άλλο πρόσωπο, διαφορετικό από αυτόν, το οποίο **λειτουργεί συμπληρωματικά**.

Με άλλα λόγια, η δημιουργία του ανθρώπινου γένους, στο πλαίσιο άνδρα και γυναίκας, δείχνει ότι ο άνθρωπος εκ φύσεως είναι συντροφικός, μια ύπαρξη που δεν μπορεί να ζήσει μόνη της, ερμητικά κλεισμένη στον εαυτό της, διότι **έχει ανάγκη την παρουσία του πλησίον/άλλου**, που είναι διαφορετικός.

Γ. Εμβαθύνω

Θείο πρότυπο: πρωτότυπο!

Ποιο ήταν, όμως, το πρότυπο σύμφωνα με το οποίο ο άνθρωπος πλάστηκε; Ας μελετήσουμε το παρακάτω κείμενο.

Άλλο πράγμα είναι η αναφορά στη δημιουργία του ανθρώπου ως εικόνας του Θεού, και άλλο πράγμα η δημιουργία του ανθρώπου σύμφωνα με την εικόνα του Θεού. Η διαφορά είναι προφανής, μιας και στη δεύτερη διατύπωση παρεμβάλλεται η πρόθεση «κατά» (= σύμφωνα με). Λόγω της εμφάνισης αυτής της πρόθεσης, προκύπτουν ορισμένα θέματα ερμηνείας. Ειδικότερα, αν θέσουμε ως σημείο αφετηρίας τη θέση ότι ο άνθρωπος δημιουργήθηκε σύμφωνα με την εικόνα του Θεού, τότε, είναι εύλογο πως ο άνθρωπος δεν θεωρείται ως εικόνα του Θεού, αλλά ως ένα ον που δημιουργήθηκε σύμφωνα με την εικόνα αυτή. Επομένως, γεννάται το εξής ερώτημα: Ποια είναι η εικόνα του Θεού; Ο Απόστολος Παύλος αναφέρει ότι ο Χριστός είναι η εικόνα «τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου» (βλ. Κολ 1,15: «Ὁς ἔστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου»), ενώ ο Μέγας Αθανάσιος υπογραμμίζει πως ο Χριστός είναι η φυσική εικόνα του Θεού, και ότι ο άνθρωπος, εφόσον δημιουργήθηκε κατ' εικόνα Θεού (δηλαδή σύμφωνα με την εικόνα του Θεού), αποτελεί εικόνα του Χριστού. Ως εκ τούτου, ο άνθρωπος δεν είναι εικόνα του Θεού, αλλά εικόνα της εικόνας του Θεού, δηλαδή εικόνα του Χριστού.

Αθ. Β. Στογιαννίδης (2021). *Σχολική Παιδεία, Μάθημα των Θρησκευτικών και Δημόσιος Χώρος. Αναστοχαστική ικνηλασία στην Παιδαγωγία Θεωρία του Dietrich Benner*, σ. 498. Θεσσαλονίκη: Ostracon.

Γιάννη Πατσώνη:
*Μαρία Σκόμπτσοβα,
αγία και ποιήτρια.*

Ο Δημιουργός έδωσε πρόσωπο στη θεότητα Του, στο πρόσωπο του Υιού Του, ο οποίος αποτελεί το πρότυπο με το οποίο «μετράμε» την ύπαρξή μας. Ο άνθρωπος πλάστηκε, συνεπώς, έχοντας ως **πρότυπο** τον Χριστό. Ο Χριστός είναι το αρχέτυπο, το original, το «μοντέλο», το πρωτότυπο, επί τη βάσει του οποίου κατασκευάζεται ο Αδάμ και η Εύα. Αυτός ήταν και το πρότυπο μιας σύγχρονης Αγίας, της **Μαρίας Σκόμπτσοβα**.

Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω κείμενο και παρατηρήσετε με προσοχή την αναστάσιμη (εσχατολογική* θα λέγαμε) εικόνα που ακολουθεί και απεικονίζει την Αγία Μαρία Σκομπτσόβα μέσα στη μιζέρια, μικρότητα και καταστροφικότητα του ναζισμού, να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

- Πώς απεικονίζεται η Αγία Μαρία Σκομπτσόβα;
- Τι κρατάει στα χέρια της; Φαντάζεστε γιατί;
- Με ποιο τρόπο αποτυπώνεται στην εικόνα ο φθαρτός χώρος;
- Με ποια χρώματα και σε ποιο σημείο της εικόνας πιστεύετε ότι αποτυπώνεται ο παράδεισος;
- Τι φαντάζεστε ότι συμβολίζουν οι φιγούρες στο δεξί τμήμα της εικόνας;

Η Μητέρα Μαρία είναι μία αγία της εποχής μας και για την εποχή μας: μια γυναίκα με σάρκα και αίμα κατακλυσμένη από την αγάπη του Θεού που στάθηκε άφοβα και αντιμετώπισε τα προβλήματα του αιώνα μας. Αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της Ρωσικής Διασποράς, της Γαλλικής Αντίστασης και του στρατοπέδου συγκέντρωσης του Ράβενσμπρουκ. Ωστόσο το επίτευγμά της είναι πολύ πιο σημαντικό από τις περιστάσεις της ζωής της και τις υπερβαίνει κατά πολύ. Γιατί πάνω απ' όλα, με τη χριστιανική της αφιέρωση και με το δικό της μοναδικό τρόπο, η Μητέρα Μαρία έδειξε τί σημαίνει να είσαι άνθρωπος.

H. Sergei (2021). *Η αγία Μαρία των Παρισίων. Μαρία Σκομπτσόβα - Η ζωή της*. Αθήνα: Ακρίτας.

Σταμάτης Σκλήρης,
Αγία Μαρία του Παρισιού
(Σκομπτσόβα),
ακρυλικό σε καμβά, 2021.

«Ο δρόμος για τον Θεό περνάει μέσα από την αγάπη για τους ανθρώπους. Στην τελική κρίση δεν θα ερωτηθώ εάν εξετέλεσα με επιτυχία τις ασκητικές μου πρακτικές ή πόσες γονυκλισίες έκανα. Αντίθετα, θα ερωτηθώ αν έδωσα τροφή στους πεινασμένους, αν έντυσα τους γυμνούς, αν επισκέφθηκα τους ασθενείς και τους φυλακισμένους. Μόνο αυτό θα ερωτηθώ. Για κάθε φτωχό, πεινασμένο και φυλακισμένο ο Σωτήρας μας λέει "Εγώ". "Εγώ πεινούσα και διψούσα, Εγώ ήμουν άρρωστος και στη φυλακή". Νομίζω ότι βάζει στην ίδια μοίρα τον εαυτό Του και κάθε άνθρωπο που βρίσκεται σε ανάγκη... Πάντα το γνώριζα αυτό, αλλά είναι μόνο τώρα που με κάποιον τρόπο η αντίληψη αυτή με διαπέρασε. Είναι κάτι που με πλημμυρίζει με δέος».

Μητέρα Μαρία Σκόμπτσοβα

(Από τον πρόλογο του βιβλίου *Η Αγία Μαρία των Παρισίων* του Μητροπολίτη Anthony Bloom)

Το **μοντέλο κατασκευής του ανθρώπου** δε βρίσκεται στο «παρελθόν» του Αδάμ και της Εύας, αλλά στο μέλλον του. Το πρωτότυπο ή -με άλλη ονομασία- το «μοντέλο» κατασκευής του ανθρώπου είναι ο Χριστός. Ο Χριστός είναι αυτός που αποτελεί τη «χώρα» όλων των ζώντων. Στο πρόσωπό Του βρίσκει την ενότητά της όλη η κτίση και όλη η ανθρωπότητα. Ο Χριστός είναι το αληθινό πρόσωπο.

Και τι σημαίνει, τελικά, ο όρος «πρόσωπο»; Είναι η ύπαρξη εκείνη, που αγκαλιάζει μέσα της κενωτικά και με ανιδιοτελή αγάπη τους πάντες και τα πάντα. Ο κάθε άνθρωπος καλείται να ομοιάσει προς τον Χριστό, δηλαδή να γίνει αληθινό πρόσωπο.

Το **αληθινό πρόσωπο** είναι αυτό που αγκαλιάζει τους πάντες, δηλαδή βιώνει εν Χριστώ την ανιδιοτελή αγάπη προς τους πάντες και τα πάντα. Μια αγάπη οικουμενική, που αποτελεί κατάσταση της ύπαρξης και όχι, απλώς, ένα συναίσθημα.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Εκκλησία: μια Θεία (επι)Κοινωνία

Στον άνθρωπο, ως πρόσωπο, εμπεριέχεται η διάσταση της κοινωνίας, η υπέρβαση της ατομικότητας και η ένωση με άλλα πρόσωπα σε μια αδιάσπαστη κοινωνία, χωρίς, όμως, να χάνεται η ετερότητα* του κάθε ανθρώπου.

Ο Απόστολος Παύλος χαρακτηρίζει την κοινότητα των χριστιανών ως «σώμα Χριστού*». Αυτό σημαίνει, πρακτικά, ότι ο τρόπος ζωής του χριστιανού προορίζεται να είναι μια βιωτή συνάντηση με τον πλησίον/άλλον, που είναι διαφορετικός, είναι μοναδικός, είναι ανεπανάληπτος και διαθέτει τα δικά του ξεχωριστά χαρίσματα.

Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο η λέξη που εκφράζει με τον πιο εύστοχο τρόπο τη χριστιανική ζωή είναι ο όρος «**Εκκλησία**», δηλαδή «**σύναξη / συγκέντρωση**». Έτσι, λοιπόν, η ζωή του χριστιανού είναι πάντοτε ζωή μέσα στην Εκκλησία, δηλαδή μέσα σ' ένα περιβάλλον συνάντησης με τον πλησίον/άλλον. Η συνάντηση αυτή, βέβαια, γίνεται εν Χριστώ και αποτελεί ένα χαρισματικό γεγονός, δηλαδή κάτι που δωρίζει ο Θεός στον άνθρωπο.

Αφού λάβετε υπόψη όσα μάθατε σ' αυτήν την ενότητα, να μελετήσετε ομαδοσυνεργατικά τα κείμενα του Αποστόλου Παύλου και του Θ. Παπαθανασίου και να γράψετε την αρχή, τη μέση και το τέλος μιας ιστορίας εμπνευσμένης από αυτά. Στη συνέχεια, να διαβάσετε την ιστορία σας στην ολομέλεια της τάξης.

Ο Χριστός μοιάζει με το σώμα, που ενώ είναι ένα, έχει πολλά μέλη· και όλα τα μέλη του ενός σώματος, αν και είναι πολλά, αποτελούν ένα σώμα. Κι εμείς όλοι, είτε Ιουδαίοι είτε μη Ιουδαίοι, είτε δούλοι είτε ελεύθεροι, γίναμε με το βάπτισμα δια του ενός Πνεύματος ένα σώμα, και όλοι ποτιστήκαμε από ένα και το αυτό Πνεύμα. [...] Πραγματικά, όταν υποφέρει ένα μέλος, συμπάσχουν όλα τα υπόλοιπα μέλη· κι όταν τιμάται ένα μέλος, χαίρονται μαζί του όλα τα υπόλοιπα μέλη. Εσείς όλοι μαζί αποτελείτε το σώμα του Χριστού, και είστε μέλη του, ο καθένας σας χωριστά.

Α Κορ 12.12-13.26-27 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Η προς τον κόσμο αποστολή της Εκκλησίας, λοιπόν, δεν είναι κάτι πέρα από τον εαυτό της, αλλά όρος συγκρότησης του εαυτού της. Το θέμα δηλαδή δεν είναι απλώς «τι κάνει» η Εκκλησία, αλλά πρωτίστως «τι είναι». [...] Εκκλησία είναι ο ίδιος ο κόσμος, η κτίση του Θεού, που ανταποκρίνεται στο κάλεσμά του, παραδίνεται στο άγιο Πνεύμα, γίνεται σάρκα του δευτέρου προσώπου της Τριάδας κι έτσι αναδεικνύεται σε σημείον και σε κήρυκα της μελλούσας Βασιλείας. Μέσα στην ιστορία η Εκκλησία υπάρχει (ας μου συγχωρεθεί ο νεολογισμός) οφειλετικώς: Οφείλει αδιάκοπα να απευθύνεται στον κόσμο με αυτό που η ίδια είναι, με αυτό που κάνει, με αυτό που λέει. Αδιάκοπα να του κομίζει την είδηση της ανάστασης του Χριστού και την υπόσχεση της ανάστασης της κτίσης.

Θ. Ν. Παπαθανασίου (2009). *Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται. Η Ιεραποστολή ως Ελπίδα και ως Εφιάλτης*, σσ. 30-31. Αθήνα: Έν. πλῶ.

Η χριστιανική ζωή είναι κατεξοχήν ζωή συνάντησης με τον πλησίον/άλλον. Στο πρόσωπο του πλησίον/άλλου συναντάς, τελικά, τον ίδιο τον Χριστό. Επομένως, ο πλησίον/άλλος δεν είναι η κόλασή σου, αλλά ο παράδεισός σου.

Η παραπάνω διαπίστωση έχει ιδιαίτερη σημασία για τη ζωή των πολιτών στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες του μοντέρνου κόσμου. Η συνάντηση, συνεπώς, με την ετερότητα δεν είναι κατάρτα. Απεναντίας, είναι ευλογία, διότι μέσω αυτής η Εκκλησία πραγματώνει το έργο της στον κόσμο.

Οικουμενικό Πατριαρχείο, Π. Νεοχωρίτης: Α΄ Κατανυκτικός Εσπερινός
«Ελαμψεν ἡ χάρις σου, Κύριε...».

Ε. Αξιολόγηση

Να δημιουργήσετε έναν εννοιολογικό χάρτη με κεντρική έννοια τη λέξη «πρόσωπο». Στη συνέχεια, προσπαθήστε να συνδέσετε την κεντρική έννοια με τις επιμέρους έννοιες: «άτομο», «άνθρωπος», «προσωπείο», «εικόνα Θεού». Εναλλακτικά, μπορείτε να δημιουργήσετε έναν ψηφιακό εννοιολογικό χάρτη και να τον αναρτήσετε στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Το «κατ' εικόνα» υποδηλώνει την αμετακίνητη σχέση Θεού και ανθρώπου. Ο άνθρωπος είναι μια θεοειδής εικόνα του Θεού. Κάθε πτυχή της ύπαρξής του είναι στραμμένη προς το άκτιστο Αρχέτυπό του.
- ⊙ Ο Θεός δημιουργεί τη γυναίκα ως σύμμαχο και συμπαραστάτη του άνδρα, προκειμένου από κοινού να αγωνιστούν για το έργο της ανάπτυξης του ανθρώπινου γένους, αλλά και της ανταπόκρισής τους σε αυτό που έχουν κληθεί να πράξουν ως συν-δημιουργοί του Θεού.
- ⊙ Τα πρόσωπα, με γνώμονα το πρόσωπο του Χριστού, προσπαθούν να κάνουν πράξη τον τρόπο ύπαρξης των προσώπων της Αγίας Τριάδος εφαρμόζοντας την αγάπη και καλλιεργώντας ειλικρινείς σχέσεις μεταξύ τους.
- ⊙ Η ζωή του χριστιανού είναι πάντοτε ζωή μέσα στην Εκκλησία, δηλαδή μέσα σ' ένα περιβάλλον συνάντησης με τον πλησίον/άλλον.

Θεματική Ενότητα III:

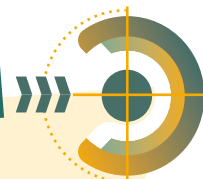
Άνδρας και γυναίκα: Μοναδικοί και ισότιμοι

9η

Διδακτική Ενότητα:

Ανθρώπων δημιουργία και συνδημιουργία

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να ερμηνεύω τη βιβλική διήγηση για τη δημιουργία του Αδάμ και της Εύας.
- ⊙ Να αναγνωρίζω τη δυναμική της συναλληλίας, της συνεργασίας και της αγάπης στις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων.
- ⊙ Να διατυπώνω επιχειρήματα υπέρ της ισότιμης θέσης της γυναίκας στο κοινωνικό πλαίσιο, εντοπίζοντας στην ορθόδοξη διδασκαλία και παράδοση στοιχεία που αναδεικνύουν την ισοτιμία της με τον άνδρα.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Τόσο όμοιοι, μα τόσο ανόμοιοι

Ανάμεσα στην πλειάδα των υπάρξεων που αναπνέουν και κινούνται στο αχανές σύμπαν ζούμε και εμείς, οι άνθρωποι. Άνδρες και γυναίκες, μαζί. Τόσο όμοιοι μεταξύ μας, αλλά και τόσο διαφορετικοί! Αυτή η παραδοχή φωτίζει το βάθος της ανθρώπινης εμπειρίας και τη σύνδεση τόσο μεταξύ μας όσο και με τον Θεό. Ας αναζητήσουμε τώρα κάποιες από τις αντιλήψεις που επικρατούν αναφορικά με τις σχέσεις και τα χαρακτηριστικά των δυο φύλων.

Παρατηρήστε προσεκτικά σε ομάδες την παρακάτω εικόνα και απαντήστε στις ερωτήσεις:

- Τι βλέπετε; Τι σας τραβάει την προσοχή;
- Πώς σχετίζεται η εικόνα με την έννοια του πειρασμού και της αμαρτίας;
- Θεωρείτε ότι η εικόνα αυτή συνδέεται με την στερεοτυπική θεώρηση της γυναίκας ως πηγής του πειρασμού; Αν, όντως, υπάρχει μία τέτοιους είδους σύνδεση, πώς αξιολογείτε την άποψη, ότι η γυναίκα είναι υπεύθυνη για τα όλα κακά του κόσμου;

Η απεικόνιση της **γυναίκας** ως **πηγή αμαρτίας** ενισχύει την ιδέα πως αυτή ευθύνεται για την «πτώση» του ανθρώπου και τα δεινά του κόσμου, καθώς θεωρείται η προσωποποίηση του πειρασμού*.

Στον αντίποδα, ο **άνδρας** θεωρείται **παθητικός θεατής** των ενεργειών της και άβουλο θύμα της γοητείας της. Σίγουρα, όμως, η γυναίκα δεν ευθύνεται για όλα τα κακά του κόσμου και χωρίς την παρουσία της ο άνδρας είναι ημιτελής. Ισχύει, βέβαια, και το αντίστροφο.

Johann Wenzel Peter, Ο Αδάμ και η Εύα στον Επίγειο Παράδεισο, Πινακοθήκη του Βατικανού, Ρώμη, 1800-1829.

Ο Θεόφιλος μεταξύ της Κασσιανής και της Θεοδώρας.

Πριγκίπισσες και αυτοκράτειρες του Βυζαντίου.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Δύο ανόμοιοι γίνονται όμοιοι

Η αφήγηση της δημιουργίας του ανθρώπου στην Παλαιά Διαθήκη είναι ένα διαχρονικό κείμενο με πολλές ερμηνευτικές διαστάσεις. Ας μάθουμε τι διηγείται για τη δημιουργία των πρωτόπλαστων.

Μελετήστε σε ομάδες το παρακάτω βιβλικό κείμενο και προσπαθήστε να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

- Ποια ήταν η αντίδραση του Αδάμ, όταν ο Θεός του παρουσίασε την Εύα;
- Τι υποδηλώνει η δήλωση του Αδάμ: «Αυτό επιτέλους είναι κόκαλο από τα κόκαλά μου και σάρκα από τη σάρκα μου»;
- Πώς αντιλαμβάνεστε τη δήλωση: «Γυναίκα αυτή θα λέγεται, γιατί απ' τον άντρα πάρθηκε. Γι' αυτόν τον λόγο θα εγκαταλείπει ο άντρας τον πατέρα του και τη μητέρα του και θα ενώνεται με τη γυναίκα του· θα γίνονται ένας άνθρωπος»;
- Ποιο είναι το βασικό μήνυμα για τις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων, που προκύπτει από το βιβλικό κείμενο;

Συζητήστε τις απαντήσεις σας με την ολομέλεια της τάξης.

Ο Κύριος ο Θεός είπε: «Δεν είναι καλό να είναι ο άνθρωπος μόνος. Θα του φτιάξω έναν σύντροφο όμοιον μ' αυτόν». Ο Κύριος έπλασε από το έδαφος όλα τα ζώα του αγρού και τα πτηνά του ουρανού και τα έφερε μπροστά στον άνθρωπο, για να δει πώς θα τα ονομάσει. Και ό,τι όνομα έδινε ο άνθρωπος σε κάθε ζωντανή ύπαρξη, αυτό ήταν και το όνομά της. Έδωσε ονόματα σε όλα τα ζώα, στα πτηνά του ουρανού και στα άγρια θηρία. Για τον άνθρωπο όμως δεν βρέθηκε σύντροφος ομοίος του. Τότε ο Κύριος ο Θεός τον έριξε σε βαθύ ύπνο κι αποκοιμήθηκε· πήρε μία από τις πλευρές του και τη θέση της τη συμπλήρωσε με σάρκα. Μετά, από την πλευρά που πήρε από τον Αδάμ, σχημάτισε μια γυναίκα και την οδήγησε σ' αυτόν. Τότε ο Αδάμ είπε: «Αυτό επιτέλους είναι κόκαλο από τα κόκαλά μου και σάρκα από τη σάρκα μου. "Γυναίκα" αυτή θα λέγεται, γιατί απ' τον άντρα πάρθηκε». Γι' αυτόν το λόγο θα εγκαταλείπει ο άντρας τον πατέρα του και τη μητέρα του και θα ενώνεται με τη γυναίκα του· θα γίνονται ένας άνθρωπος. Ο Αδάμ και η γυναίκα του ήταν και οι δύο γυμνοί και δεν ντρέπονταν.

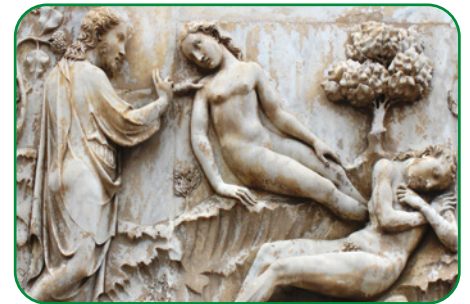
Γεν 2,18-25 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

«καὶ ὤκοδόμησεν ὁ Θεὸς τὴν πλευράν», (Γεν 2,22): Για την ελληνική λέξη «**πλευρά**», η αντίστοιχη εβραϊκή που απαντά στο πρωτότυπο εβραϊκό κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης δε δηλώνει απλώς και μόνο τα οστά που συνθέτουν τον θώρακα του ανθρώπινου σώματος, αλλά το ήμισυ του ανθρώπινου σώματος. Η ίδια λέξη, στο εν λόγω εβραϊκό κείμενο, χρησιμοποιείται σε άλλη συνάφεια, για να δηλώσει το ήμισυ του θυσιαστηρίου στον Ναό του Σολομώντα. Αυτό δείχνει ότι **η δημιουργία της Εύας δε γίνεται από ένα τμήμα του Αδάμ, αλλά από το μισό της ύπαρξής του (ψυχή και σώμα μαζί).**

Ο Αδάμ, για να εκπληρώσει το έργο του, δηλαδή να συνεχίσει ως συνδημιουργός το έργο του Θεού και να μεριμνήσει για τη διαφύλαξη και περαιτέρω ανάπτυξη της κτίσης, χρειάζεται έναν **βοηθό**. Μόνος του είναι αδύνατο να επιτύχει το έργο που του έχει ανατεθεί.

Στην προηγούμενη ενότητα, είχαμε τονίσει το γεγονός ότι ο άνθρωπος χρειάζεται τον πλησίον/άλλον, για να ανακαλύψει τον ίδιο του τον εαυτό. Δίχως τον πλησίον/άλλον, δεν μπορεί να γίνει μια ολοκληρωμένη ύπαρξη.

Σε αυτή την ενότητα, συγκεκριμενοποιούμε την ετερότητα αυτή και εστιάζουμε την προσοχή μας στην έννοια της **συνύπαρξης των δύο φύλων**: ο άνδρας χωρίς τη γυναίκα είναι μισός άνθρωπος και το ίδιο ισχύει και για τη γυναίκα.

L. Maitani (πιθ. καλλιχνης).
Η δημιουργία της Εύας,
Καθεδρικός Ναός Orvieto,
Ούμπρια, Ιταλία.

Ακούγοντας το τραγούδι των Παπάζογλου και Ρασούλη «Ένα κι Ένα», τι λέτε; Σε ποια περίπτωση και γιατί «ένα κι ένα» κάνουν «ένα», σε ποια περίπτωση «δύο» και σε ποια περίπτωση «τρία»;

Γ. Εμβαθύνω

Οι γυναίκες ως πρώτοι κήρυκες της Ανάστασης

Είδαμε ότι ο Αδάμ, ως συνεργάτης του Θεού στη φροντίδα και την προστασία της κτίσης, χρειάστηκε έναν βοηθό, για να εκπληρώσει το έργο του. Τώρα θα εξετάσουμε τον ρόλο και την παρουσία γυναικών, όπως των **Μυροφόρων**, σε πράξεις θάρρους και πίστης, οι οποίες αποτέλεσαν ορόσημο για τη διάδοση του χριστιανικού μηνύματος.

Συνεχίζοντας να εργάζεστε σε ομάδες, μελετήστε το παρακάτω βιβλικό κείμενο και τα πραγματολογικά στοιχεία που σας δίνονται. Στη συνέχεια, στο κέντρο ενός φύλλου χαρτιού γράψτε τη λέξη «Μυροφόρες». Κατόπιν, σημειώστε και συνδέστε την κεντρική έννοια με τις πληροφορίες που δίνουν τα κείμενα σχετικά με τη στάση και, κυρίως, τα συναισθήματα των Μυροφόρων γυναικών. Κατά την εκπόνηση της δραστηριότητας, λάβετε υπόψη σας τους τρεις χρονικούς άξονες: πριν από την επίσκεψη στον τάφο του Ιησού, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης και μετά από αυτήν, την επίσκεψη, ώστε να ομαδοποιήσετε καλύτερα το υλικό σας.

Την επόμενη μέρα όμως μετά το Σάββατο, από τα βαθιά χαράματα, ήρθαν οι γυναίκες στον τάφο με τα αρώματα που είχαν ετοιμάσει· μαζί τους ήταν και μερικές άλλες. Βρήκαν τότε την πέτρα κυλισμένη από το μνήμα και, όταν μπήκαν σ' αυτό, δε βρήκαν το σώμα του Κυρίου Ιησού. Καθώς απορούσαν γι' αυτό, φάνηκαν μπροστά τους δύο άντρες με αστραφτερές στολές. Κι ενώ αυτές κατατρομαγμένες είχαν σκυμμένο το πρόσωπό τους στη γη, τις ρώτησαν: «Τι ζητάτε τον ζωντανό ανάμεσα στους νεκρούς; Δεν είναι εδώ, αναστήθηκε! Θυμηθείτε τι σας είχε πει, όταν ακόμα ήταν στη Γαλιλαία. Σας είπε ότι ο Υιός του Ανθρώπου πρέπει να παραδοθεί στα χέρια των εχθρών του Θεού, να σταυρωθεί και την τρίτη ημέρα ν' αναστηθεί». Θυμήθηκαν τότε τα λόγια του. Επέστρεψαν λοιπόν απ' το μνήμα και τα ανάγγειλαν όλα αυτά στους έντεκα μαθητές και σ' όλους τους άλλους. Αυτές που τα έλεγαν αυτά στους αποστόλους ήταν η Μαρία η Μαγδαληνή, η Ιωάννα, η Μαρία η μητέρα του Ιακώβου και οι υπόλοιπες που ήταν μαζί τους.

Λκ 24.1-10 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Ήξερες ότι;

Μετά την ταφή του Χριστού, υπήρχε ένα **κλίμα φόβου και απογοήτευσης μεταξύ των μαθητών** Του. Φόβου, διότι μερικοί ανησυχούσαν μήπως έχουν την ίδια τύχη με τον διδάσκαλό τους. Απογοήτευσης, διότι -εσφαλμένως- ανέμεναν ότι έστω και την τελευταία στιγμή πάνω στον Σταυρό, ο Μεσσίας θα προχωρούσε σε μια επίδειξη δύναμης, θα ανέτρεπε το μαρτυρικό του τέλος και θα εκπλήρωνε τα οράματά τους για μια επίγεια βασιλεία.

Τὸ χαῖρε τῶν Μυροφόρων, τοιχογραφία, Ι.Ν Αγίας Θεοδώρας Ἄρτας, 13ος αἰ.

Οι **Μυροφόρες*** γυναίκες δεν πτοούνται από το κλίμα φόβου και απογοήτευσης, το οποίο είχε επικρατήσει μεταξύ των μαθητών του Χριστού μετά τη Σταύρωσή Του. Απεναντίας, αψηφώντας όλα αυτά αποφασίζουν να προσφέρουν την τιμή προς το νεκρό σώμα του διδασκάλου τους, όπως προέβλεπαν τα ιουδαϊκά ήθη και έθιμα της εποχής τους. Ο Θεός, τελικά, επιβραβεύει, κατά κάποιον τρόπο, το θάρρος, την τόλμη και την πίστη τους και τις καθιστά ως τους πρώτους ευαγγελιστές και αποστόλους της Ανάστασης.

Το Ευαγγέλιο, επομένως, προβάλλει με ιδιαίτερο τρόπο τον σημαντικό ρόλο και την παρουσία των γυναικών μέσα στην Εκκλησία. Αν η Ανάσταση είναι το σημαντικότερο μήνυμα του Χριστιανισμού («Κι αν ο Χριστός δεν έχει αναστηθεί, τότε το κήρυγμά μας είναι χωρίς νόημα, το ίδιο και η πίστη σας», Α Κορ 15,14), τότε οι γυναίκες γίνονται οι κατεξοχήν **κήρυκες του Ευαγγελίου**.

Οι **Μυροφόρες** γυναίκες κηρύττουν το λαμπροφόρο μήνυμα της Ανάστασης στους Αποστόλους, οι οποίοι, λόγω του φόβου και της απογοήτευσής τους, τις πρώτες ημέρες μετά τη Σταύρωση του Χριστού κρύβονταν και απέφευγαν τη δημόσια έκθεση. Με το σκεπτικό αυτό, οι γυναίκες γίνονται **«οι απόστολοι των Αποστόλων»**.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Ισότητα φύλων ή ισοτιμία;

Από την εποχή των Μυροφόρων -που ήταν οι πρώτοι αγγελιαφόροι της Ανάστασης- μέχρι και σήμερα **ο ρόλος των γυναικών στη ζωή της Εκκλησίας** παραμένει καθοριστικός. Σε μια εποχή που οι συζητήσεις για την ισότητα των

φύλων γίνονται όλο και πιο έντονες, ο Χριστιανισμός αντιμετωπίζει την πρόκληση να προωθήσει την **ισοτιμία των φύλων**, δίνοντας στις γυναίκες τη δυνατότητα να συνεχίσουν να διδάσκουν με το παράδειγμά τους, να εμπνέουν και να καθοδηγούν.

Να διαβάσετε τα παρακάτω κείμενα του Γρηγορίου Ναζιανζηνού και της Γερόντισσας Γαβριηλίας που αφορούν στη θέση των γυναικών στην Εκκλησία. Στη συνέχεια, να συζητήσετε τις θέσεις που εκφράζονται, ξεκινώντας πάντα τον λόγο σας με τη φράση «Επ' αυτού θα είχα να πω...», αφού πρώτα έχετε ακούσει τις τοποθετήσεις των συμμαθητών/τριών σας.

Ένας [Θεός] είναι ο δημιουργός του άνδρα και της γυναίκας. Μια χημική σύσταση, μία εικόνα, ένας νόμος, ένας θάνατος και μία ανάσταση είναι και οι δύο.

Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, *Λόγος ΑΖ΄*,
PG 36,289C

Μου φαίνεται ότι το ερώτημα αυτό που έκανες για το σεβασμό προς την αρετή της σωφροσύνης απαιτεί φιλόνητη απάντηση. Ως προς τη σωφροσύνη τους μεν περισσότερους ανθρώπους βλέπω να τηρούν κακή στάση και τον νόμο να μην προβλέπει την ισότητα και την ισορροπία. Ποιος είναι ο λόγος που την μεν γυναίκα τιμωρούν, ενώ τον άντρα αθρώνουν; Και η γυναίκα μεν που έχει παραστρατημένη βούληση διαπράττει μοιχεία με άλλον άντρα σε ξένο κρεβάτι, οπότε οι κυρώσεις του νόμου είναι βαριές. Όταν όμως ο άντρας κάνει τα ίδια, δεν έχει ευθύνη; Δεν δέχομαι αυτή τη νομοθεσία, αποδοκιμάζω αυτή την ηθική.

Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, *Λόγος ΑΖ΄*,
PG 36,289AB

[...] Το 1954 πήγε στην Ινδία όπου και παρέμεινε 5 χρόνια. Ήταν μεγάλος σταθμός στην ζωή της και η ίδια αγαπούσε ιδιαίτερα την Ινδία. Εκεί βοηθούσε ακατάπαυστα πλήθος λεπτών και αρρώστων και τους έδειχνε απεριόριστη αγάπη! Όλοι την αγαπούσαν και την φώναζαν αδελφή Λίλα. Στο καθημερινό της κουραστικό πρόγραμμα ήταν απαραίτητη η δώρη ανάγνωση της Αγίας Γραφής και πολλές ώρες προσευχής. Είχε απόλυτη εμπιστοσύνη στον Θεό και γι' αυτό ποτέ δεν κρατούσε χρήματα πάνω της. Όλα της τα έδινε εκείνος, έλεγε. Εκείνη το μόνο που έκανε ήταν να αφεθεί στα χέρια Του. Αεροπορικά εισιτήρια, τροφή, κατάλυμα και ότι άλλο της χρειαζόταν της το έδινε ο Θεός. Βοηθούσε πλήθος ανθρώπων ενώ ήταν η αιτία πολλοί άνθρωποι να βαπτιστούν Ορθόδοξοι. Ποτέ δεν μιλούσε σε άλλους για τον Χριστό αν δεν της το ζητούσαν οι ίδιοι. [...] Μετά την Ινδία βρέθηκε στα Ιμαλάια για έναν χρόνο με λιτή τροφή, μόνη «μόνω τω Θεώ», σε ώρες ατελείωτης προσευχής. Η ίδια έλεγε αργότερα ότι εκείνο τον χρόνο έζησε τον ησυχαστικό μοναχισμό χωρίς καν να το γνωρίζει! Πίστευε πλέον ότι έκανε το θέλημα του Θεού όταν ξαφνικά της ήρθε το μήνυμα από τους αγγέλους όπως η ίδια έλεγε, «τώρα είσαι σε θέση να πας για Μοναχή». Τότε κατάλαβε ότι ο μοναχισμός είναι ένας ιδιαίτερος και ανώτερος τρόπος ζωής. Η ίδια άφησε το θέμα ανοικτό και πίστευε ότι ο Θεός για άλλη μια φορά θα την οδηγούσε. [...] Κάποτε την είχε χαρακτηρίσει ένας ξένος ιεραπόστολος «κακή χριστιανή», γιατί σε αντίθεση με τους άλλους ιεραπόστολους στην Ινδία, άλλων θρησκειών που γνωρίζανε πολλές ντόπιες διαλέκτους, εκείνη δεν ήξερε καμία και μιλούσε μόνο Αγγλικά και αυτή του απάντησε ότι ξέρει πέντε γλώσσες: η πρώτη είναι το χαμόγελο, η δεύτερη τα δάκρυα, η τρίτη είναι το άγγιγμα, η τέταρτη είναι η προσευχή και η πέμπτη είναι η αγάπη. Μ' αυτές τις πέντε γλώσσες γύριζε όλον τον κόσμο. Τότε ο ιεραπόστολος της ζήτησε να ξαναπεί αυτές τις «πέντε γλώσσες» για να τις γράψει...

Γερόντισσα Γαβριηλία (2017). *Η Ασκητική της Αγάπης*.
Αθήνα: Πορφύρα.

Ήξερες ότι;

Την εποχή του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου (4ος αι. μ.Χ.) η **μοιχεία*** θεωρούνταν εκτός από αμαρτία και ποινικό αδίκημα. Ωστόσο, τιμωρούνταν μόνο οι γυναίκες μοιχαλίδες και όχι οι άντρες που διέπρατταν την ίδια πράξη. Ανέναντι σε αυτή την αδικία, ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος ορθώνει το ανάστημά του και αποδοκιμάζει τη μονομέρεια αυτού του νόμου.

Η **γυναίκα** -όχι μόνο στην εποχή του Χριστού, αλλά και μέχρι σήμερα- διαδραματίζει μέσα στη ζωή της Εκκλησίας όχι έναν ρόλο υποδεέστερο, αλλά -τουναντίον- δυναμικό και απόλυτα ισότιμο με εκείνον του άντρα. Το να θεολογεί κανείς, το να μιλά για τον Χριστό, να κηρύττει έμπρακτα το ευαγγελικό μήνυμα της Αγάπης δεν είναι υπόθεση που αφορά μόνο τους άντρες. Το έργο της Αγίας Γαβριηλίας πείθει για το ακριβώς αντίθετο. Οι γυναίκες συμμετέχουν ενεργά στο αγιαστικό έργο της Εκκλησίας.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι το έργο που αναλαμβάνει η ανθρωπότητα για την εν **Χριστώ μεταμόρφωση του κόσμου** δεν αποτελεί μέριμνα μόνο του άντρα ή μόνο της γυναίκας. Τα δύο φύλα αλληλοσυμπληρώνονται, καθώς και τα δύο μαζί αποτελούν την κατ' εικόνα του Θεού δημιουργία και, ως εκ τούτου, από κοινού επωμίζονται την ίδια ευθύνη για την ίδια αποστολή, δηλαδή τη σωτηρία και τον εξαγιασμό του κόσμου.

Ο θεσμός των Διακονισσών στην εκκλησιαστική παράδοση.

Σενάριο εικονικής δίκης του Χριστού.

Ε. Αξιολόγηση

Να παρατηρήσετε σε ομάδες τα εικονογραφικά στοιχεία των εικόνων που ακολουθούν και να συγκρίνετε τον τρόπο με τον οποίο απεικονίζονται ο Αδάμ και η Εύα στην εικόνα της πλάσης των πρωτόπλαστων και στην εικόνα της Ανάστασης του Χριστού. Στη συνέχεια, να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα:

- Πώς απεικονίζονται ο Αδάμ και η Εύα σε κάθε εικόνα; Εστιάστε στη στάση του σώματος, στις εκφράσεις των προσώπων, στους συμβολισμούς, καθώς και σε άλλα στοιχεία που σας φαίνονται σημαντικά.
- Πώς επηρεάζουν οι δύο εικόνες την αντίληψή σας για την ισοτιμία των φύλων και τον ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία και την Εκκλησία;
- Έχοντας ως αφηγήτρια τις δύο εικόνες, ποιες θεωρείτε ότι είναι οι σύγχρονες προκλήσεις και ευκαιρίες που αντιμετωπίζει η Εκκλησία για την πρόωση της ισοτιμίας των δύο φύλων;

Θεόδωρος Πουλάκης, Αδάμ και Εύα, 17ος αι.

Ἡ εἰς Ἄδου κάθοδος, Μονὴ τῆς Χώρας, Κωνσταντινούπολη, 14ος αι.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Η θεώρηση της γυναίκας ως πηγή του κακού αποτελεί μια απλοϊκή ερμηνεία της πτώσης των πρωτόπλαστων, η οποία αγνοεί την πολυπλοκότητα των αιτιών και στερείται θεολογικής τεκμηρίωσης.
- ⊙ Οι άνθρωποι -άνδρας και γυναίκα- πλάστηκαν ισότιμοι, για να ζήσουν ως σύντροφοι και συνεργάτες.
- ⊙ Η ισότητα των δύο φύλων συνεπάγεται ότι ο άνδρας και η γυναίκα είναι ολοκληρωμένοι μόνο όταν είναι μαζί και συμπληρώνει ο ένας τον άλλο.
- ⊙ Οι Μυροφόρες με το θάρρος, την πίστη και την αφοσίωσή τους ύψωσαν το ανάστημά τους σε καιρούς αδιεξόδου και έφεραν το μήνυμα της Ανάστασης και της ελπίδας στον κόσμο. Η ιστορία τους παραμένει διαχρονική υπενθυμιζοντάς μας την αξία της γυναικείας φωνής στην ιστορία και το αγιαστικό έργο της Εκκλησίας.
- ⊙ Η εν Χριστώ μεταμόρφωση του κόσμου αποτελεί μέριμνα και των δυο φύλων.

Θεματική Ενότητα IV:

Η ελευθερία του ανθρώπου

10^η

Διδακτική Ενότητα:

Ελευθερία: δίκικοπο μαχαίρι

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να εξηγήσω γιατί η πτώση του ανθρώπου από τον Παράδεισο οφείλεται στην ελευθερία επιλογής που έδωσε εξ αρχής ο Θεός στον άνθρωπο, να θέλει ή όχι τη σχέση μαζί του.
- ⊙ Να διερευνώ τη σημασία του γεγονότος ότι όλα όσα δημιούργησε ο Θεός είναι «καλά λίαν».

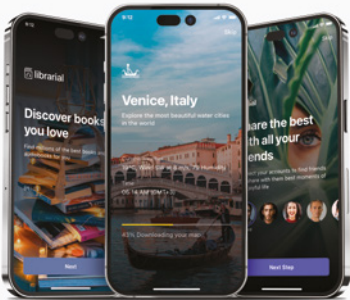

A. Από πού να ξεκινήσω;

Αίσθηση ή ψευδαίσθηση;

Βουτιά στην Τεχνητή Νοημοσύνη (AI)

Η εταιρεία Apple έχει προβεί στην ενσωμάτωση προηγμένων λειτουργιών Τεχνητής Νοημοσύνης (AI) στα κινητά τηλέφωνα, στοχεύοντας στην υλοποίηση λειτουργιών που θα εκτελούνται τοπικά στη συσκευή, αξιοποιώντας τους εσωτερικούς επεξεργαστές εντός του κινητού τηλεφώνου, αντί για τα απομακρυσμένα κέντρα δεδομένων. Αυτό σημαίνει ότι το κινητό θα χρησιμοποιεί τον δικό του «εγκέφαλο» (επεξεργαστή) για να αναλύει και να επεξεργάζεται πληροφορίες. Αυτή η προσέγγιση επιδιώκει να βελτιστοποιήσει την απόδοση και να ενισχύσει την προστασία των δεδομένων των χρηστών.

Αφού παρατηρήσετε προσεκτικά την παραπάνω εικόνα και επεξεργαστείτε τις λεπτομέρειές της, απαντήστε στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Ποιες δυνατότητες προσφέρει η χρήση ενός κινητού τηλεφώνου υψηλής τεχνολογίας, τόσο σήμερα όσο και στο κοντινό μέλλον;
- Ποιες σκέψεις και συναισθήματα σας δημιουργούνται από τις δυνατότητες που μπορεί να σας προσφέρει ένα τέτοιου είδους κινητό τηλέφωνο σήμερα;

Αυτό που σαγηνεύει και ελκύει τον άνθρωπο είναι η προοπτική να ζει με την (ψευδ)-αίσθηση ότι έχει δύναμη. Θεωρεί πως μέσω της γνώσης και της επικοινωνίας κυριαρχεί στο σύμπαν, δηλαδή καθίσταται **παντοκράτορας**, συνεπώς θεός. Με άλλα λόγια, ο άνθρωπος έχει μια έμφυτη «δίψα» να φτάσει στον Θεό, ή ορθότερα να γίνει ο ίδιος Θεός.

Βέβαια, η **χρήση της τεχνολογίας** συνδέεται άμεσα με την έννοια της **ελευθερίας επιλογών**. Για παράδειγμα, ενώ η τεχνολογία προσφέρει στον άνθρωπο αναρίθμητες επιλογές, κάποια στιγμή τον «αναγκάζει» να δώσει τη συγκατάθεσή του και να παραχωρήσει τη δυνατότητα επιλογής του (π.χ. χρήση συσκευής εντοπισμού, αποδοχή cookies κ.λπ.). Επομένως, κατά κάποιο τρόπο, ο καθένας μπορεί να επιτρέψει σε κάποιον άλλον να καθοδηγή την ελευθερία του.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Ελευθερία ή ελευθεριότητα*:

Σε προηγούμενη διδακτική ενότητα είδαμε τη δημιουργία του ανθρώπου ως ένα γεγονός ιδιαίτερο και ξεχωριστό. Το σημαντικότερο στοιχείο της παραδεισιας κατάστασης, μέσα στην οποία ζούσε ο άνθρωπος, ήταν η ελευθερία που του έδωσε ο Θεός, δηλαδή το **αυτεξούσιο**. Γιατί, όμως, του δόθηκε η ελευθερία; Τι θέλει να δείξει ο συγγραφέας της *Γένεσης* με την εντολή απαγόρευσης της βρώσης από το δέντρο της γνώσης του καλού και του κακού στους πρωτόπλαστους;

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να μελετήσετε το κείμενο του Αγίου Ιωάννη Δαμασκηνού και το βιβλικό χωρίο. Στη συνέχεια, να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

- Ποιο είναι το σημαντικότερο στοιχείο της ανθρώπινης φύσης, όπως εκδηλώνεται στον Παράδεισο;
- Γιατί ο Θεός έδωσε την εντολή στους πρωτόπλαστους;
- Περιορίζεται ή ενδεχομένως καταργείται η ανθρώπινη ελευθερία με την ύπαρξη της εντολής στον Αδάμ και την Εύα;
- Ποιος είναι ο ρόλος των απαγορεύσεων και των κανονισμών στις ανθρώπινες κοινωνίες;

Μέσα σ' αυτόν [δηλαδή στον *κήπο της Εδέμ**] ο Θεός φύτεψε το δέντρο της ζωής και το δέντρο της γνώσης. Το δέντρο της γνώσης σήμαινε προσπάθεια, δοκιμασία και άσκηση για την υπακοή και την παρακοή του ανθρώπου. Γι' αυτόν τον λόγο ονομάστηκε δέντρο της γνώσης του καλού και του κακού. Ή γιατί παρείχε γνωστική δύναμη σε όσους κοινωνούσαν με τη φύση του, πράγμα που είναι καλό για τους τέλειους, αλλά κακό για τους ατελείς, ακόμη και σ' αυτούς που είναι ασυγκράτητοι στην αισθητή φύση, όπως φερ' ειπείν η στερεή τροφή είναι βλαβερή γι' αυτούς που έχουν ανάγκη μόνο το γάλα.

Ιωάννου Δαμασκηνού (1998). *Εκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως*, (μτφρ. Νίκου Αθ. Ματσούκα), σσ. 143, 145. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά.

Του έδωσε αυτήν την εντολή: «Από όλα τα δέντρα του κήπου μπορείς να τρως. Από το δέντρο όμως της γνώσης του καλού και του κακού να μη φας· γιατί την ίδια μέρα που θα φας από αυτό, εξάπαντος θα πεθάνεις».

Γεν 2,16-17 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Lucas Cranach the Elder,
Ο Κήπος της Εδέμ, Πινακοθήκη της Δρέσδης, 1530.

Όλη η χαρά, η ομορφιά και η ευτυχία του Παραδείσου ήταν πρόγευση της ολοκληρωμένης χαράς που θα γνώριζε ο άνθρωπος, όταν θα έφτανε στο «καθ' ομοίωσιν». Η παραδείσια ζωή συνδέεται τόσο με τη **δωρεά του αγαθού της ελευθερίας** όσο και με κάποιες, θα έλεγε κανείς, προδιαγραφές για μια επιτυχημένη και ευτυχισμένη, δηλαδή αθάνατη, ζωή.

Οι προδιαγραφές συνοψίζονται στην εντολή του Θεού να μη γευτούν οι πρωτόπλαστοι τους καρπούς του δέντρου της γνώσης του καλού και του κακού. Ωστόσο, η εντολή αυτή δε συνιστά μια μόνιμη κατάσταση, μια εντολή «επ' αόριστον». Είναι, κατά βάση, μια **φάση προετοιμασίας και εκπαίδευσης**, ώστε οι πρωτόπλαστοι να ενηλικιωθούν, να ωριμάσουν πνευματικά, για να πετύχουν την αθανασία τους. Λειτουργούσε σαν ευεργεσία για τον άνθρωπο.

Στη βιβλική, λοιπόν, διήγηση ο Θεός δεν παρουσιάζεται ως τιμωρός ή τύραννος, αλλά ως **πατέρας που μεριμνά**, ώστε το δώρο της ελευθερίας να αναπτυχθεί με τον καλύτερο τρόπο, για να τελειοποιηθεί.

«Η ελευθερία έχει δύο κοφτερές όψεις, όπως τα παλιά ξυραφάκια».

Οδυσσέας Ελύτης

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α' Γυμνασίου, ΔΕ 27, σ. 142

Ήξερες ότι;

Στη *Γένεση*, αμέσως μετά την αφήγηση της πτώσης*, παρουσιάζεται ο Θεός να δίνει στους ανθρώπους ένα **μήνυμα ελπίδας**. Τους διαβεβαιώνει, δηλαδή, ότι κάποιος από τους απογόνους τους θα συντρίψει τη δύναμη του κακού και θα τους χαρίσει την πραγματική ελευθερία. Γι' αυτό και τα λόγια αυτά του Θεού ονομάζονται **Πρωτευαγγέλιο**, δηλαδή πρώτη καλή αγγελία (= είδηση). Για τη χριστιανική Εκκλησία αυτός ο απόγονος του Αδάμ είναι ο **Ιησούς Χριστός**, γι' αυτό και χαρακτηρίζεται ως «**Νέος Αδάμ**».

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης:
από την εσωτερική στην
εξωτερική ελευθερία.

Γ. Εμβαθύνω

Επιλέγω να γνωρίζω και τα όρια καθορίζω

Ο Θεός, λοιπόν, είναι αυτός που προσφέρει απλόχερα στον άνθρωπο τη δυνατότητα επιλογής. Ας δούμε τώρα ποιος είναι ο **ρόλος του φιδιού** στη διήγηση της *Γένεσης*.

Χωριστείτε σε ομάδες και διαβάστε τα παρακάτω βιβλικά κείμενα. Στη συνέχεια, παρατηρήστε προσεκτικά την εικόνα και προσπαθήστε να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν. Έπειτα, παρουσιάστε τις απαντήσεις σας στην ολομέλεια της τάξης.

- **Ποιο** είναι το γεγονός που περιγράφεται;
- **Πού** πιστεύετε ότι διαδραματίζεται η παρακάτω περιγραφή;
- **Ποια** είναι η βαθύτερη αιτία της παράβασης της εντολής του Θεού;
- **Πώς** σχετίζεται το φίδι με την ιστορία;
- **Πότε** οι πρωτόπλαστοι πήραν την απόφαση να γευτούν τον καρπό του δέντρου της γνώσης του καλού και του κακού;
- **Γιατί** οι πρωτόπλαστοι έφτιαξαν καλύμματα;

Ο Θεός είδε τα δημιουργήματά του και ήταν όλα πάρα πολύ καλά.

Γεν 1,31 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

William Blake,
Ο Θεός καταδικάζει τον Αδάμ,
Εθνική Πινακοθήκη Λονδίνου, 1795.

Απ' όλα τα ζώα του αγρού, που είχε δημιουργήσει ο Κύριος ο Θεός, το φίδι ήταν το πιο πανούργο. Είπε λοιπόν το φίδι στη γυναίκα: «Αλήθεια είπε ο Θεός να μη φάτε από κανένα δέντρο του κήπου;». Η γυναίκα τού απάντησε: «Μπορούμε να φάμε καρπούς απ' όλα τα δέντρα, εκτός από εκείνο που βρίσκεται στη μέση του κήπου. Ο Θεός είπε να μη φάμε τον καρπό του, ούτε καν να το αγγίξουμε, για να μην πεθάνουμε». Τότε το φίδι είπε στη γυναίκα: «Όχι βέβαια! Δε θα πεθάνετε. Ξέρει όμως ο Θεός ότι την ημέρα που θα φάτε απ' αυτό, θα ανοιχτούν τα μάτια σας και θα γίνετε σαν θεοί, και θα γνωρίζετε το καλό και το κακό». Η γυναίκα [...] πήρε, λοιπόν, από τους καρπούς του κι έφαγε. Έδωσε και στον άντρα της που ήταν μαζί της, και έφαγε κι αυτός. Τότε άνοιξαν τα μάτια και των δύο και κατάλαβαν ότι ήταν γυμνοί. Έραψαν, λοιπόν, φύλλα συκιάς και έφτιαξαν καλύμματα για να σκεπάσουν τη γύμνια τους.

Γεν 3, 1-7 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Η φράση «πολύ καλά» (αρχ. «καλά λίαν») συμπεριλαμβάνει όλες τις δωρεές του Θεού, όλη την κτίση και κατεξοχήν το δέντρο της γνώσης του καλού και του κακού. Μέσα στο πλαίσιο αυτών των δωρεών εντάσσεται και η εντολή, για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, για τη μη βρώση από το δέντρο. Ο καρπός προσφέρει ένα είδος παντογνωσίας. Είναι κι αυτό μια ύψιστη προσφορά.

Ωστόσο, για να λειτουργήσει ορθά αυτό το δώρο, χρειάζεται να πληρούνται ορισμένα **κριτήρια και προϋποθέσεις**. Χρειάζεται πνευματική ωριμότητα και διάκριση, δεδομένα που μέχρι εκείνη τη στιγμή δε διέθεταν οι πρωτόπλαστοι. Η έλλειψη ωριμότητας και ικανότητας για διάκριση φανερώνεται από τον τρόπο με τον οποίο οι πρωτόπλαστοι συνομιλούν και ενδίδουν στην παραμορφωμένη και αλλοιωμένη αλήθεια που τους παρουσιάζει με ελκυστικό τρόπο ο **πειρασμός**.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Πρόσκληση αλήθειας ή πρόκληση αναλήθειας;

Είδαμε ότι το φίδι δεν προσέφερε στους πρωτόπλαστους κάτι παντελώς ψευδές, ούτε όμως και κάτι παντελώς αληθές, αλλά μια **διαστρεβλωμένη εικόνα**. Το ουσιώδες, δηλαδή, του πειρασμού είναι η πρόσκληση-πρόκληση σε μια ζωή χωρίς έγνοιες, κούραση και κόπο μέσω του εύκολου κέρδους, όποιο κι αν είναι αυτό.

Η γυναίκα είδε ότι οι καρποί του δέντρου ήταν εύγεστοι, ελκυστικοί και ξεσήκωναν την επιθυμία για την απόκτηση γνώσης.

Γεν 3,6 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Αξιοποιώντας όσα μάθατε στη σημερινή ενότητα, προσπαθήστε να βάλετε τίτλο στη διπλανή εικόνα. Στη συνέχεια, παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης σας τους τίτλους που επιλέξατε. Να αιτιολογήσετε τις επιλογές σας.

Διαφήμιση του 1916, όπου αυτός που διαφημίζει το κάπνισμα είναι διάσημος γιατρός! - Γιατί σήμερα θα χαρακτηριζόταν ως «παραπλανητική», ενώ στην εποχή της όχι;

Η παρουσίαση μιας αρνητικής και επιβλαβούς κατάστασης ως ευεργεσία ή ως κατεξοχήν πρόταση ευτυχίας και απόλαυσης συνιστά μείζων χαρακτηριστικό του πειρασμού. Εν προκειμένω, όμως, αλλοιώνεται και παραμορφώνεται η αληθινή εικόνα του Θεού ως αληθινή ευεργεσία. Έτσι, ο Θεός, αντί να παρουσιάζεται ως πηγή ζωής για τον άνθρωπο, προβάλλεται ως τύραννος και τιμωρός και, γενικά, ως κάποιος που αποζητά να προκαλέσει βλάβη στον άνθρωπο.

Ε. Αξιολόγηση

Ο μακαριστός Μητροπολίτης Περγάμου, Ιωάννης Ζηζιούλας, χαρακτήριζε τον άνθρωπο ως «ελπίδα της κτίσεως». Να δημιουργήσετε ένα ψηφιακό άλμπουμ με εικόνες που να επαληθεύουν αυτή τη θέση χρησιμοποιώντας πρόγραμμα παρουσίασης (pptx). Στη συνέχεια, να το παρουσιάσετε στην ολομέλεια της τάξης.

Σύμβολο και συμβολιζόμενο: «Ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν».

ΣΤ. Σύνοψη

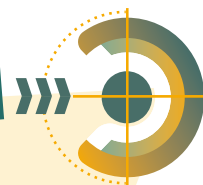
- ⊙ Ο Θεός είναι ο ίδιος η πηγή της ελευθερίας. Η ελευθερία δόθηκε από τον Θεό στον άνθρωπο για να διαλέγει το αγαθό, δηλαδή το καλό, ως ελεύθερη επιλογή.
- ⊙ Όλες οι δωρεές του Θεού πηγάζουν από την αγάπη Του και το θέλημά Του, για να μπορέσει ο άνθρωπος να σταθεί ως αληθινά ελεύθερη ύπαρξη και να φτάσει στο σημείο να γίνει πραγματικά, και όχι φαντασικά ή συναισθηματικά, «θεός κατά χάριν».
- ⊙ Ο άνθρωπος πλάστηκε ελεύθερος να αποφασίζει πού θα βασίσει τη ζωή του και να γνωρίζει τις συνέπειες των επιλογών του.
- ⊙ Πίσω από τα πρόσωπα των πρωτόπλαστων κρύβεται ο κάθε άνθρωπος που έρχεται αντιμέτωπος με τον πειρασμό και την πρόκληση της αμαρτίας, δηλαδή την επιδίωξη της απόλυτης ευτυχίας χωρίς τον Θεό. Αμαρτία είναι να θέλεις να γίνεις Θεός χωρίς τον Θεό, χωρίς τη βοήθεια, τη συνδρομή και τη σύμπραξη του Θεού.

11η

Διδακτική Ενότητα:

Ελεύθερος υπάρχω ή ελεύθερα ΣΥΝυπάρχω;

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να δίνω παραδείγματα από τη σύγχρονη ζωή ορθής και λανθασμένης χρήσης της ελευθερίας του ανθρώπου.
- ⊙ Να διατυπώνω επιχειρήματα υπέρ της ελευθερίας ως προσωπικού και κοινωνικού αγαθού λαμβάνοντας υπόψη τη σχετική διδασκαλία της ορθόδοξης παράδοσης.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Συναινώ ότι νοώ;

Εδώ και αρκετά χρόνια, οι χρήστες του διαδικτύου έρχονται αντιμέτωποι στις ιστοσελίδες που επισκέπτονται με ένα σύστημα επιβεβαίωσης στοιχείων Captcha. Η επιλογή αυτού του πλαισίου επιτρέπει ουσιαστικά στον ιστότοπο να ελέγχει στοιχεία, όπως για παράδειγμα το ιστορικό περιήγησής μας στο διαδίκτυο.

Ενώ ο υπολογιστής μάς προσκαλεί να αποδείξουμε ότι δεν είμαστε ρομπότ, η συγκατάθεσή μας παρέχει τη δυνατότητα στην Τεχνητή Νοημοσύνη (AI) να κατευθύνει τις επιθυμίες και τα ενδιαφέροντά μας.

Μήπως, τελικά, η προσπάθειά μας να δημιουργήσουμε νοήμονα συστήματα αντανakλά μια βαθύτερη, αρχέγονη επιθυμία να ξεπεράσουμε τα ανθρώπινα όρια και να διεκδικήσουμε μια μορφή αθανασίας, μέσω της τεχνολογίας αυτή τη φορά;

Με βάση την παρακάτω εικόνα να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Τι γνωρίζετε για την Τεχνητή Νοημοσύνη (AI) και τη σχέση της με τον άνθρωπο;
- Ποια ερωτήματα, αμφιβολίες ή συγχύσεις σας προκαλεί η χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης (AI);
- Τι είναι αυτό που σας κάνει να θέλετε να επεκτείνετε τις γνώσεις σας πάνω στο ζήτημα της Τεχνητής Νοημοσύνης (AI);

Καταγράψτε τις απαντήσεις σας στο τέλος της δραστηριότητας σε μορφή νοητικού χάρτη ή διαγράμματος στον πίνακα.

 I'm not a robot

 I'm not a robot

B. Καταλαβαίνω ότι...

Γνώση, επίγνωση, απόγνωση

Η βρώση του καρπού από το δέντρο της γνώσης του καλού και του κακού μεταξύ άλλων είχε μία πολύ συγκεκριμένη συνέπεια, την **επίγνωση**, δηλαδή τη συνειδητοποίηση της ελευθερίας της επιλογής. Πιο συγκεκριμένα, ο Κάιν αξιοποιεί αυτή τη δυνατότητα επιδιώκοντας να βρει την απόλυτη ευτυχία και να φτάσει στην ισοθεΐα* μ' έναν εσφαλμένο τρόπο. Ας μελετήσουμε το παρακάτω κείμενο.

Υστερα από καιρό, ο Κάιν πρόσφερε στον Κύριο θυσία από τους καρπούς της γης. Ο Άβελ πρόσφερε κι αυτός από τα πρωτότοκα πρόβατα του κοπαδιού του και μάλιστα τα παχύτερα μέρη τους. Ο Κύριος είδε με ευμένεια τον Άβελ και τη θυσία του. Στον Κάιν όμως και στη δική του θυσία δεν έδειξε ευμένεια. Τότε εξοργίστηκε ο Κάιν και σκυθρώπιασε. Κι ο Κύριος του είπε: «Γιατί οργίστηκες και σκυθρώπιασες; Αν πράξεις το σωστό, θα ξαναβρείς το κέφι σου. Αν όχι, η αμαρτία δεν παύει να παραμονεύει σαν θηρίο στην πόρτα. Εσένα επιθυμεί· εσύ όμως πρέπει να κυριαρχήσεις πάνω της». Τότε ο Κάιν είπε στον Άβελ, τον αδερφό του: «Πάμε στα χωράφια». Κι εκεί, στα χωράφια, όρμησε ο Κάιν εναντίον του Άβελ και τον σκότωσε.

Γεν 4,3-8 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Δραστηριότητα

Ας καθίσει, τώρα, ένας/μία μαθητής/τρια σε μια καρέκλα υποδυόμενος τον Κάιν. Οι υπόλοιποι, αφού χωριστείτε σε ομάδες, να ετοιμάσετε και να απευθύνετε στον «Κάιν» ερωτήματα σχετικά με την πράξη και τα κίνητρα της δολοφονίας του αδελφού του, καθώς και τις αντιλήψεις και τις αξίες που όρισαν τις πράξεις του.

Αιτία της εγκληματικής συμπεριφοράς του Κάιν είναι ο **φθόνος**. Και τι είναι ο φθόνος; Είναι η επιθυμία να απομακρύνω τον πλησίον/άλλον, τον διπλανό μου, τον συνάνθρωπό μου -που ταυτόχρονα είναι και απαραίτητη προϋπόθεση για να υπάρχω ως άνθρωπος- από τη θέση που δικαιωματικά κατέχει και να τοποθετήσω τον εαυτό μου στη δική του θέση.

Αυτή η προσπάθεια αυτοθεΐας* και παράλληλα ο πλήρης παραγκωνισμός* του συνανθρώπου μου είναι **η ουσία της αμαρτίας**.

Γ. Εμβαθύνω

Η ΒΙΑσύνη της ελευθερίας

Δραστηριότητα

Αφού διαβάσετε τους στίχους του τραγουδιού και το κείμενο που παρατίθενται παρακάτω, να συζητήσετε σε ομάδες τις πέντε διαστάσεις (ουσιαστική, χωρική, χρονική, ποσοτική και ποιοτική) του θέματος: «Η πτώση του ανθρώπου, μια αέναη ιστορία». Για τη συζήτηση θα σας βοηθήσει να σκεφτείτε τις εξής παραμέτρους:

- Τι σημαίνει, τελικά, η πτώση; Ποιες είναι οι συνέπειές της; (Ουσιαστική)
- Πού συνέβη; Υπάρχει κάποιος συγκεκριμένος χώρος ή πρόκειται για μια μεταφορική έννοια; (Χωρική)
- Πότε συνέβη; Ήταν ένα μεμονωμένο γεγονός ή αποτέλεσε μια συνεχή διαδικασία; (Χρονική)
- Η πτώση συνέβη μια φορά ή συνεχίζει να επαναλαμβάνεται; Πόσους ανθρώπους επηρεάζει; (Ποσοτική)
- Πώς βιώνεται η πτώση; Είναι μια οδυνηρή ή απελευθερωτική εμπειρία; (Ποιοτική)

«Η αγάπη θέλει δύο»

Η αγάπη θέλει δύο
για να ζεσταθεί
Να παλέψει με το κρύο
να στεριώσει να σταθεί

Καλλιτέχνες:

Αλ. Βουγιουκλάκη,

Δ. Παπαμιχαήλ

Άλμπουμ: «Η αρχόντισσα κι ο
αλήτης»

Μουσική: Ν. Μαμαγκάκης

Στίχοι: Ντ. Δημόπουλος

Ο άνθρωπος, λοιπόν, από βιασύνη χάνει την παραδείσια πορεία προς τελείωση, και αμέσως εμπλέκεται στη βία. Βιασύνη και βία, τις οποίες οφείλει να ξεπεράσει, αποτελούν δυναμικά χαρακτηριστικά της μεταπατορικής* του φύσης, την οποία τώρα γνωρίζει, επειδή η δική του φύση είναι ο καρπός της γνώσης του καλού και του κακού. Βέβαια, τούτα τα δυναμικά χαρακτηριστικά προκύπτουν ως αλλοιώσεις της αγαθής ανθρώπινης φύσης εξαιτίας του προπατορικού αμαρτήματος, εξάπαντος ιάσιμες, και δεν αποτελούν το κακό ως υπόσταση. Τη θεραπεία της ανθρώπινης φύσης υπόσχεται και ενεργεί ο Θεός. Ο άνθρωπος συνεργιακά έχει δυο εκμηδενιστικές δυνάμεις να νικήσει για να ξεπεράσει βιασύνη και βία. Η νωθρότητα, ή ακόμη και η ακηδία, κάνουν τον άνθρωπο να αφήνεται στη βιασύνη και ν' αποκρούει τα δώρα της χάρης και της υπομονής, από την άλλη μεριά η εγωκεντρικότητα τροφοδοτεί, σε δύσκολες συνθήκες του περιβάλλοντος, τη φωτιά της βίας.

Ν. Α. Ματσούκας (2001). *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Γ'. Ανακεφαλαίωση και Αγαθοτοπία. Έκθεση του οικουμενικού χαρακτήρα της χριστιανικής διδασκαλίας*, σσ. 229-230. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά.

Η κακή χρήση της ελευθερίας εκδηλώνεται ως βιασύνη, ως φθόνος-ζήλεια και ως βία. Πρακτικά, αυτό σημαίνει ότι **η κακή χρήση της ελευθερίας επιφέρει κοινωνικές συνέπειες**, δηλαδή έχει αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνία, στον κοινωνικό βίο και στη συνύπαρξη με τον πλησίον/άλλον.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Ελεύθερα ενεργώ και ευεργετώ

Η ελευθερία, ως δώρο και ευεργεσία του Θεού προς τον άνθρωπο, όταν αξιοποιείται ορθά, αποτελεί ευεργεσία για την κοινωνία. Έτσι, όλη η πορεία της χριστιανικής ζωής είναι μια αναζήτηση, αλλά και γεύση του συντροφικού Θεού και του ανθρώπου, που είναι πλασμένος κατ' εικόνα Αυτού. Ακόμα και ο θάνατος ή η μοναξιά, που είναι οι μεγαλύτεροι ανθρώπινοι φόβοι, βιώνονται με μια γλυκύτητα, όταν τέτοιες δύσκολες καταστάσεις τις διαπερνά η παρουσία του Χριστού, ως συνοδοιπόρος.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παρακάτω πληροφορίες, να χωριστείτε σε ομάδες και να μελετήσετε την περίπτωση της Μονάδας Ανακουφιστικής Φροντίδας «Γαλιλαία», σχετικά με την ιστορία, τις υπηρεσίες και το έργο της. Μπορείτε να ξεκινήσετε την έρευνά σας συμβουλευόμενοι τον σύνδεσμο: <https://galilee.gr/>. Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας με τη μορφή ενός σύντομου άρθρου στην ολομέλεια της τάξης σας.

«Μετρώ τα κύματα»

Ελευθερία χωρίς αγάπη, φως μου,
είναι ποτάμι χωρίς νερό.

Τι να τον κάνω αυτό το δρόμο
μπρος μου
χωρίς εσένα για να γυρνώ...

Καλλιτέχνες: Πορτοκάλογλου Νίκος

Άλμπουμ: «Δίψα»

Μουσική, στίχοι: Πορτοκάλογλου Νίκος

«Στάσου Λίγο»

Η αγκαλιά σου η πιο ωραία
φυλακή σου να κλειστώ...

Καλλιτέχνης: Μερτζάνος Νίκος
Άλμπουμ: Στάσου Λίγο
Μουσική, στίχοι: Μερτζάνος Νίκος

«Όλα επιτρέπονται», λένε μερικοί. *Ναι, αλλά όλα δε συντελούν στο καλύτερο.*

«Όλα επιτρέπονται». *Δεν οικοδομούν όμως όλα. Δεν πρέπει κανείς να επιδιώκει ό,τι βολεύει τον ίδιο, αλλά ό,τι βοηθάει τον άλλο.*

Α Κορ 10,23-24 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

«Έξοδος του Μεσολογγίου»:
από την ελευθερία συνειδήσεως
του Θεού στην κοινωνική και
πολιτική ελευθερία.

Αν πορευτώ μες σε θανατερό σκοτάδι, κακό κανένα δε φοβάμαι, γιατί μαζί μου, Κύριε, είσ' εσύ· η γκλίτσα και το ρόπαλό σου μου δίνουν σιγουριά.

Ψλ 22,4 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Ε. Αξιολόγηση

Λαμβάνοντας υπόψη όσα επεξεργαστήκατε στην παρούσα ενότητα να συντάξετε συνθήματα ξεκινώντας με τη φράση «Ελευθερία είναι...». Στη συνέχεια, να τα αναρτήσετε στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Ο Θεός θέλει τον άνθρωπο συνεργάτη, συνδημιουργό και συνέταιρο στο έργο της αναδημιουργίας του κόσμου.
- ⊙ Η αμαρτία επιφέρει τη διακοπή κοινωνίας με τον Θεό, όταν ο άνθρωπος βασίζει τη ζωή του αποκλειστικά στις δικές του δυνάμεις.
- ⊙ Η διακοπή κοινωνίας του ανθρώπου με τον Θεό, την πηγή της ζωής, απορρυθμίζει και τις υπόλοιπες σχέσεις: με τον συνάνθρωπο, τη φύση και τον ίδιο του τον εαυτό.

Η σημασία της αμαρτίας στην εκκλησιαστική παράδοση.

Θεματική Ενότητα V:

Ο ρόλος του ανθρώπου για το μέλλον της κτίσης

12^η

Διδακτική Ενότητα:

Από δημιουργήμα, (συν)δημιουργός

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να αναδεικνύω βασικά σημεία της ορθόδοξης διδασκαλίας που δείχνουν ότι ο άνθρωπος λειτουργεί ως ιερέας του κόσμου που δέχεται την κτίση ως δώρο και ευλογία από τον Θεό και έργο του είναι να δρα δημιουργικά μέσα στην κτίση και με απόλυτο σεβασμό σε κάθε δημιουργήμα.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Άνθρωπος ανεύθυνος, μα ευθυνοφόρος

Στην προηγούμενη διδακτική ενότητα μάθαμε ότι ο Θεός ήθελε τον άνθρωπο συνεργάτη, συνδημιουργό και συνεταιίρο στο έργο της αναδημιουργίας του κόσμου. Ο άνθρωπος, όμως, επέλεξε τη διακοπή της κοινωνίας με τον Θεό και προτίμησε να βασιστεί αποκλειστικά στις δικές του δυνάμεις. Τι σήμεινε, όμως, η απόφασή του αυτή για την κτίση;

Τέχνη σε Ανατολή και Δύση: Αδάμ και δημιουργία του Θεού στον Παράδεισο.

Με αφορμή τις παρακάτω φωτογραφίες, με θέμα την οικολογική κρίση, προσπαθήστε να καταρτίσετε έναν κατάλογο με ερωτήματα που ανακύπτουν σε σχέση με το θέμα των φωτογραφιών.

- Ποια είναι τα σημαντικότερα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο πλανήτης;
- Ποιες είναι οι αιτίες εμφάνισής τους;
- Για ποιους λόγους έχουν προκύψει;
- Τι θα συνέβαινε αν...;

Kerstin Langenberger.
Το λιώσιμο των πάγων στην Αρκτική, 16/09/2015.

Cameron Strandberg, Πυρκαγιά, 02/06/2009.

Igor Golubenkov, Οικολογική καταστροφή από πετρελαιοκηλίδα, 12/11/2007.

Ξέρουμε καλά ότι ως τώρα όλη η κτίση στενάζει και κραυγάζει από πόνο, σαν την ετοιμόγεννη γυναίκα.

Ρωμ 8,22 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Η **αμαρτία**, που είναι το αντίθετο της φιλαδελφείας*, αποτελεί την αιτία όχι μόνο των κοινωνικών προβλημάτων, αλλά και των καταστροφικών επιπτώσεων της συμπεριφοράς του ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον.

Η αμαρτία, εκφραζόμενη ως ναρκισσισμός* (πνευματικός αυτισμός), μια ψυχολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από εγωκεντρισμό και έλλειψη ενσυναίσθησης, οδηγεί σε εκμετάλλευση και καταστροφή, με αποτέλεσμα η κτίση να «στενάζει» από τον πόνο, όπως μαρτυρά και το βιβλικό χωρίο (Ρωμ 8,22), στο οποίο η κτίση περιγράφεται ως «στενάζουσα» και «κραυγάζουσα».

Με άλλα λόγια, ο πνευματικά αυτιστικός άνθρωπος, ο **νάρκισσος**, επιθυμεί να «καταβροχθίσει» τόσο τον συνάνθρωπο όσο και την κτίση γύρω του έχοντας την εσφαλμένη εντύπωση ότι τα πάντα έχουν δημιουργηθεί, για να τελούν υπό την υπηρεσία του.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Η κτίση ως δώρο Θεού, αλλά και ως αντίδωρο του ανθρώπου

Η **σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον**, ωστόσο, ξεκίνησε διαφορετικά. Ο Θεός, αφού δημιούργησε την κτίση και τον άνθρωπο, τον κάλεσε να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στη δημιουργία αναθέτοντάς του την ευθύνη να την καλλιεργεί και να την προσέχει.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να μελετήσετε προσεκτικά το βιβλικό χωρίο και το κείμενο του μακαριστού Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη Ζηζιούλα. Στη συνέχεια, απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις, παρουσιάζοντας τις απαντήσεις σας στην ολομέλεια της τάξης.

- **Πού** και **με ποιον σκοπό** τοποθέτησε ο Θεός τον άνθρωπο μετά τη δημιουργία του;
- **Πώς** περιγράφεται ο ρόλος του ανθρώπου ως ιερέας της κτίσης;
- **Πότε** και **πώς** αποτυγχάνει ο άνθρωπος να εκπληρώσει τον ρόλο του ως ιερέας της κτίσης;
- **Γιατί** καταδικάστηκε ο άνθρωπος σε περατότητα και θνητότητα;
- **Πώς** συνδέεται η πράξη του ανθρώπου με την έννοια της «υποκατάστασης του Θεού»;
- **Ποιος** είναι ο κατ' εξοχήν άνθρωπος και ιερέας της κτίσης και πώς η Εκκλησία, μέσω της ευχαριστίας, αναγγέλλει και πραγματοποιεί το ιερατικό λειτουργήμα του ανθρώπου;

Πήρε, λοιπόν, ο Κύριος ο Θεός τον άνθρωπο και τον έβαλε μέσα στον κήπο της Εδέμ για να τον καλλιεργεί και να τον προσέχει.

Γεν 2,15 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Μ' άλλα λόγια, όταν ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο ως πεπερασμένο μέγεθος, και συνεπώς υποκείμενο εκ φύσεως στο θάνατο και στη θνητότητα, ήθελε αυτός ο κόσμος να ζήσει παντοτινά και να ενωθεί μαζί Του – δηλαδή, να κοινωνεί μαζί Του. Αυτός είναι ακριβώς ο λόγος που ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο. Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία που έχει ο άνθρωπος ως ιερέας της δημιουργίας, και είναι αυτός που θα ενώσει τον κόσμο και θα τον αναφέρει στον Θεό, για να ζήσει έτσι ο κόσμος παντοτινά. Το ανθρώπινο ον, όμως δεν επιτέλεσε αυτό το λειτουργήμα, και εδώ βρίσκεται η ρίζα του οικολογικού προβλήματος για τη θεολογία. Ο άνθρωπος δέχθηκε τον πειρασμό να καταστήσει τον εαυτό του, και όχι τον Θεό, έσχατο σημείο αναφοράς. Υποκαθιστώντας τον Θεό με τον εαυτό του –δηλαδή με ένα πεπερασμένο, κτιστό ον– ο άνθρωπος καταδίκασε τον κόσμο στην περατότητα, στη θνητότητα, στη φθορά και στο θάνατο. Μ' άλλα λόγια, ο άνθρωπος απέρριψε το ρόλο

του ως ιερέα της κτίσεως, τοποθετώντας στη δημιουργία τον εαυτό του ως Θεό. Ο άνθρωπος έχει αναστρέψει τη στάση του πρώτου Αδάμ. [...] Η Εκκλησία, τελικά μέσω της ευχαριστίας, αναγγέλλει και πραγματοποιεί ακριβώς αυτό το ιερατικό λειτούργημα του ανθρώπου. Στην ευχαριστία ο άνθρωπος λαμβάνει τα στοιχεία του φυσικού κόσμου, το ψωμί και το κρασί, τα οποία εκπροσωπούν τον κτιστό υλικό κόσμο, και τα αποθέτει στα χέρια του Χριστού που είναι ο κατ' εξοχήν άνθρωπος και ιερέας της κτίσεως, για να τα αναφέρει έτσι στον Θεό.

Ι. Ζηζιούλας (Μητροπολίτης Περγάμου). (2001). «Ο άνθρωπος ως ιερέας της κτίσεως». (Συμβολή στη συζήτηση του οικολογικού προβλήματος). Στο Α. Walker & Κ. Καρράς (επιμ.), *Ζωντανή Ορθοδοξία στον σύγχρονο κόσμο*. (μτφρ. Ι. Ροηλίδης), σσ. 220-222. Αθήνα: Εστία.

Ο άνθρωπος κλήθηκε να γίνει συνδημιουργός του Θεού, υπό την έννοια ότι βασική αποστολή του ήταν να συνεχίσει το έργο του Δημιουργού-Θεού, δηλαδή να καλλιεργεί την κτίση ως έναν κήπο (να κάνει την κτίση όμορφη, να την μεταποιεί διαρκώς σε έργο τέχνης). Αυτή είναι η σημασία των ρημάτων «εργάζεσαι» και «φυλάσσειν». Αυτή η αποστολή του ανθρώπου ονομάζεται «**ιερατική ιδιότητα**».

Ενεργοποιώντας την ιδιότητά του αυτή ο άνθρωπος, αναδεικνύεται και καθίσταται ως **ιερέας της κτίσης**. Η ιερατική ιδιότητα αφορά τόσο στον άντρα όσο και στη γυναίκα. Δεν ταυτίζεται με τη χαρισματική ιεροσύνη, η οποία είναι κάτι άλλο και αφορά στο ιερατείο της Εκκλησίας. Η ιερατική ιδιότητα, όπως εννοείται εδώ, σχετίζεται με αυτό που ονομάζουμε «γενική ιεροσύνη». Την ιδιότητα φέρει κάθε άνθρωπος που έχει λάβει το Μυστήριο του Χρίσματος.

Ο «ιερέας», επομένως, με την έννοια της «γενικής ιεροσύνης» είναι εκείνη ή εκείνος που αντιπροσφέρει την κτίση στον Θεό ως δώρο καλλιτεχνικής δημιουργίας, συμμετέχει ενεργά στην ωριοποίηση της κτίσης, δηλαδή συμμετέχει ενεργά σ' ένα έργο μέσω του οποίου ο κόσμος καθίσταται κόσμημα, καθίσταται όμορφος, καθίσταται καλλιτέχνημα.

Γ. Εμβαθύνω

Η ενσυναίσθηση της ιερατικής ιδιότητας του ανθρώπου

Πώς, όμως, ο άνθρωπος ολοκληρώνεται ως ύπαρξη, όταν ασκεί την ιερατική του ιδιότητα, δηλαδή όταν «λειτουργεί» ως ιερέας της κτίσης;

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να διαβάσετε τα κείμενα του Αρχιμ. Βασιλείου που έχουν ως θέμα την «ανταρσία» του Αδάμ στον Παράδεισο και τη σωτηρία του από το «θειόν κάλλος». Στη συνέχεια, υπογραμμίστε τα βασικά σημεία, δώστε έναν τίτλο σε καθένα από αυτά και παρουσιάστε τα με συντομία στην ολομέλεια της τάξης. Θα ακολουθήσει συζήτηση με θέμα: «Ο άνθρωπος ως ιερέας της δημιουργίας» ή «Η ομορφιά θα σώσει τον κόσμο».

Ο Αδάμ δεν δέχτηκε ευχαριστικά όλη τη δημιουργία, την αγάπη και την εντολή του Θεού. Δεν υπήκουσε στον Θεό. Κινήθηκε ατομικά. Αντέδρασε βιαστικά και, στη συνέχεια, θρασύδειλα. Φοβήθηκε τον Θεό, όταν τον άκουσε να περπατά στον Παράδεισο. Έριξε το βάρος στον άλλο, στην Εύα, στον όφι. Κατηγόρησε τον Άλλο. Κατηγόρησε τον Θεό. Κέρδισε την κατάρρα. Δεν κατάλαβε ποια είναι η φύσι και η αποστολή του ανθρώπου. Χωρίστηκε από τον άλλο. Χωρίστηκε από τον Θεό. Χωρίστηκε από την επικοινωνία, από τη θεία κοινωνία, από την καθολική κοινωνία, που είναι θεία. Μπήκε στην κόλαση του χωρισμού, της μη κοινωνίας, στη μανία να σώσει το εγώ του εις βάρος του άλλου. Τότε, όπως αναφέρει ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος επαναστάτησε όλη η φύσι κατά των πρωτοπλάστων. Τα ζώα αγρίεψαν. Έγιναν θηρία και όρμησαν να τους κατασπαράξουν.

Αυτοί αμύνθηκαν. Και άρχισε η γνωστή ιστορία, όχι της εν αγάπη περικωρήσεως, αλλά της ατομικής αμύνης, του χωρισμού. Καθένας απομονώνεται στη φιλαυτία του, στη σωματική ή πνευματική. Απ' εκεί πετά μύδρους, ηθικούς ή υλικούς, στην ψυχή και στο σώμα του άλλου. Είχαμε τόσο εξαγριωθή, που δεν μας έσωζε καμία άλλη επέμβαση, παρά μόνο η σάρκωσι και θυσία του Υιού του Θεού. «Εδεήθημεν Θεοῦ σαρκουμένου καὶ νεκρουμένου, ἵνα ζήσωμεν».

Αρχιμ. Βασίλειος (Καθηγούμενος Ιεράς Μονής Ιβήρων) (2005). *Το Κάλλος θα σώσει τον κόσμο*, σσ. 9-10. Άγιον Όρος: Ιερά Μονή Ιβήρων.

Το θείον κάλλος σώζει τον άνθρωπο όχι μαγικά, εν αγνοία του, ούτε έξωθεν, δια της βίας έτσι, θα τον υποτιμούσε. Αντιθέτως, ο άνθρωπος σώζεται τιμώμενος, με το να γίνη ο ίδιος καλλιτέχνης, πηγή κάλλους και σωτηρίας για τους πολλούς «πηγή ύδατος αλλομένου εις ζωήν αιώνιον». Να γεννηθή απ' όλη του την ύπαρξι, ως ευχαριστία, η δοξολογία πρὸς τον Θεό.

Αρχιμ. Βασίλειος (Καθηγούμενος Ιεράς Μονής Ιβήρων) (2005). *Το Κάλλος θα σώσει τον κόσμο*, σ. 55. Άγιον Όρος: Ιερά Μονή Ιβήρων.

Χριστιανισμός και Περιβάλλον: Από την Κυριαρχία στην Ευθύνη.

Ο σκοπός της ανθρώπινης ύπαρξης είναι η ενότητα με τον Θεό, με τον συνάνθρωπο και την κτίση.

Με πιο απλά λόγια, η προοπτική για την απόλυτη ευτυχία της ανθρώπινης ύπαρξης, δηλαδή τη θέωση, μεταφράζεται πρακτικά στην καθημερινότητα ως η εξής δυνατότητα: ο άνθρωπος ως κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση Θεού δημιουργήμα **να γίνει τόσο συντροφικός και δημιουργικός, όπως ο Τριαδικός Θεός.**

Η ενεργοποίηση, επιπλέον, της ιερατικής ιδιότητας του ανθρώπου καθιστά τον άνθρωπο καλλιτέχνη. Και δια της καλλιτεχνίας ο άνθρωπος, τελικά, βρίσκει τον προορισμό της ζωής του, ολοκληρώνεται, παραμένει σώος ως ενιαία ψυχοσωματική οντότητα, δηλαδή σώζεται.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Πάσα κτίσις ενώνεται, αγάλλεται και χαίρει

Η κτίση έχει τη δική της «φωνή» και μαρτυρεί, τρόπον τινά, μέσα από το μεγαλείο της δημιουργίας την παρουσία του Θεού. Ωστόσο, τη μαρτυρία αυτή αντιλαμβάνονται μόνο οι «ευαίσθητοι» και «λεπτοί» πνευματικώς άνθρωποι.

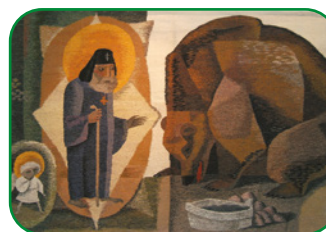

Ο άγιος Πορφύριος για τις «λεπτές» και «ευαίσθητες ψυχές».

Παρατηρήστε προσεκτικά τις εικόνες του Αγίου Γερασίμου του Ιορδανίτη με το λιοντάρι και του Οσίου Σεραφείμ του Σάρωφ με την αρκούδα. Με βάση τις εικόνες και αφού διαβάσετε το βιβλικό χωρίο (Ψλ 19,2), απαντήστε σε ερωτήματα όπως:

- Με ποιον τρόπο συνδέονται οι πληροφορίες που παρουσιάζονται με ό,τι ήδη γνωρίζετε;
- Ποιες από τις νέες ιδέες που αποκτήσατε επεκτείνουν ή ωθούν τη σκέψη σας σε νέες κατευθύνσεις;
- Τι εξακολουθεί να σας προκαλεί σύγχυση;
- Ποιες ερωτήσεις έχετε αυτή τη στιγμή;

Andrew Madekin, Ο Όσιος Σεραφείμ του Σάρωφ και η αρκούδα, 1995.

Ο Άγιος Γεράσιμος ο Ιορδανίτης και το λιοντάρι [αγνώστου καλλιτέχνη], 16ος αι.

Τα ουράνια φανερώνουν το μεγαλείο του Θεού και δείχνει το στερέωμα τα έργα που έχει φτιάξει.

Ψλ 19,2 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Με την ενεργοποίηση της ιερατικής του ιδιότητας, ο άνθρωπος υπερβαίνει την ναρκισσιστική του διάθεση απέναντι στην κτίση που τον περιβάλλει. Παύει να ακολουθεί την εσφαλμένη αντίληψη πως όλος ο κόσμος, όλη η κτίση έχει δημιουργηθεί, για να την «καταβροχθίσει».

Με το σκεπτικό αυτό, οδηγείται σε **πορεία προς την κατάκτηση της απόλυτης ευτυχίας**, η οποία συνίσταται στην ενότητα με τον Θεό, τον συνάνθρωπο και την κτίση. Έτσι, η σωτηρία του ανθρώπου μεταφράζεται ως σωτηρία της κτίσεως, δηλαδή η κτίση παραμένει σώα, δεν καταστρέφεται, αλλά σώζεται.

Συνεπώς, η ενεργοποίηση της ιερατικής ιδιότητας στον άνθρωπο έχει άμεσες θετικές συνέπειες και αντίκτυπο στο φυσικό περιβάλλον.

Ε. Αξιολόγηση

Αφού χωριστείτε σε τέσσερις (4) ομάδες, εξερευνήστε στο εργαστήριο Πληροφορικής τη σχέση του ανθρώπου με την κτίση, όπως αυτή αποτυπώνεται στη λατρευτική πράξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας και στον μοναχικό βίο.

- Η 1η ομάδα θα αναζητήσει και θα επεξεργαστεί αποσπάσματα κειμένων που αναφέρονται σε αγίους προστάτες της κλωρίδας και της πανίδας και σε επαγγέλματα που σχετίζονται άμεσα με την κτίση (π.χ. Άγιος Μάμας, Άγιος Μόδεστος, Άγιος Παρθένιος Επίσκοπος Ραδοβυζίου, Άγιος Τρύφων).
- Η 2η ομάδα θα αναζητήσει και θα καταγράψει τα υλικά στοιχεία της κτίσης που χρησιμοποιούνται στα μυστήρια και στις ακολουθίες της Εκκλησίας (π.χ. σίτος, οίνος, ύδωρ, έλαιον).
- Η 3η ομάδα θα αναζητήσει την ευλογία της Εκκλησίας στην κτίση μέσα από έθιμα που περιλαμβάνουν ευχές και διαμοιρασμό καρπών και γεννημάτων (π.χ. κουρμπάνια, κόκκινα αυγά το Πάσχα, βρασμένο σιτάρι της Αγίας Βαρβάρας, σταφύλια της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος).
- Η 4η ομάδα θα αναζητήσει και θα περιγράψει διακονήματα μοναχών (π.χ. κηπουρός, βουρδουνάρης, ξυλοκόπος, μελισσοκόμος, ψαράς) ως παραδείγματα διακονητή ανθρώπου-φύσης.

Οι εργασίες θα έχουν τη μορφή παρουσίασης (Prezi) και θα παρουσιαστούν στην τάξη. Εναλλακτικά, μπορείτε να τις αναρτήσετε στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Η αμαρτία δεν περιορίζεται μόνο σε ηθικά ζητήματα, αλλά αγγίζει και την κτίση, θέτοντας σε κίνδυνο την ισορροπία και την ακεραιότητα του φυσικού κόσμου.
- ⊙ Η υιοθέτηση αξιών, όπως η φιλαδελφεία και ο σεβασμός προς το περιβάλλον, αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για την οικοδόμηση ενός υγιούς και βιώσιμου μέλλοντος.
- ⊙ Η «ιερατική ιδιότητα» του ανθρώπου αναδεικνύει την ευθύνη του για τη φροντίδα και τον καλλωπισμό της κτίσης.
- ⊙ Η ενεργός συμμετοχή του ανθρώπου στο έργο της δημιουργίας αποτελεί θεμελιώδη πτυχή της ύπαρξής του και συνδέεται άμεσα με την πνευματική του ανάπτυξη.
- ⊙ Η σωτηρία του ανθρώπου είναι αλληλένδετη με την ακεραιότητα και την ευημερία του φυσικού περιβάλλοντος.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΕΣ ΠΡΟΚ-ΛΥΣΕΙΣ

1. Ερευνήστε τις κοσμογονικές αφηγήσεις διάφορων θρησκευτικών παραδόσεων, εξετάζοντας συγκριτικά τις θεολογικές, φιλοσοφικές και κοινωνικές τους προεκτάσεις. Ειδικότερα, αναζητήστε εικαστικές αναπαραστάσεις και συμβολισμούς που σχετίζονται με τη Δημιουργία. Τα ευρήματά σας μπορούν να παρουσιαστούν σε μορφή διαδραστικής παρουσίασης.

2. Χωριστείτε σε ομάδες και ξεκινήστε ένα ταξίδι ανακάλυψης των χαρισμάτων της ανθρώπινης φύσης, όπως αυτά αποκαλύπτονται μέσα από τη βιβλική διήγηση της δημιουργίας του ανθρώπου. Δημιουργήστε έναν νοητικό χάρτη, με κεντρική έννοια τη λέξη «χαρίσματα». Δημιουργήστε διακλαδώσεις στον χάρτη σας με κατηγορίες χαρισμάτων, όπως πνευματικά, συναισθηματικά, γνωστικά, κοινωνικά και ηθικά. Χρησιμοποιήστε χρώματα, σύμβολα και εικόνες, για να ζωντανέψετε τον χάρτη σας. Παρουσιάστε τον χάρτη σας στις υπόλοιπες ομάδες και συζητήστε τα ευρήματά σας με την ολομέλεια.

3. Παρατηρήστε προσεκτικά τις παρακάτω εικόνες και προσδιορίστε τις διακριτές εικονογραφικές διαφορές στην απεικόνιση της δημιουργίας της Εύας, όπως παρουσιάζονται στην ανατολική και δυτική καλλιτεχνική παράδοση. Ποιες οπτικές ομοιότητες και αποκλίσεις είναι εμφανείς; Πώς θα μπορούσαν αυτές οι διαφορές να ερμηνευθούν σύμφωνα με το αντίστοιχο πολιτισμικό και θρησκευτικό τους πλαίσιο; Ποια ερωτήματα προκύπτουν από τη συγκριτική ανάλυση των δύο απεικονίσεων;

Η δημιουργία της Εύας, ψηφιδωτό στο Monreale, Ιταλία, 12ος αι.

Μιχαήλ Άγγελος, Η δημιουργία της Εύας, 16ος αι. (περ. 1508-1512).

4. Ερευνήστε την απεικόνιση των σχέσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών στη διαφήμιση. Συγκρίνετε διαφημίσεις από διάφορες πηγές, όπως περιοδικά, εφημερίδες, ιστοσελίδες, social media και τηλεόραση. Εξετάστε αν παρουσιάζουν ρεαλιστικές και υγιείς σχέσεις ή προωθούν ανισότητες και μη ρεαλιστικές προσδοκίες. Επιπλέον, συγκρίνετε παλαιότερες και νεότερες διαφημίσεις, για να εντοπίσετε πιθανές αλλαγές στην απεικόνιση των σχέσεων μεταξύ των δύο φύλων στην πάροδο του χρόνου. Παρουσιάστε τα ευρήματά σας στην ολομέλεια.

5. Χωριστείτε σε δύο ομάδες και οργανώστε ένα debate με θέμα την έννοια της ελευθερίας. Η ομάδα Α θα υποστηρίξει ότι η ελευθερία είναι προσωπικό και κοινωνικό αγαθό. Η ομάδα Β θα υποστηρίξει το αντίθετο. Αρχικά, κάθε ομάδα θα παρουσιάσει την αρχική της θέση αναπτύσσοντας τα βασικά της επιχειρήματα. Στη συνέχεια, οι ομάδες θα αντικρούσουν τα επιχειρήματα της αντίπαλης ομάδας και ακολούθως θα συζητήσουν ελεύθερα, θέτοντας και απαντώντας ερωτήσεις. Κλείνοντας, κάθε ομάδα θα κάνει την τελική της τοποθέτηση συνοψίζοντας τα επιχειρήματά της και τονίζοντας τα δυνατά σημεία της θέσης της. Κατά την εξέλιξη της διαδικασίας, μεριμνήστε να διασφαλίσετε ότι όλοι θα έχουν την ευκαιρία να μιλήσουν, οι συμμετέχοντες θα σέβονται τις απόψεις των άλλων και το debate θα ολοκληρωθεί εντός του προβλεπόμενου χρόνου.

6. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος δήλωσε: «Ως ή καταστροφή του περιβάλλοντος και ή κοινωνική άδικία συμπορεύονται, έτσι και ή οικοφιλική συμπεριφορά και ή κοινωνική αλληλεγγύη είναι αδιαίρετοι». Φανταστείτε ότι είστε ένας νέος που ζει σε έναν κόσμο όπου η οικολογική κρίση έχει επιδεινωθεί και γράψτε ένα γράμμα με τίτλο: «Γράμμα από το Μέλλον» προς τους σημερινούς ηγέτες και πολίτες, περιγράφοντας τις συνέπειες της αδράνειας και καλώντας τους να αναλάβουν δράση για την προστασία του πλανήτη και την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης.

7. Γράψτε ομαδοσυνεργατικά μια προσευχή για την κτίση, στην οποία θα συμπεριλάβετε **ευχαριστία** για την ομορφιά της φύσης, **λύπη** και **μετάνοια** για τις καταστροφικές ενέργειες του ανθρώπου, **παράκληση** για τη θεραπεία και την αποκατάστασή της, **υπόσχεση** για την ανάληψη ατομικής και συλλογικής ευθύνης.

Γλωσσάρι

3ο Θεματικό Πεδίο: Άνθρωποι του Θεού

Θεματική Ενότητα I:

Προφήτες: Το όραμα και ο αγώνας για έναν καλύτερο κόσμο

13η

Διδακτική Ενότητα:

Ο Θεάνθρωπος και οι άνθρωποι του Θεού

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να διακρίνω βασικά γνωρίσματα του κηρύγματος των προφητών.
- ◉ Να εντοπίζω στοιχεία της διδασκαλίας των προφητών που αφορούν μορφές αδικίας και καταπίεσης των αδυνάτων.
- ◉ Να αναδεικνύω το μήνυμα της διδασκαλίας των προφητών για κοινωνική δικαιοσύνη για την αντιμετώπιση του σύγχρονου κοινωνικού κακού.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Προφητεύω και προλέγω

Η επιθυμία πρόβλεψης του μέλλοντος ωθεί διαχρονικά τους ανθρώπους στην αναζήτηση τρόπων αποκάλυψής του. Από τα μαντεία της αρχαιότητας, όπου οι ιερείς ερμήνευαν σημάδια και οιωνούς, έως τις σύγχρονες επιστημονικές μεθόδους πρόγνωσης, η εξερεύνηση του αύριου παραμένει αμείωτη. Ωστόσο, η ανθρώπινη ικανότητα πρόβλεψης του μέλλοντος, μέσω μάντιου, μαγείας ή οποιασδήποτε άλλης απόκρυφης μεθόδου, είναι μάταιη. Ο άνθρωπος, από τη φύση του, είναι πεπερασμένος και δεν μπορεί να γνωρίζει με βεβαιότητα τι επιφυλάσσει το αύριο. Παρόλα αυτά, η έντονη αυτή επιθυμία οδήγησε στην εμφάνιση πολλών «προφητών». Τι σημαίνει, όμως, ο όρος αυτός και ποια είναι η θεολογική του οπτική;

Δραστηριότητα

Παρατηρήστε την εικόνα που ακολουθεί και απαντήστε στις ερωτήσεις:

- Τι βλέπετε στην εικόνα; Τι είδους δραστηριότητα λαμβάνει χώρα; Ποιος φαίνεται να την εκτελεί;
- Για ποιον λόγο ισχυρίζεστε ή φαντάζεστε ότι κάποιος θα επέλεγε να επισκεφθεί ένα μάντιο;
- Ποιες προσδοκίες μπορεί να είχε; Ποιες βαθύτερες ανάγκες ή επιθυμίες θα τον οδηγούσαν σε αυτή την επιλογή;
- Τι σας κάνει να αναρρωτιέστε; Υπάρχει κάποιο στοιχείο στην εικόνα που σας προβληματίζει ή σας προκαλεί εντύπωση; Θεωρείτε ότι συνδέεται η εικόνα που βλέπετε με κάποια λέξη ή έννοια που σχετίζεται με την Εκκλησία;

Δραστηριότητα

Στη συνέχεια, διαβάστε το βιβλικό χωρίο που ακολουθεί και απαντήστε στις ερωτήσεις:

- Παρόλο που ίσως έχετε μια γενική ιδέα για το τι είναι "προφήτης", ποιο συγκεκριμένο νόημα προσδίδει το βιβλικό χωρίο που ακολουθεί (Μτ 3,1-2) στην έννοια του "προφήτη";
- Πώς συνδέεται η έννοια του «προφήτη» με την εικόνα που μόλις επεξεργαστήκατε;

Εκείνο τον καιρό, εμφανίστηκε στην έρημο της Ιουδαίας ο Ιωάννης ο Βαπτιστής. Κήρυττε κι έλεγε: «Μετανοείτε, γιατί έφτασε η βασιλεία του Θεού».

Μτ 3.1-2 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Η μνήμη δικαίου ανθρώπου συνοδεύεται με εγκώμια. Ωστόσο, σε σένα, Πρόδρομε, αρκεί η μαρτυρία του Κυρίου. Εξάλλου, αναδείχτηκες όντως άγιος μεγαλύτερου σεβασμού μεταξύ και των Προφητών, διότι αξιώθηκες μέχρι και αυτόν για τον οποίο κήρυξες να τον βαπτίσεις στα αυλάκια του Ιορδάνη. Έτσι, αφού είσαι υπέρμαχος της αλήθειας, με χαρά θα μεταφέρω και σ' αυτούς που βρίσκονται στον Άδη το χαρμόσυνο μήνυμα ότι ο Θεός έγινε φανερός με ανθρώπινη φύση, αυτός που πήρε πάνω του την αμαρτία του κόσμου και πρόσφερε σε μας την ύψιστη συγχώρεση.

Απόσπασμα από Απολυτίκιο Αγ. Ιωάννου Προδρόμου.

Ο Χριστός συναντά τον Ιωάννη τον Βαπτιστή, Μικρογραφία, 15ος αι.

Ο προφήτης δεν είναι **μέντιουμ***. Οι δυο ιδιότητες είναι διαφορετικές η μία από την άλλη.

Το **μέντιουμ**, το οποίο λαμβάνει αμοιβή, προσπαθεί να προβλέψει και να προειδοποιήσει για το **μέλλον**, χωρίς να απαιτεί από τον πελάτη που αναζητά τις υπηρεσίες του αλλαγή του τρόπου ζωής του. Δε ζητά, δηλαδή, μετάνοια ή αλλαγή της νοοτροπίας του. Απεναντίας, ο **προφήτης** δε χρηματίζεται και δεν επιδιώκει να γίνει «**Κασσάνδρα***», δηλαδή, δεν επιδιώκει να απειλήσει τους ανθρώπους με μελλοντικές συμφορές. Αντίθετα, αποκαλύπτει το θέλημα του Θεού, δηλαδή φανερώνει τον ορθό τρόπο σχέσης και κοινωνίας με τον Θεό. Για τον λόγο αυτό, ο προφήτης παροτρύνει και ενισχύει τον «πελάτη» να αλλάξει τον τρόπο ζωής του (μετάνοια, αλλαγή νοοτροπίας) στο **παρόν**.

Η ουσιαστική διαφορά μεταξύ της μαγείας/μέντιουμ και της προφητείας βρίσκεται στη θεολογία και την κοσμολογία της κάθε πλευράς. Στην περίπτωση της **μαγείας/μέντιουμ**, επικρατεί η πίστη ότι ο κόσμος κινείται με μαγικό τρόπο, καθώς τα πάντα προκαθορίζονται από τη **μοίρα ή ειμαρμένη**, δηλαδή ένα πεπρωμένο που δε μπορούμε να αποφύγουμε. Κατά τον «**προφητικό**» **λόγο της Εκκλησίας**, ο άνθρωπος κινείται με **ελεύθερη βούληση**, ώστε ο Θεός να θέλει μόνο τη σωτηρία του, προσαρμόζοντας ανάλογα το «θέλημα», δηλαδή την «**πρόνοιά**» του ως προς αυτόν. Γι' αυτό και λέγεται ότι το «θέλημα του Θεού» αλλάζει, όπως στην περίπτωση της προφητείας του Ιωνά για την καταστροφή της Νινευί, όπως θα δούμε παρακάτω. Τελικά, η Νινευί δεν καταστράφηκε, γιατί οι πολίτες της έδειξαν «μετάνοια», μεταβάλλοντας έτσι την πορεία της ιστορίας, οπότε και της προφητείας.

Απαρχή/ Αρχιμ. Ιάκωβος Κανάκης: Εξήγηση της «προφητείας» ως έννοιας εκκλησιαστικής.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Το ακατάληπτο θέλημα του Θεού

Ο **Ιωνάς** είναι ένας από τους προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης, η ζωή του οποίου είναι συναρπαστική. Η ιστορία του αποτελεί μια διαχρονική αφήγηση με πανανθρώπινα μηνύματα που αγγίζουν ανθρώπινα διλήμματα και προσφέρουν μια αισιόδοξη ματιά για τη δύναμη της μετάνοιας, της συγχώρεσης και της άπειρης αγάπης του Θεού.

Διαβάστε προσεκτικά την ιστορία του Ιωνά, μέσα από τα βιβλικά αποσπάσματα που δίνονται παρακάτω, και εστιάστε στα συναισθήματα που ο προφήτης βιώνει σε κάθε στάδιο της ιστορίας του. Στη συνέχεια, δημιουργήστε στον πίνακα τον νοητικό χάρτη των συναισθημάτων του. Χρησιμοποιήστε τη λέξη «Ιωνάς» ως κεντρική έννοια του χάρτη και δημιουργήστε κλάδους από το κέντρο που αντιπροσωπεύουν τα κύρια συναισθήματά του σε διαφορετικά σημεία της ιστορίας του. Κάθε κλάδος θα πρέπει να έχει μια ετικέτα με το αντίστοιχο συναίσθημα, όπως π.χ. «φόβος», «αντίσταση», «ενοχή», «μετάνοια», «ταπείνωση», «θυμός» κ.λπ. Σε κάθε κλάδο συναισθήματος, δημιουργήστε υποκλάδους που περιγράφουν σύντομα συμβάντα από την ιστορία του Ιωνά και σχετίζονται με το αντίστοιχο συναίσθημα. Για παράδειγμα, στον κλάδο «φόβος», μπορείτε να αναφέρετε το συμβάν «φυγή προς τη Θαρσείς». Μην ξεχάσετε να προσθέσετε συνδέσεις ή βέλη μεταξύ των κλάδων, προκειμένου να καταδείξετε την εξέλιξη των συναισθημάτων ή τη σχέση τους. Χρησιμοποιήστε διαφορετικά χρώματα για κάθε κλάδο συναισθήματος, ώστε να κάνετε τον χάρτη πιο ευανάγνωστο. Στο τέλος, συζητήστε τα συμπεράσματά σας με την ολομέλεια της τάξης σας.

Ο προφήτης Ιωνάς προσπαθεί ν' αποφύγει την αποστολή του

Ο Κύριος είπε στον Ιωνά, γιο του Αμαθί: «Σήκω να πας στη Νινευή, τη μεγάλη πόλη, και ν' αναγγείλεις την τιμωρία της, γιατί είδα τη φαυλότητα των κατοίκων της». Ο Ιωνάς ετοιμάστηκε να φύγει, αλλά προς την αντίθετη κατεύθυνση, δηλαδή προς τη Θαρσείς, επειδή ήθελε να ξεφύγει από τον Κύριο. Κατέβηκε, λοιπόν, στην Ιόπη και βρήκε ένα πλοίο που πήγαινε στη Θαρσείς. Πλήρωσε το ναύλο του και επιβιβάστηκε μαζί με το πλήρωμα για να πάει πέρα 'κει, μακριά από τον Κύριο. Αλλά ο Κύριος σήκωσε ανεμοστρόβιλο στη θάλασσα, τόσο δυνατό, που το πλοίο κινδύνευε να διαλυθεί. [...] Οι ναύτες είπαν μεταξύ τους: «Ελάτε να ρίξουμε κλήρο, για να δούμε ποιος είναι η αιτία που μας βρήκε ετούτο το κακό». Έριξαν, λοιπόν, κλήρο κι ο κλήρος έπεσε στον Ιωνά. Τότε άρχισαν να τον ρωτούν: «Για πες μας τώρα, για ποιο λόγο μάς βρήκε όλο αυτό το κακό; τι δουλειά έχεις εδώ; από πού έρχεσαι; ποια είν' η πατρίδα σου; ποιος είναι ο λαός σου;» Ο Ιωνάς τους αποκρίθηκε: «Εγώ είμαι Εβραίος και λατρεύω τον Κύριο, το Θεό του ουρανού, αυτόν που δημιούργησε τη θάλασσα και τη στεριά». Ακόμα τους φανέρωσε ότι προσπαθούσε να φύγει μακριά από τον Κύριο. Τότε οι ναύτες κατατρόμαξαν και του είπαν: «Πώς το 'κανες αυτό! Τι να σε κάνουμε τώρα, για να ησυχάσει η θάλασσα;» –γιατί η θαλασσοταραχή όσο πήγαινε χειρότερη. Εκείνος τους απάντησε: «Πάρτε με και ρίξτε με στη θάλασσα, κι αυτή θα ησυχάσει. Το ξέρω πως εγώ είμαι η αιτία γι' αυτή τη μεγάλη καταιγίδα που σας βρήκε». [...] Έπειτα σήκωσαν τον Ιωνά και τον πέταξαν στη θάλασσα. Κι αμέσως η θαλασσοταραχή σταμάτησε. Όταν οι άντρες το είδαν αυτό, φοβήθηκαν τόσο πολύ τον Κύριο, ώστε του πρόσφεραν θυσία και του έκαναν τάματα.

Ιων 1,1-16 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Η προσευχή του Ιωνά στη μεγάλη του θλίψη

Στο μεταξύ ο Κύριος πρόσταξε ένα μεγάλο ψάρι και κατάπιε τον Ιωνά. Κι έμεινε ο Ιωνάς μες στην κοιλιά του ψαριού τρία μερόνυχτα. Από 'κει προσευχήθηκε στον Κύριο το Θεό του μ' αυτά τα λόγια: «Μέσα στη θλίψη μου σ' εσένα Κύριε, φώναξα κι εσύ μου αποκρίθηκες. Απ' την κοιλιά του Άδη φώναξα για βοήθεια, κι άκουσες τη φωνή μου. Στα βάθη μ' έριξες, μες στην καρδιά της θάλασσας, τα ρεύματα με περικύκλωσαν. Όλα τα κύματά σου κι οι φουρτούνες σου περάσαν από πάνω μου. Σκεφτόμουν: "μ' έδιωξε απ' τη φροντίδα του. Πώς θ' αντικρύσω πάλι τον άγιο του ναό;" [...] Εκείνοι που λατρεύουν ψεύτικους θεούς θα χάσουν την εμπιστοσύνη τους σ' αυτούς. Εγώ όμως θα σου ψέλνω προσευχές, θυσίες θα σου προσφέρω. Θα εκπληρώσω ό,τι σου 'ταξα, γιατί ο σωτήρας μου είσαι Κύριε εσύ». Τότε ο Κύριος πρόσταξε το ψάρι να ξεράσει τον Ιωνά στη στεριά.

Ιων 2,1-11 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Το κήρυγμα της μετάνοιας

Ο Κύριος είπε για δεύτερη φορά στον Ιωνά: «Σήκω να πας στη Νινευή, τη μεγάλη πόλη, και να τους αναγγείλεις το μήνυμα που εγώ σου ανέθεσα να πεις». Αυτή τη φορά ο Ιωνάς υπάκουσε στην εντολή του Κυρίου και πήγε στη Νινευή. Η Νινευή όμως ήταν εκτεταμένη πόλη και για να τη διαβεί κανείς χρειαζόταν τρεις μέρες πορεία. Ο Ιωνάς, αφού έκανε πορεία μιας μέρας μέσα στην πόλη, στάθηκε και κήρυξε: «Σαράντα μέρες ακόμη και η Νινευή θα καταστραφεί!». Οι κάτοικοι της Νινευή πίστεψαν στην προειδοποίηση του Θεού, αποφάσισαν να νηστεύουν και φόρεσαν όλοι πένθιμα, από τον μεγαλύτερο ως τον μικρότερο. [...] Όταν ο Θεός είδε πως οι Νινευίτες άφησαν την κακία τους, μετάνιωσε και δεν τους τιμώρησε όπως τους είχε προειδοποιήσει.

Ιων 3,1-10 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Ο προφήτης διαφωνεί με την καλοσύνη του Θεού

Ο Ιωνάς όμως στενοχωρήθηκε πολύ και οργίστηκε. Στράφηκε στον Κύριο και του είπε: «Αχ, Κύριε, καλά το 'λεγα εγώ, όταν ήμουν ακόμα στη χώρα μου. Γι' αυτό είχα βιαστεί να φύγω για τη Θαρσείς. Ήξερα πως εσύ είσαι Θεός που αγαπάς, Θεός σπλαχνικός, υπομονετικός, πως έχεις καλοσύνη απεριόριστη και είσαι πάντα πρόθυμος ν' αλλάξεις γνώμη και ν' αναστείλεις την τιμωρία σου. Πάρε, λοιπόν, Κύριε τη ζωή μου· προτιμώ να πεθάνω, παρά να ζω». Κι ο Κύριος του αποκρίθηκε: «Είναι σωστό να θυμώνεις, Ιωνά;» [...].

Ιων 4,1-4 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Ο **προφήτης**, στην Παλαιά Διαθήκη, αρχικά δέχεται μια κλήση από τον Θεό. Η κλήση συνεπάγεται πορεία εξόδου από το προστατευτικό κέλυφος της μέχρι τώρα ζωής και νοοτροπίας του. Ο προφήτης, κυριολεκτικά, καλείται να κάνει μια **επανάσταση** αρνούμενος πεισματικά τα «κλισέ» της εποχής του. Αυτό συνιστά κάτι ριψοκίνδυνο, καθώς απαιτεί τόλμη, ετοιμότητα για αυτοθυσία, ετοιμότητα να θεωρηθεί ο λόγος του/της ως κάτι μη αρεστό, ως κάτι που "δεν καϊδεύει τα αυτιά" και άρα ως κάτι που δεν υπάγεται στο κύριο ρεύμα της εποχής.

Τα **χαρακτηριστικά στοιχεία του κηρύγματος των προφητών** συνοψίζονται σε δύο βασικούς άξονες:

- ⊙ Ο πρώτος άξονας είναι ότι, για να βρει ο άνθρωπος την αληθινή χαρά και ευτυχία, πρέπει να στραφεί προς Αυτόν που παρέχει πραγματικά τη ζωή -όχι σε υποκατάστατα ή είδωλα, όπως το φετίχ* του ανθρώπινου σώματος, τα χρήματα, η εξουσία ή τα κοινωνικά μέσα (followers και likes). Η αληθινή ευτυχία βρίσκεται στον αληθινό Θεό.
- ⊙ Ο δεύτερος άξονας αφορά στον Θεό, για τον οποίο μιλήσαμε σε προηγούμενες ενότητες, ο οποίος δεν αφήνει το πλάσμα Του στη μοίρα του -σε μια πορεία διάβρωσης και αυτοκαταστροφής- αλλά, επειδή είναι συντροφικός, μεριμνά διαρκώς για την ευτυχία και την ολοκλήρωση του δημιουργήματός του, δηλαδή μεριμνά διακαώς για τον άνθρωπο! Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τους «καθώς πρέπει χριστιανούς», οι οποίοι συχνά επιζητούν τη «δικαιοσύνη» του Θεού, δηλαδή, τη «δίκαιη» τιμωρία όσων δεν ανταποκρίνονται στο κάλεσμά Του και δεν εκπληρώνουν τις θρησκευτικές τους υποχρεώσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, ο Ιωνάς μοιάζει, τηρουμένων των αναλογιών, με τον Άσωτο της σχετικής παραβολής.

Γ. Εμβαθύνω

Προφητεύω και δίκαια αφεντεύω

Ένας, επίσης, δυναμικός προφήτης, του οποίου η κριτική απέναντι στην τυπική θρησκευτικότητα και η έμφασή του στην κοινωνική δικαιοσύνη παραμένουν επίκαιρες και προκλητικές έως και σήμερα, ήταν ο **Αμώς**. Αφορμή για το κήρυγμά του ήταν η ευρεία διαφθορά, η υποκρισία, η καταπίεση των φτωχών και η κοινωνική ανισότητα.

Αφού μελετήσετε σε ομάδες το παρακάτω βιβλικό απόσπασμα, κάθε ομάδα θα απαντήσει σε μία από τις ερωτήσεις που ακολουθούν. Μην ξεχάσετε να δηλώσετε ποια ερώτηση θα αναλάβει η ομάδα σας.

- **Πότε** και **με ποια αφορμή** απευθύνθηκε ο Αμώς ελεγκτικά στους ομοεθνείς του;
- **Γιατί** ο Θεός εκφράζει την απογοήτευσή Του στον λαό του Ισραήλ;
- **Πού** εστιάζει η κριτική του Αμώς απέναντι στην τυπική θρησκευτικότητα;
- **Ποιο** είναι το ζητούμενο, τι απαιτεί ο Θεός, μέσω του Αμώς, από τον λαό του;
- **Ποιες** εικόνες, σύμβολα και αντιθέσεις χρησιμοποιεί ο Αμώς στο κήρυγμά του;
- **Πώς** μπορεί να εφαρμόσει ένας χριστιανός σήμερα το μήνυμα του Αμώς για κοινωνική δικαιοσύνη;

Στη συνέχεια, να συζητήσετε τις απαντήσεις σας με την ολομέλεια της τάξης.

Λέει ο Κύριος: «Μισώ, αηδιάζω τις γιορτές σας! Δε με αγγίζουν πια τα πανηγύρια σας. Ναι! Όταν μου προσφέρετε τα ολοκαυτώματα και τις αναίμακτες τις προσφορές σας, μ' εξοργίζετε· αποτροπιασμό μου προκαλούνε τα θρεφτάρια, που τα προσφέρετε θυσία κοινωνίας. Πάψτε πια να με ξεκουφαίνετε με τους ύμνους σας. Τον ήχο από τις άρπες σας δεν θέλω πια να τον ακούω. Αντί γι' αυτά, ας ρεύσει σαν νερό το δίκαιο άφθονο και η δικαιοσύνη σαν χείμαρρος αστείρευτος.

Αμ 5,21-24 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Ο συντροφικός Θεός παρακινεί τον άνθρωπο, που είναι δημιουργία κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσή του, να καλλιεργεί το **πνεύμα της συντροφικότητας**. Αυτό σημαίνει ότι ο άνθρωπος οφείλει να μεριμνά για τους άλλους, ειδικά για τους αδύναμους, τους ανήμπορους και τους καταπιεσμένους, όπως οι χήρες, τα ορφανά και οι ξένοι-πάροικοι. Η ουσία της χριστιανικής ζωής, δηλαδή της ζωής σε σχέση με τον Θεό, εκδηλώνεται μέσω μιας βιωτής που προάγει την ενότητα, την κοινωνία και τη δοτικότητα προς τον πλησίον/άλλον, τον ξένο, τον έτερο, τον διαφορετικό.

Είναι ξεκάθαρο ότι το κήρυγμα των προφητών έχει και **κοινωνική διάσταση**, καθώς επιδιώκει, μεταξύ άλλων, να καταπολεμήσει και να διορθώσει την κοινωνική αδικία. Ωστόσο, είναι σημαντικό να έχουμε υπόψη ότι ο Θεός, μέσω των προφητών, δε ζητά από τους ανθρώπους να εφαρμόσουν κάποιο «πρόγραμμα» κοινωνικής αποκατάστασης, ούτε τους καλεί να μετατρέψουν τον επίγειο κόσμο σε παράδεισο.

Η μέριμνα για κοινωνική δικαιοσύνη πηγάζει από τον θεμελιώδη θεολογικό προσανατολισμό της χριστιανικής ζωής και του Ευαγγελίου, που διδάσκει ότι ο άνθρωπος ολοκληρώνεται εν Χριστώ, όταν συναντά τον συνάνθρωπο. Με αυτό το σκεπτικό, η θέωση και η απόλυτη ευτυχία επιτυγχάνονται, όταν αποκαθίσταται η ενότητα ανάμεσα στον άνθρωπο, τον συνάνθρωπο, την κτίση και τον Θεό.

Σύγχρονος προφητικός λόγος
Αγίου Παΐσιου Αγιορείτου.

Προαιρετική εργασία: Αφού ακούσετε το ηχητικό ντοκουμέντο, γράψτε μια ενιαία παράγραφο (50-100 λέξεων), όπου θα εκφράσετε τις εντυπώσεις σας από σημεία του λόγου του Αγίου Παΐσιου σχετικά με: α) τα μελλούμενα αγαθά και δεινά, β) τα αίτια των δεινών και γ) το αν και πώς μπορούν να αποτραπούν αυτά τα δεινά, παρότι έχουν προφητευθεί.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Η εξέλιξη της προφητείας στη σύγχρονή της μορφή

Οι προφήτες θεωρήθηκαν αγγελιαφόροι του Θεού, οι οποίοι καλούσαν τους ανθρώπους σε μετάνοια, αφύπνιση και πνευματική αναζήτηση. Παράλληλα, ως κριτές της εξουσίας και υπερασπιστές των αδικημένων πυροδότησαν κινήματα για δικαιοσύνη και ισότητα. Χρειάζεται, άραγε, ο κόσμος αντίστοιχα **πνευματικά αναστήματα σήμερα**;

Αφού διαβάσετε προσεκτικά τα παρακάτω αποσπάσματα από τις διδασχές της Οσίας Γαβριηλίας, να απαντήσετε ομαδοσυνεργατικά στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

- Υπάρχουν στην εποχή μας προφήτες; Εάν ναι, λαμβάνοντας υπόψη τα παρακάτω, ποια είναι τα χαρακτηριστικά του λόγου και της παρουσίας τους στον κόσμο;
- Ποιο μήνυμα κομίζουν;
- Μπορούν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης και αλλαγής (εν Χριστώ μεταμόρφωσης), αναφορικά με το πρόβλημα της κοινωνικής αδικίας, που αντικατοπτρίζει την απομάκρυνση του ανθρώπου από τον Θεό;

Αποψη της παράστασης της Τελικής Κρίσης, Γυναικείο Μοναστήρι του Βόρονετς, Ρουμανία.

Ποτέ να μη λες «γιατί περνά αυτό;». Ή όταν βλέπεις τον άλλο με τη γάγγραινα, τον καρκίνο ή την τύφλωση, να μη λες «γιατί το περνά αυτός». Αλλά να παρακαλεις τον Θεό να σου χαρίσει το όραμα της άλλης όχθης... Τότε θα βλέπεις όπως οι άγγελοι τα γινόμενα εδώ όπως πραγματικά είναι: ΟΛΑ στο σχέδιο του Θεού. ΟΛΑ.

Μοναχή Γαβριηλία (2017). *Η Ασκητική της Αγάπης. Γερόντισσα Γαβριηλία 1897-1992*, σ. 296. Αθήνα: Πορφύρα.

Ο Θεός έβαλε τις αισθήσεις στο κεφάλι. Γιατί; Ξέρετε; Για να μην μπορούμε να δούμε τον εαυτό μας. Μάλιστα. Για να βλέπουμε μόνο τον άλλο και να αγαπάμε μόνο τον άλλο. Και για να βλέπουμε τον εαυτό μας μόνο μέσω στα μάτια του άλλου...

Μοναχή Γαβριηλία (2017). *Η Ασκητική της Αγάπης. Γερόντισσα Γαβριηλία 1897-1992*, σ. 306. Αθήνα: Πορφύρα.

Υπάρχουν και σήμερα **άγιοι άνθρωποι**, οι οποίοι, μέσα από τα λόγια και την παρουσία τους, καλούν τους ανθρώπους σε μετάνοια -με την έννοια της αναγνώρισης των αμαρτιών και της στροφής προς τον Θεό- και σε υιοθέτηση ενός βίου σύμφωνου με τις χριστιανικές αξίες.

Διακρίνονται από πνευματική διαύγεια, απλότητα, **παρηυσία***, και αποτελούν πηγή έμπνευσης και αλλαγής, ωθώντας τους ανθρώπους στην εν Χριστώ μεταμόρφωση. Η μαρτυρία και η διδασκαλία τους μπορεί να πυροδοτήσει ένα κίνημα κοινωνικής αλλαγής, βασισμένο στην αγάπη, τη δικαιοσύνη και την ελπίδα.

Ε. Αξιολόγηση

Ο **προφήτης Ηλίας** έδρασε κατά τη διάρκεια της παραγμένης βασιλείας του Αχαάβ και αγωνίστηκε με θάρρος ενάντια στην ειδωλολατρία και τον θρησκευτικό συγκρητισμό. Με ακλόνητη πίστη και αφοσίωση περιπλανήθηκε στην Παλαιστίνη, κηρύττοντας τον λόγο του Θεού και προασπίζοντας την αληθινή λατρεία.

Αφού χωριστείτε σε τέσσερις (4) ομάδες, να αναζητήσετε στο διαδίκτυο πληροφορίες για τη ζωή και το κήρυγμα του προφήτη Ηλία. Στη συνέχεια, συνδέστε τις πληροφορίες αυτές με σύγχρονα κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα.

■ Η 1η ομάδα θα διερευνήσει φαινόμενα κοινωνικής αδικίας και καταπίεσης των αδυνάτων, τα οποία ο προφήτης Ηλίας στηλίτευσε.

■ Η 2η ομάδα θα ασχοληθεί με τη βιβλική αφήγηση της ξηρασίας και την παρέμβαση του προφήτη Ηλία. Στη συνέχεια, θα τη συνδέσει με τη σύγχρονη οικολογική κρίση.

■ Η 3η ομάδα θα εξετάσει τη σύγκρουση του προφήτη Ηλία με τον βασιλιά Αχαάβ και τη βασίλισσα Ιεζάβελ, δηλαδή, τη σύγκρουσή του με το κατεστημένο.

■ Η 4η ομάδα, τέλος, θα εστιάσει στη σημασία της πίστης του προφήτη Ηλία και στη δύναμη της προσευχής. Κατόπιν, να κάνετε μια σύντομη παρουσίαση (Canva, έως 7 διαφάνειες), στην οποία θα παρουσιάσετε τα ευρήματά σας στην ολομέλεια της τάξης. Θα ακολουθήσει συζήτηση σχετικά με τη θεματική που επιλέξατε, τη διαχρονική αξία των μηνυμάτων του προφήτη Ηλία και πώς αυτά μπορούν σήμερα να εμπνεύσουν δράσεις για την αλλαγή του κόσμου. Εναλλακτικά, μπορείτε να αναρτήσετε τις παρουσιάσεις σας στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Οι προφύτες κλήθηκαν από τον Θεό να μεταφέρουν τον σωτήριο λόγο του στους ανθρώπους. Δέχτηκαν ελεύθερα την κλήση, οπότε δε λειτουργούσαν σαν άβουλα όντα ή μέντιουμ.
- ⊙ Με τα κηρύγματά τους είχαν ως κύριο σκοπό να αφυπνίσουν τους Ισραηλίτες και όλα τα έθνη, ώστε να συναισθανθούν τα λάθη τους και να ξαναφτιάξουν τη σχέση τους με τον Θεό. Γι' αυτό τους καλούσαν να μετανοήσουν και ν' αλλάξουν τρόπο ζωής.
- ⊙ Τους υπενθύμιζαν, παράλληλα, ότι ο Θεός ως στοργικός πατέρας νοιάζεται για τους ανθρώπους, ακόμη κι αν αυτοί, κάποιες φορές, τον ξεχνούσαν.
- ⊙ Τα κηρύγματα των προφητών είχαν και κοινωνική διάσταση, καθώς επιδίωκαν, μεταξύ άλλων, να ανατρέψουν την κοινωνική αδικία.
- ⊙ Ουδέποτε, ακόμη και στις μέρες μας, δεν έπαψε η Εκκλησία να έχει Αγίους, που στη θέση του προφήτη καλούν σε μετάνοια, αποτελώντας πηγή έμπνευσης και αλλαγής.

Προφήτης vs Μέντιουμ.

Θεματική Ενότητα II:

Άγιοι: Άνθρωποι κάθε εποχής

14η

Διδακτική Ενότητα:

Η διαχρονικότητα της αγιότητας

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να προσδιορίζω την έννοια της αγιότητας σύμφωνα με την ορθόδοξη παράδοση.
- ◉ Να διαπιστώνω από τη μελέτη του βίου τους ότι οι άγιοι/-ες είναι άνθρωποι κάθε εποχής που εφάρμοσαν το θέλημα του Θεού στη ζωή τους.
- ◉ Να διακρίνω το απόλυτο πρότυπο της αγιότητας στο πρόσωπο μιας γυναίκας, της Παναγίας.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Άγιοι άνθρωποι: υπεράνθρωποι;

Η θέληση για υπέρβαση των ανθρώπινων φυσικών δυνατοτήτων είναι από αρχαιοτάτων χρόνων χαρακτηριστικό του συνόλου της ανθρωπότητας. Ο εσωτερικός πόθος και η επιθυμία του ανθρώπου να ξεπεράσει καταστάσεις που φαίνονταν ανυπέβλητες, τον οδήγησαν σε αξιοθαύμαστα δημιουργήματα και επιτεύγματα.

Στη σύγχρονη μυθοπλασία, αυτός ο πόθος εκφράστηκε και συνεχίζει να εκφράζεται με τη φιγούρα του **υπερανθρώπου**, που έχει υπερφυσικές ή υπεράνθρωπες δυνάμεις. Στην ορθόδοξη παράδοση, οι Άγιοι είναι αυτοί που θεωρούνται πρότυπο αληθινού ανθρώπου. Γιατί άραγε;

Παρατηρήστε με προσοχή τις παρακάτω εικόνες και απαντήστε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Τι είδους σκέψεις και συλλογισμούς σας προκαλούν τα εικονιζόμενα πρόσωπα;
- Ποιες ομοιότητες και διαφορές εντοπίζετε στον τρόπο που απεικονίζονται;
- Ποιο πρόσωπο σας φαίνεται πιο οικείο και ανθρώπινο; Γιατί;

Όσιος Αρσένιος ο Καππαδόκης (+1924).

Mac Raboy, Americas Greatest Comics 3, Fawcett Comics, Μάιος 1942.

Ένας Άγιος ή μία Αγία **δεν είναι ένα πρόσωπο εξωπραγματικό** που ζει μακριά και έξω από την καθημερινότητά μας. Ούτε είναι ένα πρόσωπο αλάνθαστο, «αψεγάδιαστο», αλλά ένας άνθρωπος, όπως όλοι μας, που με ηρωισμό αγωνίζεται εν Χριστώ ενάντια στον «κακό» εαυτό του και τον εγωισμό του.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Θέλω να γίνω Άγιος. Μπορώ;

Η αγιότητα δεν είναι μια κατάσταση στατική, αλλά δυναμική. **Δε γεννιέται κανείς Άγιος, αλλά γίνεται.** Μήπως, όμως, ο σύγχρονος άνθρωπος έχει μια υπερβολικά εκκοσμικευμένη* αντίληψη για τη ζωή; Θεωρεί, τελικά, τη σχέση του με τον Χριστό ανυπέρβλητο εμπόδιο για να ζηήσει τη χαρά;

Αφού χωριστείτε σε ομάδες και έχοντας ως βάση τα παρακάτω θεολογικά κείμενα, γράψτε στο κέντρο ενός φύλλου χαρτιού τη λέξη «αγιότητα». Στη συνέχεια, εντοπίστε, καταγράψτε και συσχετίστε τα χαρακτηριστικά της αγιότητας που προκύπτουν από τα κείμενα, δημιουργώντας διακλαδώσεις από την κεντρική έννοια.

Η πορεία του ανθρώπου προς τη θέωση συνιστά έναν αδυσώπητο* αγώνα, μια δύσβατη πορεία, ένα ισόβιο εσωτερικό μαρτύριο ή ένα διαρκή αόρατο πόλεμο που εξωτερικεύεται σε εκούσια ασκητικά γυμνάσματα. Ωστόσο, εκείνο που αποσιωπάται ή λησμονείται είναι πως όλες αυτές οι πραγματικές ή συμβολικές μάχες δεν είναι μάχες για επικράτηση. Είναι μάχες που δίνει ο πιστός, σε συλλογικό και προσωπικό επίπεδο, για να χτίσει ή να αποκαταστήσει την ενότητα με τον εαυτό του, με τους άλλους και κυρίως με τον σταυρωθέντα και αναστάνα Ιησού Χριστό. Αυτόν που εμπνέει και ενορχηστρώνει τα αγωνίσματα της αγάπης και στεφανώνει τους αγωνιζόμενους που πάσχουν για την απόκτησή της.

Π. Υφαντής (2018). *Μάχη Καταλλαγής. Άνθρωπος, Θεάνθρωπος, Συνάνθρωπος στις Αρένες της Θέωσης*. Αθήνα: Αρμός (από το οπισθόφυλλο του βιβλίου).

Μιλώντας για την αγιότητα, καλούμαστε να αναζητήσουμε τα γνωρίσματα του αγίου. Ότι σχετίζεται με την αγιότητα, περικλείει κάτι το μυστήριο που γοητεύει και προκαλεί δέος. Αναζητώντας τα σημεία της αγιότητας μέσα στη χριστιανική ιστορία, ψάχνουμε ανθρώπους, οι οποίοι έδειξαν με τη ζωή τους τους γόνιμους καρπούς της σχέσης τους με τον Χριστό. Οι αγίοι μας, παρόλο που δεν είναι υπεράνθρωποι, δεν ακολούθησαν μια συμβατική πορεία στον κόσμο. Έζησαν εντός του κόσμου αλλά με αποκλίσεις από τα συνηθισμένα, και για τούτο αξιώθηκαν τη χάρη του Θεού, γεγονός που αναγνώρισε η κοινότητα μέσα στην οποία έζησαν και έδρασαν. Η αγιότητά τους είναι πάνω απ' όλα άρωμα ζωής που γίνεται αισθητό μέσα από συγκεκριμένες πραγματώσεις και όχι αφηρημένες διακηρύξεις. Δε ζήτησαν τον έπαινο της δόξας ούτε το εγκώμιο της κοινωνίας τους, αλλά παραιτήθηκαν από κάθε κοινωνική καταξίωση παραδομένοι στην αγάπη του Χριστού.

Ι. Βιβλιάκης (2001). Με αφορμή την υπόθεση: «καφετέριες με internet». Στο Π. Ζούρα (επιμ.), *Αγιότητα, ένα λησμονημένο δράμα*, σσ. 121-122. Αθήνα: Ακρίτας.

Η αγιότητα συνιστά μια εν Χριστώ πορεία ζωής. Έτσι, δεν μπορεί ο άνθρωπος να την εξασφαλίσει αποκλειστικά και μόνο με τις δικές του δυνάμεις. Επίσης, δεν έρχεται αυτόματα, ούτε διαρκεί μία στιγμή. Είναι ένας **αδιάκοπος αγώνας αναζήτησης της ενότητας** του ανθρώπου με τον εαυτό του, με τον συνάνθρωπο, με την κτίση, με τον Θεό. Από τη στιγμή που πρόκειται για πορεία ζωής γίνεται κατανοητό ότι η αγιότητα διέρχεται από πτώσεις και αναστάσεις.

«Η αγιότητα των αγίων δεν είναι παρά η αποκάλυψη και η πραγματοποίηση της αγιότητας που ο καθένας μας έλαβε κατά την ημέρα του βαπτίσματός του και στην οποία όλοι έχουμε κληθεί να αυξηθούμε.»

π. Αλέξανδρος Σμέμαν

Σύγχρονες θεολογικές μορφές: Αλέξανδρος Σμέμαν.

Γ. Εμβαθύνω

Γενηθήτω το θέλημά σου

Το **πρόσωπο της Παναγίας**, η Θεοτόκος, κατέχει δεσπόζουσα θέση στη ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας και στην ελληνική παράδοση. Ένα ουσιαστικό στοιχείο του βίου της Παναγίας είναι η υπακοή στο θέλημα του Θεού. Το στοιχείο αυτό διέπει, γενικότερα, τη ζωή όλων των Αγίων. Στην περίπτωση, βέβαια, της Παναγίας αυτή η πτυχή λειτουργεί υποδειγματικά, δηλαδή ως πρότυπο που εμπνέει και καθοδηγεί τη ζωή των Αγίων της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Διαβάστε προσεκτικά τα κείμενα που ακολουθούν. Στη συνέχεια, φανταστείτε έναν υποθετικό κόσμο στον οποίο λόγω της αρνητικής απάντησης της Μαριάμ, της Παναγίας, στην πρόταση του Θεού, το σχέδιο της θείας σωτηρίας δεν ολοκληρώθηκε και το ανθρώπινο γένος παρέμεινε βυθισμένο στο σκοτάδι της άγνοιας και της απελπισίας. Συνεργαστείτε σε ομάδες και αποτυπώστε τις σκέψεις σας σε μία παράγραφο, η οποία θα ξεκινά με τη φράση: «Ο κόσμος που... δε γνώρισες ποτέ». Κατόπιν, συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης σας για το τι μπορεί να σημαίνει ότι ο άνθρωπος «υπακούει στο θέλημα του Θεού».

Η Μαριάμ τότε ρώτησε τον άγγελο: «Πώς θα μου συμβεί αυτό, αφού εγώ δεν έχω συζυγικές σχέσεις με κανέναν άντρα;». Ο άγγελος της απάντησε: «Το Άγιο Πνεύμα θα έρθει επάνω σου και θα σε καλύψει η δύναμη του Θεού». [...] Η Μαριάμ τότε είπε: «Είμαι μια δούλη του Κυρίου. ας γίνει το θέλημά του σ' εμένα όπως μου είπες». Κι έφυγε από αυτήν ο άγγελος.

Λκ 1,34-35.38 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Γιατί, εγώ δε δίδαξα από μόνος μου, αλλά ο Πατέρας που μ' έστειλε, εκείνος μου όρισε τι να πω και τι να κηρύξω. Και ξέρω πως ό,τι ορίζει εκείνος, οδηγεί στην αιώνια ζωή.

Ιωη 12,49-50 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Στο πρόσωπο μιας γυναίκας, της Παναγίας, φανερώθηκε η **ύψιστη μορφή αγιότητας**. Σ' αυτήν κορυφώνονται όλα τα βασικά στοιχεία της αγιότητας, δηλαδή η ταπείνωση, ο εναγκαλισμός της οικουμένης και η αγωνιστικότητα.

Θυμηθείτε, τώρα, τι είχε υποσχεθεί ο Θεός στους πρωτόπλαστους μετά το προπατορικό αμάρτημα (βλ. Διδακτική Ενότητα 10, Πρωτευαγγέλιο). Για να πραγματοποιηθεί η σωτηρία των ανθρώπων χρειάζεται πάντα η **ελεύθερη συγκατάθεση** του ανθρώπου.

Η Παναγία έδωσε ελεύθερα και πρόθυμα τη συγκατάθεσή της στο θέλημα του Θεού στο γεγονός του Ευαγγελισμού, δηλαδή στην αναγγελία της είδησης της γέννησης του Χριστού. Από τη στιγμή εκείνη ξεκίνησε η πραγματοποίηση της **υπόσχεσης του Θεού για τη σωτηρία των ανθρώπων** και η Παναγία έγινε η μητέρα όλης της ανθρωπότητας, η νέα Εύα.

Ευστάθιος Καρού-
σος,
Ο Ευαγγελισμός,
1789.

Το **θέλημα του Θεού** δεν είναι κάποιο είδος προσαγής που επιβάλ-
λει ο Θεός στον άνθρωπο, αλλά μια πρόταση/πρόσκληση, μέσω της οποίας ο
άνθρωπος μπορεί να βρει την αληθινή ευτυχία, το νόημα στη ζωή του, να συνδέσει
όλα τα κομμάτια του βίου του, ακόμα και εκεί που τα πράγματα φαίνονται δυσάρε-
στα, απογοητευτικά, θλιβερά ή πολύ δύσκολο να τα ερμηνεύσουμε. Η υπακοή δεν
ταυτίζεται με την τυφλή υποταγή, ούτε και με τη δουλκή συμμόρφωση.

Η Παναγία και, γενικότερα, η κάθε αγιασμένη προσωπικότητα της Εκκλησίας
μας συνδιαλέγεται με τον Θεό και ακολουθεί το θέλημά Του έχοντας επίγνωση και
δρώντας με ελευθερία ως προς την επιλογή αυτή. **Υπακοή**, λοιπόν, δε σημαίνει
«υποταγή», ούτε «δουλεία», αλλά συνειδητή επιλογή της ζωής μαζί με τον Θεό,
η οποία οδηγεί τον άνθρωπο στην πληρότητα, την ευτυχία και την ολοκλήρωση.

Αγία Σοφία Κ/πόλεως:
ψηφιδωτό αφίδας Θεοτόκου
Βρεφοκρατούσας. Σήμερα,
με την μετατροπή του ναού
σε ισλαμικό τέμενος η εικό-
να καλύπτεται.

«Ακάθιστος Ύμνος»:
Γλώσσα, ιστορία,
αποτύπωμα πολιτι-
σμού.

«Χωρίς την προσφορά της θέλη-
σης και της πίστης της Πανάγνου
ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί
η θεία βούληση για τη σωτηρία των
ανθρώπων».

Νικόλαος Καβάσιλας (14ος αι.),
Βυζαντινός θεολόγος & συγγραφέας.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Είναι απαραίτητοι οι Άγιοι σήμερα;

Οι Άγιοι είναι φίλοι του Θεού. Μπορεί, άραγε, η κοινωνία να υπάρχει χωρίς αυτούς;

Με αφορμή τα παρακάτω κείμενα, να σκεφτείτε και να συζητήσετε στην ολομέλεια της τάξης σας.

- Χρειάζεται η κοινωνία μας Αγίους;
- Αν ναι, για ποιους λόγους;

Η λέξη «άγιος» ή «αγιότητα» παραπέμπει σε κάτι εντελώς άσχετο και ξένο προς την εποχή μας, προς τον πολιτισμό και τις αναζητήσεις του σύγχρονου ανθρώπου. Ποιος από τους γονείς της εποχής μας φιλοδοξεί να κάνει τα παιδιά του «άγιους»; Ποιο από τα σχολεία μας και τα εκπαιδευτικά μας προγράμματα καλλιεργούν την αγιότητα ή την προβάλλουν ως όραμα και πρότυπο; Ο «επιτυχημένος» άνθρωπος της εποχής μας, το ιδανικό της σύγχρονης παιδείας και του πολιτισμού μας, δεν είναι καν ο «καλός κι αγαθός» των κλασικών χρόνων. Είναι εκείνος που εξασφαλίζει χρήματα, ανέσεις και κοινωνική προβολή - αυτό θέλουν οι γονείς από τα παιδιά τους, σ' αυτό κυρίως αποβλέπουν τα εκπαιδευτικά μας συστήματα, αυτό καλλιεργούν τα μέσα επικοινωνίας, αυτό ονειρεύεται η πλειονότητα των νέων μας. Πράγματι, σε μια κοινωνία, η οποία βιώνει ως το σοβαρότερο πρόβλημά της την ανεργία και κυριαρχείται από το άγχος πώς να αυξήσει το κατά κεφαλήν εισόδημα, το να γίνεται λόγος για άγιους και αγιότητα αποτελεί πρόκληση, αν όχι πρόσκληση σε γέλωτα και χλευασμό. Όντως, η αγιότητα αποτελεί ένα «λησμονημένο όραμα». Λησμονημένο γιατί κάποτε υπήρχε, γιατί αυτό ενέπνεε τον πολιτισμό μας, διότι οι άνθρωποί μας άλλοτε ζούσαν με τους αγίους και αντλούσαν από αυτούς το μέτρο του πολιτισμού τους, αυτοί ήταν οι ήρωες, οι μεγάλοι πρωταθλητές, οι «διάσημοι ποδοσφαιριστές» και «σταρ» των

χρόνων τους. Τώρα έχουν μείνει μόνο τα ονόματα των αγίων μας, και αυτά «κουτσουρεμένα» και αλλοιωμένα επί το ξενικώτερον, ενώ οι άνθρωποι προτιμούν πλέον να γιορτάζουν όχι τις μνήμες των αγίων τους, μα τα δικά τους προσωπικά γενέθλια. Σε μια τέτοια εποχή τι να πει κανείς για την αγιότητα; Ο λόγος του θα πέσει στο κενό. Μα, από το άλλο μέρος, πώς να μη μιλήσει κανείς για κάτι τόσο κεντρικό και θεμελιώδες για τη ζωή του χριστιανού; Γιατί η πίστη μας χωρίς τους αγίους παύει να υφίσταται. Διότι, αν λησμονήσουμε την αγιότητα, δεν απομένει από την Εκκλησία παρά ο ταυτισμός της με τον κόσμο, η «εκκοσμίκευσή της» είναι πλέον αναπόφευκτη. «λησμονημένη» στις μέρες μας, είναι όταν και όπως γίνεται λόγος γι' αυτήν, και παρεξηγημένη. Τι σημαίνει αγιότητα, όταν τη δει κανείς ως εικονισμό της Βασιλείας του Θεού, ως βίωμα και πρόγευση των εσχάτων;

Ι. Ζηζιούλας, μητρ. Περγάμου. (2001). «Η παρεξηγημένη αγιότητα». Στο Συλλογικό έργο: *Αγιότητα. Ένα λησμονημένο όραμα*. Αθήνα: Ακρίτας. Πηγή: περιοδικό ΠΕΙΡΑΪΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, αρ. φύλλου 187, Νοέμβριος 2007, σ. 27.

Πολύ θα βοηθηθούμε στην εργασία για την απόκτηση των αρετών, αν έχουμε πρότυπο τους Αγίους. Συγκρίνοντας τον εαυτό μας με τους Αγίους, βλέπουμε τα πάθη μας, ελεγχόμαστε, ταπεινώνομαστε και αγωνιζόμαστε με φιλότιμο και με θείο ζήλο να τους μιμηθούμε. Δεν δικαιολογούμαστε να μην προχωρούμε, γιατί έχουμε τις συνταγές των Αγίων και τη ζωή τους, το άγιο παράδειγμά τους. Όλοι οι Άγιοι είναι παιδιά του Θεού και βοηθάνε εμάς τα ταλαίπωρα παιδιά του Θεού δείχνοντάς μας τη μέθοδο για να γλυτώνουμε από τις μεθοδείες του πονηρού.

Παΐσιος Αγιορείτης, (2010). *Λόγοι Ε': Πάθη και Αρετές*, σ. 83. Θεσσαλονίκη: Ιερόν Ησυχαστήριον «Ευαγγελιστής Ιωάννης ο Θεολόγος».

Σε έναν κόσμο γεμάτο αλλαγές και προκλήσεις, η αγιότητα δεν είναι μία στατική έννοια, αλλά δυναμικός τρόπος ζωής που μας καλεί να ζούμε με αυθεντικότητα, γενναιοδωρία και ειλικρίνεια. Πέρα από τα όρια του ηθικισμού, η αγιότητα γίνεται μονοπάτι προσωπικής και συλλογικής μεταμόρφωσης. Το παράδειγμα των αγίων, που έζησαν με θυσιαστική αγάπη, βαθιά πίστη και ανυπόκριτη αφοσίωση στον Θεό, λειτουργεί ως ζωντανή υπενθύμιση ότι η αγιότητα είναι εφικτή και μπορεί να αποτελέσει πρότυπο για κάθε εποχή.

Ε. Αξιολόγηση

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να αναζητήσετε στο διαδίκτυο πληροφορίες για την Παναγία, που αφορούν είτε σε προσωνύμια -δηλαδή ονόματα που αποδόθηκαν στην Παναγία, όπως Οδηγήτρια, Γλυκοφιλούσα κ.λπ.- είτε πληροφορίες για εμβληματικές εικόνες της Παναγίας με ιστορική και θρησκευτική αξία, όπως Παναγία Σουμελά κ.λπ. Οι εργασίες θα έχουν τη μορφή παρουσίασης (Prezi) και θα παρουσιαστούν στην τάξη. Εναλλακτικά, μπορείτε να τις αναρτήσετε στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Η αγιότητα δε χαρίζεται με μαγικό τρόπο, αλλά βιώνεται ως μια διαρκής ηρωική και αγωνιστική μάχη. Είναι αποτέλεσμα συνεργίας Θεού και ανθρώπου. Ο άνθρωπος αγωνίζεται με ελευθερία, θέληση και φιλότιμο και ο Θεός δωρίζει την τέλεια θεία του ενέργεια σ' εκείνον που του προσφέρει χωρίς αμφιβολίες τη ζωή του.
- ⊙ Η Ορθόδοξη Εκκλησία τιμά τους Αγίους/ες όχι τόσο ως ηθικά πρότυπα, αλλά πρωτίστως ως πρόσωπα που «ντύθηκαν» τον Χριστό και αγάπησαν σε υπέρτατο βαθμό τον Θεό. Η αγιότητα αναδεικνύει τα διαφορετικά χαρίσματα, την ετερότητα του ανθρώπινου προσώπου. Γι' αυτό και η Εκκλησία διασώζει τη μνήμη τους αιώνια.
- ⊙ Η Παναγία, με την ελεύθερη συγκατάθεσή της στην αναγγελία της γέννησης του Χριστού, έγινε η Μητέρα όλης της ανθρωπότητας.

Θεματική Ενότητα III:

Μνήμη Αγίων: Οι άγιοι ως πρότυπα της ζωής των χριστιανών

15η

Διδακτική Ενότητα:

Αγιότητα: πρότυπη ανθρωπότητα

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να προσδιορίζω ως αυθεντικό τρόπο εορτής των αγίων τη μίμηση της ζωής τους σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο.
- ◉ Να διαπιστώνω μέσα από παραδείγματα νεοφανών αγίων ότι η Εκκλησία αναδεικνύει διαρκώς πρότυπα ανθρώπων που εφάρμοσαν τον ευαγγελικό τρόπο ζωής στον βίο και στα έργα τους.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Αγιότητα και αυθεντικότητα

Ένας συνηθισμένος και επαναλαμβανόμενος όρος είναι ο όρος «άγιος». Τις περισσότερες φορές, μπορεί κανείς να τον ακούσει σε λατρευτικές συνάξεις. Ωστόσο, δεν καταγράφεται μόνο στην εκκλησιαστική ορολογία.

Αρκετά συχνά στην καθημερινότητά μας χρησιμοποιούμε γνωμικά* και παροιμίες που εμπεριέχουν τη λέξη «Άγιος», όπως για παράδειγμα «και ο Άγιος φοβέρα θέλει». Προσπαθήστε να αναφέρετε 2-3 ακόμα παραδείγματα τέτοιων συνηθισμένων φράσεων, είτε με θετική είτε με αρνητική έννοια, καταγράφοντας παράλληλα τη σημασία που έχει η λέξη «Άγιος» μέσα σ' αυτές.

Ήξερες ότι;

Ο Θεός αγιάζει τους ανθρώπους και είναι αυτός που μετά τον θάνατό τους δίνει «σημεία» ως αποδείξεις για την «αγιότητά» τους. Με απλά λόγια, κανείς άνθρωπος, ούτε και εκκλησιαστικό κατεστημένο* -που μπορεί να δώσει έναν Άγιο όσο βρισκόταν στη ζωή- δεν «ανακηρύσσει» Αγίους. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η Εκκλησία τους «αναγνωρίζει» ή, ακριβέστερα, προχωρά στην «αγιοκατάταξή» τους, πράξη που με συγκεκριμένα στάδια απαντά στο Κανονικό Δίκαιο* της Εκκλησίας.

Έτσι, η ανθρωπότητα και ειδικότερα η εκκλησιαστική ηγεσία, με ή χωρίς τη θέλησή της, αποδέχεται μια πραγματικότητα που ο ίδιος ο Θεός υποδεικνύει. Ακόμη, λοιπόν, και άνθρωποι, που ίσως δε θα συνέφερε να αναγνωριστούν ως Άγιοι -γι' αυτό έχουμε παραδείγματα αγιοκατατάξεων ύστερα από έναν και πλέον αιώνα ή και χιλιετία ακόμη-, φτάνουν να εδραιώνονται τελικά ως πρότυπα εκκλησιαστικού και ευρύτερα κοινωνικού βίου.

Σχετικά βέβαια με την «ανακήρυξη» ξέρουμε ότι εκείνη την εποχή ήταν ανήκουστη κι ότι η Εκκλησία τότε ερευνούσε αν είναι ορθόδοξος κάποιος που μαρτύρησε, ώστε να τον συμπεριλάβει μεταξύ των αγίων τους οποίους τιμούσε. Η αρχαία Εκκλησία θεωρούσε τον μάρτυρα μέλος εκλεκτό του σώματός της, υπόδειγμα για τους υπόλοιπους πιστούς και πάντως όχι υπεράνθρωπο, αλλά μέσα στα πλαίσια της ηθικής μονοθεϊας άγιο. Την αλήθεια αυτή καθιστά πιο φανερή η αμοιβαία προσευχή των μαρτύρων και των πιστών που αγωνίζονται ακόμη. Οι μάρτυρες πρεσβεύουν για τους πιστούς, αλλά κι οι πιστοί σε κάθε λειτουργία μνημονεύουν τους μάρτυρες και τους λοιπούς αγίους. [...]. Στα πρακτικά των οικουμενικών συνόδων, εκεί όπου η Εκκλησία εξεδήλωσε αυθεντικότερα το φρόνημά της, βλέπουμε ν' αναγράφονται, μετά τα ονόματα των αποστόλων, ονόματα επισκόπων και άλλων, που είναι μάρτυρες της ορθόδοξης πίστης, και να συνοδεύονται από παρόμοια επίθετα. Θεωρούνται δηλαδή όλοι άγιοι λίγο καιρό μετά την κοίμησή τους, χωρίς να προηγηθεί καμμία «ανακήρυξη».

Κ. Ν. Παπαδόπουλος (πρωτ.) (2007). «Για τη διακήρυξη των αγίων», *Σύναξη* (102). σσ. 14-16.

Κάθε άνθρωπος διαμορφώνει τη δική του **ατομική συνείδηση**, ώστε σ' αυτήν να αποτυπώνονται μοναδικές εμπειρίες, εντυπώσεις, η γενικότερη αίσθηση για το τι είναι «Άγιος», «αγιότητα» και για το πώς νοηματοδοτεί τη λέξη η κοινωνία σε μια εξέλιξη της από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Με θετική ή αρνητική σημασία, κυριολεκτικά ή μεταφορικά, η λέξη απαντά συχνά από τα εκκλησιαστικά κείμενα έως φράσεις της καθημερινότητας, πράγμα που υποδηλώνει το έντονο έως υπαρξιακό ενδιαφέρον του συνόλου της κοινωνίας γι' αυτήν την ενδεχόμενη άλλη διάσταση ζωής, την «αγιότητα βίου».

Λεξικό αγιολογικών όρων.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Αγιότητα και ανθρώπινη ποικιλότητα

Οι Άγιοι ήταν και είναι άνθρωποι ενταγμένοι σε κάθε έκφανση του κοινωνικού βίου. Αν και κάθε εποχή έχει τα δικά της κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, **έχουν οι Άγιοι κοινά στοιχεία μεταξύ τους:**

Αφού μελετήσετε τα παρακάτω αποσπάσματα που αναφέρονται στη δράση ανθρώπων της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, σχεδιάστε σ' ένα μεγάλο χαρτί το περίγραμμα ενός ανθρώπινου σώματος. Έπειτα, **εντός** του περιγράμματος, να καταγράψετε πιθανές σκέψεις και συναισθήματα των προσώπων που αναφέρονται στα κείμενα. Ύστερα, **εκτός** του περιγράμματος σκεφτείτε και καταγράψτε σκέψεις και συναισθήματα δικά σας ή υποτιθέμενων τρίτων προσώπων για τους αναφερόμενους πρωταγωνιστές των κειμένων. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε διαφορετικά χρώματα, για να διακρίνετε τις σκέψεις από τα συναισθήματα.

Κατά την πρώτη τους περιοδεία, [οι απόστολοι και ακώριστοι φίλοι Παύλος και Βαρνάβας] είχαν πάρει μαζί τους τον ανηψιό του Βαρνάβα, τον Μάρκο. Ο Μάρκος τότε ήταν νεαράς ηλικίας, και όταν είχαν φθάσει στην Πέργη της Παμφυλίας και αντίκρισε τα πανύψηλα βουνά της οροσειράς του Ταύρου, όπου επρόκειτο να ανεβούν, δειλίασε. Ίσως να είχε και κάποιον άλλον λόγο, και εγκατέλειψε τους Αποστόλους και γύρισε στα Ιεροσόλυμα.

Τώρα, που οι δύο Απόστολοι ετοιμάζονταν για τη νέα περιοδεία τους ο Μάρκος είχε έρθει στην Αντιόχεια της Συρίας και ο Βαρνάβας ήθελε να τον πάρουν μαζί τους. Ο Παύλος όμως είχε αντίθετη γνώμη. Για λόγους παιδαγωγικούς, φαίνεται, «επέμενε να μην πάρουν μαζί τους αυτόν που τους είχε εγκαταλείψει στην Παμφυλία και είχε διακόψει την συνεργασία μαζί τους. Προκλήθηκε ζωηρή διαφωνία, ως το σημείο να χωρίσουν ο ένας από τον άλλον. Ο Βαρνάβας πήρε τον Μάρκο και πήγε με πλοίο στην Κύπρο. Ο Παύλος πήρε τον Σίλα για συνοδό του [...] και περιόδευσε τη Συρία και Κιλικία στηρίζοντας τις Εκκλησίες στις χώρες αυτές».

Δημοσίευμα στην Ιστοσελίδα Ι. Μ. Παιδιάς.

Με την πίστη ο Μωυσής, όταν πια μεγάλωσε, αρνήθηκε να ονομάζεται γιος της κόρης του Φαραώ· προτίμησε να υποφέρει μαζί με το λαό του Θεού, παρά ν' απολαμβάνει την πρόσκαιρη αμαρτωλή ζωή. Θεώρησε μεγαλύτερο πλούτο από τους θησαυρούς της Αιγύπτου τον εξευτελισμό, σαν εκείνον που υπέφερε ο Χριστός, γιατί απέβλεπε στην ανταπόδοση. [...] Χρειάζεται να συνεχίσω; Δεν θα με πάρει ο χρόνος να διηγηθώ για το Γεδεών, το Βαράκ, το Σαμψών, τον Ιεφθά, το Δαβίδ, το Σαμουήλ, και τους προφήτες. Με την πίστη κατατρόπωσαν βασιλεία, επέβαλαν το δίκαιο, πέτυχαν την πραγματοποίηση των υποσχέσεων του Θεού, έφραξαν στόματα λεόντων· έσβησαν τη δύναμη της φωτιάς, διέφυγαν τη σφαγή, έγιναν από αδύνατοι ισχυροί, αναδείχτηκαν ήρωες στον πόλεμο, έτρεψαν σε φυγή εχθρικά στρατεύματα· γυναίκες ξαναπήραν πίσω στη ζωή τούς ανθρώπους τους, κι άλλοι βασανίστηκαν ως το θάνατο, χωρίς να δεχτούν την απελευθέρωσή τους, γιατί πίστευαν ότι μπορούσαν ν' αναστηθούν σε μια καλύτερη ζωή. Άλλοι δοκίμασαν εξευτελισμούς και μαστιγώσεις, ακόμη και δεσμά και φυλακίσεις. Λιθοβολήθηκαν, πριονίστηκαν, πέρασαν δοκιμασίες, θανατώθηκαν με μαχαίρι, περιπλανήθηκαν ντυμένοι με προβιές και κατσικίσια δέρματα, έζησαν σε στερήσεις, υπέφεραν καταπιέσεις, θλίψεις και κακουχίες –ο κόσμος δεν ήταν άξιος να 'χει τέτοιους ανθρώπους– πλανήθηκαν σε ερημιές και βουνά, σε σπηλιές και σε τρύπες της γης. Όλοι οι παραπάνω, παρά την καλή μαρτυρία της πίστης τους, δεν πήραν ό,τι τους υποσχέθηκε ο Θεός. Αυτός είχε προβλέψει κάτι καλύτερο για μας, έτσι ώστε να μην φτάσουν εκείνοι στην τελειότητα χωρίς εμάς.

Εβρ 11,24-26.32-40 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Οι Άγιοι υπήρξαν **κοινοί άνθρωποι της καθημερινότητας** κάθε εποχής και πολιτισμού. Προέρχονταν από κάθε είδους κοινωνική τάξη και ομάδα, με υποδειγματική πρωταγωνιστική δράση στον εθνικό ή διεθνή πολιτικό, και ενδεχομένως επιστημονικό βίο, στον οποίο εντάχθηκαν.

Το ότι ήταν άνθρωποι διαφορετικού φύλου, ηλικίας, φυλετικής καταγωγής, ιδεολογίας κ.λπ. δεν αναιρεί το **κοινό στοιχείο που τους αγιάζει**: ο Θεός, που εικονίζεται στον συνάνθρωπο και τη φύση γενικότερα, η ολοκληρωτική αγάπη προς Αυτόν. Πολίτες της καθημερινότητας, έχοντας, όμως, ως όραμα την αναγωγή της στην «ουράνια πολιτεία», αγιάστηκαν πρώτα οι ίδιοι από τον Θεό, για να αγιάσουν στη συνέχεια τον χώρο τον οποίο υπηρέτησαν. Δε θεωρήθηκαν απλώς πρότυπα σε αυτόν, αλλά συχνά οι προστάτες Άγιοί του, σε ένα ευρύ φάσμα κοινωνικού βίου, από τις πόλεις, την παιδεία, το στράτευμα και τα σώματα ασφαλείας, έως τις αγροτικές καλλιέργειες και τα ζώα.

Η διαδικασία «αγιοκατάταξης» στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Γ. Εμβαθύνω

Τιμή Αγίου, μίμηση Αγίου

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία, **οι Άγιοι τιμώνται με λαμπρότητα και μεγαλοπρέπεια**, γιατί δείχνουν στους ανθρώπους τον προορισμό τους, τη θέωση. Είναι, εξάλλου, γνωστή η ρήση: «τιμή Αγίου, μίμησης Αγίου». Ας δούμε σχετικά τι μας παραθέτει ο Ιερός Χρυσόστομος.

Αφού διαβάσετε το παρακάτω απόσπασμα, σκεφτείτε για λίγο μόνοι σας τις ερωτήσεις που ακολουθούν. Στη συνέχεια, σε συνεργασία με τον/τη διπλανό/ή σας συζητήστε τις απόψεις σας και έπειτα διαμορφώστε κοινές απόψεις ως ομάδα-ζευγάρι. Τέλος, ως ζεύγη, συζητήστε τα υπό διερεύνηση ερωτήματα με την ολομέλεια της τάξης σας.

- Με ποιους τρόπους τιμώνται οι Άγιοι σε συλλογικό και ατομικό επίπεδο;
- Ποιος είναι ο σκοπός των τιμητικών εκδηλώσεων;
- Ποια είναι η μεγαλύτερη τιμή που μπορεί κάποιος να αποδώσει σε έναν Άγιο και πώς αυτή η τιμή επιστρέφει στον ίδιο;

[...] απόδοση τιμών στον άγιο μάρτυρα είναι το να βρεθείς σε κοινωνική εκδήλωση μνήμης του, το να βιώσεις τη διήγηση των άθλων του, το να θαυμάσεις τα γεγονότα, το να ζηλέψεις την αρετή του, το να μεταφέρεις σε άλλους τα ανδραγαθήματά του... οι γιορτές των αγίων μαρτύρων δεν τιμώνται μόνον την ημέρα μνήμης τους αλλά και ως προς το αισθητήριο αυτών που κάνουν τις γιορτές. Να γίνω σαφής. Έχω μιμηθεί το μάρτυρα; Ζήλεψες την αρετή του; Έστω και στοιχειωδώς προσέγγισες τη φιλοσοφία του βίου του; [...] Εξάλλου, η τιμή προς τον άγιο μάρτυρα, είναι η μίμησή του.

Άγιου Ιωάννου Χρυσοστόμου. *Λόγος εις Μάρτυρας*, PG 50,522, 52,661-663

Το πολυτιμότερο στοιχείο της προσωπικότητας κάθε ανθρώπου, δηλωτικό της ταυτότητάς του, είναι **το όνομά του**. Αν πρόκειται για χριστιανό, το κύριο όνομά του είναι αφιερωμένο σε Άγιο της Εκκλησίας.

Δ. Εφαρμό-Ω

Αγιάζω: «καινή κτίση» εγκαινιάζω

Με την είσοδό μας την ώρα του Βαπτίσματος στο «σώμα του Χριστού», δηλαδή στην Εκκλησία, όλοι καλούμαστε στην αγιότητα, στην «καινή κτίση», στην εν Χριστώ ζωή. Η ανάδειξη Αγίων, ως πρότυπα για τους ανθρώπους, δε σταματά ποτέ.

Με αφορμή τις παρακάτω εικόνες των Αγίων Πάντων, προσπαθήστε να απαντήσετε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Τι βλέπετε;
- Τι σκέφτεστε για το περιεχόμενο των εικόνων;
- Τι είναι αυτό που σας κάνει να αναρωτιέστε;

Άγιοι Πάντες, Μονή Παντοκράτορος, Άγιο Όρος, 17ος αι.

Wassily Kandinsky (Ρώσος ζωγράφος και θεωρητικός της Τέχνης), Άγιοι Πάντες, 1911.

Αρχιμ. Βαρνάβας Γιάγκου: Η σημασία της αγιότητας μέσα από την Κυριακή των Αγίων Πάντων.

Ε. Αξιολόγηση

Αφού αναζητήσετε στο διαδίκτυο αξιόλογο εγκυκλοπαιδικό υλικό (βιογραφικά στοιχεία, δημοσιεύσεις, άρθρα) για τον Άγιο ή την Αγία του/της οποίου/ας φέρετε το όνομα, να το εκθέσετε σε μια συγκροτημένη παράγραφο (με «αρχή, μέση και τέλος») και σε δομή λήμματος ηλεκτρονικής εγκυκλοπαίδειας.

Μεταξύ άλλων μπορείτε να δώσετε βάρος:

- Στα δεδομένα της εποχής και του πολιτισμικού περιβάλλοντός του/της.
- Στον τρόπο με τον οποίο αγίασε, δηλαδή απέδειξε την αγάπη του/της για τον Θεό και τον άνθρωπο.
- Σε πτυχές της προσωπικότητάς του/της, για τις οποίες αποτελεί κοινωνικό πρότυπο.
- Στη δική σας προσωπική εντύπωση και κυρίως προσωπική κριτική ματιά, ως προς τα διδάγματά του/της στο σήμερα ή ως προς το πώς θα ζούσε και θα πολιτευόταν, εάν γεννιόταν στην εποχή μας.

Στη συνέχεια, αναρτήστε τα λήμματά σας στο Ιστολόγιο του μαθήματος, συμβάλλοντας στη δημιουργία του Ηλεκτρονικού Αγιολογικού Λεξικού των Αγίων, των οποίων φέρετε τα ονόματα.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Η αγιότητα δεν καταργεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε προσώπου, ούτε την αυτονομία της προσωπικότητας του Αγίου όσον αφορά στις ανθρώπινες επιλογές του.
- ⊙ Κοινό στοιχείο των Αγίων είναι η ολοκληρωτική αγάπη προς τον Θεό, εκφρασμένη στο πρόσωπο του κάθε συνανθρώπου τους.
- ⊙ Κάθε άνθρωπος καλείται από την Εκκλησία να μιμηθεί σε αρετή τον Άγιο ή την Αγία που φέρει το όνομά του.

16η

Διδακτική Ενότητα:

Συμβολή της αγιότητας στην ανθρωπότητα

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να ανακαλύπτω πρότυπα πνευματικής ζωής και δράσης στις ζωές αγίων ως στάσεις ζωής με κοινωνικές και οικουμενικές προοπτικές.
- ◉ Να αναγνωρίζω πτυχές της αγιότητας και του έργου αγίων της Εκκλησίας με σημαντική συμβολή στην επιστήμη, στην παιδεία και στον πολιτισμό.

A. Από πού να ξεκινήσω;

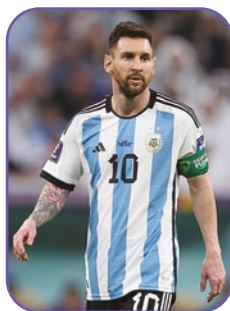
Πρότυπα και είδωλα

Πολλές φορές στη ζωή μας συναντούμε **πρόσωπα που μας εντυπωσιάζουν** και αναφερόμενοι σε αυτά συχνά χρησιμοποιούμε τους όρους «πρότυπο» ή «είδωλο». Στη νεοελληνική γλώσσα, οι όροι αυτοί συνήθως συγχέονται. Ωστόσο, μεταξύ τους υπάρχει ουσιαστική διαφορά νοήματος.

Αναζητήστε σε λεξικό τους όρους «πρότυπο» και «είδωλο». Εναλλακτικά, μπορείτε να τους εντοπίσετε ψηφιακά στην ιστοσελίδα της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα ηλεκτρολογώντας «Νέα Ελληνική» → «Εργαλεία» → «Ηλεκτρονικά Λεξικά» → «Λεξικό της κοινής Νεοελληνικής (Τριανταφυλλίδη)». Στη συνέχεια, με βάση τα ευρήματά σας, τις παρακάτω εικόνες και το κείμενο που δίνεται καταγράψτε τους ορισμούς των όρων. Έπειτα, συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των δύο όρων.

Lionel Messi
Πρότυπο, είδωλο
ή και τα δυο μαζί;

John Lennon
Έπεσε νεκρός από το πιστόλι
φανατικού θαυμαστή του.

Στη σημειολογία μας υπάρχουν δύο λέξεις που τις μπερδεύουμε. Τα πρότυπα και τα είδωλα... Τα πρότυπα είναι πρόσωπα που δείχνουν πράξεις, που μεταφέρουν αξίες, που ελέγχονται στη δραστηριότητά τους. Τα είδωλα είναι «μαγικά», σχεδόν μεταφυσικά προσωπεία, ανεξέλεγκτα και αυταρχικά. Τα πρότυπα συνδέονται με τις συνειδήσεις μας και μας διδάσκουν.

Τα είδωλα χτυπούν απευθείας στο υποσυνείδητο και μας υποτάσσουν. Το ίδιο πρόσωπο μπορεί να είναι πρότυπο και είδωλο μαζί; Ο Μέσι, γι' αυτόν που παίζει ποδόσφαιρο μπορεί να είναι πρότυπο και γι' αυτόν που είναι απλώς οπαδός, είδωλο... Ο ένας δίνει αγώνα να απελευθερώσει δυνάμεις, να του μοιάσει, και ο άλλος απλώς παραδίνεται στην «αυταρχική» γοητεία του.

A. Ζαμπούκας. «Το απελευθερωτικό πρότυπο και το αυταρχικό είδωλο», www.liberal.gr, 11/3/2019.

Πρότυπο σημαίνει πρόσωπο που απολαμβάνει μια ιδιαίτερη αναγνώριση και αποδοχή από το κοινωνικό σύνολο. Συνήθως, είναι ένα πρόσωπο, στο οποίο θέλουμε να μοιάσουμε, με σκοπό να ολοκληρωθούμε ως άνθρωποι και να βρούμε την ευτυχία στη ζωή μας.

Απεναντίας, **είδωλο** είναι μια λέξη που χρησιμοποιούμε, για να δείξουμε ότι ένα πρόσωπο είναι διάσημο, δηλαδή έχει φήμη· ωστόσο, η ποιότητα της ζωής του και η ηθική του είναι αμφίβολη. Το είδωλο ασκεί πάνω σε κάποιον άλλο μια γοητεία, θα λέγαμε, απατηλή, προκαλεί μια ψευδή εντύπωση λόγω της φήμης και της δόξας που απολαμβάνει από το ευρύ κοινό.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Από την αμαρτωλότητα στην αγιότητα

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία, ο Χριστός είναι το απόλυτο πρότυπο, καθώς είναι τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος. Αποτελεί πηγή «φωτός, αλήθειας και ζωής», την οποία μπορεί να λάβει κάθε άνθρωπος, ώστε, αν και αμαρτωλός, να γίνει άγιος. Να γεμίσει η ζωή του από την αγάπη του Θεού και να ακτινοβολεί αυτήν την αγάπη στους γύρω του. Οι Άγιοι, επειδή στη ζωή τους ακολουθούν και μιμούνται τον Χριστό, αποτελούν πρότυπα για κάθε χριστιανό.

Αφού διαβάσετε το παρακάτω κείμενο, καταγράψτε ομαδοσυνεργατικά πέντε (5) λέξεις που να αναδεικνύουν βασικά γνωρίσματα της ζωής και της προσωπικότητας του Αγίου Λουκά, Επισκόπου Συμφερουπόλεως. Στη συνέχεια, ανακοινώστε ό,τι σημειώσατε στην ολομέλεια της τάξης σας. Προαιρετικά, μπορείτε να σημειώσετε κάποιες λέξεις στον πίνακα.

Ο Άγιος Λουκάς Συμφερουπόλεως (1877-1961) γεννήθηκε στις 27 Απριλίου 1877 στο Κέρτς της Ταυρικής (Κριμαία). Το 1898 ξεκίνησε τις σπουδές του στην Ιατρική, την οποία έβλεπε πάντα ως διακονία στον κάθε άνθρωπο. Φοίτησε στο Βασιλικό Πανεπιστήμιο του Αγίου Βλαδίμηρου στο Κίεβο. Το 1920 εξελέγη Καθηγητής της Ανατομίας και Χειρουργικής στο Πανεπιστήμιο της Τασκένδης. Το 1921 χειροτονήθηκε ιερέας και αργότερα, το 1923, επίσκοπος Τασκένδης. Από τότε συνδύαζε ποιμαντικά και ιερατικά καθήκοντα, έως και την ενθρόνισή του ως αρχιεπίσκοπος Συμφερουπόλεως το 1947. Χειρουργούσε καθημερινά και παρέδιδε μαθήματα στην Ιατρική Σχολή, πάντα με το ράσο και το σταυρό του.

Νυμφεύτηκε τη νοσοκόμα Άννα Βασίλιεβνα, με την οποία απέκτησαν τέσσερα παιδιά. Σε ηλικία 38 ετών, όμως, την έχασε από φυματίωση. Δεν ξαναπαντρεύτηκε και επισκεπτόταν τον τάφο της γυναίκας του συχνά.

Εργαζόταν αδιάκοπα όλη τη διάρκεια της ημέρας, βαθιά προσηλωμένος στο όνειρό του: να σώζει ανελλιπώς ολοένα και περισσότερες ζωές. Δεν έχανε Θεία Λειτουργία και παρακολουθούσε όρθιος όλες τις ακολουθίες τις Εκκλησίας. Στο χειρουργείο είχε πάντα την εικόνα της Παναγίας, μπροστά στην οποία προσευχόταν για λίγα λεπτά πριν από κάθε επέμβαση. Έπειτα, μ' ένα βαμβάκι ποτισμένο στο ιώδιο, έκανε το σημείο του σταυρού στο σώμα του ασθενούς, εκεί που θα γινόταν η τομή. Μόνο μετά από αυτά έλεγε με επισιμότητα «το νυστέρι».

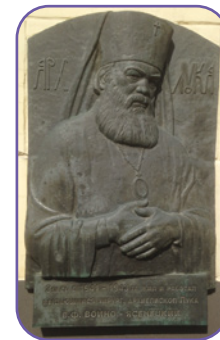
Σε ένα άθεο πολιτικό καθεστώς, όπως αυτό της Σοβιετικής Ένωσης, ήταν φυσικό ο ίδιος να υποστεί, φυλακίσεις, εξορίες και διωγμούς. Χαρακτηριστικά είναι δυο περιστατικά της ζωής του:

☉ Το 1920, μία από τις επιτροπές ελέγχου του νοσοκομείου όπου εργαζόταν, έδωσε εντολή να ξεκρεμάσουν την εικόνα της Παναγίας από το χειρουργείο του, με αποτέλεσμα ο Άγιος να αρνείται να μπει σε αυτό. Ωστόσο, κάποια στιγμή η σύζυγος ενός από τα στελέχη του κομμουνιστικού καθεστώτος εισήχθη στο νοσοκομείο ζητώντας να χειρουργηθεί μόνο από τον Άγιο Λουκά, ενώ και ο σύζυγός της της υποσχόταν ότι, αν η εγχείρηση πετύχαινε, η εικόνα θα επέστρεφε στη θέση της. Η εγχείρηση όντως ήταν επιτυχής και η εικόνα επέστρεψε.

☉ Το 1947 του απαγορεύθηκε να μιλά στους φοιτητές, σταμάτησαν να τον καλούν στα ιατρικά συμβούλια και τον απέλυσαν από ιατρικό σύμβουλο. Καθώς, όμως, εκείνος ενδιαφερόταν για τον ανθρώπινο πόνο, έβγαλε ανακοίνωση ότι «δέχεται καθημερινά εκτός Κυριακών και εορτών, κάθε άνθρωπο που θέλει τη βοήθειά του», με αποτέλεσμα να καταφθάνουν στο διαμέρισμά του καθημερινά αμέτρητοι άνθρωποι απ' όλη την Κριμαία. Την Κυριακή 11 Ιουνίου 1961 μ.Χ., ημέρα των Αγίων Πάντων, κοιμήθηκε ο αρχιεπίσκοπος - γιατρός Λουκάς. Παρά την έντονη αντίδραση του άθεου καθεστώτος, η κηδεία του αρχιεπισκόπου μετατράπηκε σε παλλαϊκή συγκέντρωση.

https://en.wikipedia.org/wiki/Luke_Voyno-Yasenetsky (διασκευή)

Η δύναμη του Θεού μπορεί να μεταπλάσσει τον καθένα. Οι Άγιοι είναι **κοινοί άνθρωποι της καθημερινότητας**, της ίδιας φύσης και «αμαρτωλότητας» με όλους τους ανθρώπους. Το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα της ζωής ενός Αγίου είναι η **αυτοθυσία** και το **ολοκληρωτικό δόσιμο στον Χριστό**. Με αυτόν τον τρόπο κατάφεραν να ξεπεράσουν τα συμβατικά όρια του κόσμου, λόγω της αγάπης και της θυσίας τους για το Χριστό.

Άγιος Λουκάς ο ιατρός, Επίσκοπος Συμφερούπολεως.

Γ. Εμβαθύνω

Το κοινωνικό αποτύπωμα της αγιότητας

Οι Άγιοι με την προσωπικότητα και τον βίο τους μεταμορφώνουν τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς χώρους που μετέχουν, διότι η αγία ζωή που έζησε ένας άνθρωπος αποτελεί ένα γεγονός, το οποίο έχει θετικές επιπτώσεις στον κοινωνικό περίγυρο. Ο αντίκτυπος της ζωής ενός Αγίου πολλές φορές επιδρά θετικά στην επιστήμη, την παιδεία και τον πολιτισμό.

Με αφορμή το παρακάτω κείμενο, που αφορά στη ζωή του Αγίου Λουκά Συμφερούπολεως, να εργαστείτε σε ομάδες και να διατυπώσετε ερωτήσεις που θα του απευθύνετε σχετικά με τον τρόπο που η πίστη έχει επηρεάσει πτυχές του καθημερινού του βίου. Στη συνέχεια, ένας εκπρόσωπος κάθε ομάδας να τις ανακοινώσει στην ολομέλεια της τάξης.

Ο Άγιος Λουκάς ως καθηγητής Ιατρικής δημοσίευσε σαράντα επιστημονικά έργα. Τον απασχολούσε πολύ η γενική αναισθησία, που -όπως έλεγε- την εποχή εκείνη «ήταν πολύ πιο επικίνδυνη από την ίδια τη χειρουργική επέμβαση». Γύρω στο 1909 κατάφερε να βρει έναν απλό και ταυτόχρονα σίγουρο τρόπο τοπικής αναισθησίας. Με τη δική του μέθοδο έκανε 538 επιχειρήσεις με μεγάλη επιτυχία. Τότε ήταν 33 ετών.

Κλασικό έργο του, το οποίο εκδόθηκε το 1934, είναι το βιβλίο «Δοκίμια για τη χειρουργική των πυογόνων λοιμώξεων». Με αυτό έθεσε τα θεμέλια για μια ολόκληρη ιατρική ειδικότητα, ενώ συνεχίζει να χρησιμοποιείται στην ιατρική έως και σήμερα. Το 1946 τιμήθηκε με το «Βραβείο Στάλιν», την κορυφαία διάκριση της προπολεμικής Ρωσίας. Ο ίδιος απείχε, μάλλον σκόπιμα, από την απονομή, χαρίζοντας, όμως, το χρηματικό ποσό από το βραβείο στους πτωχούς.

Σε σύγγραμμά του, όπου αποδεικνύεται όχι μόνον η επιστημονική του κατάρτιση, αλλά και η αγάπη του για τους ασθενείς, γράφει: «Ξεκινώντας την εξέταση, ο γιατρός πρέπει να έχει υπόψη του όχι μόνο την κοιλιακή χώρα, αλλά τον ασθενή εξ ολοκλήρου, τον οποίο δυστυχώς οι γιατροί συνήθως αποκαλούν "περίπτωση". Ο

άνθρωπος φοβάται και είναι απελπισμένος, η καρδιά του σπαρταρά, όχι μόνο με την κυριολεκτική σημασία της λέξης, αλλά και με τη μεταφορική. Γι' αυτό πρέπει να δυναμώσετε την καρδιά του, όχι μόνο με καμφορά ή digulen, αλλά να απαλλάξετε τον ασθενή και από το άγχος όπως και την ψυχολογική φόρτιση. Ο ασθενής δεν πρέπει να δει το χειρουργικό τραπέζι, τα έτοιμα εργαλεία, τους ανθρώπους με τις ιατρικές μπλούζες, με τις μάσκες στα πρόσωπα και τα γάντια στα χέρια. Κοιμίστε τον εκτός του χώρου του χειρουργείου. Επίσης, φροντίστε να είναι ζεστός καθ' όλη τη διάρκεια της εγχειρήσεως, διότι είναι πάρα πολύ σημαντικό».

Ο Άγιος Λουκάς, παράλληλα με την ιατρική και ακαδημαϊκή του ιδιότητα, υπήρξε κληρικός, επίσκοπος Τασκένδης από το 1923 και αρχιεπίσκοπος Συμφερουπόλεως από το 1947. Έως και την «κοίμησή» του, το 1961, συνδύαζε το πνευματικό έργο με το καθημερινό χειρουργείο και τη διδασκαλία στην Ιατρική Σχολή, σε μία μοναδική στα χρονικά ταύτιση της ιατρικής με την ιεροσύνη.

Ως αρχιεπίσκοπος Συμφερουπόλεως το έργο του υπήρξε δύσκολο. Η φτώχεια είχε πάρει τέτοιες διαστάσεις που αναγκαζόταν να ταΐζει καθημερινά, στο σπίτι του, τους άπορους της περιοχής. Το φιλάνθρωπο έργο του κορυφωνόταν στις ίδιες τις δωρεάν ιατρικές του υπηρεσίες στον οποιονδήποτε πάσχοντα άνθρωπο. «Θεωρώ βασικό αρχιερατικό μου καθήκον να κηρύττω παντού και πάντα το Χριστό», σημείωνε ο ίδιος. Από τα κηρύγματά του καταγράφηκαν περίπου 750, τα οποία αποτέλεσαν 12 τόμους (4500 σελίδες) και χαρακτηρίστηκαν ως «εξαιρετικό φαινόμενο στη σύγχρονη εκκλησιαστική ζωή και θεολογία».

Διασκευή από https://en.wikipedia.org/wiki/Luke_Voyno-Yasenetsky & <https://www.saint.gr/1972/saint.aspx>

Οι **Άγιοι** υπήρξαν και θα υπάρχουν ως κοινοί καθημερινοί άνθρωποι, ενταγμένοι σε οποιαδήποτε κοινωνική διαστρωμάτωση και τάξη, από το κοινωνικό περιθώριο -όπως οι «κατά θεόν σαλοί»- έως και την ακαδημαϊκή κοινότητα. Η **αγιότητα**, την οποία ο Θεός παρέχει ως δωρεά σε κάθε άνθρωπο και η Εκκλησία «αναγνωρίζει» σε ατομικές περιπτώσεις μετά τον θάνατό τους, κάθε άλλο παρά αφαιρεί χαρακτηριστικά γνωρίσματα των Αγίων, για τα οποία καταξιώνονται και ως **πρότυπα κοινωνικού βίου**.

Άγιος Λουκάς ο ιατρός, Επίσκοπος Συμφερουπόλεως.

Άγιοι «κατά Θεόν σαλοί».

Προστάτες Άγιοι ελληνικών πόλεων - «Πολιούχοι».

Δ. Εφαρμο-ΖΩ

Προσωπογραφία Αγίων

Οι Άγιοι δεν είναι άνθρωποι που εγκατέλειψαν τις επίγειες μέριμνες, αποτραβήχτηκαν από τα εγκόσμια και συσπειρώθηκαν εγωκεντρικά στον εαυτό τους, με σκοπό να βιώσουν την παρουσία του Θεού. Κάτι τέτοιο απέχει από την αντίληψη της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η ζωή κάθε Αγίου αποτελεί φωνή διαμαρτυρίας απέναντι σε κάθε τι που υποδουλώνει τον άνθρωπο και υπονομεύει την ελευθερία του.

Αφού διαβάσετε το παρακάτω απόσπασμα που αφορά στον Άγιο Χρυσόστομο Σμύρνης, συζητήστε, ξεκινώντας πάντα τον λόγο σας με τη φράση «Επ' αυτού θα είχα να πω...». Για να συμμετάσχετε στη συζήτηση με αυτόν τον τρόπο, θα πρέπει πρώτα να έχετε ακούσει τις τοποθετήσεις των συμμαθητών σας.

Το καμπαναριό της Αγίας Φωτεινής στη Σμύρνη.

Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης (1867-1922)

Πρότυπο ζωής, αγάπης προς τον Θεό και τον άνθρωπο «άχρι θανάτου». Αρνήθηκε να εγκαταλείψει το ποίμνιό του, παρά την προσφορά ασφαλούς διαφυγής σε αυτόν από τις Μεγάλες Δυνάμεις*. Κατακρεουργήθηκε από τον φανατισμένο τουρκικό όχλο κατά την ανακατάληψη της Σμύρνης από τον τουρκικό στρατό κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή, στις 27 Αυγούστου 1922, μετά από εντολή του Νουρεντίν πασά. Το 1933, έπειτα από απόφαση της Εκκλησίας της Ελλάδος, κατετάγη στο αγιολόγιο της Εκκλησίας με όλους τους νεομάρτυρες της εποχής, όπως τους Γρηγόριο Κυδωνίων, Αμβρόσιο Μοσχονησίων, Προκόπιο Ικονίου και Ευθύμιο Ζήλων.

Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης

Χρυσόστομος Σμύρνης: Από τη θυσία στην Αθανασία.

Μέσω των Αγίων γίνεται αισθητή η **παρουσία του Θεού στον κόσμο**. Αυτό επιτυγχάνεται όχι μόνο με τα λόγια ή τις πράξεις τους, αλλά κυρίως μέσω του ίδιου του τρόπου της ζωής τους, που αποτελεί μια φανέρωση του Χριστού στον κόσμο.

Με άλλα λόγια, πρόκειται για έναν **τρόπο ζωής** που διαμορφώνεται «**εν Χριστώ**». Σε αυτόν τον τρόπο ζωής, ο άνθρωπος βρίσκει αληθινή ευτυχία και πληρότητα, όταν συνδέεται με την πηγή της ζωής, τον Χριστό, ο οποίος τον ελευθερώνει από κάθε είδους εξάρτηση και δουλεία.

Ε. Αξιολόγηση

Αφού επιλέξετε έναν/μία Άγιο/α από το «Συναξάρι», φανταστείτε πώς θα ήταν η ζωή του/της σήμερα και γράψτε μια σελίδα από το ημερολόγιό του/της. Προσαρμόστε την προσωπικότητα και τις εμπειρίες του/της στα σύγχρονα πολιτισμικά δεδομένα.

Άγιοι, πρότυπα κοινωνικού βίου.

Maximilian Kolbe: ηθικό πρότυπο Αγίου του Ρωμαιο-καθολικισμού.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Ο Θεός αγιοποιεί κάθε άνθρωπο σε όποια ιστορική, πολιτισμική και κοινωνική περιοχή κι αν ανήκει.
- ⊙ Ο Χριστός είναι για τους χριστιανούς το απόλυτο πρότυπο.
- ⊙ Άγιοι είναι εκείνοι που κάνουν αισθητή την παρουσία του Θεού στη Γη και ανάμεσα στους ανθρώπους.
- ⊙ Η ζωή κάθε Αγίου έχει αντίκτυπο στον ευρύτερο κοινωνικό βίο. Οι Άγιοι, μέσα στον κοινωνικό χώρο που δρουν, αγιάζουν κάθε διάσταση της ανθρώπινης ζωής.

Θεματική Ενότητα IV:

Οι νεομάρτυρες της Εκκλησίας

17^η

Διδακτική Ενότητα:

Στα ίχνη των μαρτύρων

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα; >>>

- ◉ Να εντοπίζω στα συναξάρια* της Εκκλησίας παραδείγματα εθνομαρτύρων και νεομαρτύρων καθώς και τις διαφορές τους.
- ◉ Να αναγνωρίζω παραδείγματα νεομαρτύρων της Εκκλησίας που προέρχονται από άλλες θρησκευτικές παραδόσεις.
- ◉ Να προσδιορίζω το ιστορικό πλαίσιο που έζησαν οι νεομάρτυρες σε σχέση με παραδείγματα σύγχρονων γενοκτονιών (Ελλήνων της Μ. Ασίας και του Πόντου, Αρμενίων, Ασσυρίων κ.λπ.).

A. Από πού να ξεκινήσω;

Από την άλωση στην αντίσταση: η θυσία για τα Ιδεώδη

Στη ζωή μας καλούμαστε συχνά να πάρουμε θέση και να υπερασπιστούμε όσα πιστεύουμε. Ας σκεφτούμε, λοιπόν, κάποιες στιγμές που νιώσαμε αυτή την ανάγκη.

Σκεφτείτε μια στιγμή: Πότε νιώσατε την ανάγκη να υπερασπιστείτε κάτι σημαντικό για εσάς, παρά τις δυσκολίες; Ίσως μια άποψη, μια ιδέα, έναν φίλο ή μια αξία. Ήταν εύκολο; Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε; Συζητήστε τις σκέψεις σας με την ομάδα σας. Μετά, συζητάμε όλοι μαζί:

Τι σημαίνει «θυσία» για μια ιδέα; Μπορεί η υπεράσπιση των πιστεύω μας να απαιτήσει θυσίες;

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, το 1453, σημειώθηκε δραματική αλλαγή όσον αφορά στις συνθήκες ζωής των χριστιανών. Τα νέα δεδομένα σε συνδυασμό με τα προνόμια προς το ορθόδοξο μιλλέτ* επέτρεψαν να αναπτυχθούν αυτοδιοικούμενες, ως ένα βαθμό, κοινότητες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Κέντρο της ζωής κάθε κοινότητας ήταν ο **ναός**, καθιστώντας την Εκκλησία ως τον βασικότερο παράγοντα συνοχής και ενότητας. Η περίοδος αυτή γέννησε πλήθος μαρτύρων, τόσο νεομάρτυρες, οι οποίοι υπερασπίστηκαν με θάρρος την πίστη τους, όσο και εθνομάρτυρες, όπως ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄, που αγωνίστηκαν για την ελευθερία του Γένους.

Γρηγόριος Ε΄ ΚΠόλεως:
νεομάρτυρας της
Εκκλησίας, εθνομάρτυρας
του Γένους.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Νεομάρτυρες και εθνομάρτυρες

Οι Οθωμανοί, λόγω θρησκευτικού φανατισμού αλλά και για λόγους κυριαρχίας, συχνά **εξιολάμιζαν** βίαια τους υπόδουλους πληθυσμούς. Δεν έλειπαν, βέβαια, και περιπτώσεις χριστιανών που άλλαζαν πίστη, προκειμένου να ανέλθουν κοινωνικά και οικονομικά. Άλλοι πάλι ασπάζονταν επιφανειακά το Ισλάμ, ενώ κρυφά συνέχιζαν την ορθόδοξη πίστη και ζωή ως **κρυπτοχριστιανοί**. Όσοι χριστιανοί αντιστέκονταν στις πιέσεις και παρέμεναν σταθεροί στην πίστη τους, οδηγούνταν συχνά στο μαρτύριο. Άλλοι, πάλι, βρήκαν μαρτυρικό θάνατο αγωνιζόμενοι για τα ιδανικά του ελληνικού έθνους. Στη μεταβυζαντινή και νεοελληνική ιστορία, οι έννοιες «νεομάρτυρας» και «εθνομάρτυρας» δε συμπίπτουν, ούτε είναι, όμως, και αντίθετες.

Με αφορμή το παρακάτω κείμενο και τις εικόνες που το συνοδεύουν προσπαθήστε να απαντήσετε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Τι παρατηρείτε;
- Τι σκέφτεστε σχετικά με τις έννοιες «νεομάρτυρας» και «εθνομάρτυρας»;
- Τι είναι αυτό που σας κάνει να αναρωτιέστε γι' αυτές τις έννοιες;

Πριν φτάσουμε στη σύλληψη και το φρικιαστικό μαρτύριο του Πατριάρχη, έχουμε την ακόλουθη απάντησή του στις προτάσεις του για διαφυγή από την Κωνσταντινούπολη: «Με προτρέπετε εις φυγήν. Μάχαιρα θα διέλθω τας ρύμας της Κωνσταντινουπόλεως και λοιπών πόλεων των χριστιανικών επαρχιών. Υμείς επιθυμείτε όπως εγώ μεταμφιεζόμενος καταφύγω εις πλοίον ή κλεισθώ εν οικία οιουδήποτε ευεργετικού υμών Πρεσβευτού, ν' ακούω δε εκείθεν πως οι δήμιοι κατακρεουργούσι τον χηρευόντα λαόν. Ουχί! Εγώ δια τούτο είμαι Πατριάρχης, όπως σώσω το έθνος μου, ουχί δε όπως θα θεωρήσωσιν αδιαφόρως πώς η πίστις αυτών εξυβρίσθη εν τω προσώπῳ μου. Οι Έλληνες... θα μάχωνται μετά μεγαλυτέρας μανίας, όπερ συχνάκις δωρείται την νίκην... Βλέπετε μεδ' υπομονής εις ό,τι και αν μου συμβή. Σήμεραρον (Κυριακή των Βαΐων) θα φάγωμεν ιχθείς, αλλά μετά τίνας ημερας... οι ιχθείς θα μας φάγωσιν... Ναι, ας μη γίνω χλεύασμα των ζώντων. Δεν θα ανεχθώ ώστε εις τας οδούς της Οδησσού, της Κερκύρας και της Αγκώνος διερχόμενον εν μέσω των αγιών να με δακτυλοδείκτωσι λέγοντες: «Ιδού έρχεται ο φονεύς Πατριάρχης». Αν το Έθνος μου σωθή και θριαμβεύση, τότε πέποιδα θα μου αποδώση δυμιάμα επαίνου και τιμών, διότι εξεπλήρωσα το χρέος μου».

Γ. Π. Αγγελόπουλος (1865). *Τὰ κατὰ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε΄*. Εθνικό Τυπογραφείο.

Άγιος Κοσμάς
ο Αιτωλός: Θρόισμα
και Θυσία.

Διονύσιος Τσόκος, Ιωάννης Καποδίστριας, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα.

Διονύσιος Τσόκος, Η δολοφονία του Καποδίστρια.

Ως «**νεομάρτυρες**» χαρακτηρίστηκαν άνδρες και γυναίκες, ανεξαρτήτως εθνικής και φυλετικής καταγωγής, που θυσίασαν τη ζωή τους για τον Χριστό κατά τη διάρκεια του οθωμανικού ζυγού, όπως επίσης και κατά την περίοδο της λεγόμενης «**Φραγκοκρατίας***». Οι νεομάρτυρες αναγνωρίζονται από την Ορθόδοξη Εκκλησία ως Άγιοι.

Ως «**εθνομάρτυρες**» χαρακτηρίστηκαν πρόσωπα που θυσίασαν τη ζωή τους για την πατρίδα, το έθνος τους, κάποτε με θύτες όχι αλλόθρησκους ή αλλοεθνείς, αλλά ομοεθνείς τους, όπως συνέβη π.χ. στις περιπτώσεις του Ιωάννη Καποδίστρια και μερικώς του Ρήγα Φεραίου.

Η έννοια του εθνομάρτυρα ταυτίζεται με αυτή του **πατριωτισμού**, που κατά τον Μίκη Θεοδωράκη σημαίνει «αγάπη και θυσία για το έθνος και την πατρίδα... [μιας πατρίδας όμως] που σέβεται και αγαπά όλες τις πατρίδες του κόσμου». Συνεπώς, γίνεται λόγος για μια «εθνική συνείδηση» που διαμορφώνεται και από τη «θρησκευτική», ειδικότερα την «ορθόδοξη συνείδηση», η οποία δε σχετίζεται ούτε με τον **εθνικισμό*** ούτε όμως και με τον **εθνομηδενισμό***.

Τελικά, ο «νεομάρτυρας» και ο «εθνομάρτυρας» δε διαφέρουν ως προς τις αξίες και τις αρχές που πρεσβεύουν. Αυτό εξηγείται ως εξής: ο άνθρωπος που διακατέχεται από ορθόδοξη συνείδηση, αναπόφευκτα θέτει ως ύψιστη αρχή τη διαφύλαξη της **αξιοπρέπειας** και της **ακεραιότητας** κάθε ανθρώπου ανεξαιρέτως.

Άλλωστε, τέτοιοι άνθρωποι έκαναν την Ελληνική Επανάσταση και συγκρότησαν την Ελληνική Πολιτεία. Γι' αυτό και το ελληνικό σύνταγμα, απόλυτα φιλελεύθερο ήδη από την Επανάσταση ακόμη και ως προς τη θρησκευτική ελευθερία, θεμελιώνεται «**Εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας καὶ ὁμοούσιου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος**», δηλαδή στην ορθόδοξη πίστη.

Γ. Εμβαθύνω

Υπέρ πάντων των εθνών

Η εκκλησιαστική πίστη προς το πρόσωπο του Χριστού, ως του μόνου αληθινού Θεού, έχει υπερεθνικό χαρακτήρα. Αυτό είναι εμφανές, ήδη, από την εποχή του Χριστού και των Αποστόλων. Κάθε χριστιανός ζει την καθημερινότητά του σ' ένα συγκεκριμένο κοινωνικό, πολιτισμικό και εθνικό περιβάλλον, το οποίο και σέβεται.

Με βάση αυτό το σκεπτικό, ο χριστιανός ως πολίτης αγαπά την πατρίδα του, αγαπά τον πολιτισμό μέσα στον οποίον αναπτύσσεται ως ύπαρξη. Παράλληλα, όμως, στη ζωή του εκδηλώνεται και ένα επιπλέον χαρακτηριστικό γνώρισμα. Πέρα από την αγάπη για την πατρίδα του, η ζωή του αποτελεί «ανοιχτή» αγκαλιά για όλους τους ανθρώπους ανεξαρτήτως εθνικής ή φυλετικής καταγωγής.

Η Εκκλησία όχι μόνο αγκαλιάζει όσους προέρχονται από διαφορετικό θρησκευτικό υπόβαθρο, αλλά και τιμά πολλούς Νεομάρτυρες, οι οποίοι κατάγονταν από άλλες θρησκευτικές παραδόσεις, κυρίως από τον Μουσουλμανισμό. Οι Νεομάρτυρες αυτοί, παρά το διαφορετικό θρησκευτικό τους υπόβαθρο, γνώρισαν τον Χριστό, πείστηκαν για την αλήθεια της Ορθόδοξης πίστης και βαπτίστηκαν Χριστιανοί. Η απόφασή τους αυτή, σε μια εποχή κυριαρχίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, απαιτούσε μεγάλο θάρρος, καθώς η αλλαγή θρησκείας τιμωρούνταν αυστηρά. Παρά τις πιέσεις, τις απειλές και τα βασανιστήρια, οι Νεομάρτυρες αυτοί παρέμειναν πιστοί στον Χριστό, ομολογώντας την πίστη τους ανοιχτά και τελικά θυσιάζοντας τη ζωή τους.

Διαβάστε προσεκτικά τα παρακάτω κείμενα και υπογραμμίστε τα βασικά σημεία. Στη συνέχεια, συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί, εντοπίζοντας για κάθε Άγιο τα εξής στοιχεία: την καταγωγή του, την αφορμή που τον οδήγησε να ασπαστεί τον Χριστιανισμό, τον τρόπο με τον οποίο έγινε η μεταστροφή του (σταδιακά ή μέσω κάποιου γεγονότος), τον τρόπο και το πλαίσιο που ομολόγησε την πίστη του, τα βασανιστήρια που υπέστη και τον τρόπο του μαρτυρικού του θανάτου. Τέλος, σημειώστε τυχόν άλλα κοινά ή διαφορετικά στοιχεία που εντοπίζετε στους βίους τους.

Ο Άγιος Νεομάρτυρας Κωνσταντίνος ο «εξ Αγαρηνών»

Ο άγιος νεομάρτυρας Κωνσταντίνος ήταν μουσουλμάνος και καταγόταν από ένα χωριό της Μυτιλήνης, λεγόμενο Ψηλομέτωπο. Οι αδελφοί του είχαν στη Σμύρνη ένα οπωροπωλείο κι ο Κωνσταντίνος, πιο μικρός απ' όλους, πήγαινε τα ψώνια στα σπίτια των αγοραστών. Έτσι, πήγαινε και στην ιερή Μητρόπολη της Σμύρνης, όπου έβλεπε εκεί και άκουε τους κληρικούς και σιγά – σιγά μάθαινε και την ελληνική γλώσσα. Έτσι γεννήθηκε μέσα του ο πόθος να γίνει χριστιανός, γι' αυτό κι έφυγε από τη Σμύρνη και πήγε στο Άγιον Όρος. Εκεί στην αρχή ταιλιπωρήθηκε, ώσπου ο εξόριστος τότε στο Άγιον Όρος Οικουμενικός Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε', που ίσως τον γνώριζε από τότε που ήταν μητροπολίτης στη Σμύρνη, τον κατήχησε, του έδωσε το όνομα Κωνσταντίνος και τον βάπτισε. Μια μέρα στη σκήτη του Τιμίου Προδρόμου ο Κωνσταντίνος προσκύνησε τα ιερά λείψανα Νεομαρτύρων κι από τότε άναψε μέσα του ο έρωτας του μαρτυρίου. Συμβουλευτήκε τον πνευματικό του, νήστεψε, πήρε συστατικά γράμματα του Πατριάρχη κι έφυγε για τη Σμύρνη, πηγαίνοντας να βαπτίσει την αδελφή του. Όταν έφτασε στο Αϊβαλή, ένας Τούρκος τον αναγνώρισε· τον έπιασαν τότε και τον οδήγησαν στον Αγά. Στην ανάκριση που του έγινε, ο Κωνσταντίνος όχι μόνο ομολόγησε πως είναι χριστιανός, αλλά και δεν έκρυψε πως πρώτα ήταν μουσουλμάνος. «Τούρκος ήμουν», είπε, «αλλά φωτίστηκα από το Θεό και κατάλαβα πως η πίστη των αγαρηνών είναι μάταιη, και μόνη αληθινή και καθαρή είναι η πίστη του Χριστού. Έγινα λοιπόν χριστιανός, για να σώσω τη ψυχή μου».

Μετά την πρώτη αυτή ανάκριση, ο Κωνσταντίνος ρίχτηκε στη φυλακή. Εκεί με υπομονή και καρτερία σήκωσε σκληρά βασανιστήρια, χωρίς να αλλάξει την πίστη του. Σε μια δεύτερη ανάκριση, πάλι με θάρρος και παρησία, ο άγιος Κωνσταντίνος έδωσε τη μαρτυρία Ιησού Χριστού. Σε μια στιγμή μάλιστα, με καύχηση Χριστού, έκαμε μπροστά στον ηγεμόνα το σημείο του Σταυρού. Βλέποντας πως ο Άγιος ήταν αμετάπειστος και αμετάθετος, ο Αγάς τον έστειλε δεμένο στην Κωνσταντινούπολη. Αλλά κι εκεί ο άγιος Νεομάρτυρας ούτε τις δελεαστικές υποσχέσεις δέχτηκε ούτε τις απειλές φοβήθηκε. Τελευταία, στις 2 Ιουνίου 1819, τον κρέμασαν. Έτσι ο άγιος Κωνσταντίνος πρόλαβε στην ίδια μαρτυρική τελείωση τον προστάτη του Άγιο Γρηγόριο, που ύστερ' από δυό χρόνια κι εκείνος απαγχονίστηκε.

Δ. Λ. Ψαριανού, Μητροπ. Κοζάνης (2000). *Εικόνες Έμψυχοι. Κηρύγματα αγιολογικά*, σσ. 78-80. Αθήνα: Αποστολική Διακονία.

Ο Άγιος Νεομάρτυρας Αχμέτ ο «εξ Αγαρηνών»

Ο άγιος νεομάρτυρας Αχμέτ (ή Αχμέδ), Τούρκος στην καταγωγή, ζούσε στην Κωνσταντινούπολη και ασκούσε το επάγγελμα του γραφέα του αρχιλογοστή, γνωστού ως «δευτεράρη». Στο σπίτι του είχε δύο χριστιανές σκλάβες από τη Ρωσία, μία νεαρή και μία ηλικιωμένη. Η ηλικιωμένη σκλάβα συνήθιζε να πηγαίνει στην εκκλησία τις εορτάσιμες ημέρες και να φέρνει στη νεαρή αντίδωρο και αγιασμό. Κάποια μέρα, ο Αχμέτ παρατήρησε ότι το στόμα της νεαρής σκλάβας ανέδιδε μια γλυκιά ευωδία. Αφού υποχώρησε στις επίμονες ερωτήσεις του, εκείνη αποκάλυψε ότι η ευωδία προερχόταν από το αντίδωρο, ομολογώντας την πίστη της και κεντρίζοντας την περιέργειά του. Σκεπτικός, ο Αχμέτ επισκέφτηκε κρυφά την Εκκλησία του Πατριαρχείου για να παρακολουθήσει τη Θεία Λειτουργία. Κατά τη Μεγάλη Είσοδο, είδε τον ιερέα να αιωρείται ελαφρώς από το έδαφος, να λάμπει ολόκληρος και παρατήρησε ότι, όταν ο Πατριάρχης ευλογούσε τους πιστούς, ακτίνες φωτός εκχέονταν από τα χέρια του και άγγιζαν τα κεφάλια τους, εκτός από το δικό του. Συγκλονισμένος από αυτά τα θαύματα, βαπτίστηκε κρυφά Χριστιανός. Μια μέρα, σε συγκέντρωση Τούρκων μεγιστάνων, ομολόγησε την πίστη του στον Χριστό, προκαλώντας την οργή των παρευρισκομένων. Συνελήφθη, βασανίστηκε και, με εντολή του ίδιου του

σουλτάνου, αποκεφαλίστηκε στις 3 Μαΐου 1682. Από τον βίο του αναφέρεται ότι τα λείψανά του καταυγάζο-
νταν* επί πολλές ημέρες από υπερκόσμιο φως. Η Ορθόδοξη Εκκλησία τον αναγνωρίζει ως άγιο και τιμά τη
μνήμη του στις 24 Δεκεμβρίου.

Αναδιασκευή από τον Ορθόδοξο Συναξαριστή <https://www.saint.gr/870/saint.aspx>

Όνομα	Άγιος Κωνσταντίνος	Άγιος Αχμέτ
Καταγωγή		
Επάγγελμα/Ιδιότητα		
Αφορμή για μεταστροφή		
Τρόπος μεταστροφής		
Ομολογία πίστης		
Βασανιστήρια/Μαρτύριο		
Άλλο		

Άγιος Αχμέτ ο καλλιγράφος

Ο Θεός αγαπά αδιακρίτως τον κάθε άνθρωπο. Αν ο άνθρωπος είναι εικόνα του Θεού, τότε, κατά κάποιον τρόπο, ο άνθρωπος βρίσκει την ευτυχία και την πληρότητα στη ζωή του, όταν μιμείται τον Χριστό, και συγκεκριμένα, όταν μιμείται τον Χριστό ως προς την εκδήλωση της αγάπης προς όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Η διοίκηση των «millet»

Η πολιτική και κοινωνική διαστρωμάτωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας εξαρτιόταν άμεσα από την αντίστοιχη θρησκευτική, καθώς **το πολίτευμα ήταν θεοκρατικό***. Ο Σουλτάνος, άλλωστε, θεωρούσε τον εαυτό του διάδοχο του Μωάμεθ, ηγέτη των Μουσουλμάνων παγκοσμίως. Οι πληθυσμοί χωρίστηκαν σε **θρησκευτικές και κατ' επέκταση εθνικές ενότητες**, οι οποίες στην τουρκική γλώσσα ονομάστηκαν «**millet (μιλλέτ)**».

Τα κύρια millet ήταν **τέσσερα**: το ισλαμικό/οθωμανικό (τουρκ. Osmanlı İmparatorluğu), το ρωμείο, το αρμενικό και το εβραϊκό. Το πρώτο ήταν το κυρίαρχο και τα υπόλοιπα υποτελή σε αυτό.

Οι Οθωμανοί, και οι διάδοχοί τους μετά το 1908 Νεότουρκοι, διέπραξαν σοβαρά εγκλήματα σε βάρος λαών, όπως οι Ρωμηοί ή Έλληνες, οι Αρμένιοι, οι Ασύριοι, οι Αλεβίτες Μουσουλμάνοι κ.λπ. Μεταξύ αυτών των εγκλημάτων συγκαταλέγονται εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, όπως η γενοκτονία* και η εθνοκάθαρση*.

Οι Ρωμηοί ή Έλληνες συνυπήρξαν στο millet ή γένος των Ρωμηών (τουρκ. millet-i Rûm), όπου συμπεριλαμβάνονταν όλες οι εθνότητες των Ορθοδόξων, όπως οι σημερινοί Αλβανοί, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ρουμάνοι, Ασύριοι κ.λπ., έχοντας ως ανώτατη θρησκευτική αρχή τον εκάστοτε Οικουμενικό Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως. Υπό αυτή την έννοια, ο Οικουμενικός Πατριάρχης λειτουργούσε ως «**εθνάρχης**».

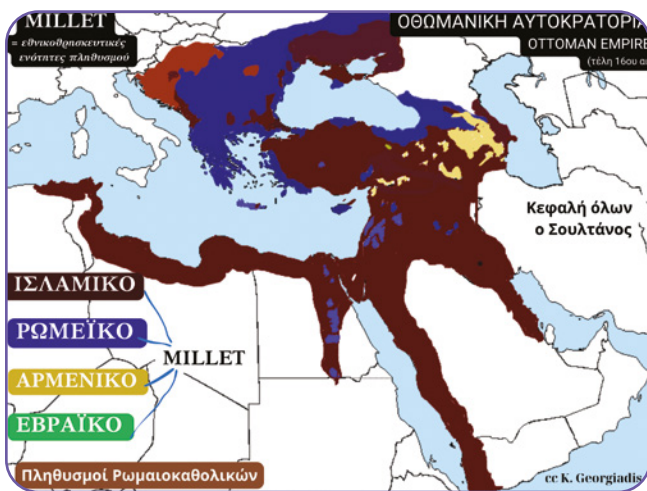
Αφού μελετήσετε ομαδοσυνεργατικά το παρακάτω κείμενο και παρατηρήσετε προσεκτικά τις εικόνες που ακολουθούν, να απαντήσετε στις ερωτήσεις:

- Τι γνωρίζετε ή νομίζετε ότι γνωρίζετε σχετικά με τα λεγόμενα «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας», όπως είναι για παράδειγμα μια γενοκτονία;

- Ποια ερωτήματα, αμφιβολίες ή συγχύσεις έχετε γι' αυτά;
- Τι είναι αυτό που σας κάνει να θέλετε να επεκτείνετε την έρευνά σας πάνω στο ζήτημα των γενοκτονιών, όπως των Ποντίων, των Αρμενίων κ.λπ.;

Η Τουρκία πρέπει να γίνει μωαμεθανική χώρα, όπου η μωαμεθανική θρησκεία και οι μωαμεθανικές αντιλήψεις θα κυριαρχούν και κάθε άλλη θρησκευτική προπαγάνδα θα καταπνίγεται. [...] Αργά ή γρήγορα θα πρέπει να πραγματοποιηθεί η πλήρης οθωμανοποίηση όλων των υπηκόων της Τουρκίας. Και είναι ολοκάθαρο ότι αυτό δεν μπορεί να γίνει με την πειθώ. Άρα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ένοπλη βία. [...] Το δικαίωμα των άλλων εθνοτήτων να έχουν δικές τους οργανώσεις θα πρέπει να αποκλειστεί. Κάθε μορφή αποκέντρωσης και αυτοδιοίκησης θα θεωρείται προδοσία προς την τουρκική αυτοκρατορία.

La Asie Francaise (1916), αναφ. Ροδάκη, Περικλή, «Τι απέγιναν οι λαοί της Μικράς Ασίας», περ. «Τότε», τ. 31, σ. 21.

Τούρκοι στρατιώτες οδηγούν χριστιανούς Αρμένιους σε εκτέλεση, Απρίλιος 1915.

Ελληνορθόδοξοι ιερείς βλέπουν το σφαγιασμένο ποίμνιό τους, 1916.

Σειρά και τραγούδι «Το κόκκινο ποτάμι».

Ε. Αξιολόγηση

Αναζητήστε τους νεομάρτυρες της περιοχής σας συγκεντρώνοντας πληροφορίες από αξιόπιστες πηγές. Δημιουργήστε ένα ψηφιακό λεύκωμα με τις αγιογραφίες και τα συναξάρια τους τονίζοντας τα έθιμα, τις παραδόσεις και τα προσκυνήματα που σχετίζονται με τη μνήμη τους. Ενσωματώστε, αν υπάρχουν, ιστορίες και μαρτυρίες που έχουν περάσει από γενιά σε γενιά. Εξετάστε το ενδεχόμενο να προσθέσετε διαδραστικά στοιχεία, όπως για παράδειγμα χάρτες. Δημοσιεύστε το ψηφιακό λεύκωμα στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

«Νεομάρτυρας» και «Εθνομάρτυρας»: Η σημασία των λέξεων.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας, θρησκευτική και «εθναρχική» αρχή όλων των Ορθοδόξων ήταν η Ορθόδοξη Εκκλησία στο πρόσωπο του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως.
- ⊙ Κατά τη χρονική περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αναδείχθηκε πλήθος νεομαρτύρων και εθνομαρτύρων.
- ⊙ Ο 20ος αιώνας σηματοδεύτηκε από μια σειρά γενοκτονιών των υπόδουλων πληθυσμών, όπως των Ελλήνων της Μ. Ασίας και του Πόντου, των Αρμενίων, των Ασσυρίων κ.λπ.
- ⊙ Μέσα στην Εκκλησία, η αγάπη προς την πατρίδα δεν αναιρεί την αγάπη προς όλη την οικουμένη, όπως επίσης και η αγάπη και η ανοικτότητα προς την οικουμένη δεν αναιρεί και δε μειώνει στο ελάχιστο την αγάπη προς την πατρίδα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΕΣ ΠΡΟΚ-ΛΥΣΕΙΣ

1. Δημιουργήστε μια διαδραστική χρονογραμμή και τοποθετήστε τους προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης στη σωστή χρονολογική σειρά. Προσθέστε σύντομα βιογραφικά στοιχεία, επιλέξτε εικόνες ή σύμβολα που τους αντιπροσωπεύουν και αποδώστε σε κάθε προφήτη ένα επίθετο που τον χαρακτηρίζει. Ενσωματώστε τη χρονογραμμή στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

2. Εντοπίστε και υπογραμμίστε στο απόσπασμα από τον προφήτη Μιχαία (Μιχ 3,1-11):

α. Την κεντρική κατηγορία που διατυπώνει ο προφήτης εναντίον της πνευματικής ηγεσίας του Ισραήλ (ιερείς, δικαστές, ψευδοπροφήτες).

β. Τη σχέση μεταξύ της κοινωνικής αδικίας που περιγράφεται και της θρησκευτικής πρακτικής αυτών που κατηγορεί.

γ. Την ερμηνεία της φράσης: «Ο Κύριος είναι μαζί μας. Δε θα μας βρει κακό!».

Καταγράψτε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας σε έναν πίνακα με τρεις στήλες και ανακοινώστε τα στην ολομέλεια της τάξης.

3. Με βάση τις έως τώρα γνώσεις σας για την αγιότητα στην ορθόδοξη παράδοση, καλείστε να γράψετε ένα άρθρο για περιοδικό με τίτλο: «Άγιος είναι». Στο άρθρο αυτό, περιγράψτε με δικά σας λόγια τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν την έννοια της αγιότητας, όπως αυτά παρουσιάζονται μέσα από την ορθόδοξη πίστη. Μπορείτε, αν το επιθυμείτε, να αναφερθείτε και σε παραδείγματα Αγίων που σας ενέπνευσαν.

4. «Η μετά Θεόν, Θεός»: Με αυτά τα λόγια ο Άγιος Ανδρέας Κρήτης χαρακτήρισε το πρόσωπο της Παναγίας. Διαβάστε προσεκτικά το απόσπασμα από τους «Χαιρετισμούς της Θεοτόκου» που ακολουθεί και προσπαθήστε να εντοπίσετε λέξεις, φράσεις ή ιδέες που αναδεικνύουν τη μοναδικότητα της Παναγίας και δικαιολογούν την παραπάνω ρήση. Καταγράψτε τις παρατηρήσεις σας και μοιραστείτε τα ευρήματά σας με την υπόλοιπη ομάδα. Στη συνέχεια, παρουσιάστε τα ευρήματά σας στην ολομέλεια της τάξης.

Χαίρε σοφίας Θεού δοχείο
χαίρε, της πρόνοιάς του ταμείο

Χαίρε, που φιλοσόφους άσοφους έδειξες
χαίρε λογοτέχνες ελέγχεις παράλογους

Χαίρε, γιατί παραλογίστηκαν δυνατοί συζητητές
χαίρε, γιατί εξασθένησαν μυθοπλάστες ποιητές

Χαίρε, των σοφιστών τα σοφίσματα σπάζεις
χαίρε, Χριστού ψαράδων που γεμίζεις τα δίκτυα

Χαίρε, από βυθό άγνοιας μας σέρνεις
χαίρε, πολλούς φωτίζεις στη μάθηση

Χαίρε, είσαι σωτηρίας το πλοίο
χαίρε, λιμάνι στις ζωής το ταξίδι

Χαίρε νύμφη ανύμφευτε.

«Χαιρετισμοί προς τη Θεοτόκο», εκφωνούνται την Γ' Παρασκευή της Μ. Τεσσαρακοστής

5. Αναλογιστείτε, με βάση τις έως τώρα γνώσεις σας, ποια είναι τελικά εκείνα τα χαρακτηριστικά της αγιότητας που θα μπορούσαν να εμπνεύσουν έναν έφηβο. Στη συνέχεια, γράψτε ένα άρθρο με τίτλο: «Άγιοι: οι πραγματικοί influencers».

6. Αναζητήστε τον βίο του Οσίου Γεωργίου του Καρσλίδη του Ομολογητή και διερευνήστε, τεκμηριώνοντας με συγκεκριμένα παραδείγματα από τον βίο του, τον τρόπο με τον οποίο εφάρμοσε τις ευαγγελικές αρχές στη ζωή και το έργο του. Παρουσιάστε τις εργασίες στην ολομέλεια της τάξης.

7. Δημιουργήστε, με τη βοήθεια του καθηγητή της Πληροφορικής, έναν διαδραστικό χάρτη με τους εθνομάρτυρες και τους νεομάρτυρες της Εκκλησίας. Προσθέστε αναδυόμενα (pop-up) παράθυρα που θα εμφανίζονται, όταν ο χρήστης κάνει κλικ σε ένα από τα ονόματα. Τα παράθυρα αυτά θα περιέχουν τις πληροφορίες που καταγράψατε για κάθε νεομάρτυρα ή εθνομάρτυρα (όνομα, τόπος μαρτυρίου, ημερομηνία, σύντομη περιγραφή, μια αγιογραφία του). Ενσωματώστε τον χάρτη στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

8. Αναζητήστε πληροφορίες για τους νεομάρτυρες, πρώην μουσουλμάνους: Άγιο Κωνσταντίνο εκ Καπούας (Καππός Καρδίτσας), Άγιο Ιωάννη «Αρναουτογιάννη» τον Δραγάτη και Άγιο Ιωάννη τον Εξ Αγαρηνών, τον Βραχωρίτη. Στη συνέχεια, δημιουργήστε μια διαδραστική παρουσίαση στην οποία θα συμπεριλάβετε πληροφορίες για τον βίο και το μαρτύριό τους, αγιογραφίες και το απολυτίκιό τους. Ενσωματώστε την παρουσίαση στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

Γλωσσάρι

4ο Θεματικό Πεδίο: Ενανθρώπηση-Χριστός

Θεματική Ενότητα I:

Από τις προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης στο πρόσωπο του Χριστού

18η

Διδακτική Ενότητα:

Προφητική αποτύπωση – Μεσσιανική προτύπωση

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να συνδέω το κήρυγμα των προφητών για τον Μεσσία με το πρόσωπο του Χριστού.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Λατρεία και ειδωλολατρία

Η **πίστη σε είδωλα**, παρά τις αλλαγές στη μορφή και το περιεχόμενό της, παραμένει ένα σύνθετο φαινόμενο με βαθιές ρίζες στην ψυχολογία και την κοινωνική φύση του ανθρώπου.

Στις μέρες μας, εντοπίζονται νέες μορφές ειδωλολατρίας, όπως η λατρεία διασημοτήτων, που αντικατοπτρίζουν αυτή τη διαχρονική ανθρώπινη τάση.

Παρατηρήστε την παρακάτω εικόνα και απαντήστε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Πώς αντιδρούν οι νέοι απέναντι σε έναν μουσικό αστέρα της pop;
- Για ποιον λόγο οι μουσικοί αστέρες γίνονται αντικείμενα λατρείας από τους νέους; Γιατί τοποθετούν φωτογραφίες των «ειδώλων» στα δωμάτιά τους και τους ακολουθούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης;
- Ποιες είναι οι προσδοκίες που τρέφουν οι νέοι από το «είδωλό» τους; Μήπως θεωρούν ότι αυτός/αυτή ενσαρκώνει το σύνολο των ελπίδων και των προσδοκιών τους;

Madonna / Pop idol: Σε συναυλία της στο Ρίο Ντε Τζανέιρο το κοινό έφτασε στα 3,5 εκατομμύρια!

Η Αγία Γραφή διαπνέεται από προ-σμονή και ελπίδα για κάποιον ή κάτι που θα φέρει **σωτηρία** ή **λύτρωση**. Ποια ορολογία υιοθετούν, όμως, τα βιβλικά κείμενα, για να περιγράψουν αυτό το πολυπόθητο πρόσωπο;

B. Καταλαβαίνω ότι...

Η βαρύτητα της προφητείας του Ησαΐα

Η ανθρώπινη ύπαρξη ανέκαθεν σημαδεύτηκε από την αναζήτηση νοήματος, ασφάλειας και σωτηρίας. Οι άνθρωποι, βυθισμένοι σε έναν κόσμο γεμάτο αβεβαιότητα, πόνο και θάνατο, αισθάνθηκαν νωρίς την ανάγκη να στραφούν προς μια υπέρτερη δύναμη, η οποία θα τους προσέφερε καθοδήγηση, παρηγοριά και λύτρωση. Η **ελπίδα για σωτηρία** εδραιωνόταν στην πεποίθησή τους για μεταθανάτια ζωή και, κυρίως, στην επέμβαση ενός λυτρωτή, ενός **μεσσία***. Αυτή η προσδοκία ήταν ιδιαίτερα έντονη στον λαό του Ισραήλ και αποτέλεσε τον πυρήνα του κηρύγματος των προφητών.

Ο Ησαΐας θεωρείται ο σημαντικότερος προφήτης της Παλαιάς Διαθήκης εξαιτίας της βαρύτητας των μηνυμάτων του. Όλο το διάστημα της δράσης του ήταν πάντα παρών και στα πολιτικά πράγματα της χώρας και προσπαθούσε να επηρεάζει τους βασιλείς, ώστε να ενεργούν σύμφωνα με το θέλημα του Θεού.

Ο προφήτης Ησαΐας, μικρογραφία χειρογράφου. 10ος αι.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες και μελετήσετε προσεκτικά τα παρακάτω βιβλικά αποσπάσματα και το κείμενο του Πάπα Βενέδικτου ΙΣΤ' που ακολουθεί, να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- **Πότε** και **πού** διαδραματίζονται τα γεγονότα που περιγράφονται στο κείμενο;
- **Πώς** αντιδρά ο βασιλιάς Άχαζ στην απειλή της συμμαχίας του Ραζών (βασιλιά της Συρίας) και του Πεκάχ (βασιλιά του βορείου Ισραήλ) με τους Ασύριους;
- **Πού** εντοπίζετε τα βαθύτερα κίνητρα των επιλογών του Άχαζ;
- **Ποιο** ήταν το σημείο που υποσχέθηκε ο Ησαΐας στον Άχαζ ως απόδειξη της παρουσίας του Θεού;
- **Γιατί** η άρνηση του Άχαζ να ζητήσει σημάδι από τον Θεό δε θεωρήθηκε, από τον Ησαΐα, ως ένδειξη θεοσεβείας του βασιλιά;
- **Ποιος** είναι ο Εμμανουήλ;

Δηλώστε στην ολομέλεια της τάξης ποια ερώτηση θα αναλάβει η ομάδα σας.

Γι' αυτό ο ίδιος ο Κύριος θα σας δώσει ένα σημείο: η παρθένος θα συλλάβει και θα γεννήσει γιο, ο οποίος θα ονομαστεί «Εμμανουήλ» (Ο Θεός μαζί μας).

Ησ 7,14 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Λαοί, όσο κι αν συνασπίζετε, θα συντριβείτε! Ακούστε όλοι εσείς που κατοικείτε στα πέρατα της γης! Εξοπλιστείτε όσο θέλετε, αλλά στο τέλος σάς προσμένει ο τρόμος! Εξοπλιστείτε όσο θέλετε· κι όμως θα συντριβείτε! Κάντε σχέδια, θα εκμηδενιστούν! Πάρτε αποφάσεις, θα 'ναι ανώφελες! Γιατί ο Θεός είναι μαζί μας.

Ησ 8,8-10 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Μεγάλη θα 'ναι η εξουσία του, και η ειρήνη ατέλειωτη· στο θρόνο θα καθίσει του Δαβίδ και το βασίλειό του θα το θεμελιώσει και θα το στηρίξει στο δίκαιο και στο σωστό από τώρα και για πάντα. Αυτό θα το κάνει η φλογερή αγάπη του Κυρίου του σύμπαντος.

Ησ 9,6 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Βασιλιάς Δαβίδ, μικρογραφία
χειρογράφου, 10ος αι.

Μπορούμε επακριβώς να χρονολογήσουμε τον στίχο του Ησαΐα (ενν. Ησ 7,14): διαδραματίζεται το έτος 733 π.Χ. Ο Ασσύριος βασιλιάς Τιγλάθ-Πιλεσέρ ο Γ' (745-728 π.Χ.) με μια εκστρατεία-έκπληξη κατέπνιξε μια επωαζόμενη ανταρσία των συριοπαλαιστίνιων χωρών. Τότε, οι βασιλείς Ραζών, της Δαμασκού/Συρίας, και Πεκάχ, του Ισραήλ, σύναψαν μια συμμαχία ενάντια στην ασσυριακή υπερδύναμη. Επειδή δε μπορούσαν να κινητοποιήσουν και τον βασιλιά του Ιούδα Άχαζ, ώστε να ενταχθεί στη συμμαχία τους, αποφάσισαν να εκστρατεύσουν εναντίον του ιεροσολυμίτη βασιλιά, για να υποχρεώσουν τη χώρα του να συμπράξει.

Ο Άχαζ και ο λαός του -όπως είναι κατανοητό- κυριεύτηκαν από φόβο ενώπιον της εκθρικής σύμπραξης. Η καρδιά του βασιλιά και του λαού έτρεμε, όπως τα δέντρα του δάσους από τη θύελλα (Ησ 7,2). Κι όμως ο Άχαζ ως έξυπνος και ψυχρός υπολογιστής πολιτικός παρέμεινε στη γραμμή που είχε ήδη χαράξει: δεν ήθελε να εισέλθει σε μια αντιασσυριακή σύμπραξη, όπου δε θα είχε καμία πιθανότητα δεδομένης της τεράστιας υπεροχής της υπερδύναμης. Αντί αυτού

έκλεισε ένα συμβόλαιο προστασίας με την Ασσυρία το οποίο αφενός χορηγούσε σε αυτόν και τη χώρα του την ασφάλεια από την καταστροφή αλλά αφετέρου είχε ως τίμημα τη λατρεία των θεοτήτων της δύναμης που χορηγούσε προστασία. [...] Η θέληση του Άχαζ να συνάψει το συμβόλαιο με τον Ασσύριο δυνάστη, σήμαινε ότι αυτός ως πολιτικός εμπιστευόταν περισσότερο την ισχύ του βασιλιά παρά τη δύναμη του Θεού η οποία σαφώς δεν του φαινόταν και τόσο αρκετή. Έτσι εν προκειμένω το πρόβλημα δεν ήταν πολιτικό, αλλά ερώτημα πίστης.

Με αυτήν την ευκαιρία ο Ησαΐας αναφέρει ότι ο βασιλιάς δεν χρειάζεται να φοβάται ενώπιον των δύο φλεγόμενων δάδων, της Συρίας και του (βορείου) Ισραήλ (Εφραίμ) και δεν υφίσταται κανένας λόγος για τη σύναψη συνθήκης προστασίας με τον Ασσούρ. Πρέπει να επενδύσει στην πίστη και όχι σε πολιτικούς υπολογισμούς. [...] Απόλυτα απροσδόκητα απαιτεί να ζητήσει ο Άχαζ από τον Θεό ένα σημείο είτε στον Άδη είτε στον ουρανό. Η απάντηση του Ιουδαίου βασιλιά φαίνεται ευλαβική: δεν θέλει να εκπειράσει τον Θεό και να απαιτήσει σημείο (πρβλ. Ησ 7,10-12). Ο προφήτης, ο οποίος ομιλεί εκ του Θεού, δεν πλανάται. Γνωρίζει ότι η άρνηση του βασιλιά για σημείο δεν συνιστά έκφραση -όπως φαίνεται- της πίστης αλλά, αντιθέτως, σημείο υπέρ του γεγονότος ότι δεν επιθυμεί να ενοκληθεί στην πραγμάτωση της δικής του πραγματιστικής πολιτικής. Πλέον διακηρύσσει ο προφήτης ότι θα δώσει ο ίδιος ο Κύριος σημείο: Να, η παρθένος θα συλλάβει στην κοιλιά της και θα γεννήσει γιο και θα τον ονομάσουν Εμμανουήλ, το οποίο μεταφραζόμενο σημαίνει ο Θεός είναι μαζί μας (Ησ 7,14).

Ποιο σημείο υπόσχεται στον Άχαζ; Ο Ματθαίος και μαζί του ολόκληρη η χριστιανική παράδοση διακρίνει μια προαναγγελία της γέννησης του Ιησού από την Παρθένο Μαριάμ -του Ιησού οποίος βεβαίως δεν ονομάζεται Εμμανουήλ αλλά είναι ο Εμμανουήλ όπως επιχειρεί να παρουσιάσει ολόκληρη η αφήγηση του Ευαγγελίου. Αυτός ο άνθρωπος -έτσι μας καταδεικνύεται- είναι η συνύπαρξη του Θεού με τους ανθρώπους εν προσώπω. Είναι αυθεντικός άνθρωπος και ταυτόχρονα Θεός, ο αληθινός Υιός Θεού.

Πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ' (2013). *Ιησούς από Ναζαρέτ. Πρόλογος. Οι αφηγήσεις αναφορικά με την παιδική ηλικία του Ιησού*, σσ. 59-60. Αθήνα: Ψυχογιός (σε συνεργασία με την Ι. Γρηγοράκη).

Ο διχασμός του αρχαίου
Ισραήλ σε δύο βασίλεια.

Ήξερες ότι;

Η λέξη «**Εμμανουήλ**» είναι εβραϊκή και σημαίνει «ο Θεός είναι μαζί μας».

Η ανάγκη αναζήτησης ενός λυτρωτή/σωτήρα προκύπτει, όταν ο άνθρωπος αντιμετωπίζει μια **κατάσταση κρίσης, κινδύνου ή απειλής**. Την ίδια στιγμή, υπάρχουν και άλλοι «επίγειοι» λυτρωτές/σωτήρες, οι οποίοι, αφενός υπόσχονται τη σωτηρία και τη λύτρωση επί τη βάση της μεγάλης πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος, αφετέρου επιζητούν ανταλλάγματα (εξαγορά της πίστης) για την «προσφορά» τους αυτή.

Ο αληθινός σωτήρας/λυτρωτής, δηλαδή αυτός που μπορεί να εγγυηθεί με βεβαιότητα τη σωτηρία/λύτρωση, έχει θεϊκή προέλευση, είναι ο ίδιος ο Θεός και μάλιστα **ο Θεός που είναι μαζί μας** (πρβλ. «Εμμανουήλ») και βρίσκεται πέρα και πάνω από τις επίγειες ισχυρές πολιτικές και στρατιωτικές δυνάμεις ή αντίστοιχες συμμαχίες.

Ο λυτρωτής, για τον οποίον μιλά ο προφήτης Ησαΐας, ονομάζεται «**Εμμανουήλ**», ένα όνομα που δε δηλώνει ονομασία, αλλά ιδιότητα. Η ευαγγελική και αποστολική παράδοση είδαν στο πρόσωπο του Εμμανουήλ τον Ιησού Χριστό.

Σύνοψη προφητειών της Παλαιάς Διαθήκης για τον Χριστό.

Γ. Εμβαθύνω

Η μεσσιανική προσδοκία

Στις μεσσιανικές προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης, η έλευση του μεσσία συνδέεται άμεσα με την υπόσχεση για ειρήνη, δικαιοσύνη και ευημερία. Εκτός από τη θρησκευτική ερμηνεία, η προσμονή του λυτρωτή φέρει και σημαντικές πολιτικές προεκτάσεις. Συχνά, η ιδέα του μεσσία συνδέεται με την εθνική αναγέννηση και την αποκατάσταση της χαμένης δόξας του Ισραήλ. Ωστόσο, παραμένει ένα ανοιχτό ερώτημα: σε ποιο βαθμό η ζωή και η δράση του Ιησού Χριστού* ανταποκρίθηκαν στις μεσσιανικές προσδοκίες των Εβραίων;

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να διαβάσετε τα παρακάτω αποσπάσματα από τις προφητείες του Ησαΐα. Στη συνέχεια, να παρατηρήσετε την εικόνα που ακολουθεί και να συγκρίνετε τον τρόπο με τον οποίο απεικονίζονται όσα περιγράφονται στις προφητείες με το πρόσωπο του Χριστού. Κατόπιν, να απαντήσετε στο ερώτημα: «Ποια είναι η συμμετοχή του Χριστού, ως Μεσσία, στην ανθρώπινη τραγωδία;».

Λέει ο Κύριος: «Ο δούλος μου θα προκόψει, θα εξυψωθεί, θα δοξαστεί, πολύ ψηλά θ' ανέβει. Πολλοί έχουν εκπλαγεί γι' αυτόν, γιατί ήταν τόσο παραμορφωμένη η όψη του· διέφερε απ' την όψη των ανθρώπων. Έτσι θα εκπλαγούν γι' αυτόν αμέτρητα έθνη, και βασιλιάδες άφωνοι θα μείνουν, γιατί θα δουν εκείνο που ποτέ δεν τους διηγήθηκαν, θα μάθουν κάτι που δεν είχαν ακούσει».

Ησ 52.13-15 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Αυτός, όμως, φορτώθηκε τις θλίψεις μας κι υπέφερε τους πόνους τους δικούς μας. Εμείς νομίζαμε πως όλα όσα τον βρήκαν ήταν τραύματα, πληγές και ταπεινώσεις από το Θεό. Μα ήταν αιτία οι αμαρτίες μας που αυτός πληγώθηκε, οι ανομίες μας που αυτός εξουθενώθηκε. Για χάρη της δικής μας σωτηρίας εκείνος τιμωρήθηκε και στις πληγές του βρήκαμε εμείς τη γιατροειά. Όλοι εμείς πλανιόμασταν σαν πρόβατα· είχε πάρει καθένας μας το δικό του δρόμο. Μα ο Κύριος έκανε να πέσει πάνω του όλων μας η ανομία. ΒασΑανιζόταν κι όμως ταπεινά υπέμενε, χωρίς παράπονο κανένα. Σαν πρόβατο που τ' οδηγούνε στη σφαγή, καθώς το αρνί που στέκεται άφωνο μπροστά σ' αυτόν που το κουρεύει, ποτέ του δεν παραπονέθηκε.

Ησ 53.4-7 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Ο αληθινός Λυτρωτής/Μεσσίας δεν είναι αμέτοχος στο πρόβλημα του λαού Του. Πολύ περισσότερο, **συμμετέχει** στον πόνο του ανθρώπου, **συμπάσχει** μαζί του και, τελικά, είναι εκείνος που αναλαμβάνει να σηκώσει στους ώμους Του αυτό το φορτίο, την ευθύνη και τον πόνο. Η ύπαρξή του διαπνέεται από **άπειρη αγάπη και συμπόνια** προς το δημιούργημά Του. Βιώνει τον πόνο του ανθρώπου με αξεπέραστη ένταση, όντας ο ίδιος Θεός και άνθρωπος ταυτόχρονα.

Η ενεργός συμμετοχή του Λυτρωτή/Μεσσία στην ανθρώπινη τραγωδία εκφράζεται, καταρχάς, με την **Ενσάρκωση**, όταν ο ίδιος ο Θεός, ο Λόγος, γίνεται άνθρωπος και υιοθετεί την ανθρώπινη φύση με όλες τις αδυναμίες και τα βάσανα που αυτή συνεπάγεται, εκτός από την αμαρτία. Ο Χριστός βίωσε τα προβλήματα της ανθρώπινης φύσης στο έπακρο και γνώρισε ο ίδιος την αμφισβήτηση, τη θλίψη, την προδοσία και, τελικά, τον θάνατο. Μέσα από την εμπειρία Του, μπόρεσε να κατανοήσει πλήρως τον πόνο του ανθρώπου και να συμπάσχει με αυτόν.

Η κορυφαία έκφραση της αγάπης του Χριστού για τον άνθρωπο είναι η **σταυρική Του θυσία**. Αναλαμβάνει εθελοντικά την αμαρτία του κόσμου και θυσιάζεται, για να εξαγνίσει την ανθρωπότητα και να φέρει τη σωτηρία.

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος - El Greco, Ο Χριστός κουβαλάει τον σταυρό, 1578.

Τι σημαίνει η λέξη «Χριστός»;

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Ψευδοπροφήτες: ελπίδων θύτες

Σε περιόδους κοινωνικής αναταραχής και πνευματικής δίψας, εμφανίζονται συχνά άνθρωποι που αυτοανακηρύσσονται σωτήρες, προσφέροντας απαντήσεις και λύσεις στα βάσανα του κόσμου.

Στο κέντρο της αίθουσας, τοποθετήστε τη «γυάλα», δηλαδή 4-5 καρτέλες σε έναν εσωτερικό κύκλο. Οι υπόλοιπες καρτέλες θα τοποθετηθούν σε ομόκεντρους κύκλους γύρω από αυτήν. Κάποιος/ες από εσάς καθίστε μέσα στη «γυάλα». Ορίστε τον/τη συντονιστή/ίστριά σας και συζητήστε για σύγχρονους «μεσσίες» της εποχής μας. Συγκρίνετε τις επαγγελίες τους με αυτά που επαγγέλλεται ο Χριστός. Αξιοποιήστε στη συζήτησή σας τα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά που κάνουν κάποιον να θεωρηθεί «μεσσίας» στη σύγχρονη εποχή;
- Πώς επηρεάζει η κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική συγκυρία την αντίληψή μας για τον ρόλο του «μεσσία»;
- Τι συμπεράσματα μπορούν να αντληθούν από αυτή τη σύγκριση για την ανθρώπινη φύση και τις ανάγκες της κοινωνίας;

Οι υπόλοιποι παρακολουθήστε τη συζήτηση και κρατήστε σημειώσεις. Μία καρτέλα θα παραμένει πάντα κενή. Κάποιος/α από το κοινό μπορεί να καθίσει σε αυτή και να ενταχθεί στη συζήτηση. Ταυτόχρονα, ένα άλλο μέλος μπορεί να αποχωρήσει οικειοθελώς από τη «γυάλα» και τη θέση του να λάβει κάποιος/α από το κοινό. Εναλλακτικά, ένας/μία συμμαθητής/τρια σας από το κοινό μπορεί να ζητήσει τη θέση κάποιου/ας συμμαθητή/τριας σας μέσα στη «γυάλα». Η συζήτηση θα συνεχιστεί με συνεχείς εναλλαγές συμμετεχόντων στη «γυάλα». Όταν τελειώσει ο χρόνος, ο/η συντονιστής/τρια θα συνοψίσει τη συζήτηση, εστιάζοντας στο ερώτημα: «Ποιος είναι αυτός που μπορεί να συναρπάξει και να ελκύει, τελικά, περισσότερο τον άνθρωπο κάθε εποχής; Ο Μεσσίας Χριστός ή οι "ψευδομεσσίες";».

Οι ψευδομεσσίες, ως σκιές που σκοτίζουν το αυθεντικό φως της αλήθειας, σκορπίζουν σύγχυση και οδηγούν σε πνευματική πλάνη, απομακρύνοντας τους ανθρώπους από την ουσία της σωτηρίας. Η αναζήτηση της αυθεντικής σωτηρίας οφείλει να θεμελιώνεται σε ακλόνητες βάσεις και άφθαρτες αξίες.

Μόνο υπό αυτές τις προϋποθέσεις δύναται να επιτευχθεί η **πνευματική σωτηρία**, όπως αυτή ορίζεται στα ιερά κείμενα και βιώνεται στη χριστιανική παράδοση. Για τους χριστιανούς, η **αληθινή λύτρωση** ήρθε πριν από δυο χιλιάδες χρόνια και οι προφητείες περί του Μεσσία εκπληρώθηκαν **στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού**.

Ε. Αξιολόγηση

Με βάση τις έως τώρα γνώσεις σας και αφού λάβετε υπόψη την προφητεία του Ησαΐα για τον Μεσσία, που ο ίδιος ο Ιησούς διάβασε σε συναγωγή της Ναζαρέτ, δημιουργήστε την ακροστιχίδα της λέξης Μεσσίας.

Ύστερα ήρθε στη Ναζαρέτ, όπου είχε μεγαλώσει. Το Σάββατο πήγε όπως συνήθιζε στη συναγωγή και σηκώθηκε να διαβάσει τις Γραφές. Του έδωσαν το χειρόγραφο με τα λόγια του προφήτη Ησαΐα. Ο Ιησούς το ξετύλιξε και βρήκε το σημείο όπου ήταν γραμμένο το εξής: Το Πνεύμα του Κυρίου με κατέχει, γιατί ο Κύριος με έχρισε και μ' έστειλε ν' αναγγείλω το χαρμόσυνο μήνυμα στους φτωχούς να θεραπεύσω τους συντριμμένους ψυχικά. Στους αιχμαλώτους να κηρύξω απελευθέρωση και στους τυφλούς ότι θα βρουν το φως τους, να φέρω λευτεριά στους τσακισμένους, να αναγγείλω του καιρού τον ερχομό που ο Κύριος θα φέρει τη σωτηρία στο λαό του. Ύστερα τύλιξε το χειρόγραφο, το έδωσε στον υπηρέτη και κάθισε. Τα μάτια όλων στη συναγωγή ήταν προσηλωμένα πάνω του. Άρχισε τότε να τους λέει: «Σήμερα βρίσκει την εκπλήρωσή της η προφητεία που μόλις ακούσατε».

Λκ 4,16-21 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Μ
 Ε
 Σ
 Σ
 Ι
 Α
 Σ

Ψευδοπροφήτες και Ψευδομεσσίες: Ελπίδα και Πλάνη στην αναμονή του Μεσσία.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Η ανάγκη για σωτηρία πηγάζει από την υπαρξιακή αγωνία του ανθρώπου, όταν αντιμετωπίζει καταστάσεις κρίσης, κινδύνου ή απειλής.
- ⊙ Η Παλαιά Διαθήκη διαπνέεται από έντονη εσχατολογική προσμονή, η οποία εκφράζεται με την αναμονή ενός σωτήρα ή λυτρωτή. Η έλευσή Του θα σημάνει την έναρξη μιας νέας εποχής για τη σωτηρία των ανθρώπων.
- ⊙ Ο Ιησούς Χριστός, ο οποίος ταυτίζεται με τον «Εμμανουήλ» (ο Θεός μαζί μας), είναι ο Μεσσίας. Υιοθετώντας την ανθρώπινη φύση, βιώνει πλήρως το φάσμα της ανθρώπινης εμπειρίας, συμπεριλαμβανομένου του πόνου, της θλίψης και της θνητότητας.
- ⊙ Κορυφαία έκφραση της αγάπης του Χριστού για την ανθρωπότητα αποτελεί η σταυρική Του θυσία.
- ⊙ Η αυθεντική σωτηρία δε μπορεί να εδράζεται σε «ψευδομεσσίες» που υπόσχονται τη σωτηρία με ανταλλάγματα. Για τους χριστιανούς, η σωτηρία πραγματοποιήθηκε διαχρονικά με την έλευση και τη θυσία του Ιησού Χριστού.

19^η

Διδακτική Ενότητα:

Θεού ενανθρώπιση – Θε-ανθρώπινων σχέσεων αποκατάσταση

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να ερμηνεύω το ελπιδοφόρο μήνυμα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, μέσα από τη σχετική βιβλική διήγηση.
- ◉ Να συσχετίζω την Ενανθρώπιση του Υιού και Λόγου του Θεού με το σχέδιο της Θείας Οικονομίας* για την αποκατάσταση της σχέσης Θεού – ανθρώπου και τη σωτηρία του.

Α. Από πού να ξεκινήσω;

Γέννηση παιδιού, γέννηση ελπίδας

Η γέννηση ενός ανθρώπου αποτελεί ένα θαυματουργό και συναρπαστικό γεγονός που αγγίζει όχι μόνο την οικογένεια, αλλά και ολόκληρη την κοινωνία. Φέρνει μαζί της αισιοδοξία και ελπίδα για το μέλλον υπενθυμίζοντάς μας την αξία της ζωής και την ομορφιά της ανθρώπινης εμπειρίας.

Παρατηρήστε την παρακάτω εικόνα και, με βάση τα ακόλουθα ερωτήματα, δημιουργήστε στον πίνακα τέσσερις στήλες, όπου θα καταγράψετε τις απαντήσεις σας σε καθένα από αυτά:

- Γιατί οι άνθρωποι χαίρονται με τη γέννηση ενός παιδιού;
- Ποιες σκέψεις και συναισθήματα προκαλεί η γέννηση ενός ανθρώπου;
- Με ποιους τρόπους εκφράζονται αυτά τα συναισθήματα;
- Ποιοι είναι οι βαθύτεροι λόγοι για τους οποίους αυτά δημιουργούνται;

Η γέννηση ενός παιδιού αποτελεί αναμφισβήτητη «όμορφη είδηση». Σε έναν κόσμο που, συχνά, φαντάζει δύσκολος και περίπλοκος, η «άφιξη» ενός ανθρώπου λειτουργεί ως υπενθύμιση της δυνατότητας για **εξέλιξη** και βελτίωση. Η πεποίθηση ότι «ένας άνθρωπος μπορεί να αλλάξει τον κόσμο» δεν αγγίζει τα όρια της ουτοπίας, αλλά εδράζεται στην πεποίθηση ότι η γέννηση ενός ανθρώπου συμβολίζει όχι μόνο την **αέναη συνέχεια της ζωής**, αλλά και την ελπίδα για έναν καλύτερο κόσμο.

Β. Καταλαβαίνω ότι...

Κάθε γέννηση, μια προσμονή αποκατάστασης

Στην ιστορία της ανθρωπότητας υπήρξε έντονη αναμονή για μια γέννηση κάπως... διαφορετική.

Από τη στιγμή της **πτώσης των πρωτόπλαστων**, η ανθρωπότητα βρέθηκε σε μια κατάσταση προσμονής. Η υπόσχεση του Θεού για έναν σωτήρα, έναν νέο Αδάμ που θα αποκαθιστούσε τη σχέση του ανθρώπου με το Θείο, ηχούσε στους αιώνες.

Προφητείες και προσδοκίες διαπέρασαν γενιές, διαμορφώνοντας την πίστη και την ελπίδα των ανθρώπων για αυτή τη γέννηση, που θα αποτελούσε εκπλήρωση της αρχέγονης* υπόσχεσης.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να μελετήσετε τα παρακάτω βιβλικά κείμενα και να αναζητήσετε τη σύνδεση μεταξύ των επαγγελιών του Θεού, μετά την πτώση των πρωτόπλαστων, και του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Στη συνέχεια:

- Στο κέντρο ενός χαρτιού γράψτε τις λέξεις «Αδάμ - Νέος Αδάμ».
- Κατά την ανάγνωση, σημειώστε τις πληροφορίες που βρίσκετε και συνδέστε τις με την κεντρική έννοια, αλλά και μεταξύ τους.
- Για καλύτερη οργάνωση των σκέψεών σας, Αλάβετε υπόψη τρεις χρονικούς σταθμούς: α) την περίοδο πριν την πτώση των πρωτόπλαστων, β) μετά την πτώση και γ) την ημέρα του Ευαγγελισμού.
- Τέλος, κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τα βασικά της ευρήματα στην ολομέλεια της τάξης, χρησιμοποιώντας «κάρτες γνώσεων» που θα δημιουργηθούν κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας.

Τότε άκουσαν το θόρυβο που έκανε ο Κύριος ο Θεός, καθώς περπατούσε στον κήπο το δειλινό, και κρύφτηκαν απ' αυτόν ο Αδάμ και η γυναίκα του ανάμεσα στα δέντρα του κήπου. Αλλά ο Κύριος ο Θεός φώναξε τον Αδάμ και του είπε: «Πού είσαι;». Εκείνος απάντησε: «Σε άκουσα στον κήπο, φοβήθηκα και κρύφτηκα, γιατί είμαι γυμνός».

Γεν 3,8-10 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Τότε είπε ο Κύριος ο Θεός στο φίδι: «Γι' αυτό που έκανες, καταραμένο να 'σαι μόνο εσύ απ' όλα τα ζώα της γης! Με την κοιλιά θα σέρνεσαι, και χώμα θα Αα τρως σ' όλη σου τη ζωή. Έχθρα θα βάλω ανάμεσα σ' εσένα και στη γυναίκα, κι ανάμεσα στο σπέρμα σου και στο σπέρμα της. Εκείνος θα σου συντρίψει το κεφάλι κι εσύ θα του πληγώσεις τη φτέρνα».

Γεν 3,14-15 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Ευαγγελισμός, Ιερά μονή Αγίας Αικατερίνης Σινά.

Η ερμηνεία της λέξης «ευ-αγγέλιο».

Τον έκτο μήνα της εγκυμοσύνης της Ελισάβετ, ο Θεός έστειλε τον άγγελο Γαβριήλ στην πόλη της Γαλιλαίας Ναζαρέτ σε μια παρθένο, που ήταν αρραβωνιασμένη με κάποιον που λεγόταν Ιωσήφ και προερχόταν από τη γενιά του Δαβίδ. Η παρθένος λεγόταν Μαριάμ. Παρουσιάστηκε, λοιπόν, σ' αυτήν ο άγγελος και της είπε: «Χαίρε εσύ, η προικισμένη με τη χάρη του Θεού! Ο Κύριος είναι μαζί σου. Ευλογημένη απ' το Θεό είσαι εσύ, περισσότερο απ' όλες τις γυναίκες». Εκείνη μόλις τον είδε τaráχτηκε με τα λόγια του και προσπαθούσε να εξηγήσει τι σήμαινε ο χαιρετισμός αυτός. Ο άγγελος της είπε: «Μη φοβάσαι, Μαριάμ, ο Θεός σου έδωσε τη χάρη του· θα μείνεις έγκυος, θα γεννήσεις γιο και θα τον ονομάσεις Ιησού. Αυτός θα γίνει μέγας και θα ονομαστεί Υιός του Υψίστου. Σ' αυτόν θα δώσει ο Κύριος ο Θεός το θρόνο του Δαβίδ, του προπάτορά του. Θα βασιλέψει για πάντα στους απογόνους του Ιακώβ και η βασιλεία του δε θα έχει τέλος». Η Μαριάμ τότε ρώτησε τον άγγελο: «Πώς θα μου συμβεί αυτό, αφού εγώ δεν έχω συζυγικές σχέσεις με κανέναν άντρα;». Ο άγγελος της απάντησε: «Το Άγιο Πνεύμα θα έρθει επάνω σου και θα σε καλύψει η δύναμη του Θεού· γι' αυτό και το άγιο παιδί που θα γεννήσεις θα ονομαστεί Υιός Θεού. Μάθε ακόμη ότι η συγγενής σου Ελισάβετ συνέλαβε γιο στα γηρατιά της· έτσι, αυτή που την αποκαλούσαν στείρα, τώρα βρίσκεται στον έκτο μήνα της εγκυμοσύνης. Για το Θεό τίποτα δεν είναι ακατόρθωτο».

Λκ 1,26-37 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Ήδη από την Παλαιά Διαθήκη, αμέσως μετά το προπατορικό αμάρτημα, ο Θεός-πατέρας «ανοίγει» παράθυρο ελπίδας προς τους πρωτόπλαστους*, υποσχόμενος (μιλώντας προς τον όφι) ότι ένας απόγονος της Εύας θα συντρίψει το κακό. Πρόκειται για το λεγόμενο «**Πρωτευαγγέλιο**», το οποίο εμφανίζεται στις πρώτες σελίδες της Βίβλου και προμηνύει και προαναγγέλλει τον ερχομό του Λυτρωτή/Μεσσία στον κόσμο.

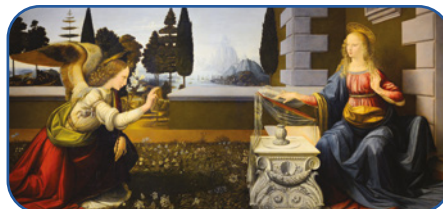
Αν συγκρίνουμε τη στάση των πρωτόπλαστων με αυτή της Παναγίας, θα καταλάβουμε για ποιον λόγο η δεύτερη χαρακτηρίζεται από την πατερική και λατρευτική παράδοση της Εκκλησίας ως «**νέα Εύα**»: η Θεοτόκος, εκφράζοντας κατόπιν συζήτησης και περίσκεψης ένα δυναμικό «ναι» στην πρόταση/πρόσκληση του Αρχάγγελου Γαβριήλ, ανατρέπει τις συνέπειες του προπατορικού αμαρτήματος, δηλαδή, την πορεία και τη ροπή προς το κακό κάθε μορφής (βιολογικό, κοινωνικό, οικολογικό).

Η Παναγία, ως η νέα Εύα, βρίσκεται στον αντίποδα της Εύας και του Αδάμ για τον εξής λόγο. Ενώ οι πρωτόπλαστοι στο άκουσμα/κάλεσμα του Θεού **κρύβονται και αποποιούνται** τις ευθύνες τους μεταθέτοντάς τες στους άλλους (πρβλ. τα λόγια του Αδάμ «δεν φταίω εγώ για το ότι έφαγα από τον καρπό, η γυναίκα που εσύ μου έδωσες με παρέσυρε»), η Παναγία **αναλαμβάνει εκούσια** τον σταυρό που συνεπάγεται η θείκη αυτή πρόσκληση, να γίνει η μητέρα του Λυτρωτή/Μεσσία.

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου, το γεγονός ότι ο Αρχάγγελος Γαβριήλ μεταφέρει στην Παναγία το μήνυμα πως εκείνη θα γεννήσει τον Μεσσία, τον Λυτρωτή της ανθρωπότητας, αποτελεί την **κορύφωση των προφητειών** και των προσδοκιών που είχαν διατυπώσει οι προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης αιώνες πριν. Αυτή η θεόπνευστη αποκάλυψη επιβεβαιώνει την εκπλήρωση των υποσχέσεων του Θεού προς τον λαό Του, σηματοδοτώντας την απαρχή της σωτηρίας του ανθρώπινου γένους.

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου στην Ανατολική και Δυτική Τέχνη.

Leonardo da Vinci, Ο Ευαγγελισμός, 1472.

Γ. Εμβαθύνω

Η ανατρεπτική παραδοξότητα* του Ευαγγελισμού

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου αποκαλύπτει ένα σχέδιο σωτηρίας που κορυφώνεται με τη γέννηση του Χριστού. Ωστόσο, η απαρχή αυτής της αναγέννησης της ανθρωπότητας χαρακτηρίζεται από παράδοξα στοιχεία, τα οποία ανατρέπουν τις προσδοκίες και τις κοινωνικές νόρμες της εποχής. Ας εξετάσουμε, πώς το βιβλικό κείμενο περιγράφει λεπτομερώς αυτά τα γεγονότα.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να μελετήσετε τα ακόλουθα βιβλικά κείμενα εστιάζοντας στα βασικά τους σημεία:

- Αρχικά, αφιερώστε λίγα λεπτά στην ατομική προσέγγιση των κειμένων, εντοπίζοντας τις συνθήκες γέννησης του Χριστού και τις κοινωνικές ομάδες που τον υποδέχθηκαν.
- Στη συνέχεια, υπογραμμίστε τις λέξεις-κλειδιά και συνοψίστε το περιεχόμενο σε δύο προτάσεις.
- Έπειτα, παρουσιάστε τις πληροφορίες που συγκεντρώσατε στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας σας.
- Τέλος, κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τα ευρήματά της στην ολομέλεια της τάξης και θα ακολουθήσει συζήτηση.

[...] αλλά ο άγγελος τους είπε: «Μην τρομάζετε! Σας φέρνω ένα χαρμόσυνο άγγελμα, που θα γεμίσει με χαρά μεγάλη όλο τον κόσμο: Σήμερα, στην πόλη Δαβίδ γεννήθηκε για χάρη σας σωτήρας –κι αυτός είναι ο Χριστός, ο Κύριος. Και τούτο είναι το σημάδι για να τον αναγνωρίσετε: Θα βρείτε ένα βρέφος σπαργανωμένο και ξαπλωμένο μέσα σ' ένα παχνί!». Ξαφνικά, κοντά στον άγγελο, παρουσιάστηκε ένα πλήθος απ' την ουράνια στρατιά των αγγέλων, οι οποίοι υμνούσαν το Θεό και έλεγαν: «Δόξα στον ύψιστο Θεό και ειρήνη στη γη, αγάπη και σωτηρία για τους ανθρώπους!». Όταν οι άγγελοι έφυγαν στον ουρανό, οι βοσκοί είπαν μεταξύ τους: «Ας πάμε λοιπόν ως τη Βηθλεέμ να δούμε αυτά που έγιναν και που μας έκανε γνωστά ο Κύριος». Τρέχοντας ήρθαν και βρήκαν τη Μαριάμ και τον Ιωσήφ, και το βρέφος ξαπλωμένο στο παχνί.

Λκ 2,10-16 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Αυτός, όμως, φορτώθηκε τις θλίψεις μας κι υπέφερε τους πόνους τους δικούς μας. Εμείς νομίζαμε πως όλα όσα τον βρήκαν ήταν τραύματα, πληγές και ταπεινώσεις από το Θεό.

Ησ 53,4 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Οι Μάγοι στην
Καινή Διαθήκη.

Antonio Balestra, Η προσκύνηση των Ποιμένων, 1707.

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου δεν αποτελεί μια φρούδα ελπίδα ή μια υπόσχεση που «χάνεται» σ' ένα μακρινό παρελθόν. Αντιθέτως, πρόκειται για υπόσχεση που εκπληρώνεται, αποδεικνύοντας περίτρανα ότι ο Θεός διαθέτει ένα **σχέδιο**, ένα πλάνο με στόχο τη σωτηρία του ανθρώπου και την **αναγέννηση της ανθρωπότητας**. Αυτή η αναγέννηση σηματοδοτεί τη δυνατότητα που έχει κάθε άνθρωπος να ξαναγεννηθεί, να ανακαλύψει το αληθινό νόημα και την πραγματική ευτυχία στη ζωή του. Η απαρχή της πραγματοποιείται με τη γέννηση του Χριστού.

Ωστόσο, το σημείο -ή αλλιώς η αφετηρία- για την αναγέννηση της ανθρωπότητας πραγματώνεται με **παράδοξο τρόπο**:

- ◉ Ο Χριστός **γεννιέται στο «περιθώριο» της κοινωνίας** της εποχής του, γεγονός που αποτυπώνεται με σαφήνεια σε δύο βασικά στοιχεία της γέννησής του. Καταρχάς, γεννιέται στο ισόγειο ενός σπιτιού, σε φάτνη*, σε χώρο που έτρωγαν τα ζώα. Επίσης, ο Χριστός, αν και Μεσσίας/Λυτρωτής της ανθρωπότητας, δε γεννιέται σε κάποιον κεντρικό γεωγραφικό τόπο της εποχής εκείνης, όπως π.χ. την Ιερουσαλήμ, αλλά στη Βηθλεέμ, σε μια απομακρυσμένη κωμόπολη.
- ◉ Γίνεται αντιληπτός, αρχικά, από **«περιθωριακές» ομάδες** της εποχής. Τον προσκυνούν βοσκοί, οι οποίοι θεωρούνταν ακάθαρτοι από τους Φαρισαίους, και μάγοι. Παρόλο που οι μάγοι ήταν σοφοί επιστήμονες και αστρονόμοι, η κοινωνία εκείνης της εποχής τους ταύτιζε με την έννοια του «τσαρλατάνου», λόγω της ενασχόλησής τους με την αστρολογία. Γι' αυτόν τον λόγο, αποκαλούνταν «μάγοι».

Γεώργιος Καστροφύλακας,
Η προσκύνηση των Μάγων, 1746.

Τα παραπάνω σημαίνουν ότι ο Χριστός **έρχεται στον κόσμο για ν' αγκαλιάσει τους πάντες** και όχι μόνο μια ομάδων «εκλεκτών» πιστών. Το έργο του Μεσσία είναι λυτρωτικό. Είναι έργο πνευματικής αναγέννησης του κάθε ανθρώπου και όχι έργο πολιτικής, στρατιωτικής ή κοινωνικής αποκατάστασης κάποιας ελίτ, που αισθάνεται προνομιούχα ως προς την εύνοια του Θεού.

Για όλους αυτούς τους λόγους, η έλευση του Χριστού/Μεσσία στον κόσμο φέρει έναν **ανατρεπτικό χαρακτήρα**. Δε θυμίζει, δηλαδή, τη βιωτή των σύγχρονων «σταρ», αλλά υιοθετεί το προφίλ ενός «αντί-σταρ».

Θανάσης Παπαθανασίου:
«Ο Θεός μου ο μετανάστης».

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Γέννηση Χριστού – Αναγέννηση ανθρώπου

Η γέννηση του Χριστού, πέρα από την καθαρά θεολογική της διάσταση, μας υπενθυμίζει σημαντικές **αξίες**, όπως η προσφορά και η αγάπη στον συνάνθρωπο. Αυτές οι αξίες διατηρούν τη σημασία τους και στη σύγχρονη εποχή, κατά την οποία οι κοινωνικές ανισότητες και η ατομικιστική αντίληψη κυριαρχούν. Ωστόσο, τίθεται το ερώτημα κατά πόσο το βαθύτερο νόημα της γέννησης του Χριστού, ως γεγονός αναγέννησης και ελπίδας, μπορεί να διατηρηθεί αναλλοίωτο μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο που προωθεί την υπερκατανάλωση και την επιφανειακή ευδαιμονία;

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε προσεκτικά την εικόνα που ακολουθεί και εντοπίστε τα καταναλωτικά πρότυπα που προβάλλονται σε αυτήν. Στη συνέχεια, αναλύστε αυτά τα πρότυπα και συσχετίστε τα με τις αξίες των Χριστουγέννων, αξιολογώντας την επίδραση του καταναλωτισμού στη διαμόρφωση του νοήματος της εορτής των Χριστουγέννων. Κάθε ομάδα θα παρουσιάσει την οπτική της στην ολομέλεια της τάξης.

Σε αντίθεση με την κοσμική ερμηνεία των Χριστουγέννων, ως περιόδου κατανάλωσης και εορτασμών, η ορθόδοξη χριστιανική παράδοση αποδίδει στην εορτή μια βαθύτερη θεολογική διάσταση.

Πέρα, δηλαδή, από τη χαρά και την ευφροσύνη με την οποία οι χριστιανοί πλαισιώνουν την εορτή των Χριστουγέννων για τον ερχομό του Χριστού και την ενανθρώπησή Του, τα Χριστούγεννα αποτελούν **υπενθύμιση** του θαυμαστού γεγονότος ότι ο Θεός έγινε άνθρωπος.

Αυτή η κοσμογονική πράξη, όπως επισημαίνει ο Μέγας Αθανάσιος, σηματοδοτεί τη δυνατότητα του ανθρώπου να «**θεωθεί κατά χάριν**». Παράλληλα, υπογραμμίζει τη μεγάλη **ευθύνη** που φέρουμε ως χριστιανοί για την πραγματοποίηση του θελήματος του Θεού.

Ε. Αξιολόγηση

Με βάση τις γνώσεις και τις εμπειρίες σας, καλείστε να αναστοχαστείτε και να εκφράσετε την προσωπική σας άποψη σχετικά με το κατά πόσο ο σύγχρονος εορτασμός των Χριστουγέννων συνάδει με την αυθεντική τους σημασία, ως εορτή της γέννησης του Χριστού που ευαγγελίζεται τη λύτρωση και τη χαρά για το σύνολο της ανθρωπότητας. Η απάντησή σας θα λάβει τη μορφή ενός σύντομου δοκιμίου, στο οποίο θα αναλύσετε τη θέση σας, τεκμηριώνοντάς την με αναφορές σε προσωπικές εμπειρίες, παρατηρήσεις ή/και αναφορές σε κείμενα ή σύμβολα που σχετίζονται με τα Χριστούγεννα. Το δοκίμιό σας θα πρέπει να ξεκινά με τη φράση: «Τα δικά μου Χριστούγεννα...». Να αναρτήσετε τα δοκίμιά σας στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Στο βιβλίο της *Γένεσης*, μετά την πτώση των πρωτόπλαστων, ο Θεός υπόσχεται ότι ένας απόγονος της Εύας θα συντρίψει το κακό. Αυτό είναι το «Πρωτευαγγέλιο», η πρώτη υπόσχεση του Θεού για την έλευση του Μεσσία και τη λύτρωση του ανθρώπου από την αμαρτία.
- ⊙ Η Θεοτόκος, αποκαλούμενη και «νέα Εύα», αντιστρέφει τις συνέπειες της πτώσης με την εκούσια αποδοχή της θείας εντολής να γεννήσει τον Μεσσία.
- ⊙ Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου αποτελεί την κορύφωση των μεσσιανικών προφητειών της Παλαιάς Διαθήκης και σηματοδοτεί την έναρξη της απολύτρωσης του ανθρώπινου γένους.
- ⊙ Η γέννηση του Χριστού είναι ένα παράδοξο γεγονός, καθώς γεννιέται σε ένα περιθωριακό περιβάλλον και αναγνωρίζεται πρώτα από κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες, δείχνοντας ότι η λύτρωση είναι προσιτή σε όλους.
- ⊙ Τα Χριστούγεννα, στην ορθόδοξη χριστιανική παράδοση, υπερβαίνουν την κοσμική τους διάσταση και αποτελούν υπενθύμιση της ενανθρώπισης του Θεού και της ευθύνης των χριστιανών να πραγματοποιήσουν το θέλημά Του.

Θεματική Ενότητα II:

Ο Χριστός ανάμεσα στους ανθρώπους

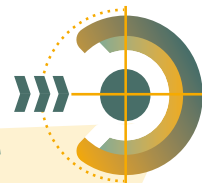
20^η

Διδακτική Ενότητα:

Θεού ενανθρώπηση – ανθρώπων θέωση

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να εξηγώ γιατί η γέννηση του Χριστού αποτελεί και γενέθλια ημέρα της ανθρωπότητας.
- ⊙ Να εντοπίζω μέσα από βιβλικά παραδείγματα τις συνέπειες της Θείας ενανθρωπήσεως στη ζωή του ανθρώπου.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Γέννηση Χριστού, αποκάλυψη ανθρώπου

Με την ενανθρώπηση του Υιού και Λόγου του Θεού αποκαλύφθηκε όχι μόνο η αλήθεια για τον Τριαδικό Θεό, αλλά και η αλήθεια για τον **πλήρη άνθρωπο**. Άμεση συνέπεια της γέννησης του Χριστού ήταν η διαμόρφωση της διδασκαλίας περί ανθρώπου, η οποία θεμελιώθηκε στο πρόσωπό Του.

Παρατηρήστε προσεκτικά τις παρακάτω εικόνες και στη συνέχεια απαντήστε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Τι καινούριο ευαγγελίζεται η ενανθρώπηση του Θεού στον κόσμο; Ποιο είναι το χαρμόσυνο μήνυμα της γέννησης του Χριστού;
- Πιστεύετε ότι ο άνθρωπος, σχεδόν 2000 χρόνια μετά τη γέννηση του Χριστού, έχει ανταποκριθεί πλήρως σ' αυτή την πρόσκληση;

Γιώργος Κόρδης.
Η γέννηση του Χριστού.

Στιγμιότυπο από την παγκόσμια
πολεμική κρίση στην Ουκρανία.

«Διαβάζοντας» την εικόνα
της γέννησης του Χριστού.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Χριστός Θεάνθρωπος: θεός και άνθρωπος

Ποιος είναι ο **Χριστός**; Είναι το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδας που έλαβε την ανθρώπινη φύση. Έγινε, δηλαδή, αληθινός, ολοκληρωμένος, **τέλειος άνθρωπος**, χωρίς, όμως, να φέρει πάνω Του ουδεμία αμαρτία.

Την ίδια στιγμή παραμένει **Θεός**. Στη θεολογική γλώσσα, ο Χριστός αποκαλείται «**Θεάνθρωπος**», ενώ ο Άγιος Ιωάννης ο Ευαγγελιστής χρησιμοποιεί τον όρο «**Λόγος**».

Αφού μελετήσετε ομαδοσυνεργατικά τα παρακάτω βιβλικά κείμενα, να γράψετε την αρχή, τη μέση και το τέλος μιας ιστορίας εμπνευσμένης από αυτά. Στη συνέχεια, να διαβάσετε την ιστορία σας στην ολομέλεια της τάξης.

Γι' αυτό ο ίδιος ο Κύριος θα σας δώσει ένα σημείο: η παρθένος θα συλλάβει και θα γεννήσει γιο, ο οποίος θα ονομαστεί «Εμμανουήλ» (Ο Θεός μαζί μας).

Ησ 7,14 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Ο Λόγος έγινε άνθρωπος κι έστησε τη σκηνή του ανάμεσά μας.

Ιω 1,14 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Όταν οι άγγελοι έφυγαν στον ουρανό, οι βοσκοί είπαν μεταξύ τους: «Ας πάμε, λοιπόν, ως τη Βηθλεέμ να δούμε αυτά που έγιναν και που μας έκανε γνωστά ο Κύριος». Τρέχοντας ήρθαν και βρήκαν τη Μαριάμ και τον Ιωσήφ, και το βρέφος ξαπλωμένο στο παχνί.

Λκ 2,15-16 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Τότε έρχεται ο Ιησούς από τη Γαλιλαία στον Ιορδάνη προς τον Ιωάννη, για να βαπτιστεί απ' αυτόν. Ο Ιωάννης, όμως, τον εμπόδισε λέγοντάς του: «Εγώ έχω ανάγκη να βαπτιστώ από σένα κι έρχεσαι εσύ σ' εμένα;». Ο Ιησούς, όμως, του αποκρίθηκε: «Ας τ' αφήσουμε τώρα αυτά, γιατί πρέπει να εκπληρώσουμε κι οι δυο μας ό,τι προβλέπει το σχέδιο του Θεού». Τότε ο Ιωάννης τον άφησε να βαπτιστεί. Βαπτίστηκε, λοιπόν, ο Ιησούς κι αμέσως βγήκε από το νερό. Κι αμέσως άνοιξαν γι' αυτόν οι ουρανοί και είδε το Πνεύμα του Θεού σαν περιστέρι να κατεβαίνει και να έρχεται πάνω του. Ακούστηκε τότε μια φωνή από τα ουράνια που έλεγε: «Αυτός είναι ο αγαπημένος μου Υιός, αυτός είναι ο εκλεκτός μου».

Μτ 3,13-17 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Τ' ορος Roslin,
Η Βάπτισμα του Χριστού,
μικρογραφία Walters
Manuscript (f23r), 1262.

Η συμβολική
σημασία του
νερού.

Ήξερες ότι;

Στο Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, ο όρος «**σάρξ**» δεν έχει τη σημασία της λέξης «σάρκα», όπως τη χρησιμοποιούμε σήμερα. Ο όρος «σάρξ» δηλώνει τον **όλον άνθρωπο**, δηλαδή το πνεύμα και το σώμα του. Συνεπώς, ο Λόγος, το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδας, έλαβε πάνω Του την ανθρώπινη φύση στο σύνολό της, που σημαίνει ανθρώπινο πνεύμα και ανθρώπινο σώμα.

Σύμφωνα με **προφητεία του Ησαΐα**, η έλευση του Χριστού θα σηματοδοτούσε μια νέα εποχή, κατά την οποία ο άνθρωπος θα μπορούσε να συμπορευθεί με τον Θεό. Η προφητεία αυτή εκπληρώνεται με τη γέννηση του Χριστού.

Ο Θεός γίνεται άνθρωπος, παίρνει πάνω Του την ανθρώπινη φύση. Η βάπτισμα του Χριστού αποτελεί την επισφράγιση αυτής της ένωσης, καθώς ακούγεται η φωνή του Πατέρα, του πρώτου προσώπου της Αγίας Τριάδας, που βεβαιώνει ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός, ο αναμενόμενος Μεσσίας. Παράλληλα, γίνεται αισθητή η παρουσία ολόκληρης της **Αγίας Τριάδας** που επιβεβαιώνει το συγκλονιστικό γεγονός, πως ο Θεός έγινε άνθρωπος, για να ζει ο άνθρωπος πάντα, εις το εξής, μαζί με τον Θεό (ο Πατέρας με τη φωνή Του που επιβεβαιώνει, ο Λόγος που έγινε άνθρωπος και το Άγιο Πνεύμα με τη μορφή περιστεριού).

Ο Χριστός που γεννάται και αργότερα προσέρχεται στο βάπτισμα **αποδεικνύεται στην πράξη ως «Εμμανουήλ»** (= ο Θεός είναι μαζί μας), διότι καταδέχεται να μοιραστεί την ίδια μοίρα με τους περιθωριακούς της εποχής εκείνης που συνέτρεχαν στον Ιωάννη τον Βαπτιστή. Έτσι, ο Χριστός, επιλέγοντας το βάπτισμα του Ιωάννη, αποδέχεται στην ουσία να «βυθιστεί» εκούσια στο χάος, στην άβυσσο της ανθρώπινης ύπαρξης μαζί με κάθε ταλαίπωρο άνθρωπο. Να μοιραστεί μαζί του την εμπειρία του γεγονότος πως ο άνθρωπος από μόνος του, χωρίς τη θεϊκή παρέμβαση, είναι καταδικασμένος στην ανυπαρξία, στην οδύνη*, στον θάνατο. Γι' αυτό ο Χριστός είναι Λυτρωτής για τον άνθρωπο.

Τελικά, ο άνθρωπος αποκτά τη δυνατότητα μιας ολότελα καινούριας ζωής. Μέσα στις οδύνες και τις ωδίνες* του δεν είναι μόνος, αλλά λαμβάνει απλόχερα την προοπτική της Ανάστασης.

Γ. Εμβαθύνω

Πειρασμοί και προκλήσεις

Στην εποχή μας, ο άνθρωπος δέχεται καθημερινά πλήθος προκλήσεων. Οι τρεις πειρασμοί που δέχτηκε ο Χριστός από τον διάβολο στην έρημο αντιστοιχούν σε **τρεις μεγάλες προκλήσεις**, με τις οποίες ο άνθρωπος έρχεται αντιμέτωπος κάποια στιγμή στη ζωή του.

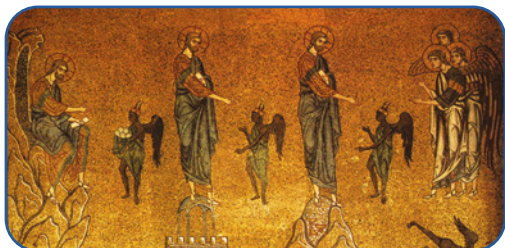

Αφού μελετήσετε προσεκτικά το παρακάτω βιβλικό απόσπασμα, εργαστείτε σε ομάδες και συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί. Κατόπιν, παρουσιάστε τα ευρήματά σας στην ολομέλεια της τάξης και συζητήστε το ακόλουθο ερώτημα: «Ποιες σύγχρονες προκλήσεις του ανθρώπου θα μπορούσαν να παρομοιαστούν με τους πειρασμούς του Χριστού;».

Ο Ιησούς, έφυγε από τον Ιορδάνη γεμάτος από Πνεύμα Άγιο. Το Πνεύμα τον οδήγησε στην έρημο, όπου για σαράντα μέρες αντιμετώπιζε τους πειρασμούς του διαβόλου. Τις σαράντα αυτές μέρες δεν έφαγε τίποτε και, όταν συμπληρώθηκαν, πείνασε. Τότε ο διάβολος του είπε: «Αν είσαι Υιός του Θεού, πες σ' αυτή την πέτρα να γίνει ψωμί». Ο Ιησούς του απάντησε: «Η Γραφή λέει ότι ο άνθρωπος δε ζει μόνο με ψωμί, αλλά με κάθε λόγο που βγαίνει απ' το στόμα του Θεού». Ύστερα ο διάβολος τον ανέβασε σ' ένα ψηλό βουνό, του έδειξε σε μια στιγμή όλα τα βασίλεια της οικουμένης, και του είπε: «[...] Αν, λοιπόν, με προσκυνήσεις, θα είναι όλη δική σου [δηλαδή η εξουσία]». Απαντώντας ο Ιησούς του είπε: «Φύγε από μπροστά μου σατανά. Η Γραφή λέει: Τον Κύριο το Θεό σου θα προσκυνάς και μόνο αυτόν θα λατρεύεις». Τότε ο διάβολος τον πήγε στα Ιεροσόλυμα και τον έστησε στο πιο ψηλό μέρος του ναού και του είπε: «Αν είσαι Υιός του Θεού, πέσε από 'δώ κάτω [...]». Ο Ιησούς του απάντησε: «Η Γραφή λέει ότι δεν πρέπει να βάζεις σε δοκιμασία τον Κύριο το Θεό σου». Αφού ο διάβολος τελείωσε με όλους τους πειρασμούς, έφυγε προσωρινά απ' αυτόν.

Ακ 4,1-13 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Πειρασμοί του Χριστού	Απάντηση του Χριστού στον διάβολο
α.	
β.	
γ.	

Οι πειρασμοί του Χριστού, Βασιλική Αγίου Μάρκου, Βενετία, 12ος αι.

Η έρημος την εποχή του Χριστού.

Ο Χριστός πόνεσε, κι από τότε ο πόνος άγιασε· πολέμησε, ως την τελευταία στιγμή, ο Πειρασμός να τον πλανέψει, κι ο Πειρασμός νικήθηκε· σταυρώθηκε ο Χριστός, κι από τότε νικήθηκε ο θάνατος.

N. Καζαντζάκη (1970),
Ο Τελευταίος Πειρασμός, σσ. 11-12,
Αθήνα: Ελ. Καζαντζάκη.

Οι **τρεις πειρασμοί** που αντιμετώπισε ο Χριστός μπορούν να συσχετιστούν με **σύγχρονες προκλήσεις** που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος. Σήμερα, ο άνθρωπος εξαρτά την ευτυχία του:

- ⊙ από οτιδήποτε παρέχει πρόσκαιρη και εφήμερη απόλαυση, υποσχόμενο άμεσα και γρήγορα, ως «δια μαγείας», συγκλονιστικά αποτελέσματα.
- ⊙ αποκλειστικά και μόνο από οποιαδήποτε επίγεια δύναμη υπόσχεται ειρήνη, ασφάλεια και ευημερία (π.χ. πολιτική εξουσία, στρατιωτική υπεροπλία, οικονομική δύναμη, κοινωνικό κύρος).
- ⊙ αποκλειστικά και μόνο από την εικόνα που έχουν οι άλλοι γι' αυτόν.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Η επαναστατική προοπτική της ενανθρώπισης του Θεού

Η ενανθρώπιση του Θεού επέφερε κάτι ολότελα καινούριο, τόσο στην ανθρώπινη ιστορία όσο και στην προσωπική ζωή του καθενός. Τι σημαίνει, όμως, αυτό στην πράξη;

Τα παρακάτω αποσπάσματα, από την *Προς Ρωμαίους* επιστολή και τον Ν. Ματσούκα, περιγράφουν τις συνέπειες της ενανθρώπισης του Υιού και Λόγου του Θεού. Αφού τα διαβάσετε, απαντήστε στο ερώτημα: «Αν τα αξιοποιούσατε ως κεντρικό άξονα για ένα άρθρο σας, τι τίτλο θα του βάζατε;».

Κι έτσι, δεν κάνω το καλό που θα 'θελα, αλλά υπηρετώ το κακό, που δεν το θέλω. [...] Διαπιστώνω όμως πως η πράξη μου ακολουθεί έναν άλλον νόμο, που αντιστρατεύεται* το νόμο με τον οποίο συμφωνεί η συνείδησή μου: είναι ο νόμος της αμαρτίας που κυριαρχεί στην ύπαρξή μου και με κάνει αιχμάλωτό της. Τι δυστυχισμένος, αληθινά, που είμαι! Ποιος μπορεί να με λυτρώσει από την ύπαρξη αυτή, που έχει υποταχθεί στο θάνατο; [...] Ο Ιησούς Χριστός μάς οδήγησε στο χώρο όπου κυριαρχεί το ζωοποιό Πνεύμα και μας απελευθέρωσε από την κυριαρχία της αμαρτίας και του θανάτου.

Ρωμ 7,19.23-24-8,2 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Καλείται ο άνθρωπος να γίνει συνδημιουργός. Εξαιτίας της κτιστής, τρεπτής, σχετικής και ελεύθερης φύσης του, αυτό πραγματώνεται με αγώνα. Πρόκειται για μια αλήθεια που μερικοί θεολόγοι και άλλοι ερμηνευτές της χριστιανικής διδασκαλίας δεν την κατανοούν σωστά, έτσι ώστε να παρουσιάζουν έναν κάπως αλλοιωμένο Χριστιανισμό [...] Η αποκάλυψη του Θεού δεν μας τοποθετεί σ' έναν ιδανικό, εξιδανικευμένο και εύκολο κόσμο καλοπέρασης και φτηνής ευδαιμονίας [...]. Μας ρίχνει σ' έναν κόσμο τελειωτικής δημιουργίας στην πορεία ενός δράματος που κρύβει στα σπλάχνα του την επιθυμητή κάθαρση.

N. A. Ματσούκας (1999). *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Δ'*, «Ο Σατανάς», σ. 91. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς.

Η αλλαγή που επέφερε η ενανθρώπηση του Θεού δεν είναι βίωση μιας «ρομαντικής» αγάπης, κατά την οποία όλα είναι ρόδινα. Απεναντίας, η ζωή μαζί με τον Χριστό είναι μια **συνεχής πορεία**, η οποία αποτελείται από δράματα, πτώσεις, ρίξεις και τραύματα.

Ταυτόχρονα, όμως, **υπόσχεται και χαρίζει κάτι μεγαλειώδες**: τη γέυση της παρουσίας του Θεού και της αιωνιότητας. Με άλλα λόγια, τη βίωση μιας κατάστασης που ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται ότι πόνος, αρρώστια και θάνατος δεν έχουν καμία εξουσία στη ζωή του.

Ε. Αξιολόγηση

Ο Μέγας Βασίλειος ονόμασε τα Χριστούγεννα ως «γενέθλιον ἡμέραν τῆς ἀνθρωπότητος». Έχοντας υπόψη όσα μάθατε στην παρούσα διδακτική ενότητα, να γράψετε ένα μικρό κείμενο για την εορτή των Χριστουγέννων, το οποίο θα συμπεριλαμβάνει στον τίτλο της την παραπάνω φράση.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Με τη γέννηση του Χριστού ξεκινά για τον άνθρωπο η δυνατότητα για έναν άλλον τρόπο ζωής, στον οποίο δεν είναι μόνος στις δυσκολίες, στα προβλήματα, στην αρρώστια και τη δυστυχία του.
- ⊙ Ο Χριστός, μέσω του βαπτίσματός Του, εισέρχεται στην κόλαση του ανθρώπου και, ως εκ τούτου, αυτή Του η πράξη συνιστά μια «προ-οικονομία*» της καθόδου Του στον Άδη.
- ⊙ Ο Χριστός, δεχόμενος τους πειρασμούς από τον ίδιο τον διάβολο, αναμετρήθηκε με όλες τις δαιμονικές δυνάμεις που απειλούν την ανθρώπινη ειρήνη και χαρά και έδειξε τη δυνατότητα και την προοπτική του ανθρώπου να ζήσει μαζί Του μια ζωή χαράς, ειρήνης και ευτυχίας.

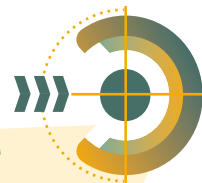
Θεματική Ενότητα III:

Χριστός: Αληθινός Θεός και αληθινός άνθρωπος

21^η

Διδακτική Ενότητα:

Δύο τέλειες φύσεις ενωμένες

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να εξηγώ ότι στο πρόσωπο του Χριστού υπάρχουν ενωμένες ακώριστα και αδιαίρετα δύο τέλειες φύσεις, η θεία και η ανθρώπινη.
- ◉ Να αναδεικνύω τη σημασία της ένωσης των δύο τέλειων φύσεων στο πρόσωπο του Χριστού για τη σωτηρία του ανθρώπου.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Ο Χριστός ως πρόσωπο στη φύση και στην ιστορία

Μετά το γεγονός της ενανθρώπησης του Χριστού, η Εκκλησία διέκρινε τη δυνατότητα του ανθρώπου να ζήσει μια ζωή αλλιώτικη. Ωστόσο, το θεμελιώδες ερώτημα παραμένει. Ποια είναι τα **μοναδικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα** του προσώπου του Χριστού;

Δραστηριότητα

Αφού διαβάσετε τα παρακάτω βιβλικά κείμενα, δημιουργήστε στον πίνακα της τάξης σας δύο στήλες. Στην πρώτη στήλη καταγράψτε βασικά σημεία που δείχνουν την ανθρώπινη φύση και στη δεύτερη στήλη σημεία που δείχνουν τη θεία φύση του Χριστού. (Σημ: για την καλύτερη κατανόηση και υλοποίηση της δραστηριότητας μπορείτε να ανατρέξετε στο γεγονός της Μεταμόρφωσης, το οποίο αναλύεται διεξοδικά στην 1η Διδακτική Ενότητα)

Υστερα ο Ιησούς βγήκε και πήγε, όπως συνήθιζε, στο όρος των Ελαιών [...] γονάτισε κι άρχισε να προσεύχεται μ' ετούτα τα λόγια: «Πατέρα, αν θέλεις, γλίτωσέ με απ' αυτό το ποτήρι. Ας μη γίνει όμως το δικό μου θέλημα αλλά το δικό σου»[...] Η αγωνία τον κυρίεψε και προσευχόταν πιο πολλή ώρα. Ο ιδρώτας του γινόταν σαν σταγόνες αίματος κι έπεφτε στη γη.

Λκ 22,39.41-42.44 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

[Πάνω από το Σταυρό, λίγο πριν ξεψυχήσει] κραύγασε ο Ιησούς με δυνατή φωνή: [...], «Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί με εγκατέλειψες;»

Μτ 27,46 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Ο Ρωμαίος εκατόνταρχος και οι στρατιώτες που φύλαγαν μαζί του τον Ιησού, όταν είδαν το σεισμό και τ' άλλα συμβάντα [ολική έκλειψη ηλίου, καταίγιδα κ.λπ.], φοβήθηκαν πάρα πολύ και είπαν: «Στ' αλήθεια, αυτός ήταν Υιός Θεού».*

Μτ 27,54 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Ήξερες ότι;

Η πρακτική του εμπαιγμού και του χλευασμού καταδίκων ήταν συνηθισμένη πρακτική:

«...Είναι έτσι εύλογο να υποθέσουμε ότι οι στρατιώτες που χλευάζουν τον Ιησού, φορώντας του πορφύρα και ακάνθινο στεφάνι, καθώς τον ασπάζονταν και γονάτιζαν για να τον προσκυνήσουν, συνέχιζαν μια πρακτική που τους είχαν διδάξει κάποτε οι πειρατές της Κιλικίας».

Δ. Ι. Κυρτάρα (2020). *Η οδός και τα βήματα των πρώτων χριστιανών*, σ. 50.

Αθήνα: Εκδ. του Εικοστού Πρώτου.

Ο Χριστός στο Όρος των Ελαιών, Εθνική Πινακοθήκη Σκωτίας, 1600.

Ο Χριστός αποτέλεσε ιστορικό πρόσωπο, γεγονός που μαρτυρείται όχι μόνο στην Αγία Γραφή, αλλά και σε μη χριστιανικές πηγές. Για παράδειγμα, ο Ιώσηπος στις «Ιουδαϊκές Αρχαιότητες» (έργο του 93 μ.Χ.) αναφέρει τον Ιησού ως «σοφό άνδρα» και ηγετικό πρόσωπο. Επίσης, ο Τάκιτος στα «Ανάλεκτα» (Annales, έργο του 116 μ.Χ.) επιβεβαιώνει ότι ο Χριστός εκτελέστηκε από τον Πόντιο Πιλάτο επί Τιβέριου. Στο ερώτημα «Ποιος είναι ο Ιησούς Χριστός;», η διδασκαλία και η ζωή της Εκκλησίας δίδουν μια πολύ σαφή απάντηση: ο Ιησούς Χριστός είναι το Β΄ πρόσωπο της Αγίας Τριάδας, ο Υιός και Λόγος του Θεού, ο οποίος έγινε άνθρωπος για να σώσει τον άνθρωπο. Στο πρόσωπο του Υιού και Λόγου του Θεού, δηλαδή του Β΄ προσώπου της Αγίας Τριάδας, ενώθηκαν η φύση του Θεού και η φύση του ανθρώπου. Η ένωση των δύο φύσεων έγινε με τέτοιον τρόπο, ώστε ο Ιησούς Χριστός να είναι τέλειος (δηλαδή πραγματικός και πλήρης) Θεός και, ταυτόχρονα, τέλειος (δηλαδή πραγματικός και πλήρης) άνθρωπος. Για τον λόγο αυτό, ο Ιησούς Χριστός, στην παράδοση της Εκκλησίας, χαρακτηρίζεται ως «Θεάνθρωπος».

B. Καταλαβαίνω ότι...**Φιλοσοφική και θεολογική ανθρωπολογία**

Όλα τα παραπάνω αναδεικνύουν ένα εύλογο ερώτημα. Πώς ενώνονται οι δύο φύσεις του Χριστού στο πρόσωπό Του;

Να μελετήσετε προσεκτικά τον «Όρο» της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου και το κείμενο του Αγίου Ιωάννη του Δαμασκηνού. Η ενσωματωμένη επεξηγηματική ορολογία θα σας βοηθήσει στην κατανόηση των κειμένων. Αρχικά, δώστε μια πρώτη εκτίμηση σχετικά με τον τρόπο ένωσης των δύο φύσεων του Χριστού, αιτιολογώντας τη γνώμη σας. Στη συνέχεια, συζητήστε ανά ζεύγη με τον/τη διπλανό/ή σας τις σκέψεις σας και έπειτα μοιραστείτε τις με την ολομέλεια της τάξης. Τέλος, διερευνήστε τυχόν ερωτήματα που προκύπτουν από την αρχική σας εκτίμηση (π.χ. τι δεν έχει διευκρινιστεί επαρκώς; τι αφέθηκε μετέωρο; ποια σημεία παραμένουν ασαφή; κ.λπ.).

Ακολουθώντας λοιπόν τους αγίους Πατέρες, [...] ομολογούμε ότι [ο Χριστός] είναι [...] πραγματικά Θεός και πραγματικά άνθρωπος. [...] Ομοούσιος με το [Θεό] Πατέρα κατά τη θεότητά του και ομοούσιος με εμάς κατά την ανθρωπότητά του, σε όλα όμοιός μας, χωρίς όμως την αμαρτία. [...] Ένας και ο αυτός Χριστός [...] σε δύο φύσεις ενωμένες μεταξύ τους δίχως σύγχυση, μεταβολή, διαίρεση και χωρισμό («άσυγχύτως, άτρέπτως, άδιαιρέτως, άχωρίστως»). [...] Καμία διαφορά των φύσεων δεν καταργήθηκε εξαιτίας της ένωσης, αλλά μάλλον διασώθηκε η ιδιότητα καθεμιάς των φύσεων [...] που συναντά την άλλη σε ένα πρόσωπο και μία υπόσταση, χωρίς να χωρίζονται σε δύο πρόσωπα.

«Όρος» της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου

[Ο Χριστός] είναι τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος [...] και λέγεται από δυο φύσεις και σε δυο φύσεις. Και το όνομα Χριστός λέμε ότι είναι της «υποστάσεως», χωρίς να λέγεται μόνο για μια φύση, αλλά σημαίνει και τις δυο φύσεις. Εξάλλου, ο ίδιος έχρισε τον εαυτό του, ως Θεός δίνοντας το χρίσμα στο σώμα με τη θεότητα του και παίρνοντας [ο ίδιος] το χρίσμα ως άνθρωπος. γιατί ο ίδιος είναι [συνάμα] και το ένα και το άλλο.

Ιωάννου Δαμασκηνού (1998). *Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως*, (μτφρ. Νίκου Α. Ματσούκα), σ. 217. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά.

Επεξηγηματική ορολογία

- ⊙ «**Φύσις**»: Οι έννοιες «ουσία» και «φύση», ως ταυτόσημες, δηλώνουν την κοινή πραγματικότητα. Υποδηλώνουν την απόλυτη ταύτιση με τη μία και μοναδική οντότητα, η οποία εμπεριέχει όλα τα χαρακτηριστικά που την ορίζουν και τη διαφοροποιούν από άλλες οντότητες. Αυτή η ενότητα συνιστά την κοινή πραγματικότητα, το θεμέλιο πάνω στο οποίο στηρίζεται η κατανόηση του κόσμου και της ύπαρξής μας.
- ⊙ «**Όμοούσιος**»: της ίδιας «ουσίας» ή «φύσεως», όπως π.χ. ένας άνθρωπος με έναν άλλον άνθρωπο, ένας ζωντανός οργανισμός με έναν άλλον κ.λπ.
- ⊙ «**Υπόστασις**»: Οι έννοιες «πρόσωπο» και «υπόσταση» είναι ταυτόσημες και δηλώνουν τη μοναδικότητα και ιδιαιτερότητα μιας ατομικής ύπαρξης.

Vasily Surikov, Δ' Οικουμενική Σύνοδος Χαλκηδόνας, 1876.

π. Δ. Μπαθρέλλος: Η δογματική διδασκαλία Φύσεως και Υποστάσεως.

Στη γλώσσα της Εκκλησίας δεσπόζουν δυο όροι: «**υποστατική ένωση**» και «**αντίδοση ιδιωμάτων**».

Με τον πρώτο ομολογείται ότι ο Θεός Λόγος προσλαμβάνει ως δικό του σώμα την ανθρώπινη φύση, με σκοπό να θεραπεύσει από τη φθορά και τον θάνατο όλη την ανθρωπότητα. Με τον όρο «αντίδοση ιδιωμάτων» δηλώνεται ότι τα «ιδιώματα», δηλαδή τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των δύο φύσεων του Χριστού, δεν αφορούν σε δύο διαφορετικά πρόσωπα, αλλά στο ένα και καθαυτό πρόσωπο του Χριστού.

Αυτό σημαίνει ότι οτιδήποτε ο Χριστός πράττει ως θεός, τούτο συνιστά ενέργεια που αφορά **και** στην ανθρώπινη φύση του. Αντίστοιχα, οτιδήποτε ο Χριστός πράττει ως άνθρωπος, τούτο συνιστά ενέργεια που αφορά **και** στη θεϊκή Του φύση. Αυτό ισχύει, διότι το πρόσωπο, δηλαδή το υποκείμενο των πράξεων, είναι ένα, ο Υιός και Λόγος του Θεού.

Γ. Εμβαθύνω

Άνθρωπος: μια μικρογραφία του σύμπαντος

Από την αρχή της δημιουργίας του, ο άνθρωπος διατηρεί μια οντολογική σχέση* με την υπόλοιπη κτίση, επιθυμώντας διαρκώς την τελειοποίηση αυτής της σχέσης. Μέσα του ενυπάρχει η έμφυτη ικανότητα να ενοποιηθεί με το σύνολο της δημιουργίας και κατ' επέκταση να την οδηγήσει, συμπεριλαμβανομένου και του εαυτού του, στον Θεό.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να μελετήσετε τα παρακάτω κείμενα του Οδυσσέα Ελύτη και του Μάξιμου Ομολογητή. Στη συνέχεια, στο κέντρο ενός φύλλου χαρτιού, γράψτε τη λέξη «Άνθρωπος». Γύρω από αυτήν, σημειώστε και συνδέστε την κεντρική έννοια με στοιχεία, θετικά ή αρνητικά, που προκύπτουν από τα κείμενα σχετικά με την ανθρώπινη υπόσταση.

λίγο το νερό, για να το 'χεις Θεό και να κατέχεις τι σημαίνει ο λόγος του
και το δέντρο μονάχο του χωρίς κοπάδι, για να το κάνεις φίλο σου
και να τραβάς του βάρους ολοένα
και πλατύς επάνου ο ουρανός, για να διαβάζεις μόνος σου την απεραντοσύνη.
ΑΥΤΟΣ ο κόσμος ο μικρός, ο μέγας!

Οδυσσέας Ελύτης (1959), *Το Άξιον Εστί*, Αθήνα: Ίκαρος.

Ολόκληρος ο κόσμος, που αποτελείται από ορατά κι αόρατα [...] είναι άνθρωπος. Και πάλι, ο άνθρωπος είναι κόσμος, που αποτελείται από ψυχή και σώμα [...] Τα νοητά αναλογούν προς την ψυχή, όπως και η ψυχή προς τα νοητά. Τα αισθητά αντιστοιχούν προς το σώμα, καθώς και το σώμα αντιστοιχεί προς τα αισθητά.

Μάξιμος Ομολογητής, *Μυσταγωγία* (μτφρ. Ι. Σακαλής).
Ζ'. Πώς ο κόσμος λέγεται άνθρωπος και πώς ο άνθρωπος κόσμος, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας.

Επειδή ο άνθρωπος έκανε κατάχρηση της φυσικής δύναμης που έλαβε, για να ενώσει τον κόσμο, μάλλον τον διαίρεσε σε βαθμό που κινδύνευσε να οδηγηθεί στο απόλυτο μηδέν. [...] Γι' αυτό, ο Θεός γίνεται άνθρωπος, για να σώσει τον άνθρωπο και μέσα από τη φύση του ανθρώπου όλη τη φύση του κόσμου. [...] [Ο Χριστός] ενοποιεί τα «ρήγματα» του σύμπαντος κόσμου ενσωματώνοντάς τα στον εαυτό του, μέσα στον οποίο αυτός ο κόσμος είχε δημιουργηθεί. [...] Ενοποιεί τον «παράδεισο» και την «οικουμένη», τον «ουρανό» και τη «γη», τα «αισθητά» και τα «νοητά», [το «αρσενικό» και το «θηλυκό»].

Μάξιμος Ομολογητής, *Περί διαφόρων άποριών* PG 91, 1305A-1308A

Τα τέσσερα στοιχεία του σύμπαντος: γη, νερό, αέρας, φωτιά.

Ο άνθρωπος γίνεται αντιληπτός ως «μικρόκοσμος» του σύμπαντος. Εξαρτάται υπαρξιακά από τον Θεό, αλλά και ο φυσικός κόσμος εξαρτάται από τον ίδιο. Ωστόσο, στην περίπτωση του Αδάμ και της Εύας βλέπουμε ότι αδυνατεί να σώσει τη δική του ύπαρξη και κατ' επέκταση τον κόσμο που τον περιβάλλει.

Γι' αυτό, ο Θεός Λόγος τελικά «κινείται». Με την ενανθρώπιση Του αναλαμβάνει την ασθενή ανθρώπινη φύση ως «κομμάτι» του εαυτού του, θεραπεύοντας την και «ανακαινίζοντάς» την.

Έτσι, ο άνθρωπος «θεώνεται», όπως λέμε στη γλώσσα της Εκκλησίας, φτάνοντας στον τελικό προορισμό, για τον οποίο ο Θεός τον δημιούργησε. Ότι πάντως σώζεται δεν είναι ο άνθρωπος μόνο, αλλά μαζί με αυτόν όλη η έμψυχη και άψυχη κτίση του Θεού.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Ο Θεός άνθρωπος και ο άνθρωπος θεός

Τι νόημα έχει για την καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου ότι ο Θεός «ντύθηκε» την ανθρώπινη φύση, κάνοντάς την «κομμάτι» της ύπαρξής του;

Με αφορμή την παρακάτω ρήση του Μεγάλου Αθανασίου και έχοντας υπόψη όσα μάθατε στην παρούσα ενότητα, σχεδιάστε σ' ένα μεγάλο χαρτί τα περιγράμματα δύο ανθρώπινων σωμάτων. Έπειτα, στο πρώτο, καταγράψτε **εντός** του περιγράμματος πιθανές σκέψεις και συναισθήματα ενός χριστιανού που συνδέει τη ζωή του με το πρόσωπο του Χριστού, ενώ στο δεύτερο πιθανές σκέψεις και συναισθήματα ενός ανθρώπου που δεν επιθυμεί καμία σχέση με τον Θεό. Κατά τη γνώμη σας, υπάρχουν ομοιότητες ή διαφορές στον τρόπο που «βλέπουν» τη ζωή γενικότερα; Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε διαφορετικά χρώματα, για να οπτικοποιήσετε τις σκέψεις από τα συναισθήματα.

Εκείνος έγινε άνθρωπος, ώστε εμείς να γίνουμε Θεοί.

Μέγας Αθανάσιος

Εφόσον ο Θεός έγινε άνθρωπος και προσέλαβε την ανθρώπινη φύση, κάθε ανθρώπινη κατάσταση, δηλαδή ευτυχία, χαρά, πόνος, λύπη, τα πάντα [...] «γεμίζουν» με την παρουσία του Χριστού. Συνεπώς, για να πλησιάσει ο άνθρωπος τον Θεό, δε χρειάζεται να αρνηθεί τίποτε το ανθρώπινο. Το μόνο που χρειάζεται είναι να συνδέσει τη ζωή του με τη ζωή Του, να αφήσει όλον τον Θεό να φωτίσει τη ζωή του, χωρίς να πάψει ποτέ να είναι άνθρωπος, να χαιρείται και να λυπάται, να οραματίζεται και να ονειρεύεται για κάθε τι το ανθρώπινο.

Το μόνο που «προσκαλείται» ο άνθρωπος να αρνηθεί, προκειμένου να γευτεί την απόλυτη ευτυχία, είναι η αμαρτία δηλαδή, ένας τρόπος ζωής που δε θέλει καμία σχέση και καμία σύνδεση με τον Θεό.

Ε. Αξιολόγηση

Αφού αναζητήσετε και ακούσετε στο Διαδίκτυο το τραγούδι των Active Member με τίτλο «Καλώς ήρθες παράξενε στον τόπο μου», να συντάξετε ένα κείμενο (έως 300 λέξεις) μέσα από το οποίο θα αναδεικνύονται σημεία του τραγουδιού που αναφέρονται στη σχέση Θεού και ανθρώπου.

Συμπληρώστε τα κενά με τις λέξεις που λείπουν.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Ο Υίος και Λόγος του Θεού, ο Χριστός, έγινε άνθρωπος χωρίς να πάψει ποτέ να είναι Θεός.
- ⊙ Στο ένα πρόσωπο του Χριστού ενώθηκαν δύο φύσεις, η θεία και η ανθρώπινη.
- ⊙ Ο άνθρωπος είναι μικρογραφία του σύμπαντος. Όλα τα στοιχεία που υπάρχουν στο σύμπαν, εντοπίζονται και στην ανθρώπινη ύπαρξη.
- ⊙ Η πρόσληψη της ανθρώπινης φύσης από τον Χριστό οδηγεί στην αποκατάσταση του ανθρώπου ως προσώπου και στη «δεύτερη» κοινωνία του με τον Θεό.

Θεματική Ενότητα IV:

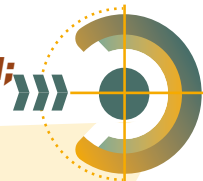
Τίνα με λέγουσιν οί άνθρωποι είναι;

22η

Διδακτική Ενότητα:

Χριστός: «σημείο αντιλεγόμενο» ή απόλυτη αλήθεια;

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να διακρίνω τα αίτια της αμφισβήτησης του Χριστού κατά την εποχή της επίγειας δράσης του.
- ◉ Να προσεγγίζω σύγχρονες παρερμηνείες για το πρόσωπο του Χριστού.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Οι απόψεις των ανθρώπων για τον Χριστό

Στην περιοχή της Καισάρειας, ο Χριστός απηύθυνε στους μαθητές Του το ερώτημα: «Ποιος λένε οι άνθρωποι ότι είμαι; [Τίνα με λέγουσιν οί άνθρωποι είναι;]». Παρά την πάροδο είκοσι αιώνων, το ερώτημα αυτό εξακολουθεί να είναι επίκαιρο μέχρι σήμερα.

Αφού διαβάσετε το παρακάτω βιβλικό κείμενο, να γράψετε μονολεκτικά, σε ένα χαρτάκι τύπου post it, το νόημα που έχει για σας η λέξη «Χριστός». Στη συνέχεια, συγκεντρώστε τις απαντήσεις κολλώντας τα χαρτάκια στον πίνακα και συζητήστε με τους συμμαθητές σας.

Ο Ιησούς [...] ρώτησε τους μαθητές του: «Ποιος λένε οι άνθρωποι ότι είμαι;». Εκείνοι του απάντησαν: «Λένε ότι είσαι ο Ιωάννης ο Βαπτιστής, άλλοι ότι είσαι ο Ηλίας, άλλοι ότι είσαι ένας από τους προφήτες». «Εσείς ποιος λέτε ότι είμαι;» τους ρώτησε ο Ιησούς. Ο Πέτρος του αποκρίθηκε: «Εσύ είσαι ο Μεσσίας».

Μκ 8,27-29 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Οι λαοί της αρχαιότητας αναμένουν τον Μεσσία.

Ήξερες ότι;

Ο όρος «**μεσσίας**» αποτελεί ελληνική μεταφορά του εβραϊκού όρου «μασιάχ», που σημαίνει «χρισμένος». Στην Παλαιά Διαθήκη, ή και για την ισραηλιτική κοινότητα έως σήμερα, αναμενόταν ότι απόγονος του βασιλέα Δαβίδ θα λυτρώσει τους Ισραηλίτες και θα τους δοξάσει στα έθνη. Ζητούμενο, βέβαια, είναι ποιο είναι το περιεχόμενο αυτής της λύτρωσης και δόξας, αν δηλαδή επρόκειτο για «επίγεια/κοσμική» ή «επουράνια/πνευματική» βασιλεία.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Το κοινωνικό αποτύπωμα του Χριστού στην ανθρωπότητα

Τα πρώτα έτη της ιστορικής διαμόρφωσης του Χριστιανισμού, πριν δηλαδή ακόμα εδραιωθεί, το πρόσωπο του Χριστού δε προκαλούσε, θα έλεγε κανείς, το ενδιαφέρον των ιστορικών, χρονικογράφων ή φιλοσόφων της εποχής. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει ικανός αριθμός εξωχριστιανικών πηγών, μέσω των οποίων εξάγονται ακριβή ιστορικά συμπεράσματα. Ας εξετάσουμε ορισμένα αποσπάσματα που επιβεβαιώνουν τα παραπάνω.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να μελετήσετε προσεκτικά τις παρακάτω πηγές. Έπειτα, να γράψετε στο κέντρο ενός φύλλου χαρτιού τη λέξη «Χριστός». Γύρω από τη λέξη, να συνοψίσετε σε διακλαδώσεις τις πληροφορίες των ιστορικών που αφορούν στο πρόσωπο του Χριστού.

Ο Νέρων υπέδειξε άλλους ως ενόχους και υπέβαλε σε ιδιαίτερες τιμωρίες εκείνους τους οποίους ο λαός μισώντας τους για τις ανομίες τους ονόμαζε χριστιανούς. Εκείνος από τον οποίον προήλθε το όνομα είναι ο Χριστός, ο οποίος θανατώθηκε επί της βασιλείας του Τιβέριου, όταν Επίτροπος ήταν ο Πόντιος Πιλάτος. Η προς καιρόν κατασταλείσα ολέθρια δεισιδαιμονία* εμφανίστηκε πάλι όχι μόνον στην Ιουδαία, την εστία αυτού του κακού, αλλά και στην πόλη [Ρώμη], όπου από παντού μαζεύονται και ακούγονται όλα τα κακά και τα αισχρά.

Τάκιτος, *Χρονικά* (Annales)

Πόντιος Κορνήλιος Τάκιτος

[...] υπήρχε ο Ιησούς, ένας σοφός άντρας, -αν είναι θεμιτό να τον αποκαλείς άνθρωπο, διότι επιτελούσε θαυμαστά έργα-, ένας δάσκαλος των ανθρώπων που λαβαίνουν την αλήθεια με ευχαρίστηση. Έλκυσε κοντά του και πολλούς από τους Ιουδαίους και πολλούς από τους Εθνικούς*. Αυτός ήταν ο Χριστός· και, όταν ο Πιλάτος [...] τον καταδίκασε στον σταυρό, εκείνοι που τον αγαπούσαν δεν τον εγκατέλειψαν αρχικά, διότι εμφανίστηκε σε εκείνους και πάλι την τρίτη μέρα, όπως τα είχαν προείπει οι θεϊκοί προφήτες.

Ιώσηπος, *Ιουδαϊκή Αρχαιολογία* Φλάβιος Ιώσηπος

Τι απομένει να πούμε όταν οι σοφοί σύρονται βιαίως από τα χέρια των τυράννων, και η σοφία τους αποστερείται την ελευθερία της με συκοφαντία, και λεηλατούνται για την ανώτερη νοημοσύνη τους δίχως δυνατότητα υπεράσπισης; Γιατί πώς επωφεληθήκαν οι Αθηναίοι θανατώνοντας τον Σωκράτη, όταν τιμωρήθηκαν για το έγκλημα με λιμό και λοιμό; Ή οι Σάμιοι καίγοντας τον Πυθαγόρα, όταν ολόκληρη η πόλη τους καλύφθηκε με άμμο μέσα σε μία ώρα; Ή οι Εβραίοι δολοφονώντας τον Σοφό Βασιλιά τους [το Χριστό], όταν από εκείνη τη στιγμή το βασίλειό τους απομακρύνθηκε; Διότι δίκαια αντέμειψε ο Θεός τη σοφία και των τριών. Οι Αθηναίοι πέθαναν από λιμό· και οι κάτοικοι της Σάμου καλύφθηκαν ολοκληρωτικά από τη θάλασσα· και οι Εβραίοι απομώθηκαν και εκδιώχθηκαν από το βασίλειό τους.

Μάρα μπαρ Σεραπίων

Βλ. https://en.wikipedia.org/wiki/Jesus#Religious_perspectives

Η **ιστορικότητα του προσώπου του Χριστού** δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση. Ανάλογα με το πολιτισμικό και θρησκευτικό υπόβαθρο κάθε συγγραφέα μιας ιστορικής πηγής, ο Χριστός φέρεται να γίνεται αντιληπτός άλλοτε ως θεότητα, άλλοτε ως μάγος μιας θρησκείας και άλλοτε ως απατεώνας. Στον ιουδαϊκό κόσμο, ο Χριστός άλλοτε έγινε δεκτός ως ένας ακόμη προφήτης ή ραβίνος και άλλοτε κατηγορήθηκε από τους Φαρισαίους ότι ήταν ένα «όργανο του διαβόλου». Η Εκκλησία, με βάση τη χαρισματική εμπειρία ζωής μαζί με τον Θεό που γεύεται, κηρύττει και διδάσκει ότι ο Χριστός είναι Θεός και άνθρωπος. Η διδασκαλία αυτή δε θα μπορούσε να προκύψει από οποιοδήποτε θρησκευτικό και φιλοσοφικό περιβάλλον της εποχής.

Γ. Εμβαθύνω

Η πολυποίκιλη θεώρηση της χριστιανικής θεολογίας

Η θεότητα του Χριστού αμφισβητήθηκε για πρώτη φορά, στο διάβα της ιστορίας, μέσα από το κίνημα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού (17ος-18ος αι.), όπου εξ αρχής η κριτική εξέταση κάθε σημείου του προσώπου και των πράξεων του Χριστού κινήθηκε παράλληλα με την κριτική προς την Εκκλησία.

Με αφορμή τα παρακάτω κείμενα, που έχουν ως κεντρικό θέμα το πρόσωπο του Χριστού και τη χριστιανική θρησκεία εν γένει, καταρτίστε έναν κατάλογο με ερωτήματα, όπως τα παρακάτω:

- Ποιοι φιλόσοφοι μίλησαν για τον Χριστό και τι θέσεις εξέφρασαν;
- Ποιο σημαντικό κίνημα ανέδειξε ο σύγχρονος δυτικός πολιτισμός;
- Γιατί η θρησκεία και η πίστη προορίζονται να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο στον 21ο αιώνα;
- Τι θα συνέβαινε αν... ; Στη συνέχεια, προσπαθήστε να απαντήσετε στα ερωτήματα που θέσατε και να ανταλλάξετε απόψεις.

Σύμφωνα με τον Σπινόζα, ο Χριστός αντιπροσωπεύει τον κορυφαίο φιλόσοφο και η διαδρομή της ζωής Του είναι ένα ανυπέβλητο παράδειγμα ορθολογικής νηφαλιότητας, που τιμωρήθηκε με διωγμό και θανάτωση. [...] Ο Ρουσό παρομοιάζει την ηθική του Ιησού με εκείνη του Σωκράτη. Υποστηρίζει ότι αυτές δεν διαφέρουν ου-
 σαστικά. [...] [Ο Βολταίρος] επικαλούμενος πολλά ιστορικά τεκμήρια, ασκεί κριτική στον μύθο που περιβάλλει τον Ιησού [...], υπογραμμίζοντας το γεγονός ότι σε κανένα χωρίο των Ευαγγελίων ο Χριστός δεν παρουσιάζεται ως Θεός. [...] Στην πραγματικότητα επρόκειτο για έναν απλό χωρικό, λιγότερο ή περισσότερο έξυπνο.

F. Savater, *Ο Ιησούς των φιλοσόφων* (μτφρ. Θ. Γιαλκέτσης), 25/12/20 Εφημερίδα των Συντακτών.

Ο **αθεϊσμός*** είναι ένα από τα πιο σημαντικά κινήματα του σύγχρονου δυτικού πολιτισμού. Τα τελευταία δια-
 κόσια χρόνια φάνηκε να φτάνει στην εξάλειψη της θρησκείας ως μιας ξεπερασμένης και επικίνδυνης δεισι-
 δαιμονίας. Στο βιβλίο, ωστόσο, «Λυκόφως του Αθεϊσμού: η άνοδος και η πτώση της απιστίας στο σύγχρονο
 κόσμο» εξετάζεται τι πήγε στραβά με το αθεϊστικό όνειρο και εξηγείται γιατί η θρησκεία και η πίστη προορί-
 ζονται να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο στον εικοστό πρώτο αιώνα.

Review (μτφρ.) από το βιβλίο A. MacGrath (2006). *The Twilight of Atheism*, Ebury Press.

Ο Χριστιανισμός είναι πολύ πιο αθεϊστικός από τον συνηθισμένο αθεϊσμό, όπου μπορεί να υποστηριχτεί ότι
 δεν υπάρχει Θεός και ούτω καθεξής, αλλά παρόλα αυτά διατηρείται μια ορισμένη εμπιστοσύνη στον «Μεγάλο
 Άλλο». Αυτός ο «Μεγάλος Άλλος» μπορεί να ονομαστεί φυσική αναγκαιότητα, εξέλιξη ή οτιδήποτε άλλο [...] Πράγματι, ο ίδιος ο Ιησούς έγινε άθεος στο σταυρό όταν φώναξε: «Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί με εγκατέλειψες;»
 (Μκ 15,34)

Sl. Žižek (2024). *Christian Atheism: How To Be A Real Materialist*, Bloomsbury.

Στο πλαίσιο του λεγόμενου **δυτικού πολιτισμού** φαίνεται ότι η θεολογία που αναπτύχθηκε
 μέσα στους κόλπους του Χριστιανισμού δεν είναι ενιαία. Παρά ταύτα, σε ζητήματα κεφαλιώδους
 σημασίας για την πορεία του δυτικού πολιτισμού, όπως π.χ. τα ανθρώπινα δικαιώματα, ο Χριστιανισμός
 έβαλε με τον τρόπο του τη «σφραγίδα» του. Έτσι, διασφαλίστηκε η αυτονομία του ατόμου. Με βάση
 αυτήν, διαμορφώθηκε το κατάλληλο κλίμα, ώστε κάποιος να μπορεί ελεύθερα, αν το επιθυμεί, να αρ-
 νείται την ύπαρξη του Θεού.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στη λεγόμενη εποχή της ύστερης νεωτερικότητας, με επίκεντρο τον δυ-
 τικό πολιτισμό, γίνεται ήδη λόγος για το «λυκόφως του αθεϊσμού». Βλέπουμε ότι ο αθεϊσμός έχει
 ερμηνευτεί ως ένα είδος θρησκείας που διαθέτει, κατά κάποιον τρόπο, τον δικό του «Θεό». Γίνεται,
 επίσης, λόγος και για την επάνοδο του Χριστιανισμού και μάλιστα μέσα από το φως της περιθω-
 ριοποιημένης ανά τους αιώνες ορθόδοξης πίστης και παράδοσης.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Φανατισμός και Χριστιανισμός

Πολλές φορές το όνομα του Χριστού ταυτίστηκε με **εγκόσμιες πολιτικές επιδιώξεις και σκοπιμότητες**, οι οποίες συνδέθηκαν με ακραίες και απάνθρωπες συμπεριφορές. Ας εξετάσουμε παρακάτω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να παρατηρήσετε προσεκτικά τη διπλανή εικόνα και στη συνέχεια, να διαβάσετε τα βιβλικά κείμενα που ακολουθούν. Έπειτα, προσπαθήστε να συγκρίνετε το περιεχόμενο της εικόνας με αυτό των κειμένων. Τέλος, συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης σας με ποιο τρόπο συνδέεται η εικόνα με τα κείμενα.

Κου Κλουξ Κλαν

Στα Ιεροσόλυμα βρισκόταν ένας άνθρωπος που τον έλεγαν Συμεών [...] και τον καθοδηγούσε το Πνεύμα το Άγιο [...] ότι δε θα πεθάνει προτού να δει το Μεσσία. [...] Μόλις οι γονείς έφεραν εκεί το παιδί, τον Ιησού, για να κάνουν γι' αυτό τα έθιμα του νόμου, τον πήρε στην αγκαλιά του, δόξασε το θεό και είπε: «Τώρα, Κύριε, μπορείς ν' αφήσεις το δούλο σου να πεθάνει ειρηνικά, όπως του υποσχέθηκες, γιατί τα μάτια μου είδαν το σωτήρα που ετοίμασες για όλους τους λαούς, φως που θα φωτίσει τα έθνη και θα δοξάσει το λαό σου τον Ισραήλ. [...] Αυτός θα γίνει αιτία να καταστραφούν ή να σωθούν πολλοί Ισραηλίτες. Θα είναι σημείο αντιλεγόμενο, για να φανερωθούν οι πραγματικές διαθέσεις πολλών».

Λκ 2,25-34 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

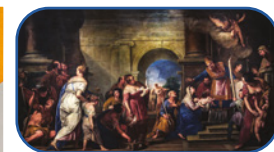
Δεν υπάρχει πια Ιουδαίος και ειδωλολάτρης, δεν υπάρχει δούλος και ελεύθερος, δεν υπάρχει άντρας και γυναίκα· όλοι σας είστε ένας, χάρη στον Ιησού Χριστό.

Γαλ 3,28 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Ακροδεξιές ιδεολογίες και Χριστιανισμός.

Μία μορφή παρερμηνείας του προσώπου και του έργου του Χριστού ήταν να ταυτιστεί με τον **θρησκευτικό φανατισμό**, με πράξεις μίσους εναντίον του άλλου και του διαφορετικού. Τέτοιου είδους ακραίες συμπεριφορές σε κάθε περίπτωση ουδεμία σχέση μπορούν να έχουν με το Ευαγγέλιο, δηλαδή με τη ζωή και το έργο του Χριστού, όπως εκεί περιγράφεται αυθεντικά.

Gregorio Lazzarini,
Υπαπαντή του Χριστού,
1700.

Ε. Αξιολόγηση

Έχοντας υπόψη όσα μάθατε σε αυτή την ενότητα, να δημιουργήσετε ψηφιακά ένα πολυτροπικό κείμενο με θέμα «Σύγχρονες αντιλήψεις για το πρόσωπο του Χριστού». Παρουσιάστε τα ευρήματά σας στην ολομέλεια της τάξης. Εναλλακτικά, μπορείτε να τα κοινοποιήσετε, αναρτώντας τα στον χώρο του σχολείου.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Η ανθρωπότητα προσέγγισε τον Χριστό, όχι πάντοτε με την ίδια ερμηνευτική ματιά, ούτε και με την ίδια ψυχική διάθεση.
- ⊙ Ο Χριστός ήταν, είναι και θα είναι «σημείον αντιλεγόμενο», δηλαδή ζήτημα για το οποίο οι άνθρωποι δεν έχουν ενιαία αντίληψη, αλλά, απεναντίας, διαφωνούν – πολλές φορές με ένταση – μεταξύ τους.

Θεματική Ενότητα V:

Ο Χριστός διδάσκει και θεραπεύει

23^η

Διδακτική Ενότητα:

Από την «ιστορία» στην πράξη: παραβολές και θαύματα

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να εντοπίζω βασικές πτυχές του διδακτικού έργου του Χριστού με αναφορές στον παραβολικό του λόγο.
- ◉ Να συνδέω το απολυτρωτικό έργο του Χριστού, μέσα από τις διηγήσεις των θαυμάτων του, με την ψυχοσωματική αναγέννηση του ανθρώπου.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Η κενωτική και θυσιαστική δύναμη της αγάπης

Στην εποχή μας, που χαρακτηρίζεται από κοινωνικό κατακερματισμό και υπαρξιακή αβεβαιότητα, η **αγάπη** αναδεικνύεται ως πρωταρχική ανάγκη για την αποκατάσταση των διαπροσωπικών σχέσεων και την προσθήκη νοήματος στην ανθρώπινη εμπειρία.

Παρατηρήστε προσεκτικά τη διπλανή εικόνα και απαντήστε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Τι σημαίνει για εσάς η λέξη «αγάπη»;
- Για ποιους λόγους θεωρείτε ότι η αγάπη είναι σημαντική;
- Τι σημαίνει να αγαπάς κάποιον αληθινά;
- Ποια αξία έχει να ξέρεις ότι κάποιος σε αγαπάει αληθινά;
- Ποια είναι η διαφορά μεταξύ της αγάπης και της εξάρτησης;

Η αγάπη έχει έναν χαρακτήρα **μοιρασιάς** και **ενότητας**. Αυτό σημαίνει ότι η αληθινή αγάπη απαιτεί πνευματική άσκηση, «κένωση» του εγωισμού και θυσία για χάρη του πλησίον/άλλου, ώστε να ευημερήσει ο συνάνθρωπος. Μέσα από τον συνάνθρωπο, ανακαλύπτω τελικά εκ νέου, με νέα ματιά, τον ίδιο μου τον εαυτό. Με άλλα λόγια, «αγαπώ» σημαίνει «αισθάνομαι κάποιον άλλον άνθρωπο να βρίσκεται κοντά μου, μαζί μου, δίπλα μου».

Zbigniew Preisner (1993): «Ο ύμνος της αγάπης».

B. Καταλαβαίνω ότι...

Παραβολές: το «εργαλείο» του Χριστού

Η αγάπη, ως συναίσθημα, είναι ένα **μυστήριο** που μας συναρπάζει και μας προβληματίζει. Από πού πηγάζει; Πώς εκφράζεται; Είναι κάτι που ορίζεται από κοινωνικές **νόρμες*** ή μήπως είναι κάτι βαθιά προσωπικό και μοναδικό για τον καθένα μας; Ας δούμε την απάντηση που έδωσε στα ερωτήματα αυτά ο Χριστός δύο χιλιάδες χρόνια πριν.

Παρατηρήστε, ανά ζεύγη, τον πίνακα στα δεξιά και συζητήστε:

- Τι βλέπετε; Ποια στοιχεία του πίνακα σας κάνουν εντύπωση;
- Ποια συναισθήματα σας προκαλεί; Κατόπιν, διαβάστε την παραβολή του «Καλού Σαμαρείτη» που ακολουθεί και υπογραμμίστε τις λέξεις που δηλώνουν τους βασικούς πρωταγωνιστές, τις πράξεις τους και το μήνυμα που η παραβολή σας μεταφέρει. Συζητήστε σε τετράδες:
- Ποια στιγμή της παραβολής αποτυπώνει ο πίνακας;
- Πώς αποδίδει ο ζωγράφος τα συναισθήματα των πρωταγωνιστών;
- Πώς αντικατοπτρίζονται, μέσα από την παραβολή, οι έννοιες της αγάπης, της αδερφοσύνης, της ελπίδας και της δικαιοσύνης, οι οποίες αποτελούν θεμελιώδη γνωρίσματα της Βασιλείας του Θεού; Τέλος, συζητήστε στην ολομέλεια, πώς μπορούμε να δείξουμε ενσυναίσθηση* και αγάπη προς τους συνανθρώπους μας;

Eugène Delacroix, Ο καλός Σαμαρείτης, 1849.

Τι σημαίνει «παραβολή»;

Εξήγηση βιβλικών όρων:
Αρχιερέας, Ιερέας, Λευίτης,
Σαμαρείτης, Πλησίον.

Κάποιος νομοδιδάσκαλος παρουσιάστηκε στον Ιησού, και για να τον φέρει σε δύσκολη θέση του είπε: «Διδάσκαλε, τι πρέπει να κάνω για να κερδίσω την αιώνια ζωή;» Ο Ιησούς τον ρώτησε: «Ο νόμος τι γράφει;». Εκείνος απάντησε: «Ν' αγαπάς τον Κύριο το θεό σου μ' όλη την καρδιά σου και μ' όλη την ψυχή σου, μ' όλη τη δύναμή σου και μ' όλο το νου σου· και τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου». «Πολύ σωστά απάντησες», του είπε ο Ιησούς· «αυτό κάνε και θα ζήσεις». Εκείνος όμως, θέλοντας να δικαιολογήσει τον εαυτό του, είπε στον Ιησού: «Και ποιος είναι ο πλησίον μου;». Πήρε τότε αφορμή ο Ιησούς και είπε: «Κάποιος άνθρωπος, κατεβαίνοντας από τα Ιεροσόλυμα για την Ιεριχώ, έπεσε πάνω σε ληστές. Αυτοί τον ξεγύμνωσαν, τον τραυμάτισαν και έφυγαν παρατώντας τον μισοπεθαμένο. Από 'κείνο το δρόμο έτυχε να κατεβαίνει και κάποιος ιερέας, ο οποίος τον είδε, αλλά τον προσπέρασε χωρίς να του δώσει σημασία. Το ίδιο και κάποιος λευίτης, που περνούσε από 'κείνο το μέρος· παρ' όλο που τον είδε κι αυτός, τον προσπέρασε χωρίς να του δώσει σημασία. Κάποιος όμως Σαμαρείτης που ταξίδευε, ήρθε προς το μέρος του, τον είδε και τον σπλαχνίστηκε. Πήγε κοντά του, άλειψε τις πληγές του με λάδι και κρασί και τις έδεσε καλά. Μάλιστα τον ανέβασε στο δικό του το ζώο, τον οδήγησε στο πανδοχείο και φρόντισε γι' αυτόν. Την άλλη μέρα φεύγοντας έβγαλε κι έδωσε στον πανδοχέα δύο δηνάρια και του είπε: "φρόντισέ τον, κι ό,τι παραπάνω ξοδέψεις, εγώ όταν ξαναπεράσω θα σε πληρώσω". Ποιος λοιπόν απ' αυτούς τους τρεις κατά τη γνώμη σου αποδείχτηκε "πλησίον" εκείνου που έπεσε στους ληστές;» Ο νομοδιδάσκαλος απάντησε: «Εκείνος που τον σπλαχνίστηκε». Τότε ο Ιησούς του είπε: «Πήγαινε, και να κάνεις κι εσύ το ίδιο».

Λκ 10,25-37 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Η παραβολή του «Καλού Σαμαρείτη» αναδεικνύει την **αγάπη** όχι ως αφηρημένη έννοια, αλλά ως **ενεργητική στάση ζωής**, η οποία περιλαμβάνει την ενσυναίσθηση, την ανάληψη ευθύνης και την παροχή έμπρακτης βοήθειας προς τον συνάνθρωπο, ανεξαρτήτως καταγωγής, κοινωνικής θέσης ή θρησκευτικών πεποιθήσεων. Αυτή η αγάπη, που υπερβαίνει κάθε κοινωνικό ή ιδεολογικό φραγ-

μό, συνιστά θεμελιώδη αξία της Βασιλείας του Θεού, όπως την ευαγγελίζεται ο Χριστός μέσα από τη διδασκαλία Του.

Η έμπρακτη αγάπη δε συνιστά μια ηθική υποχρέωση που, δήθεν, μας επιβάλλει το Ευαγγέλιο. Η έμπρακτη αγάπη έχει **υπαρξιακή σπουδαιότητα** για κάθε άνθρωπο, διότι, καθώς διακονούμε τον πλησίον/άλλον, έχουμε τη δυνατότητα μέσα από το πρόσωπό του να ανακαλύψουμε τον εαυτό μας. Ο πλησίον/άλλος δε συνιστά απλώς μια διαφορετική ύπαρξη που τυγχάνει να σχετίζεται με εμάς. Αντιθέτως, η ύπαρξή του είναι μια ευλογημένη αφορμή, που μπορεί να μας βοηθήσει να βρούμε τον εαυτό μας, δηλαδή **το νόημα της ζωής** μας, την πληρότητα και την ευτυχία, που όλοι, τελικά, ονειρευόμαστε.

Γ. Εμβαθύνω

Ο αποκαλυπτικός και αγαπητικός χαρακτήρας των θαυμάτων του Χριστού

Οι παραβολές του Χριστού αποκαλύπτουν τη φύση και τις αξίες της Βασιλείας του Θεού, προετοιμάζοντας τους ανθρώπους για την έλευσή της. Τα **θαύματα**, ως ενέργεια της θείας δύναμης και αγάπης, λειτουργούν ως **εμπειρικές αποδείξεις** της, καθώς επιβεβαιώνουν την έλευσή της και παρέχουν μια πρόγευση της τελικής εκπλήρωσής της. Ας εμβαθύνουμε σε ένα από αυτά.

Μελετήστε σε ομάδες τα παρακάτω αποσπάσματα, από το *Κατά Ιωάννην* Ευαγγέλιο, και απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

- **Ποιος** είναι ο κεντρικός χαρακτήρας της αφήγησης; Ποια άλλα πρόσωπα εμπλέκονται στο συμβάν;
- **Πού** έλαβε χώρα η αρχική συνάντηση του Ιησού με τον τυφλό και πού ολοκληρώθηκε η θαυματουργή πράξη;
- **Πότε** και **σε πόσες φάσεις** εκτυλίχθηκε η θεραπευτική παρέμβαση του Ιησού;
- **Πώς** η θεραπεία του τυφλού προκάλεσε τις κοινωνικές και θρησκευτικές αντιλήψεις για την αναπηρία κατά την εποχή του Ιησού;
- **Ποιες** είναι οι συνέπειες της θεραπείας του εκ γενετής τυφλού για την πίστη του, την κοινωνική του θέση και τη σχέση του με την οικογένειά του;
- **Γιατί** η θεραπεία του τυφλού προκάλεσε τόσο έντονες αντιδράσεις από τους Φαρισαίους;

Κάθε ομάδα θα αναλάβει να επεξεργαστεί και να απαντήσει μία ερώτηση. Μην ξεχάσετε να δηλώσετε την ερώτηση που επέλεξε η ομάδα σας. Στη συνέχεια, παρουσιάστε τις απαντήσεις σας στην ολομέλεια της τάξης.

Carl Bloch, Θεραπεία του εκ γενετής τυφλού, 1871.

Τι σημαίνει «θαύμα»;

Η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού

Καθώς πήγαινε στο δρόμο του ο Ιησούς, είδε έναν άνθρωπο που είχε γεννηθεί τυφλός. Τον ρώτησαν, λοιπόν, οι μαθητές του: «Διδάσκαλε, ποιος αμάρτησε και γεννήθηκε αυτός τυφλός, ο ίδιος ή οι γονείς του;». Ο Ιησούς απάντησε: «Ούτε αυτός αμάρτησε ούτε οι γονείς του, αλλά γεννήθηκε τυφλός για να φανερωθεί η δύναμη των έργων του Θεού πάνω σ' αυτόν. Όσο διαρκεί η μέρα, πρέπει να εκτελώ τα έργα εκείνου που μ' έστειλε. Έρχεται η νύχτα, οπότε κανένας δεν μπορεί να εργάζεται. Όσο είμαι σ' αυτόν τον κόσμο, είμαι το φως για τον κόσμο». Όταν τα είπε αυτά ο Ιησούς, έφτυσε κάτω, έφτιαξε πηλό από το φτύμα, άλειψε με τον πηλό τα μάτια του τυφλού, και του είπε: «Πήγαινε να νιφτείς στην κολυμβήθρα του Σιλωάμ» –που σημαίνει «απεσταλμένος από το Θεό». Ξεκίνησε, λοιπόν, ο άνθρωπος, πήγε και νίφτηκε και, όταν γύρισε πίσω, έβλεπε. Τότε οι γείτονες κι όσοι τον έβλεπαν προηγουμένως ότι ήταν τυφλός, έλεγαν: «Αυτός δεν είναι ο άνθρωπος που καθόταν εδώ και ζητιάνευε;». Μερικοί έλεγαν: «Αυτός είναι», ενώ άλλοι έλεγαν: «Είναι κάποιος που του μοιάζει». Ο ίδιος όμως έλεγε: «Εγώ είμαι». [...] Τον έφεραν τότε στους Φαρισαίους, τον άνθρωπο που ήταν άλλοτε τυφλός. Η μέρα που έφτιαξε ο Ιησούς τον πηλό και του άνοιξε τα μάτια ήταν Σάββατο. [...] Οι Ιουδαίοι όμως δεν εννοούσαν να πιστέψουν πως αυτός ήταν τυφλός κι απέκτησε το φως του, ώσπου κάλεσαν τους γονείς του ανθρώπου. [...] Τότε απάντησε ο άνθρωπος και τους είπε: «Εδώ είναι το παράξενο, πως εσείς δεν ξέρετε από πού είναι ο άνθρωπος, κι όμως αυτός μου άνοιξε τα μάτια. Ξέρουμε πως ο Θεός τούς αμαρτωλούς δεν τους ακούει, αλλά αν κάποιος τον σέβεται και κάνει το θέλημά του, αυτόν τον ακούει. Από τότε που έγινε ο κόσμος δεν ακούστηκε ν' ανοίξει κανείς τα μάτια ενός γεννημένου τυφλού. Αν αυτός δεν ήταν από το Θεό δε θα μπορούσε να κάνει τίποτα». «Εσύ είσαι βουτηγμένος στην αμαρτία από τότε που γεννήθηκες», του αποκρίθηκαν, «και κάνεις το δάσκαλο σ' εμάς;». Και τον πέταξαν έξω. Ο Ιησούς έμαθε ότι τον πέταξαν έξω και, όταν τον βρήκε, του είπε: «Εσύ πιστεύεις στον Υιό του Θεού;». Εκείνος αποκρίθηκε: «Και ποιος είναι αυτός, κύριε, για να πιστέψω σ' αυτόν;». «Μα τον έχεις κιόλας δει», του είπε ο Ιησούς. «Αυτός που μιλάει τώρα μαζί σου, αυτός είναι». Τότε εκείνος είπε: «Πιστεύω Κύριε», και τον προσκύνησε. Κι ο Ιησούς είπε: «Ήρθα για να φέρω σε κρίση τον κόσμο, έτσι ώστε αυτοί που δε βλέπουν να βρουν το φως τους, κι εκείνοι που βλέπουν ν' αποδειχθούν τυφλοί». Μερικοί Φαρισαίοι που ήταν εκεί μαζί του, άκουσαν τα λόγια αυτά και του είπαν: «Μήπως είμαστε κι εμείς τυφλοί;». «Αν ήσασταν τυφλοί», τους απάντησε ο Ιησούς, «δε θα ήσασταν ένοχοι· τώρα όμως λέτε με βεβαιότητα ότι βλέπετε· η ενοχή σας λοιπόν παραμένει».

Ιω 9.1-9.13-14.18.30-41 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Τότε ο Ιησούς τους μίλησε πάλι και τους είπε: «Εγώ είμαι το φως του κόσμου· όποιος με ακολουθεί δεν θα πλανιέται στο σκοτάδι, αλλά θα έχει το φως που οδηγεί στη ζωή».

Ιω 8, 12 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Εξήγηση βιβλικών όρων:
Σάββατον, Φαρισαίοι,
Τυφλός.

Ο Χριστός χαρίζει την όραση σε έναν άνθρωπο που γεννήθηκε τυφλός, δηλαδή το σώμα του δε διέθετε τα συγκεκριμένα αυτά όργανα που ονομάζονται «οφθαλμικοί βολβοί». Με την ενέργειά Του, ο Ιησούς φανερώνεται ως ο **Δημιουργός του ανθρώπου** αλλά και ως εκείνος που **αναδημιουργεί τον άνθρωπο**.

Ο Χριστός ανατρέπει την κυρίαρχη άποψη της εποχής Του, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος που –μιλώντας με τα σημερινά δεδομένα– είχε ειδικές ανάγκες, θεωρούνταν ως απορριπτός

από τον Θεό και ότι οι δυσκολίες αυτές της ζωής του οφείλονταν στην αμαρτωλότητα είτε τη δική του είτε των προγόνων του. Ο Χριστός δείχνει με τη θεραπεία του εκ γενετής τυφλού ότι οι άνθρωποι που πάσχουν από ορισμένες ασθένειες είναι εξίσου αγαπητοί στον Θεό, όπως και όλοι εκείνοι που δεν αντιμετωπίζουν αντίστοιχες δυσκολίες. Στον καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού **προσκαλούνται να συμμετάσχουν όλοι ανεξαιρέτως** και αδιακρίτως.

Η θεραπεία που χαρίζει ο Χριστός δεν αφορά μόνο στο σώμα αλλά και στην ψυχή. Ο τυφλός της σχετικής βιβλικής διήγησης δεν είναι κάποιος αμαρτωλός, στον οποίον ο Χριστός λέει απλά «σου συγχωρούνται οι αμαρτίες». Είναι ένας άνθρωπος στον οποίο ο Χριστός αποκαλύπτεται ως Μεσσίας και Λυτρωτής. Ο Χριστός δεν παρουσιάζεται ως κάποιος αγγελιαφόρος του Θεού ή ως κάποιος μύστης που υπόσχεται στους ανθρώπους ότι θα τους οδηγήσει στον Θεό ή στο πνευματικό φως. Ομολογεί ότι ο ίδιος είναι το φως (ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου). Έτσι, τονίζεται ότι ο Χριστός είναι ο Θεός, ο **Δημιουργός του παντός**.

Ο τυφλός καθίσταται κοινωνός της παραπάνω αποκάλυψης, δηλαδή αποδέχεται την αυτοφάνερση του Χριστού ως Μεσσία και, επιπλέον, την ομολογεί δημοσίως. Με αυτό το σκεπτικό, μπορούμε να επισημάνουμε ότι ο Χριστός δε χαρίζει στον τυφλό μόνο το επίγειο φως, αλλά του προσφέρει συνάμα και **το ουράνιο φως της αποκάλυψης**, δηλαδή του δίνει τη δυνατότητα να «βλέπει» το βάθος και την αλήθεια των πραγμάτων, γνωρίζοντας ότι ο Χριστός είναι η απόλυτη αλήθεια.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Το κρυφό μεταμορφωτικό μήνυμα του θαύματος

Μπορούν, άραγε, τα θαύματα του Χριστού και η ελπίδα που πηγάζει από αυτά να αγγίξουν την καθημερινότητά μας; Μπορεί η δύναμη της πίστης να μεταμορφώσει τα τραύματα της ζωής μας σε θαύματα;

Αφού διαβάσετε το ακόλουθο απόσπασμα, από το βιβλίο του π. Χαράλαμπου Παπαδόπουλου, αναστοχαστείτε πάνω σ' αυτό ατομικά. Στη συνέχεια, συνεργαστείτε σε ομάδες, για να δημιουργήσετε ένα συλλογικό γλυπτό που να ενσωματώνει τα συναισθήματα, τις σκέψεις και τις εμπειρίες σας σχετικά με τον πόνο, τη θεραπεία και την ελπίδα. Κατά την παρουσίαση του ζωντανού γλυπτού σας στην ολομέλεια, επεξηγήστε τον συμβολισμό του και συζητήστε για τα κοινά θέματα και τις διαφορετικές οπτικές που αναδύονται, δίνοντας έμφαση στο πώς ένα τραύμα μπορεί να μεταμορφωθεί σε... θαύμα.

Η ζωή μας διαμορφώνεται πάνω στα τραύματα μας. Ό,τι ζούμε είναι απώλειες που είτε τις μεταμορφώσαμε σε ζωή είτε έγιναν η κόλασή μας. Η ζωή μας ολάκερη είναι μια μάχη να μετατρέψουμε και να μεταπλάσουμε το σκοτάδι σε φως. Αυτό είναι το στοίχημα της ζωής μας, πώς το τραύμα θα γίνει θαύμα. Πώς η πληγή θα γίνει ζωή. Μια από τις βασικές αιτίες που ο Θεός επιτρέπει μια δοκιμασία είναι για να συναντηθούμε με το τραύμα μας. Το θαύμα έρχεται όταν δεν το περιμένεις, γιατί δεν είναι θέαμα, αλλά θέα στη θεραπεία της ύπαρξής μας.

π. Χαράλαμπος Παπαδόπουλος (2021). *Θαύματα φτιαγμένα από τραύματα*. Αθήνα: Αρμός.

Εν μέσω αντιξοοτήτων που βιώνουν είτε οι ίδιοι είτε οι οικείοι τους, **οι άνθρωποι δεν είναι μόνοι**. Ακόμη και μέσα στις πιο αποκαρδιωτικές συνθήκες, κρύβεται η ελπίδα ότι ο Θεός, ως Δημιουργός, δραστηριοποιείται. Δημιουργεί, δηλαδή, μέσα στη ζωή του ανθρώπου κάτι σπουδαίο, μοναδικό και ανεπανάληπτο, ή, με μια διαφορετική διατύπωση, ως Δημιουργός του παντός, δημιουργεί τον καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού, ένα νέο «σύμπαν». Πρόκειται για μια συγκλονιστική εμπειρία, η οποία απευθύνεται σε κάθε άνθρωπο ξεχωριστά, και συνιστά ένα είδος **πνευματικής αναγέννησης**, καθώς ο κόσμος αναδημιουργείται εν Πνεύματι Αγίω και ο κάθε άνθρωπος καλείται να τον βιώσει υπό νέα οπτική και με νέα δεδομένα.

Ε. Αξιολόγηση

Με αφορμή τις παραβολικές διηγήσεις και τα θαύματα του Ιησού, σχεδιάστε σε χαρτί του μέτρου ένα μεγάλο δέντρο. Από τον κορμό σχεδιάστε κλαδιά που εκτείνονται, τα οποία θα αντιπροσωπεύουν τις παραβολές και τα θαύματα. Γράψτε σε χαρτάκια τύπου post-it από μία πράξη αγάπης εμπνευσμένη από μια συγκεκριμένη παραβολή ή ένα θαύμα. Για παράδειγμα, από την παραβολή του Καλού Σαμαρείτη, γράψτε: «Βοηθήστε κάποιον που έχει ανάγκη, ακόμα κι αν είναι ξένος». Κολλήστε τα χαρτάκια στα κλαδιά του δέντρου, δημιουργώντας ένα πολύχρωμο και ζωντανό έργο τέχνης που θα συμβολίζει την «ανθισμένη» αγάπη του Χριστού στον καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού. Συζητήστε για τις εμπειρίες σας και δεσμευτείτε να εφαρμόσετε τις πράξεις αγάπης που γράψατε στην καθημερινή σας ζωή.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Οι παραβολές, ως αφηγηματικά εργαλεία συμβολικού χαρακτήρα με τη χρήση εικόνων, συναρπάζουν, προβληματίζουν και προκαλούν ενδοσκόπηση. Μέσα από τον παραβολικό λόγο του, ο Χριστός αποκαλύπτει την άπειρη αγάπη του Θεού και μας καλεί να αγαπάμε τον συνάνθρωπο, όπως τον εαυτό μας. Με τη ζωή και το έργο Του, ενσαρκώνει το απόλυτο παράδειγμα αυτής της αγάπης, προσφέροντάς μας ένα υπόδειγμα για μια ζωή γεμάτη νόημα και ελπίδα.
- ⊙ Τα θαύματα του Χριστού, ως ενέργειες θείας αγάπης, αποτελούν εσχατολογικές προεκτάσεις της Βασιλείας του Θεού και προσφέρουν μια εμπειρική πρόσληψη της μελλοντικής πραγματικότητας, όπου η ασθένεια, ο πόνος και ο θάνατος έχουν καταργηθεί.
- ⊙ Μέσα από τα θαύματα, ο Χριστός επιβεβαιώνει τη μεσσιανική του ιδιότητα και την αποστολή του να λυτρώνει και να αποκαθιστά τον άνθρωπο, προαναγγέλλοντας την οριστική νίκη επί του κακού και την έλευση της Βασιλείας του Θεού.

Θεματική Ενότητα VI:

Από τον Πύργο της Βαβέλ στην κοινωνία της εν Χριστώ αγάπης

24η

Διδακτική Ενότητα:

Η μοναξιά της Βαβέλ και η κοινωνία της εν Χριστώ αγάπης

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να ερμηνεύω τη βιβλική αφήγηση για την κατασκευή του Πύργου της Βαβέλ και τους συμβολισμούς της.
- ⊙ Να αναγνωρίζω την εν Χριστώ αγάπη ως δομικό στοιχείο της σχέσης των ανθρώπων μεταξύ τους, μέσα από την επεξεργασία σχετικών βιβλικών και ερμηνευτικών κειμένων.
- ⊙ Να εξηγώ τους τρόπους με τους οποίους η χριστιανική αγάπη μπορεί να αποτελεί θεμέλιο των διαπροσωπικών και κοινωνικών σχέσεων στον σύγχρονο κόσμο.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Αποξενώνομαι και δεν ενώνομαι

Στον σύγχρονο κόσμο, όπου η τεχνολογία μάς συνδέει φαινομενικά περισσότερο από ποτέ, η μοναξιά, η ασυνεννοησία και η αποξένωση παραμένουν σκιές που στοιχειώνουν την ανθρώπινη εμπειρία.

Παρατηρήστε προσεκτικά την παρακάτω εικόνα και απαντήστε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Υπάρχει κάποιο χάσμα, δηλαδή, ένα είδος απουσίας επικοινωνίας μεταξύ κάποιων από τα εικονιζόμενα πρόσωπα;
- Αν ναι, πού εντοπίζεται αυτό;
- Για ποιον λόγο, κατά την άποψή σας, δημιουργείται αυτή η δυσκολία στην επικοινωνία; Στη συνέχεια συζητήστε για θέματα όπως: επικοινωνία, αποξένωση, σύγχυση, ασυνεννοησία, μοναξιά.

Ο άνθρωπος έχει έμφυτη την ανάγκη να καταστήσει σαφές στους γύρω του ότι είναι κάτι σπουδαίο, μοναδικό και ανεπανάληπτο. Έτσι, οι νέοι άνθρωποι επιδίδονται σε ένα ξέφρενο «κυνήγι» των likes και των followers στα social media. Αυτό **απομονώνει** τον άνθρωπο από τον συνάνθρωπο, αλλά και από τον εαυτό του.

Από τον εαυτό του, διότι χρησιμοποιεί ένα ψευδώνυμο ή ένα avatar* ή κάποιο «φίλτρο» που «εξευγενίζει» και «εξωραϊζει» τις ατέλειες μιας φωτογραφίας, ενός στιγμιότυπου. Με άλλα λόγια, αυτό που προβάλλεται ως στιγμιότυπο στα social media, δεν είναι ο εαυτός μας, αλλά μια αλλοτριωμένη, μια **ψευδής εκδοχή** του.

Ο άνθρωπος **αποξενώνεται**, διότι δεν τον ενδιαφέρει ο πόνος, η χαρά ή η λύπη κ.λπ. που βιώνει ο ο πλησίον/άλλος, δεν ενδιαφέρεται να μπει στη θέση του πλησίον/άλλου, αλλά μονάχα να προβάλλει το «εγώ» του ως κάτι ξεχωριστό και σημαντικό για τους άλλους. Επομένως, δεν έχει αξία ο πλησίον/άλλος για μένα· απεναντίας, προσπαθώ εγώ να «δημιουργήσω» μία «αξία» του εαυτού μου για τον πλησίον/άλλον. Κατά συνέπεια, απομακρύνομαι από τον πλησίον/άλλον, διότι θέλω να προβάλλω τα δικά μου όνειρα, τις δικές μου φιλοδοξίες, εις βάρος του.

Με βάση τα παραπάνω, η **ναρκισσιστική διάθεση αυτολατρείας του εαυτού** μας οδηγεί σε διάσπαση, σε ρήξη της ενότητας με τον πλησίον/άλλον, και, εν τέλει, σε ένα είδος «ασυνεννοησίας» με τον πλησίον/άλλον (= δεν μπορώ να καταλάβω τον άλλον στην ολότητά του και αντίστροφα).

B. Καταλαβαίνω ότι...

Η προοπτική της θέωσης και η ψευδαίσθηση της αυτοθέωσης

Η δίψα του ανθρώπου για το θείο, η λαχτάρα του να υπερβεί τα όρια της γης και να αγγίξει τον ουρανό, είναι πανάρχαια και βαθιά ριζωμένη στην ανθρώπινη φύση. Ωστόσο, αυτή η αναζήτηση συχνά εκφράστηκε με λάθος τρόπους, που οδήγησε σε αδιέξοδα και απομάκρυνε τον άνθρωπο από τον αληθινό του προορισμό, τη **θέωση**. Ο **Πύργος της Βαβέλ**, σύμβολο της ανθρώπινης υπεροψίας και της αλαζονικής αυταπάτης για αυτάρκεια, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της διαστρεβλωμένης πορείας προς το θείο.

Με βάση τη βιβλική περιγραφή που αφορά στον Πύργο της Βαβέλ και το συναφές κείμενο που ακολουθεί, να δημιουργήσετε στον πίνακα τέσσερις στήλες όπου θα καταγράψετε τις απαντήσεις σε κάθε ένα από τα ακόλουθα ερωτήματα:

- Πώς αντιδρά ο Θεός στην προσπάθεια των ανθρώπων να χτίσουν τον Πύργο της Βαβέλ και ποια είναι η συνέπεια αυτής της αντίδρασης;
- Ποιος είναι ο σκοπός των ανθρώπων, όταν συσπειρώνονται και επιστρατεύουν την τεχνολογία;
- Ποιο μήνυμα μεταφέρει η ιστορία του Πύργου της Βαβέλ στον σύγχρονο άνθρωπο σχετικά με την τεχνολογία;
- Ποια είναι η σχέση μεταξύ της τεχνολογικής προόδου και της ευημερίας της ανθρωπότητας;

Μετά είπαν: «Ελάτε να χτίσουμε μια πόλη, κι έναν πύργο που η κορφή του να φτάνει στους ουρανούς. Έτσι θα γίνουμε ονομαστοί και δε θα διασκορπιστούμε πάνω στη γη». Κατέβηκε, λοιπόν, ο Κύριος να δει την πόλη και τον πύργο, που έχτιζαν οι άνθρωποι. Και είπε ο Κύριος: «Τώρα όλοι αυτοί αποτελούν ένα λαό με κοινή γλώσσα· και τούτο 'δω είναι η αρχή των πράξεών τους. Από 'δω και πέρα τίποτε απ' όσα θα σκέφτονται να κάνουν δε θα τους είναι αδύνατο. Εμπρός, ας

κατεβούμε κι ας επιφέρουμε εκεί σύγχυση στη γλώσσα τους, ώστε να μην καταλαβαίνει ο ένας τη γλώσσα του άλλου». Έτσι ο Κύριος τους διασκόρπισε από 'κει σε όλη τη γη και σταμάτησαν να χτίζουν την πόλη. Γι' αυτό ονόμασαν την πόλη εκείνη Βαβέλ, γιατί εκεί ο Κύριος προκάλεσε σύγχυση στη γλώσσα των ανθρώπων και από 'κει τους διασκόρπισε σε όλη τη γη.
Γεν 11,4-9 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Οι άνθρωποι για να αφήσουν «όνομα» - φήμη αιώνια, συσπειρώνονται όχι για να καλλιεργήσουν τη γη. Επι-στρατεύουν όλη την τεχνολογία για να κτίσουν έναν πύργο και να γεφυρώσουν το χάσμα με τον ουρανό. Δεν ομνοούν ενάντια στον Θεό αλλά χωρίς Εκείνον. Ο Κύριος δεν τιμωρεί με εκδίκηση. Δεν στέλνει κεραυνό και φωτιά ούτε σεισμό να θανατώσει τους υβριστές κάτω από τα ερείπια. Όπως σκύβει ένας πατέρας για να δει τον πύργο που κτίζει ο γιος του στην άμμο, έτσι κάνει και Εκείνος. Δίνει διαφορετικές γλώσσες και οι άνθρωποι σκορπάνε στο πρόσωπο της γης για να μην ενωθούν και πάλι για κάτι που ουσιαστικά θα τους καταστρέψει. Η ιστορία του πύργου της Βαβέλ βοηθάει τον σημερινό άνθρωπο να καταλάβει τις δυνατότητές του. Παρά την τεχνολογική πρόοδο που έχει σημειώσει, πρέπει να καταλάβει τα όριά της και να φροντίζει να τη χρησιμοποιεί για την ωφέλεια της ανθρωπότητας και όχι για την καταστροφή της.

Σ. Δεσπότης, Ν. Παύλου, Αθ. Στογιαννίδης (2022). *Θέματα από την Αγία Γραφή*, Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου (αναθ. έκδ.), σ. 34. Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».

Alexander Mikhalychik,
Ο Πύργος της Βαβέλ, 2019.

Στα χνάρια του ιστορικού
Πύργου της Βαβέλ.

Η βιβλική διήγηση για τον Πύργο της Βαβέλ θέλει να δείξει ότι οι προσπάθειες του ανθρώπου να βρει την απόλυτη ευτυχία, να γίνει «θεός», να γίνει σπουδαίος, να γίνει κάτι σημαντικό και αιώνιο μέσα από τα χιλιάδες likes και τους αμέτρητους followers, καταδικάζεται, τελικά, στην **αποτυχία**, όταν λείπει η σχέση με την πηγή της ζωής, με την γεννήτρια της ζωής, με Αυτόν που διαρκώς τροφοδοτεί τον άνθρωπο και όλη την κτίση με ζωή. Η αποτυχία αυτή, όμως, εκφράζεται στην πράξη ως **ρήξη της κοινωνίας** και της επικοινωνίας με τον πλησίον/άλλον. Με πιο απλά λόγια, ο εγωισμός, η εγωπάθεια, ο ναρκισσισμός, οδηγεί στην **ακοινωνησία***, στη μοναξιά, στην αδυναμία συνεννόησης, σε μια κατάσταση κατά την οποία ο άνθρωπος συχνά παραπονείται ότι «δε με καταλαβαίνουν οι άλλοι» ή «ότι είναι μόνος».

Γ. Εμβαθύνω

Η αντιπρόταση ενότητας της εν Χριστώ ζωής στην πρόταση μοναξιάς της ανθρώπινης

Στη βιβλική αφήγηση της Βαβέλ, η ανθρώπινη αλαζονεία και η αποτυχημένη απόπειρα αυτονόμησης από τον Θεό οδήγησαν σε γλωσσική σύγχυση, μοναξιά, και κοινωνική αποσύνθεση. Ποια είναι, όμως, η αντιπρόταση της εν Χριστώ ζωής;

Μελετήστε σε ζευγάρια το παρακάτω κείμενο από το *Κατά Ιωάννην* Ευαγγέλιο, το οποίο αναφέρεται στην παραβολή της αμπέλου, και το απόσπασμα από τον Ν. Ματσούκα που αφορά στη Θεία Μετάληψη.

Στη συνέχεια, συμπληρώστε τα παρακάτω:

- μετάληψη=
- κοινωνία=
- στην άμπελο αμπελουργός, κλήμα και κληματοβέργες είναι=

Εγώ είμαι το αληθινό κλήμα, κι ο Πατέρας μου είναι ο αμπελουργός. Κάθε κληματοβέργα πάνω μου που δεν κάνει καρπό την κόβει· και κάθε κληματοβέργα που κάνει καρπό την κλαδεύει, για να καρποφορήσει περισσότερο. Εσείς είστε κιάλας κλαδεμένοι και καθαροί εξαιτίας των όσων σας έχω διδάξει. Μείνετε ενωμένοι μαζί μου· τότε θα 'μαι κι εγώ ενωμένος μαζί σας. Όπως η κληματοβέργα δεν μπορεί να καρποφορήσει από μόνη της, αν δεν είναι ενωμένη με το κλήμα, το ίδιο κι εσείς αν δε μείνετε ενωμένοι μαζί μου. Εγώ είμαι το κλήμα, εσείς οι κληματοβέργες. Εκείνος που μένει ενωμένος μαζί μου κι εγώ μαζί του, αυτός δίνει άφθονο καρπό, γιατί χωρίς εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε. Αν κάποιος δεν μένει ενωμένος μαζί μου, θα τον πετάξουν έξω σαν την κληματοβέργα, και θα ξεραθεί. Τις βέργες αυτές τις μαζεύουν, τις ρίχνουν στη φωτιά, και καίγονται. Αν μείνετε ενωμένοι μαζί μου και τα λόγια μου μένουν ζωντανά μέσα σας, ότι θελήσετε ζητήστε το και θα σας δοθεί. Μ' αυτόν τον τρόπο φανερώνεται η δόξα του Πατέρα μου: Όταν εσείς δώσετε άφθονο καρπό κι αποδειχθείτε έτσι μαθητές μου.

Όπως με αγάπησε ο Πατέρας, έτσι σας αγάπησα κι εγώ· μείνετε πιστοί στην αγάπη μου. Και θα μείνετε πιστοί στην αγάπη μου, αν τηρήσετε τις εντολές μου, όπως εγώ τήρησα τις εντολές του Πατέρα μου και γι' αυτό μένω πιστός στην αγάπη του. Σας τα είπα αυτά, ώστε η χαρά η δική μου να είναι μέσα σας, κι η χαρά σας να είναι ολοκληρωμένη. Αυτή είναι η δική μου εντολή: να αγαπάτε ο ένας τον άλλο, όπως εγώ σας αγάπησα. Κανείς δεν έχει μεγαλύτερη αγάπη, από κείνον που θυσιάζει τη ζωή του για χάρη των φίλων του.

Ιω 15,1-13 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Λέγεται επίσης μετάληψη· γιατί με αυτή μεταλαμβάνουμε τη θεότητα του Ιησού. Λέγεται και κοινωνία και είναι αληθινή κοινωνία, επειδή κοινωνούμε δια μέσου αυτής με τον Χριστό και μετέχουμε στη σάρκα του και στη θεότητα και συνάμα δια μέσου της ίδιας κοινωνούμε και ενωνόμαστε μεταξύ μας· γιατί επειδή μεταλαμβάνουμε από ένα άρτο, όλοι γινόμαστε ένα σώμα Χριστού και ένα αίμα και μέλη μεταξύ μας, αφού υπάρχουμε σύσσωμοι με τον Χριστό.

Ιωάννου Δαμασκηνού (1998). *Ἐκδοσις Ακριβῆς τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως*, (μτφρ. Νίκου Αθ. Ματσούκα), σ. 375. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά.

Η βιβλική έννοια της «αμπέλου».

Χριστός η Άμπελος, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, 16ος αι.

Το Ευαγγέλιο συμπυκνώνεται σε μία πρόταση: **ζωή μαζί με τον Χριστό**. Η εν Χριστώ ζωή προσφέρει στον άνθρωπο τη δυνατότητα να βρει την αληθινή ευτυχία, δηλαδή την ευτυχία χωρίς τέλος, που υπάρχει ακόμα και όταν εμφανίζονται «σύννεφα» και δυσκολίες στη ζωή του. Η ζωή μαζί με τον Χριστό δεν είναι κάτι το εξωπραγματικό, απλώς μια φιλοσοφία. Είναι κατά βάση μια **ζωή έμπρακτης αγάπης** προς τον Χριστό και προς τον πλησίον/άλλον. Αυτή η αγάπη δε συνιστά ένα «ρομαντικό» συναίσθημα. Ο ίδιος ο Χριστός δίδει με σαφήνεια τις προδιαγραφές της. Η εν Χριστώ αγάπη βρίσκει την τελειότητά της στη θυσία για χάρη των άλλων.

Η εν Χριστώ ζωή οικοδομείται μέσω της **μετάληψης** από τον πιστό του σώματος και του αίματος του Χριστού, δηλαδή μέσω της μετοχής του στο **Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας**. Αυτό, τελικά, που δημιουργείται μέσω της Θείας Μετάληψης από το κοινό ποτήριο είναι το Σώμα της Εκκλησίας. Όπως πολύ χαρακτηριστικά εξηγεί ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, μέσω της μετοχής στο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, ο πιστός ενώνεται με τον Χριστό αλλά, την ίδια στιγμή, ενώνεται με τον συνάνθρωπό του, διότι όλοι μεταλαμβάνουν από το ίδιο σώμα και από το ίδιο αίμα, και, άρα, καθίστανται **σύναιμοι** και **σύσσωμοι**, δηλαδή αποκτούν το ίδιο αίμα και το ίδιο σώμα.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Η πρόκληση-πρόσκληση της Θείας Ευχαριστίας

Η Θεία Ευχαριστία αποτελεί πρόκληση για μια βαθιά **προσωπική και κοινωνική μεταμόρφωση**. Ας διερευνήσουμε τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να αποτελέσει πηγή έμπνευσης και δύναμης και να μεταμορφώσει τον κόσμο μέσα μας και γύρω μας.

Αφού διαβάσετε ατομικά το κείμενο που ακολουθεί, σημειώστε λέξεις, φράσεις ή ιδέες που σας έκαναν εντύπωση. Στη συνέχεια, ανά δύο, συγκρίνετε τις σημειώσεις σας με τον/τη συμμαθητή/ριά σας και εντοπίστε ομοιότητες και διαφορές στον τρόπο που αντιλαμβάνεστε την έννοια της «λειτουργίας μετά τη Λειτουργία». Κατόπιν, συζητήστε ως τετράδα τις σκέψεις και τους προβληματισμούς σας σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η Θεία Ευχαριστία μπορεί να αποτελέσει κινητήρια δύναμη μεταμόρφωσης της κοινωνίας, αλλά και του ίδιου μας του εαυτού. Τέλος, παρουσιάστε τα συμπεράσματά σας στην ολομέλεια της τάξης.

Η μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας ζητά την επέκτασή της στη ζωή των χριστιανών στον κόσμο [...]. Η θεμελιώδης ευχαριστιακή πράξη του μοιράσματος πρέπει να επεκτείνεται σε όλες τις περιοχές της καθημερινής ζωής, με όλους τους ανθρώπους και προπαντός με αυτούς που είναι αποκλεισμένοι από τη μετοχή στην πλήρη ζωή. Η μυστηριακή - εκκλησιαστική διάσταση της κοινωνικής στράτευσης αποτελεί βασική πεποίθηση και πράξη στην υγιέστερη και αυθεντικότερη παράδοση της πρώτης Εκκλησίας και των Πατέρων.

Οι σκέψεις του Αναστασίου Γιαννουλάτου αποτέλεσαν το πιο αποφασιστικό κέντρισμα για τη διατύπωση και περαιτέρω ανάπτυξη του όρου «λειτουργία μετά τη Λειτουργία» από τον Jon Bria* [...] Σε ένα κείμενο του 2007 ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος υποστηρίζει τόσο την πατρότητα της ιδέας και την καθοριστική συμβολή του στην επισήμανση της σημασίας της συνέχισης της Λειτουργίας στην καθημερινή ζωή, όσο και την πατρότητα του όρου.

Σ. Χ. Τσομπανίδης (2009). *Μετα-λειτουργία. Η ορθόδοξη συμμετοχή στην κοινή χριστιανική μαρτυρία για δικαιοσύνη, ειρήνη και ακεραιότητα της δημιουργίας*, σσ. 102-103,253 υποσημείωση No. 16., Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς.

Θεία Κοινωνία και βιοιατρικά μέτρα κατά Covid-19.

Η **Θεία Ευχαριστία** δεν είναι απλώς παράδοση ή συνήθεια. Όταν κάποιος μεταλαμβάνει, δε λαμβάνει απλώς ψωμί και κρασί, αλλά **σώμα και αίμα Χριστού**, και ενώνεται μυστικά μαζί Του και με όλους τους άλλους που συμμετέχουν στο Μυστήριο. Αυτή η **ένωση** δεν είναι απλώς **συμβολική**, αλλά **πραγματική** και **ουσιαστική**. Η Θεία Ευχαριστία είναι η πηγή της πνευματικής ζωής, η τροφή της ψυχής, το φως, βαθιά προσωπική σχέση με τον Θεό, μια σχέση που μεταμορφώνει την καρδιά, φωτίζει τον νου και οδηγεί σε μια ζωή αγιότητας, πληρότητας και αιώνιας κοινωνίας με τον Δημιουργό-Θεό.

Ε. Αξιολόγηση

Να γράψετε ένα σύντομο κείμενο (πεζό ή ποίημα σε ελεύθερο στίχο) που να περιγράφει: α) τους ήχους της οικοδόμησης του Πύργου της Βαβέλ που σταματούν απότομα, β) την αμηχανία, την απογοήτευση, την οργή των ανθρώπων που δεν μπορούν πια να συνεννοηθούν, γ) τη Βαβέλ των φωνών, των κραυγών, των ακατανόητων λέξεων, δ) την αίσθηση της απομόνωσης, της διάσπασης, της αποτυχίας. Στη συνέχεια, αναρτήστε τα κείμενά σας στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Η βιβλική διήγηση για τον Πύργο της Βαβέλ παρουσιάζει τη γλωσσική σύγχυση ως αποτέλεσμα της αποτυχημένης απόπειρας αυτονόμησης του ανθρώπου από τον Θεό. Επακόλουθη συνέπεια ήταν η κατάρρευση της κοινωνικής συνοχής και η αποξένωση των ανθρώπων.
- ⊙ Η ευτυχία και η ολοκλήρωση του ανθρώπου επιτυγχάνονται μέσω της εν Χριστώ ζωής, η οποία βιώνεται μέσα από την αγάπη προς τον Χριστό και τους συνανθρώπους.
- ⊙ Η Θεία Ευχαριστία αποτελεί την κεντρική πράξη της εν Χριστώ ζωής, όπου οι πιστοί, μετέχοντας στο σώμα και το αίμα του Χριστού, ενώνονται μαζί Του και μεταξύ τους, σχηματίζοντας το Σώμα της Εκκλησίας.

Θεματική Ενότητα VII:

Η σταυρική θυσία του Χριστού

25η

Διδακτική Ενότητα:

Όταν η αγάπη γίνεται θυσία: η Σταύρωση

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ◉ Να αναγνωρίζω τη σημασία της σταυρικής θυσίας του Χριστού για τη σωτηρία του ανθρώπου.
- ◉ Να αναδεικνύω το σωτηριώδες μήνυμα της θυσίας του Χριστού για τον σύγχρονο άνθρωπο και τη σύγχρονη κοινωνία.

A. Από πού να ξεκινήσω;

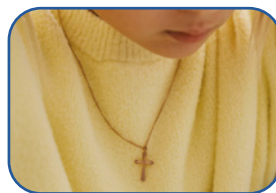
Τι είναι ο σταυρός για σένα;

Ο σταυρός, αρχικά συνδεδεμένος με τη χριστιανική πίστη και τη θυσία του Χριστού, επιδέχεται σήμερα **πολλαπλές ερμηνείες και συμβολισμούς**, οι οποίοι υπερβαίνουν τα στενά όρια της θεολογικής ερμηνείας. Για κάποιους αποτελεί διαχρονικό σύμβολο πίστης και ελπίδας, ενώ για άλλους αποτελεί στοιχείο αισθητικής έκφρασης ή πολιτισμικής ταυτότητας.

Να παρατηρήσετε προσεκτικά την παρακάτω εικόνα και να συζητήσετε:

- Τι σας έρχεται στο μυαλό, όταν βλέπετε κάποιον να φοράει σταυρό ως κόσμημα;
- Μπορεί η επιλογή αυτή να εκφράζει την προσωπικότητα, τις αξίες ή την αισθητική κάποιου;
- Χρησιμοποιείται ο σταυρός ως «συμπλήρωμα» αμφίεσης, ως εξάρτημα μόδας ή ως κάτι που συμπληρώνει το στιλ των ρούχων που επιλέγει κανείς; (βλ. π.χ. η χρήση του σταυρού σε σύγχρονα μουσικά συγκροτήματα).

Ο σταυρός, ως σύμβολο, λαμβάνει πολλαπλές και συχνά αντιφατικές ερμηνείες. Συνεπώς, η **πολυσημία* του σταυρού** αντικατοπτρίζει την **πολυπλοκότητα της ανθρώπινης εμπειρίας** και την **ποικιλομορφία των αξιών και πεποιθήσεων** που μας καθορίζουν.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Αν ρωτάς ποιο είναι το μέτρο της αγάπης, δες τον Σταυρό

Ο σταυρός, άρρηκτα συνδεδεμένος με τη Σταύρωση του Χριστού, αναδεικνύει την εικόνα του Θεού που **θυσιάζεται εκούσια** για την ανθρωπότητα, αμφισβητώντας την εδραιωμένη θεολογική αντίληψη περί ενός Θεού τιμωρού. Βέβαια, η Σταύρωση εγείρει θεμελιώδη υπαρξιακά ερωτήματα σχετικά με την ελεύθερη βούληση, τη θυσία και την έννοια της σωτηρίας, δημιουργώντας ένα πλαίσιο για περαιτέρω θεολογική και φιλοσοφική διερεύνηση.

Αφού μελετήσετε, σε ομάδες, τη βιβλική περικοπή που αφορά στη Σταύρωση του Χριστού και το κείμενο που ακολουθεί, να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:

- Υπάρχουν, στην αφήγηση της Σταύρωσης, στιγμές που δείχνουν ότι ο Ιησούς θα μπορούσε να αποφύγει τη σύλληψη και τον θάνατο; Ποιες είναι αυτές;
- Μπορείτε να εντοπίσετε λόγια ή πράξεις του Ιησού που να υποδηλώνουν ενεργητική επιλογή για το εκούσιο πάθος αντί για παθητική αποδοχή της μοίρας Του;
- Με ποιο τρόπο ο Ιησούς, μέσω της Σταύρωσης, «έρχεται κοντά μας» και γίνεται «αληθινός σωτήρας»; Τι σημαίνει αυτό για τη σχέση μας με τον Θεό;
- Ποιες είναι οι προκλήσεις στην ερμηνεία και κατανόηση της Σταύρωσης στη σύγχρονη εποχή;

Αγγαρεύουν τότε έναν περαστικό που γυρνούσε από το χωράφι του, για να σηκώσει το σταυρό του Ιησού. Ήταν ο Σίμων ο Κυρηναίος, ο πατέρας του Αλέξανδρου και του Ρούφου. Τον φέρνουν στον τόπο που λέγεται Γολγοθάς, και στα ελληνικά σημαίνει «Τόπος Κρανιού». Του έδωσαν να πιει κρασί ανακατεμένο με ένα αναισθητικό· ο Ιησούς όμως δεν το δέχτηκε. Τότε τον σταύρωσαν και μοιράστηκαν τα ρούχα του τραβώντας κλήρο για το τι απ' αυτά θα πάρει ο καθένας. Η ώρα ήταν εννέα το πρωί όταν τον σταύρωσαν. Η αιτία της σταύρωσης ήταν γραμμένη σε μια επιγραφή: «Ο Βασιλιάς των Ιουδαίων». Μαζί με τον Ιησού σταύρωσαν δύο ληστές, έναν στα δεξιά του κι έναν στ' αριστερά του. Έτσι εκπληρώθηκε η Γραφή που έλεγε: «Συγκαταριθμήθηκε μεταξύ των ανόμων». Οι περαστικοί κουνούσαν ειρωνικά το κεφάλι τους, και τον έβριζαν: «Α, εσύ που θα γκρέμιζες το ναό και σε τρεις μέρες θα τον οικοδομούσες!», του έλεγαν. «Σώσε τον εαυτό σου και κατέβα από το σταυρό». Τον κορόιδευαν επίσης κι οι αρχιερείς και οι γραμματείς: «Τους άλλους τους έσωσε», λέγανε μεταξύ τους, «τον εαυτό του δεν μπορεί να τον σώσει. Είναι λέει ο Μεσσίας, ο βασιλιάς του Ισραήλ· ας κατέβει τώρα από το σταυρό, για να δούμε και να πιστέψουμε σ' αυτόν». Τον περιγελούσαν μάλιστα κι αυτοί που ήταν σταυρωμένοι μαζί του. Όταν η ώρα έφτασε δώδεκα το μεσημέρι, έπεσε σκοτάδι σ' όλη τη γη ως τις τρεις το απόγευμα. Στις τρεις η ώρα κραύγασε ο Ιησούς με δυνατή φωνή: «Ελωί, Ελωί λιμά σαβαχθανί;», που σημαίνει: «Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί με εγκατέλειψες;».

Μκ 15.21-34 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Πορεία προς τον Γολγοθά.

Segna di Bonaventura,
Η Σταύρωση, 1315.

Ενώ, εκ πρώτης όψεως, ο Ιησούς ως κατάδικος οδηγείται σ' έναν ατιμωτικό θάνατο ώστε να εκτίσει μια ποινή, παρά ταύτα τα γεγονότα δείχνουν ότι Εκείνος αναλαμβάνει **εκουσίως*** να εισέλθει σε αυτό το μαρτύριο για χάρη του ανθρώπου. Έτσι, έρχεται κοντά μας και καθίσταται **αληθινός σωτήρας**, δηλαδή μπαίνει στη δική μας θέση και γεύεται το δικό μας «σκοτάδι». Αυτό δείχνει ότι δεν είναι ένας Θεός που ζητάει από τον άνθρωπο εκδίκηση ή κάποια ικανοποίηση· ούτε ζητάει από τον άνθρωπο να «πληρώσει» για τις αμαρτίες του. Απεναντίας, όχι μόνο αποδέχεται ο ίδιος ο Θεός να εισέλθει στην κόλαση του ανθρώπου, για να μην είναι μόνος του ο άνθρωπος στην αμαρτωλότητά του, αλλά θυσιάζεται ο ίδιος για χάρη του ανθρώπου. Με αυτό το σκεπτικό, ο Θεός των χριστιανών είναι ένας **Θεός-πατέρας** που αγαπά, και όχι ένας Θεός-τιμωρός που διψά για εκδίκηση, τιμωρία και αίμα.

Γ. Εμβαθύνω

Η εναλλακτική «υπερδύναμη» του Σταυρού

Η κοσμική σοφία συχνά εστιάζει στη δύναμη, την επιτυχία και την ατομική ευημερία. Ωστόσο, η σταυρική θυσία του Χριστού αμφισβητεί αυτήν την αντίληψη και προβάλλει ένα εναλλακτικό πρότυπο πνευματικά ώριμου ανθρώπου που χαρακτηρίζεται από αυταπάρνηση και αγάπη.

Αφού διαβάσετε το παρακάτω απόσπασμα, που αφορά στη σοφία του κόσμου και στη σοφία του σταυρού, χωριστείτε σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα θα υποστηρίξει τη θέση ότι η ανθρώπινη σοφία και η λογική είναι απαραίτητες για την κατανόηση του κόσμου και την εύρεση της αλήθειας. Η δεύτερη ομάδα, στον αντίποδα, θα υποστηρίξει ότι η θεία σοφία, όπως αποκαλύπτεται στο μήνυμα του σταυρού, υπερβαίνει την ανθρώπινη κατανόηση και αποτελεί την απόλυτη αλήθεια. Κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τα επιχειρήματά της και, στη συνέχεια, θα ακολουθήσει μια συνοπτική παρουσίαση των βασικών σημείων που αναδείχθηκαν κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας, καθώς και ένας εποικοδομητικός διάλογος που θα εστιάζει στο ερώτημα: Ποια είναι η εικόνα του ολοκληρωμένου ανθρώπου που αποκαλύπτεται μέσα από το παράδειγμα της σταυρικής θυσίας του Χριστού;

Το κήρυγμα για το σταυρικό θάνατο του Χριστού είναι μωρία γι' αυτούς που πάνε προς το χαμό τους· για μας όμως που είμαστε στο δρόμο της σωτηρίας είναι η δύναμη του Θεού. Ο Θεός διακηρύττει στη Γραφή: Θα αφανίσω τη σοφία των σοφών, και των έξυπνων την εξυπνάδα θα την καταπατήσω. Πού, λοιπόν, να βρεθεί σοφός; πού να βρεθεί έμπειρος στις Γραφές; πού να βρεθεί απολογητής αυτού εδώ του αιώνα; Ο Θεός απέδειξε πως η σοφία αυτού του κόσμου είναι μωρία. Πράγματι, επειδή οι άνθρωποι δεν μπόρεσαν με τη σοφία τους ν' αναγνωρίσουν τον αληθινό Θεό μέσα στα δημιουργήματά του, που φανερώνουν τη σοφία του, ο Θεός ευδόκησε να σώσει με τη μωρία του κηρύγματος από τον τελικό όλεθρο εκείνους που θα πιστέψουν. Οι Ιουδαίοι ζητούν ως αποδείξεις θαύματα και οι εθνικοί φιλοσοφικές αλήθειες. Εμείς όμως κηρύττουμε το σωτήρα Χριστό, και μάλιστα σταυρωμένον –ένα κήρυγμα προσβλητικό για τους Ιουδαίους κι ανόητο για τους εθνικούς· γι' αυτούς όμως που κάλεσε ο Θεός, Ιουδαίους και εθνικούς, ο Χριστός που κηρύττουμε είναι του Θεού η δύναμη και του Θεού η σοφία. Γιατί αυτό που μοιάζει με μωρία του Θεού είναι σοφότερο απ' τη σοφία των ανθρώπων, κι αυτό που μοιάζει με αδυναμία του Θεού είναι πιο δυνατό από τη δύναμη των ανθρώπων.

A Κορ 1,18-25 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Αποσαφήνιση των όρων:
«ανθρώπινη σοφία» και
«θεία σοφία».

Ο Χριστός, μέσω της σταυρικής Του θυσίας, μάς αποκαλύπτει τον **τέλειο άνθρωπο**, τον απόλυτα ολοκληρωμένο άνθρωπο, ο οποίος είναι τι; Είναι ο άνθρωπος που εισέρχεται στον πόνο και την οδύνη του πλησίον/άλλου, που αγαπά τον πλησίον/άλλον, τον ξένο, τον διαφορετικό, όποιος και αν είναι· έτσι, ο άνθρωπος καθίσταται **εν Χριστώ συνάνθρωπος**. Αυτού του είδους η αγάπη φαίνεται στα μάτια του σύγχρονου ανθρώπου παράλογη, παράτολμη, εξευτελιστική, ίσως και επικίνδυνη. Ακριβώς γι' αυτό, ο Χριστιανισμός συνιστά ένα σκάνδαλο, μια ανατροπή ή, ορθότερα, την **πλήρη και ολοκληρωτική ανατροπή** όλων αυτών που ο άνθρωπος θεωρεί και αξιολογεί ως κριτήρια επιτυχίας και ευτυχίας.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Σταύρωση: η μεταμόρφωση του θανάτου σε ζωή!

Ποια είναι, ωστόσο, η σημασία της σταυρικής θυσίας του Χριστού στην προσωπική μας ζωή και πώς μπορούμε να τη βιώσουμε στην καθημερινότητά μας;

Διαβάστε ατομικά το παρακάτω κείμενο και αναλογιστείτε προσωπικές εμπειρίες όπου είτε θυσιάσατε κάτι σημαντικό για κάποιον άλλον είτε κάποιος άλλος θυσίασε κάτι για εσάς. Πώς αυτές οι εμπειρίες συνδέονται με την έννοια της θυσίας που παρουσιάζεται στο κείμενο; Πώς σας επηρέασαν αυτές οι στιγμές και τι συναισθήματα σας προκάλεσαν; Στη συνέχεια, ο/η καθένας/καθεμία από εσάς θα συμπυκνώσει το κυρίαρχο συναίσθημα που προέκυψε από αυτή την ενδοσκόπηση σε μία λέξη και θα την καταγράψει σε ένα χαρτάκι post-it. Έπειτα, θα συνεργαστείτε, για να δημιουργήσετε έναν «χάρτη» συναισθημάτων στον πίνακα, τοποθετώντας τα χαρτάκια με τρόπο που να αναδεικνύεται η σχέση μεταξύ των διαφορετικών συναισθημάτων που σχετίζονται με την θυσία για τον πλησίον/άλλον.

[...] Ποιος από όσους περπατάμε, τρέχουμε και κολυμπάμε μπορεί πραγματικά να μπει στη θέση ενός παιδιού που γεννήθηκε παράλυτο; Αν όμως αυτό είναι οντολογικά και ψυχικά αδύνατο, υπάρχει κάτι άλλο που, αν και εξαιρετικά σπάνιο, υπήρξε δυνατό: να πάρει κανείς τη θέση του άλλου, ενός άγνωστου άλλου, όταν απειλείται η ζωή του. [...] Πρόσφατο παράδειγμα είναι αυτό του Αρνό Μπελτράμ, ο οποίος στις 23 Μαρτίου 2018, κατά την τρομοκρατική επίθεση στην κωμόπολη Τρεμπ της νότιας Γαλλίας, ζήτησε από τον ισλαμιστή τρομοκράτη να απελευθερώσει την ταμιά του σούπερ μάρκετ που κρατούσε όμηρο και να πάρει εκείνον στη θέση της. [...] Ο Μπελτράμ πήρε πράγματι τη θέση της Ζιλί Γκραν και έχασε τη ζωή του στη θέση της. [...] Ο Μπελτράμ δεν ήθελε να πεθάνει ούτε επιζητούσε τον στέφανο του μαρτυρίου, ήθελε μόνο να κάνει το καθήκον του, ήθελε να προστατέψει τη ζωή. [...] Η Ζιλί Γκραν, μετά την τρομερή αυτή εμπειρία, έζησε μια ζωή γραφειοκρατικών ταλαιπωριών, ψυχικής αναστάτωσης, οικογενειακής διάλυσης, ώσπου μια μέρα, τον Ιούνιο του 2021, διαβάζει το γράμμα ενός ιερέα από το μοναστήρι του Λαγκράς, το οποίο είχε λάβει λίγες εβδομάδες μετά το τρομοκρατικό χτύπημα, αλλά δεν του είχε δώσει τότε σημασία. [...] Ο ιερέας αυτός ήταν ο πνευματικός του Μπελτράμ και τον

προετοιμάζε πνευματικά για τον (θρησκευτικό) γάμο του. [...] Η Ζιλί πήγε να συναντήσει τον ιερέα στο μοναστήρι του και άρχισε σιγά σιγά και η δική της μεταστροφή στον χριστιανισμό, τον οποίο μέχρι τότε αγνοούσε παντελώς και χλεύαζε. [...] Η Ζιλί Γκραν μεταστράφηκε στον χριστιανισμό όχι επειδή ο Αρνό Μπελτράμ ήταν χριστιανός, αλλά επειδή ήταν πιστευτός χριστιανός. Ο μόνος τρόπος για να είναι η πίστη σου πιστευτή και από άλλους είναι ασφαλώς η ίδια η ζωή σου. [...] Πολλοί νομίζουν ότι μετά τη μεταστροφή στην πίστη λύνονται όλα τα ζητήματα και παύουν οι αγωνίες. Η Ζιλί Γκραν δεν είναι αφελής για να πιστεύει κάτι τέτοιο. [...] Μια μέρα όμως, στις αρχές του 2022, εξαντλημένη και κουρασμένη, η Ζιλί Γκραν αφήνει στην άκρη όλα τα όπλα και τα κουπιά της, και ζητάει από τον Θεό να κωπηλατήσει αυτός στη θέση της. Δεν αντέχει άλλο. [...] Την επόμενη χρονιά, τον Απρίλιο του 2023, ανήμερα το Πάσχα, η Ζιλί Γκραν βαφτίστηκε και ύστερα από λίγους μήνες παντρεύτηκε. Δεν ξέρουμε πώς θα συνεχιστεί η ιστορία της, όπως δεν ξέρουμε και για την ιστορία κανενός μας.

Σ. Ζουμπουλάκης, «Στη θέση του άλλου», εφημερίδα «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» 10/3/2024.

Τι απηχεί η Σταύρωση του Χριστού;

Η ιατροδικαστική επιστήμη για τα πάθη και τον θάνατο του Χριστού.

Η **Σταύρωση** δεν είναι το τέλος της «ιστορίας». Είναι ένα παράδειγμα θυσίας που μας καλεί να υπερβούμε τον εαυτό μας. Ο θάνατος του Χριστού δεν είναι ήττα, αλλά η **απόλυτη νίκη** απέναντι στον φόβο και το σκοτάδι. Αυτή η θυσία, γεμάτη ανείπωτη αγάπη, μας δείχνει τον δρόμο για τη δική μας **προσωπική ανάσταση**. Μας καλεί να σταυρώσουμε τον εγωισμό μας, να αφήσουμε πίσω τα λάθη και να αναγεννηθούμε μέσα από την αγάπη και τη συγχώρεση. Ο Σταυρός γίνεται **σύμβολο ελπίδας** και μας θυμίζει ότι ακόμα και στα πιο σκοτεινά μονοπάτια, η αγάπη είναι η δύναμη που μας ανασταίνει και μας οδηγεί στο φως.

Ε. Αξιολόγηση

Αφού αναλογιστείτε τις πιθανές επιπτώσεις που θα υπήρχαν αν ο Χριστός είχε αρνηθεί να σταυρωθεί, προσπαθήστε να φανταστείτε πώς θα ήταν ο κόσμος σήμερα. Σκεφθείτε τις συνέπειες σε τομείς, όπως η ιστορία, η θρησκεία, η ηθική και, κυρίως, η δική σας ζωή. Στη συνέχεια, γράψτε μια σελίδα στο ημερολόγιό σας, ξεκινώντας με τη φράση «Αν δεν Σε σταύρωναν...». Μοιραστείτε τις καταγραφές σας με την ολομέλεια.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Ο Χριστός, μέσω της σταυρικής Του θυσίας, ενσαρκώνει τον αρχέτυπο του τέλειου ανθρώπου, ο οποίος αγαπά τον συνάνθρωπό του και τον καθιστά μέτοχο της θείας αγάπης.
- ⊙ Η Σταύρωση λειτουργεί ως επανάσταση αγάπης και παράδειγμα θυσίας, προτρέποντας τους πιστούς να υπερβούν τα όρια του εαυτού τους.
- ⊙ Ο Χριστός στον Σταυρό μετατρέπεται σε πηγή ζωής, με τον θάνατό Του να αποτελεί την απόλυτη νίκη κατά του φόβου και του σκότους.

Θεματική Ενότητα VIII:

Ανάσταση: Η ζωή νικά τον θάνατο

26η

Διδακτική Ενότητα:

Η ζωή έξω από το μνήμα

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να εκθέτω τα βασικά σημεία της ορθόδοξης διδασκαλίας για την Ανάσταση του Χριστού.
- ⊙ Να αποτιμώ τη σημασία που έχει το χαρμόσυνο μήνυμα της Ανάστασης του Χριστού για τη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου.

A. Από πού να ξεκινήσω;

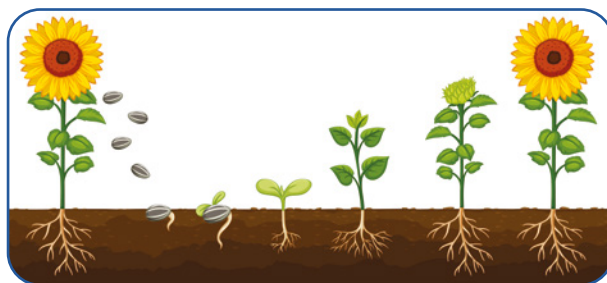
Γέννηση και θάνατος: δύο όψεις του ίδιου νομίσματος

Στη φύση ή την κτίση του Θεού, κατά τη θεολογική ορολογία, η **γέννηση** συνδέεται με τον **θάνατο**. Υπ' αυτή την έννοια, η **ανάσταση**, όντας ένα υπέρλογο γεγονός, δεν μπορεί να ερμηνευτεί με βάση την κοινή ανθρώπινη λογική ή τα δεδομένα της επιστήμης της βιολογίας.

Με αφορμή τη διπλανή εικόνα προσπαθήστε να απαντήσετε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Τι απεικονίζεται;
- Τι είδους σκέψεις σας δημιουργούνται σχετικά με το φαινόμενο της ζωής;
- Τι σας κάνει να αναρωτιέστε σχετικά με τα στάδια της ζωής;

B. Καταλαβαίνω ότι...

Η υπερβατική διάσταση της Ανάστασης

Η Ανάσταση του Χριστού είναι ένα γεγονός που μαρτυρείται σε πολλές γραπτές πηγές. Η σημασία της δε σχετίζεται τόσο με την απόδειξη αυτού του ιστορικού συμβάντος, όσο με την ύπαρξη του καθενός από εμάς, δηλαδή έχει **υπαρξιακή διάσταση**.

Εξωχριστιανικές ιστορικές πηγές για την Ανάσταση του Χριστού.

Αφού διαβάσετε προσεκτικά τα παρακάτω βιβλικά κείμενα και το κείμενο του Σ. Ράμφου, να συζητήσετε σε ομάδες τις πέντε διαστάσεις (ουσιαστική, χρονική, χωρική, ποσοτική, ποιοτική) του θέματος: «**Η Ανάσταση του Χριστού: προάγγελος της δικής μου ανάστασης**». Για τη συζήτηση, θα σας βοηθήσουν οι παρακάτω παράμετροι:

- Ποια κοινά θέματα και νοήματα εντοπίζετε στα κείμενα; Πώς συνδέονται μεταξύ τους; (Ουσιαστική)
- Πώς η Ανάσταση του Χριστού επηρέασε τη ζωή και τη δράση των μαθητών; Τι άλλαξε για αυτούς μετά την Ανάσταση; (Χρονική)
- Πώς η Ανάσταση του Χριστού ξεπέρασε τα όρια του χρόνου και του τόπου και έγινε ένα πανανθρώπινο μήνυμα; (Χωρική)
- Ποια είναι η κλίμακα επιρροής της Ανάστασης του Χριστού; Είναι ένα γεγονός που επηρεάζει μόνο λίγους ή έχει καθολική σημασία για την ανθρωπότητα; (Ποσοτική)
- Η Ανάσταση αποτελεί, τελικά, ένα σοβαρό ή ένα επιφανειακό ζήτημα; (Ποιοτική)

Την ίδια εκείνη μέρα, δηλαδή την πρώτη μέρα μετά το Σάββατο, όταν βράδιασε κι ενώ οι μαθητές ήταν συγκεντρωμένοι κάπου με κλειστές τις πόρτες, επειδή φοβούνταν τις ιουδαϊκές αρχές, ήρθε ο Ιησούς, στάθηκε στη μέση και τους λέει: «Ειρήνη σ' εσάς». Κι όταν το είπε αυτό, τους έδειξε τα χέρια και την πλευρά του. Οι μαθητές χάρηκαν που είδαν τον Κύριο. Ο Ιησούς τους είπε πάλι: «Ειρήνη σ' εσάς! Όπως ο Πατέρας έστειλε εμένα, έτσι στέλνω κι εγώ εσάς». Έπειτα από τα λόγια αυτά, φύσηξε στα πρόσωπά τους και τους λέει: «Λάβετε Πνεύμα Άγιο. Σε όποιους συγχωρήσετε τις αμαρτίες, θα τους είναι συγχωρημένες. σε όποιους τις κρατήσετε, θα κρατηθούν έτσι».

Ο Θωμάς όμως, ένας από τους δώδεκα μαθητές, που λεγόταν Δίδυμος, δεν ήταν μαζί τους όταν ήρθε ο Ιησούς. Του έλεγαν λοιπόν οι άλλοι μαθητές: «Είδαμε τον Κύριο με τα μάτια μας». Αυτός όμως τους είπε: «Εγώ αν δεν δω στα χέρια του τα σημάδια από τα καρφιά, και δε βάλω το χέρι μου στη λοχισμένη πλευρά του, δεν θα πιστέψω». Οχτώ μέρες αργότερα οι μαθητές ήταν πάλι μέσσα στο σπίτι, μαζί τους κι ο Θωμάς. Έρχεται λοιπόν ο Ιησούς, ενώ οι πόρτες ήταν κλειστές, στάθηκε στη μέση και είπε: «Ειρήνη σ' εσάς». Έπειτα λέει στο Θωμά: «Φέρε εσύ το δάχτυλό σου εδώ και δεσ τα χέρια μου, φέρε και το χέρι σου και βάλ' το στην πλευρά μου. Μην αμφιβάλλεις και πίστεψε». Ο Θωμάς τότε του αποκρίθηκε: «Είσαι ο Κύριός μου και ο Θεός μου». Του λέει τότε ο Ιησούς: «Πείστηκες επειδή με είδες με τα μάτια σου. μακάριοι εκείνοι που πιστεύουν χωρίς να μ' έχουν δει!».

Ιω 20,19-29 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Σας γράφουμε για το ζωοποιό Λόγο, που υπήρχε εξ αρχής. Εμείς τον έχουμε ακούσει και τον έχουμε δει με ίδια μας τα μάτια. Μάλιστα τον είδαμε από κοντά, και τα χέρια μας τον ψηλάφησαν. Όταν η ζωή φανερώθηκε, την είδαμε με τα μάτια μας. Καταθέτουμε, λοιπόν, τη μαρτυρία μας και σας μιλάμε για την αιώνια ζωή που ήταν με τον Πατέρα, φανερώθηκε όμως σ' εμάς. Αυτό που είδαμε κι ακούσαμε, το αναγγέλλουμε σ' εσάς, για να συμμετάσχετε κι εσείς μ' εμάς στην ίδια κοινωνία, που είναι η κοινωνία με τον Πατέρα και με τον Υιό του τον Ιησού Χριστό. Κι αυτά σας τα γράφουμε για να είναι ολοκληρωμένη η χαρά σας.

Α Ιω 1,1-4 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Το πρόσωπο του σταυρωμένου Μεσσία παίρνει επάνω του τις αμαρτίες του κόσμου, δημιουργεί εντός μας χώρο ζωτικό για να συμφιλιωθούμε με τον πόνο και τον θάνατο, να βγάλουμε από πάνω κι από μέσα μας το ίδιο το κακό. Όσο θα παραμένει ριζικό κακό ο θάνατος, όσο το τέλος θα βρίσκεται στο φυσικό εκτός, η εσωτερικότητά μας θα μένει ατροφική και ο άνθρωπος ανελέητος. Δεν υπάρχει σωτηρία έξω από την συμφιλίωση με τον θάνατο επάνω στον σταυρό. Όχι όμως να σταυρωθεί ο άνθρωπος για να αναστηθεί ο Θεός, αλλά να σταυρωθεί ο Θεός για να αναστηθεί ο άνθρωπος. [...] Ο Μεσσίας-Χριστός θέλησε καταθέσει πίστewας και όχι αποδείξει φύσεως. Επομένως δεν χρειαζόταν αυτόπτης μάρτυρας για να επιβεβαιώσει την Ανάσταση, ούτε σκέφθηκε κάποιος από τους μαθητές να τον επινοήσει. Εάν η πραγματιστική τεκμηρίωση προσγειώνει το πνεύμα, η πίστη το ενώνει σε έσχατο σκοπό που μας περιλαμβάνει. Υπ' αυτή την έννοια η πίστη σώζει. Το θέμα δεν είναι λοιπόν να «αποδειχθεί» η Ανάσταση αλλά να «αποδειχθεί» η πίστη, δια της οποίας αναλαμβάνουμε την ευθύνη των επιλογών μας. Σ' αυτή την ευθύνη παίζεται η δική μας ανάσταση ανόρθωση. Θα ήταν καταστροφικό να υπήρχαν μάρτυρες της Ανάστασης. Αντί πίστewας, η οποία μας κάνει να αγαπάμε και ν' αλλάζουμε, θα είχαμε την υπερφυσική εξασφάλιση και μια ψυχή ρηχότατη. Τουναντίον η αμάρτυρη Ανάσταση παρακάμπτει την εξωτερική γνώση της μεσσιανικότητας του Ιησού και μας καλεί να γίνουμε αυτόπτες μάρτυρες ενός φωτεινού δικού μας εαυτού και διάφανου στις σχέσεις με τους άλλους.

Σ. Ράμφος (2020). *Το μυστικό του Ιησού*, σσ. 505, 513. Αθήνα: Αρμός.

Thomas Caravaggio,
Η ψηλάφηση του Απόστολου Θωμά,
1601/2.

Ήξερες ότι;

Η εβδομάδα από την Κυριακή του Πάσχα μέχρι την Κυριακή του Θωμά λέγεται «**Διακαινήσιμος**». Ονομάστηκε έτσι, διότι είναι η πρώτη μέρα του καινούριου κόσμου μετά την Ανάσταση. Παλαιότερα, πολλοί χριστιανοί βαφτίζονταν την ημέρα του Πάσχα ξεκινώντας από αυτή την ημέρα μια νέα ζωή.

Η Ανάσταση του Χριστού **δεν είναι μια εξωκοσμική εμπειρία**, την οποία καλούνται οι άνθρωποι να πιστέψουν. Δεν είναι, επίσης, ένα γεγονός που προκαλεί τον θεατή ή τον ακροατή να «μαγευτεί» και να νιώσει θαυμασμό, όπως θα συνέβαινε, αν αντίκριζε έναν ταχυδακτυλουργό ή μάγο.

Η Ανάσταση είναι ένα γεγονός που βιώνεται ως ιστορία και φανερώνεται σε ανθρώπους που δεν ήταν προετοιμασμένοι ούτε είχαν ίσως τη διάθεση να το δεχτούν, όπως, για παράδειγμα, ο Απόστολος Θωμάς. Είναι ένα γεγονός που φέρνει στις καρδιές των ανθρώπων **ελπιδοφόρο χαρά** και **κοινωνία** με τον Θεό, τον συνάνθρωπο και την κτίση.

Γ. Εμβαθύνω

Ανάσταση Χριστού – ανάσταση ανθρώπου

Η Ανάσταση του Χριστού άλλαξε και συνεχώς αλλάζει τα δεδομένα και τις προοπτικές της ζωής του ανθρώπου σε όλες της διαστάσεις της (βιολογική, κοινωνική, ψυχολογική, πνευματική). Τι συνεπάγεται αυτό για τον κάθε άνθρωπο;

Μετά την ανάγνωση των παρακάτω κειμένων, να ανταλλάξετε στην ολομέλεια απόψεις ως προς τα παρακάτω ζητήματα:

- Με ποιον τρόπο συνδέονται οι πληροφορίες που παρουσιάζονται με ό,τι ήδη γνωρίζετε;
- Ποιες από τις νέες ιδέες που αποκτήσατε ωθούν τη σκέψη σας σε νέες κατευθύνσεις;
- Τι εξακολουθεί να σας προκαλεί σύγχυση ή απορία;

Κι αν ο Χριστός δεν έχει αναστηθεί, τότε το κήρυγμά μας είναι χωρίς νόημα, το ίδιο και η πίστη σας. Επιπλέον παρουσιάζομαστε και ψευδομάρτυρες απέναντι στο Θεό. [...] Η αλήθεια όμως είναι πως ο Χριστός έχει αναστηθεί, κάνοντας την αρχή για την ανάσταση όλων των νεκρών.

A Κορ 15.14-20 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Πιστεύουμε και στην ανάσταση των νεκρών. Γιατί πράγματι θα υπάρξει η ανάσταση των νεκρών. Λέγοντας ανάσταση εννοούμε ανάσταση σωμάτων. Γιατί η ανάσταση είναι η δεύτερη σύσταση του ανθρώπου της πτώσεως, άλλωστε οι ψυχές, ως αθάνατες, πώς θα αναστηθούν; Γιατί, αν ορίζουν το θάνατο σαν χωρισμό της ψυχής από το σώμα, οπωσδήποτε η ανάσταση είναι η νέα συνάφεια ψυχής και σώματος και η δεύτερη σύσταση του ζωντανού οργανισμού που διαλύθηκε και έπεσε. το ίδιο λοιπόν το σώμα που φθείρεται και διαλύεται [με το θάνατο], το ίδιο θα αναστηθεί άφθαρτο. γιατί ο Θεός, που αρχικά από το χώμα της γης συγκρότησε το σώμα, δεν είναι ανίσχυρος να το αναστήσει ξανά, μετά τη διάλυση και την επιστροφή του στη γη, από την οποία είχε προέλθει... Αν δεν υπάρχει ανάσταση, «ας φάμε κι ας πιούμε» και ας ακολουθήσουμε τη φιλήδονη* και απολαυστική ζωή. Αν δεν υπάρχει ανάσταση σε τί διαφέρουμε από τα ζώα που δεν έχουν λογική; Αν δεν υπάρχει ανάσταση, ας μακαρίσουμε τα θηρία του αγρού που έχουν την άλυπη ζωή. Αν δεν υπάρχει ανάσταση, δεν υπάρχει ούτε Θεός ούτε πρόνοια και όλα άγονται και φέρονται τυχαία. Γιατί βλέπουμε να ζουν πάρα πολλοί σε έσχατη φτώχεια και να αδικούνται και δεν έχουν καμιά φροντίδα στην παρούσα ζωή τους, ενώ βλέπουμε να ευημερούν αμαρτωλοί και άδικοι με πλούτη και με κάθε απόλαυση. Και ποιος λογικός άνθρωπος θα το θεωρήσει αυτό έργο δικαιοκρισίας ή σοφής πρόνοιας; Θα υπάρξει λοιπόν, θα υπάρξει ανάσταση. Γιατί ο Θεός είναι δίκαιος και σ' αυτούς που τον υπομένουν αποδίδει την ανταμοιβή.

Ιωάννου Δαμασκηνού (1998). *Έκδοσις Ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως* (μτφρ. Νίκου Αθ. Ματσούκα), σ. 445. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά.

Η Ανάσταση δεν έγινε για χάρη του Χριστού, αλλά για τον άνθρωπο.

Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι η πίστη ότι **η Ανάσταση του Χριστού προμηνύει την ανάσταση κάθε ανθρώπου.**

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Ανάσταση: πλάσης αποκατάσταση

Ο καινούριος κόσμος που δωρίζει ο Θεός στους ανθρώπους δε σχετίζεται με τη φθορά, την έχθρα και τον θάνατο, αλλά είναι γεμάτος χαρά, αγάπη, ζεστασιά και ελπίδα.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, εργαστείτε πάνω στις παρακάτω εικόνες. Αρχικά, ένας μαθητής από κάθε ομάδα να περιγράψει τι παρατηρεί στις εικόνες. Έπειτα, οι υπόλοιποι μαθητές της ομάδας να επεξεργαστούν τις παρατηρήσεις του πρώτου και ούτω καθεξής. Κατόπιν, ως ομάδα, προσπαθήστε να εξηγήσετε το νόημα κάθε εικόνας, εστιάζοντας στον εξής προβληματισμό: «Όταν μιλάμε για την Ανάσταση των νεκρών, αναφερόμαστε απλώς και μόνο σε ένα βιολογικό γεγονός;»

Μάρκος Μπαθάς, Η Εις Άδου Κάθοδος, 16ος.

π. Σταμάτης Σκλήρης, η Λαμπρή.

«Διαβάζοντας» την εικόνα της Ανάστασης.

Η Ανάσταση των νεκρών σημαίνει την πλήρη αποκατάσταση της ενότητας του ανθρώπου με τον Θεό, τον συνάνθρωπο, τον εαυτό του, κάθε ζωντανό οργανισμό και ολόκληρη την κτίση. Είναι ένα **γεγονός κοινωνίας με τους πάντες και τα πάντα**, ένα γεγονός χαράς και ευτυχίας που δεν έχει τελειωμό. Η αθανασία του σώματος, η απουσία αρρώστιας, λύπης και πόνου είναι οι ευλογημένες «συνέπειες» όλης αυτής της ανακαίνισης των πάντων εν Χριστώ.

Ε. Αξιολόγηση

Να διαβάσετε, μέσω του QR code που σας δίνεται, τον *Κατηχητικό εις τὸ ἅγιον πάσχα* του Αγίου Ιωάννη Χρυσοστόμου. (εναλλακτικά βλ.: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=639).

Στη συνέχεια, να καταγράψετε σημεία σχετικά με τον τρόπο που ο αγιογράφος π. Σταμάτης Σκλήρης, στην αναστάσιμη εικόνα που βρίσκεται πιο πάνω, αποδίδει τα ρητορικά λόγια του Αγίου Ιωάννη Χρυσοστόμου για τη νίκη του Χριστού εναντίον του Άδη, δηλαδή του θανάτου. Να παρουσιάσετε τα συμπεράσματά σας στην ολομέλεια αξιοποιώντας ψηφιακά εργαλεία, όπως π.χ. το PowerPoint, για να κάνετε την παρουσίασή σας περισσότερο ελκυστική και κατανοητή. Στη συνέχεια, να συζητήσετε για το διαχρονικό μήνυμα της Ανάστασης.

«Πασχάλιος Κατηχητικός Λόγος» Ιωάννου Χρυσοστόμου.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Η Ανάσταση του Χριστού συνιστά τον «προάγγελο» της ανάστασης κάθε ανθρώπου. Είναι μήνυμα ελπίδας και ζωής. Δηλώνει την αρχή της νέας δημιουργίας, ενός καινούριου κόσμου, που προσφέρει ο Θεός στην ανθρωπότητα.
- ⊙ Στη βάση της απόδειξης ότι η Ανάσταση του Χριστού είναι πραγματικό ιστορικό γεγονός θεμελιώνεται όλο το κήρυγμα και όλη η διδασκαλία του Χριστιανισμού.
- ⊙ Με το κήρυγμα της Εκκλησίας, το μήνυμα της Ανάστασης απευθύνεται στους ανθρώπους κάθε εποχής, καθώς έχει βιολογικές, κοινωνικές, ψυχολογικές και πνευματικές συνέπειες.

Θεματική Ενότητα ΙΧ:

Ο Χριστός στην τέχνη

27^η

Διδακτική Ενότητα:

Χριστός: πηγή έμπνευσης στην τέχνη

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να διακρίνω το πρόσωπο του Χριστού ως πηγή έμπνευσης ποικίλων μορφών καλλιτεχνικής δημιουργίας και έκφρασης, στηριζόμενος/-η στις ευαγγελικές διηγήσεις.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Η ζωή του Χριστού στην τέχνη

Η ζωή του Χριστού, όπως παρουσιάζεται στις ευαγγελικές διηγήσεις, αποτελεί ανεξάντλητη πηγή έμπνευσης. Η διδασκαλία, τα θαύματα, η θυσία και η Ανάστασή Του έχουν αποτυπωθεί σε εμβληματικά έργα ζωγραφικής, γλυπτικής, μουσικής, λογοτεχνίας και θεάτρου καθιστώντας τον Χριστό ως την πλέον εικονιζόμενη μορφή στην ιστορία της τέχνης.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, σκεφτείτε ατομικά ένα έργο τέχνης που εμπνέεται από το πρόσωπο του Χριστού και σας έχει αγγίξει συναισθηματικά. Μπορεί να είναι ένας πίνακας, ένα γλυπτό, μια ταινία ή ακόμα και ένα τραγούδι. Στη συνέχεια, μοιραστείτε με την ομάδα σας τον λόγο που αυτό σας συγκίνησε, τα συναισθήματα που σας προκάλεσε και τι σας έκανε να αναλογιστείτε για το πρόσωπο του Χριστού. Έπειτα, συζητήστε εάν η τέχνη στην Εκκλησία περιορίζεται στην αισθητική απόλαυση ή επιτελεί έναν βαθύτερο σκοπό, όπως η κατανόηση του θείου και του κόσμου που μας περιβάλλει.

Ο Χριστός προσεγγίστηκε από όλες τις μορφές τέχνης. Μεγάλοι και σπουδαίοι καλλιτέχνες έχουν απεικονίσει με συγκλονιστικό τρόπο σκηνές της ζωής του Χριστού, ιδιαίτερα τα Άγια Πάθη. Αυτό καταδεικνύει τη μεγάλη **επιρροή του Χριστού στην ανθρωπότητα**.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Η μορφή του Χριστού στην τέχνη

Η εικονογραφική απόδοση του Χριστού στην τέχνη υιοθετεί τα εθνοτικά* χαρακτηριστικά ενός Εβραίου της ρωμαϊκής περιόδου. Ωστόσο, αν και απεικονίζεται συχνά με χαρακτηριστικά που υποδηλώνουν την εβραϊκή του κατα-

γωγή και την ιστορική περίοδο στην οποία έζησε, η μορφή Του προσαρμόζεται ανάλογα με το καλλιτεχνικό ρεύμα, την πολιτισμική αισθητική και το θρησκευτικό πλαίσιο του εκάστοτε καλλιτέχνη.

Παρατηρήστε ομαδοσυnergατικά τις παρακάτω εικόνες και, αφού αναλύσετε τα χαρακτηριστικά των προσώπων που απεικονίζονται, να συζητήσετε πρώτα με την ομάδα σας και έπειτα στην ολομέλεια τα παρακάτω θέματα:

- Πώς συνδέεται η απεικόνιση των παρακάτω προσώπων με την ιστορική πραγματικότητα και την παράδοση της Εκκλησίας; Αποτελούν προϊόντα καλλιτεχνικής φαντασίας ή βασίζονται σε μαρτυρίες και εμπειρίες πιστών που είχαν αλληλεπιδράσει με αυτά τα ιερά πρόσωπα;
- Συγκρίνοντας τις προσεγγίσεις ανατολικής και δυτικής τέχνης, εντοπίζετε διαφορές ως προς τον τρόπο απεικόνισης των ιερών προσώπων; Αν ναι, ποιες; Πώς αυτές οι διαφορές αντανακλούν διαφορετικές θεολογικές και πολιτισμικές προσεγγίσεις στις δύο παραδόσεις;

Ανατολική τέχνη

Ιερό Μανδήλιο, 13ος αι.

Παναγία η Γλυκοφιλούσα, Εθνικό Μουσείο Σερβίας, 16ος αι.

Δυτική τέχνη

Sandro Botticelli, Ο Χριστός αναστημένος, 1480.

František Doubek, Η Παναγία κρατάει τον Χριστό, 1914.

Οι «άχειροποίητες»
εικόνες του Θεού.

Στα έργα της **Αναγέννησης**, για παράδειγμα, συνηθίζεται να λαμβάνεται ως μοντέλο αναπαράστασης του Χριστού ή ενός άγιου προσώπου οποιοσδήποτε άνθρωπος, χωρίς να έχει τα σωματικά χαρακτηριστικά του προσώπου αυτού.

Αντίθετα, στην **ορθόδοξη αιογραφία** ο Χριστός και οι Άγιοι εξακολουθούν να αποτυπώνονται εικαστικά, όπως ακριβώς έγιναν ορατοί στην ιστορία. Από την άλλη, η τεχνοτροπία (π.χ. του Βυζαντίου, της Αναγέννησης ή η σύγχρονη) δεν αφορά στο ορθόδοξο δόγμα, αρκεί να αποτυπώνεται και να κοσμεύεται αισθητικά η ιστορική μορφή του Χριστού.

Γ. Εμβαθύνω

Έν-τεχνη έκφραση και ερμηνεία

Γλυπτά, αγιογραφίες, κινηματογραφικές ταινίες, ποιήματα κ.λπ. είναι μερικά από τα είδη τέχνης που έχουν ως επίκεντρο το πρόσωπο του Χριστού. Τι είναι, άραγε, αυτό που ωθεί και εμπνέει τους καλλιτέχνες να ασχοληθούν με το πρόσωπό Του;

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε με προσοχή τα παρακάτω έργα τέχνης. Έπειτα, περιγράψτε με λεπτομέρεια στον πίνακα που ακολουθεί τα **χρώματα**, τα **σχήματα** και τις **γραμμές** τους. Τέλος, συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης, πώς οι συγκεκριμένες επιλογές (χρωμάτων, σχημάτων ή γραμμών) συμβάλλουν στον τρόπο με τον οποίο οι καλλιτέχνες επιθυμούν να αποτυπώσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους. Κατά τη γνώμη σας, από τι παρακινούνται οι δημιουργοί, ώστε να συνθέσουν ένα έργο που σχετίζεται με τον Χριστό;

Μιχαήλ Άγγελος, Αποκαθήλωση, Βασιλική Αγίου Πέτρου, Βατικανό, Ρώμη, 1499.

Ιερός Ναός του Σωτήρος, Μόσχα.

Paul Gauguin, Ο κίτρινος Χριστός, 1889.

Αφού το κατέβασε, το τύλιξε μ' ένα σεντόνι και το έβαλε σ' ένα λαξευμένο μνήμα...

Λκ 23,53

ΧΡΩΜΑΤΑ

Ποια χρώματα βλέπετε;

...εσύ είσαι ο Πέτρος, και πάνω σ αυτή την πέτρα θα οικοδομήσω την εκκλησία μου...

Μτ 16,18

ΣΧΗΜΑΤΑ

Τι είδους σχήματα διακρίνετε;

Τότε εκείνοι άρχισαν να φωνάζουν με κραυγές: «Θάνατος, θάνατος, σταύρωσέ τον!»

Ιω 19,15

ΓΡΑΜΜΕΣ

Ποια είδη γραμμών βλέπετε;

Η ενασχόληση του ανθρώπου με το πρόσωπο του Χριστού δικαιολογείται μέσα από δύο ερμηνευτικές προσεγγίσεις:

- ⊙ Ο Χριστός προσφέρει έναν ηθικό προσανατολισμό σε κάθε άνθρωπο. Αυτός ο προσανατολισμός, είτε γίνει αποδεκτός είτε όχι, σε κάθε περίπτωση κινητοποιεί τη δημιουργικότητα του ανθρώπου, διότι σαγηνεύει και ελκύει τον άνθρωπο, καθώς ο λόγος του Χριστού εκφράζει κάτι πρωτόγνωρο, «ανατρεπτικό» και ελπιδοφόρο για την ανθρωπότητα.
- ⊙ Ο Χριστός γίνεται αποδεκτός ως Θεός και μάλιστα ως ο Θεός που σμίγει με την ανθρωπότητα, ώστε να τη λυτρώσει από το πρόβλημα του θανάτου.

Δ. Εφαρμο-ΖΩ

Χριστός και τέχνη: αρμονίες, πολυφωνίες, αμφισημίες

Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι ο Χριστός, ως πηγή έμπνευσης, αποτελεί και σ' αυτή την περίπτωση «σημείο αντιλεγόμενο», καθώς εμφανίζεται ως θέμα σε έργα τέχνης στη βάση μιας αμφισημίας*.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, διαβάστε προσεκτικά τα αποσπάσματα από το έργο του Φ. Ντοστογιέφσκι που ακολουθεί. Έπειτα, συζητήστε τις απαντήσεις σας στα ερωτήματα που έπονται, πρώτα εντός της ομάδας σας και στη συνέχεια μοιραστείτε τις σκέψεις σας με την ολομέλεια της τάξης.

- Με ποιον τρόπο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την αμφισημία γύρω από το πρόσωπο του Χριστού, για να δημιουργήσει έργα που προκαλούν σκέψη και αμφισβήτηση;
- Πώς πιστεύετε ότι αυτή η αμφισημία συνδέεται με την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης πίστης και την ποικιλία των αντιδράσεων απέναντι στον Χριστό;
- Πώς, τελικά, η τέχνη μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο, για να εξερευνήσουμε και να επαναπροσδιορίσουμε τη σχέση μας με τον Χριστό και το μήνυμά Του σε έναν συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο;

Ο Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι στους Αδελφούς Καραμαζώφ μάς μεταφέρει στη Σεβίλλη του 15ου αιώνα. Η Ιερά Εξέταση έχει φέρει στην πυρά ανθρώπους που καταδίκασε ως αιρετικούς. Ο Μεγάλος Ιεροεξεταστής είναι παρών, μαζί με την αριστοκρατία της πόλης. Ξαφνικά ο κόσμος αναταράζεται... Ο Χριστός έχει εμφανιστεί ξανά και βαδίζει μέσα στο πλήθος. Ο Μεγάλος Ιεροεξεταστής έρχεται πρόσωπο με πρόσωπο μαζί του και διατάζει τη σύλληψή του. Με «εκκλησιαστική», λοιπόν, διαταγή, ο Χριστός κλείνεται στη φυλακή. Αργότερα, ο Μεγάλος Ιεροεξεταστής τον επισκέπτεται... τον κατηγορεί [γιατί δεν είχε ενδώσει στον πρώτο από τους τρεις «πειρασμούς της ερήμου] και του αναγγέλλει την εκτέλεσή του. Ο Χριστός μένει σιωπηλός. Ό,τι ακούγεται μέσα στο κελί, είναι ο μονόλογος του Μεγάλου Ιεροεξεταστή:

«Βλέπεις αυτές τις πέτρες της άγονης ερήμου; Κάνε τες ψωμιά και οι άνθρωποι θα τρέξουν πίσω σου μ' ευγνωμοσύνη, σαν υπάκουο κοπάδι... Εσύ όμως... επαύξησες την ανθρώπινη ελευθερία, αντί να την περιορίσεις και επέβαλες έτσι για πάντα στον ηθικό άνθρωπο τα μαρτύρια αυτής της ελευθερίας. Ήθελες να σ' αγαπούν ελεύθερα... Δεν κατέβηκες απ' τον σταυρό όταν σε κορόιδευαν και σου φώναζαν ειρωνικά: «Κατέβα απ' το σταυρό για να σε πιστέψουμε». Δεν το 'κανες, γιατί δεν ήθελες πάλι να υποδουλώσεις τον άνθρωπο μ' ένα θαύμα. Ήθελες μια πίστη ελεύθερη και όχι υπαγορευμένη από το θαύμα... Δε σε φοβάμαι καθόλου. Κι εγώ

πήγα στην έρημο, κι εγώ έζησα με ρίζες και ακρίδες... Αλλά συνήλθα και γύρισα πίσω κι ενώθηκα με εκείνους που διόρθωσαν το έργο σου... Σ' το ξαναλέω, αύριο, μ' ένα νόημά μου, θα ιδείς αυτό το πειθήνιο κοπάδι να φέρνει αναμμένα κάρβουνα στη φωτιά όπου θα σε ρίξω, γιατί ήρθες να εμποδίσεις το έργο μας. Γιατί αν υπάρχει κάποιος που του αξίζει πιο πολύ απ' όλους να καεί, αυτός είσαι εσύ».

Βιβλίο Θρησκευτικών Γ' Λυκείου (2000-2015), *Θέματα Χριστιανικής Ηθικής*, σσ. 42-43.

Ο Χριστός, ως θέμα στα έργα τέχνης, αποτυπώνεται μέσα από δύο διαμετρικά αντίθετες μεταξύ τους προσεγγίσεις:

- ⊙ Είτε για να τονιστεί ένα βαθύτατο θεολογικό μήνυμα, το οποίο συνδέεται με το γεγονός πως ο Θεός έγινε άνθρωπος για τη σωτηρία του ανθρώπου.
- ⊙ Είτε για να αποτυπωθεί μια μορφή αντίθεσης, ένστασης, άρνησης όχι τόσο απέναντι στο πρόσωπο του Χριστού, όσο απέναντι στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι πρόβαλαν, ερμήνευσαν ή παρερμήνευσαν το πρόσωπο του Χριστού.

Όταν ο Χριστός εμπνέει τη... Μουσική.

Συμπληρώστε τα κενά με τις λέξεις που λείπουν.

Ε. Αξιολόγηση

Δημιουργήστε ψηφιακά ένα πολυτροπικό κείμενο με θέμα: «Η ζωή του Χριστού μέσα από την τέχνη». Σε αυτό μπορείτε να συμπεριλάβετε όλα τα είδη τέχνης (γλυπτά, μουσικά κομμάτια, εικόνες από ταινίες, πίνακες, θεατρικά έργα κ.λπ.). Αναρτήστε τα αποτελέσματά σας στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Η τέχνη στην ορθόδοξη Εκκλησία δεν είναι προϊόν κάποιας αυθαίρετης ιδέας. Όλη η διαδικασία της έμπνευσης και της δημιουργίας βασίζεται στην εν Αγίω Πνεύματι εμπειρία που γεύεται η Εκκλησία, καθώς και σε μαρτυρίες/ντοκουμέντα σχετικά με τα γεγονότα, πρόσωπα ή πράγματα, τα οποία συνδέονται με το θέμα του εκάστοτε έργου τέχνης.
- ⊙ Το γεγονός ότι ο Χριστός είτε έγινε αποδεκτός -άλλοτε ως Θεός και άλλοτε ως απλός άνθρωπος (π.χ. ως ένας φιλόσοφος)- είτε απορρίφθηκε παντελώς, δεν αναιρεί την κοινή παραδοχή ότι αποτελεί το σπουδαιότερο πρόσωπο της παγκόσμιας ιστορίας, τέμνοντας μάλιστα τη χρονολόγησή της σε π.Χ. και μ.Χ. εποχή.
- ⊙ Σε όλη την ιστορική πορεία της ανθρωπότητας, ο Χριστός αποτέλεσε και θα εξακολουθεί να αποτελεί πηγή έμπνευσης για την τέχνη κάθε εποχής.

Θεματική Ενότητα Χ:

Το ελπιδοφόρο μήνυμα της ενανθρώπησης του Χριστού

28η

Διδακτική Ενότητα:

Εκκλησία και πολιτική εξουσία: ουτοπική ή ρεαλιστική σχέση;

Τι θα μάθω σε αυτή την ενότητα;

- ⊙ Να τοποθετούμαι απέναντι σε υπαρξιακά και κοινωνικά ερωτήματα και ζητήματα με βάση τη ζωή και το έργο του Χριστού.
- ⊙ Να εντοπίζω στα ευαγγελικά κείμενα παραδείγματα της στάσης που τήρησε ο Χριστός έναντι της πολιτικής εξουσίας κατά την επίγειο παρουσία του.

A. Από πού να ξεκινήσω;

Εφηβεία: η πρώτη κοινωνική επανάσταση του ανθρώπου

Η εφηβεία αποτελεί κομβική περίοδο στην ανάπτυξη του ανθρώπου. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι έφηβοι τείνουν να απομακρύνονται από τους γονείς τους και να προσκολλώνται σε ομάδες συνομηλίκων. Πόσο σημαντικοί είναι, όμως, οι φίλοι στην εφηβεία;

Αφού παρατηρήσετε την παρακάτω εικόνα, προσπαθήστε να απαντήσετε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Γιατί είναι σημαντικό για τον άνθρωπο να έχει φίλους;
- Γιατί ο άνθρωπος θέλει να αισθάνεται ότι ανήκει σε μια παρέα;
- Τι μπορεί να προσμένει κάποιος από τους φίλους του;
- Σε μια παρέα φίλων υπάρχουν στοιχεία που μπορούν να μας ενώσουν και να μας κάνουν να αισθανόμαστε ότι είμαστε σαν οικογένεια;

Στην **εφηβεία**, ο νέος βιώνει αρκετές εσωτερικές συγκρούσεις και οι αναζητήσεις είναι συνεχείς. Προσπαθεί να ανακαλύψει μόνος του τι του ταιριάζει και τι όχι, κάνει σχέδια για το μέλλον του και διαμορφώνει απόψεις για θέματα κοινωνικά, θρησκευτικά και πολιτικά. Σε αυτή τη φάση, οι **φιλίες** είναι απαραίτητες. Μέσω αυτών **κοινωνικοποιείται** και οδηγείται σιγά σιγά στην ενηλικίωση.

B. Καταλαβαίνω ότι...

Συν-υπάρχω, για να υπάρχω

Η χριστιανική διδασκαλία υπογραμμίζει την αξία της **κοινότητας** και της **ενότητας**. Εντούτοις, μπορεί να προκύψουν περιστάσεις στις οποίες η αίσθηση της μοναξιάς και η εσωτερική αναζήτηση να αποτελέσουν μέρος της ανθρώπινης εμπειρίας. Επομένως, το ερώτημα που τίθεται είναι: Μπορούν η **μοναξιά** και η **συσπείρωση στον εαυτό** μας και την ατομικότητά μας να αποτελούν χαρακτηριστικά της χριστιανικής ζωής;

Αφού μελετήσετε τα παρακάτω βιβλικά χωρία, χωριστείτε σε ομάδες και προσπαθήστε να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα:

- Στην *Α' Επιστολή προς Κορινθίους*, ο Απόστολος Παύλος παρομοιάζει την Εκκλησία με σώμα Χριστού. Αν χρησιμοποιούσατε την τέχνη, για να αποτυπώσετε τα λόγια του, τι είδους τέχνη θα επιλέγατε (π.χ. ζωγραφική, μουσική, αρχιτεκτονική);
- Στη συνέχεια, παρουσιάστε και εξηγήστε τον τρόπο με τον οποίο ο Απόστολος Παύλος συνδέει την παραστατική εικόνα του σώματος με την Εκκλησία. Ποιο είναι το πρότυπό του;

Ο Χριστός μοιάζει με το σώμα, που ενώ είναι ένα, έχει πολλά μέλη, και όλα τα μέλη του σώματος, αν και είναι πολλά, αποτελούν ένα σώμα. [...] Γιατί, βέβαια, το σώμα δεν αποτελείται από ένα μέλος αλλά από πολλά. Αν έλεγε το πόδι: «Εγώ δεν είμαι χέρι, άρα δεν ανήκω στο σώμα», θα έπαυε μολταταύτα να ανήκει στο σώμα; Κι αν έλεγε το αυτί: «Εγώ δεν είμαι μάτι, άρα δεν ανήκω στο σώμα», θα έπαυε μολταταύτα να ανήκει στο σώμα; Αν όλο το σώμα δεν ήταν παρά ένα μάτι, πώς θα μπορούσε κανείς ν' ακούει; Αν όλο το σώμα δεν ήταν παρά ένα αυτί, πώς θα μπορούσαμε να σφραγιστούμε; Ο Θεός όμως τοποθέτησε στο σώμα το καθένα από τα μέλη όπως αυτός θέλησε. Αν όλα ήταν ένα μονάχα μέλος, θα υπήρχε πουθενά το σώμα; Ενώ τώρα υπάρχουν πολλά μέλη, αλλά ένα μόνο σώμα. Και δεν μπορεί να πει το μάτι στο χέρι: «Εγώ δεν έχω την ανάγκη σου», ούτε το κεφάλι στα πόδια: «Δεν σας χρειάζομαι». Αντίθετα, τα μέλη του σώματος που φαίνονται να είναι τα πιο αδύναμα, αυτά είναι τα πιο αναγκαία, κι εκείνα τα μέλη του σώματος που τα έχουμε σε λιγότερη υπόληψη, αυτά τα περιποιούμαστε περισσότερο, και τα άλλα, που δεν είναι παρουσιάσιμα, τα περιβάλλουμε με περισσή φροντίδα, που δεν τη χρειάζονται τα άλλα, τα παρουσιάσιμα μέλη. Ο Θεός συναρμολόγησε το σώμα δίνοντας μεγαλύτερη τιμή στα μέλη εκείνα που υστερούν. Έτσι ώστε να μην υπάρχει πόλεμος μέσα στο σώμα, αλλά τα μέλη να φροντίζουν το ένα το άλλο. Πραγματικά, όταν υποφέρει ένα μέλος, συμπάσχουν όλα τα υπόλοιπα μέλη, κι όταν τιμάται ένα μέλος, χαίρονται μαζί του όλα τα υπόλοιπα μέλη. [...] Γι' αυτό στην εκκλησία ο Θεός τοποθέτησε τον καθένα στην ορισμένη του θέση.

A Κορ 12.14-26.28 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Η χάρη του Κυρίου Ιησού Χριστού και η αγάπη του Θεού και η κοινωνία του Αγίου Πνεύματος ας είναι μαζί με όλους σας. Αμήν.

B Κορ 13.13 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας]

Η χριστιανική ζωή είναι ο κατεξοχήν «τόπος και χρόνος» του «δια-Λόγου», δηλαδή ο τόπος και χρόνος μέσα στον οποίο ανακαλύπτουμε τον εαυτό μας δια της συνάντησής μας με τον Λόγο του Θεού, τον Χριστό. Επειδή, όμως, στο πρόσωπο του διπλανού μας, που έχει ανάγκη τη δική μας συνδρομή, εικονίζεται και πάλι ο Χριστός, η χριστιανική ζωή είναι τόπος συνάντησης και με τον πλησίον/άλλον. Αυτή η συνάντηση λαμβάνει χώρα όχι σε ένα υπερπέραν, αλλά μέσα στον κόσμο, στη δημιουργία, στην κτίση. Όλα δεν αποτελούν μια αρμαθιά πραγμάτων που απλά συνυπάρχουν το ένα ανεξάρτητα από το άλλο, αντιθέτως κοινωνούν μεταξύ τους (Θεός, άνθρωπος, συνάνθρωπος, κτίση), ως ένα «Σώμα Χριστού», όπως λέει ο Απόστολος Παύλος, ή αλλιώς ως μια κοινωνία. Αυτό είναι και το νόημα του όρου «Εκκλησία».

Ο Απόστολος Παύλος γράφει μία από τις Επιστολές του, χειρόγραφο 9ου αι., Αββαείο Saint Gall, Ελβετία.

Γ. Εμβαθύνω

Θεία Κοινωνία και ανθρώπων κοινωνία

Η Εκκλησία είναι μια **ενότητα των πάντων εν Χριστώ**. Κάθε άνθρωπος που μετέχει στην εκκλησιαστική ζωή δεν είναι μόνος. Οτιδήποτε συμβαίνει στη ζωή του, το βιώνουν και οι άλλοι, οι οποίοι συν-μετέχουν στη ζωή της Εκκλησίας.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να μελετήσετε προσεκτικά τη βιβλική φράση και το κείμενο του Αθ. Στογιαννίδη που ακολουθεί. Στη συνέχεια, να γράψετε στο κέντρο ενός φύλλου χαρτιού τη φράση «Εκκλησία και πολιτική». Έπειτα, γύρω από τη φράση να συνοψίσετε σε διακλαδώσεις τους λόγους, για τους οποίους η εκκλησιαστική ζωή είναι και συνάμα πολιτική ζωή, σχετίζεται δηλαδή με τον δημόσιο βίο.

Να μετέχετε στη χαρά όσων χαίρονται και στη λύπη όσων λυπούνται..

Ρωμ 12,15 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Η Εκκλησία συνιστά έναν «πολιτικό» τρόπο ζωής, δηλ. έναν τρόπο εκδήλωσης του πολιτικώς υπάρχειν, εφόσον όπως δηλώνει και η ίδια η ετυμολογία της λέξης (εκκλησία > εκ + καλώ) αποτελεί συνάθροιση και σύναξη, δηλ. συνάντηση και συνύπαρξη ανθρώπων. Η εν λόγω συνύπαρξη δεν οικοδομεί μία επιφανειακή ή περιστασιακή σχέση μεταξύ των μελών που συμμετέχουν σε αυτήν, αλλά μία σχέση ζωής, κοινωνίας και αλληλοπερικύρρωσης, βάσει της οποίας το κάθε μέλος ζει και αγκαλιάζει τις ζωές όλων των άλλων. Αυτό, τουλάχιστον, υπαγορεύει ο Απόστολος Παύλος, όταν χαρακτηρίζει την Εκκλησία ως Σώμα Χριστού. Η χαρισματική αυτή ενότητα αποκαλύπτεται στο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, το κέντρο της ζωής της Εκκλησίας. [...] Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε βάσει των παραπάνω, ότι ο εκκλησιαστικός τρόπος ζωής μπορεί να χαρακτηριστεί ως «πολιτικός» τρόπος ζωής, εφόσον ο άνθρωπος καλείται να ολοκληρωθεί ως πρόσωπο, συναντώντας τον άλλον εν Χριστώ, και συμμετέχοντας μαζί του σε μία πραγματικότητα που έχει τη μορφή «πόλης» ή «σώματος». Έτσι, η

συνάντηση με τον άλλον εντός της Εκκλησίας είναι μία κίνηση «εξόδου» από την ατομικότητα και τον εγωκεντρισμό. Με την επισήμανση αυτή, αντιλαμβάνεται κανείς ότι στον Χριστιανισμό η σχέση Θεού και ανθρώπου δεν είναι μία υπόθεση ατομικής ευσέβειας ή ατομικής δράσης, αλλά μία βιοτή συμμετοχής και σύμπραξης εντός μίας συλλογικότητας, η οποία χαρακτηρίζεται ως Εκκλησία ή ως Σώμα Χριστού. Και η σχέση Θεού και ανθρώπου φανερώνεται και εκδηλώνεται ως σχέση Θεού και ανθρώπων (δηλ. έχει τη μορφή μίας συλλογικότητας) μέσα στο πολιτικώς υπάρχον της Εκκλησίας. Κατ' επέκταση, η χριστιανική ζωή είναι αδιανόητη, εάν αγνοήσουμε την «πολιτική» φύση της Εκκλησίας.

Αθ. Β. Στογιαννίδης (2021). *Σχολική Παιδεία, Μάθημα των Θρησκευτικών και Δημόσιος Χώρος. Αναστοχαστική Ικνηλασία στην Παιδαγωγική Θεωρία του Dietrich Bonhoeffer*, σσ. 625-627. Θεσσαλονίκη: Ostracon.

Η εκκλησιαστική ζωή δεν είναι μια ζωή απομόνωσης και αποξένωσης. Μέσα από το Μυστήριο της Θείας Κοινωνίας, το κοινό ποτήριο, ο κάθε άνθρωπος χρειάζεται να συνειδητοποιήσει ότι οι χαρές, οι δυσκολίες και οι οδύνες του πλησίον/άλλου γίνονται δικές του χαρές, δυσκολίες ή οδύνες, και αντίστροφα.

Πολιτική Θεολογία στο υπόβαθρο κάθε Ελληνικού Συντάγματος πριν και μετά το 1821.

Δ. Εφαρμό-ΖΩ

Άνθρωπος: πολίτης του κόσμου και πολίτης του ουρανού

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, εύλογα μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι είναι απόλυτα φυσιολογικό τα μέλη της Εκκλησίας να ενδιαφέρονται για την πολιτική ζωή, καθώς **η Εκκλησία συνδέεται διαχρονικά και με την κοινωνία**. Μπορεί, όμως, η Εκκλησία να συσχεματίζεται* με την πολιτική;

Αφού διαβάσετε με προσοχή το παρακάτω βιβλικό χωρίο και το απόσπασμα του Ν. Ματσούκα που ακολουθεί, χωριστείτε σε δύο ομάδες σχηματίζοντας δύο ομόκεντρους κύκλους. Οι μαθητές/τριες του εσωτερικού κύκλου βρίσκονται σε δίλημμα σχετικά με τη σχέση Εκκλησίας και πολιτικής εξουσίας. Οι μαθητές/τριες του εξωτερικού κύκλου εκφράζουν φήμες, γνώμες και κουτσομπολιά για το παραπάνω ζήτημα. Στο τέλος, συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης την πραγματική διάσταση της σχέσης της Εκκλησίας με την πολιτική.

Ο λόγος της Εκκλησίας διαρκώς και ακαταπαύστως είναι -ή οφείλει να είναι- αντιεξουσιαστικός και κατά συνέπεια χαρισματικός και θεραπευτικός. Η βασιλεία του Χριστού δεν είναι εκ του κόσμου τούτου, αλλά ο λόγος του τσακίζει κάθε εξουσία του κόσμου τούτου.

Ν. Α. Ματσούκας (2002). *Παλαιάς και Καινής Διαθήκης Σημεία Νοήματα Αποτυπώματα*, σ. 546. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς.

Τότε πήγαν οι Φαρισαίοι κι έκαναν σύσκεψη πώς να τον παγιδέψουν με ερωτήσεις. Έστειλαν, λοιπόν, τους μαθητές τους μαζί με τους Ηρωδιανούς και του είπαν: «Διδάσκαλε, ξέρουμε πως λες την αλήθεια και διδάσκεις αληθινά το θέλημα του Θεού, και δε φοβάσαι κανέναν γιατί δεν υπολογίζεις σε πρόσωπα. Πες μας, λοιπόν, τι γνώμη έχεις; Επιτρέπεται να πληρώνουμε φόρο στον αυτοκράτορα ή όχι;». Ο Ιησούς κατάλαβε την πονηριά τους και τους είπε: «Γιατί προσπαθείτε να με παγιδέψετε, υποκριτές; Δείξτε μου το νόμισμα που πληρώνουμε για φόρο». Εκείνοι του έφεραν ένα δηνάριο*. «Ποιανού είναι αυτή η εικόνα και η επιγραφή;», τους ρωτάει. «Του αυτοκράτορα», του απαντούν. «Δώστε, λοιπόν», τους λέει, «στον αυτοκράτορα ό,τι ανήκει στον αυτοκράτορα, και στο Θεό ό,τι ανήκει στο Θεό». Όταν το άκουσαν αυτό έμειναν κατάπληκτοι και τον άφησαν κι έφυγαν.

Μτ 22,16-22 [μτφρ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας]

Κάθε χριστιανός, διατηρώντας τις πολιτικές και ιδεολογικές του πεποιθήσεις, δεν αποκόπτεται από τον πολιτικό βίο. Η ζωή εντός της Εκκλησίας εμπεριέχει και πολιτικές προεκτάσεις, καθώς ο άνθρωπος, ως μέλος της, καλείται να συνυπάρξει με τον συνάνθρωπό του σεβόμενος την ελευθερία του.

Αυτή η θεμελιώδης αρχή καταδεικνύει σαφώς ότι **η ζωή εντός της Εκκλησίας δεν μπορεί να παραμένει αμέτοχη** στα προβλήματα και τις έγνοιες του κόσμου, τα οποία συχνά εκφράζονται μέσω της πολιτικής γλώσσας και αναδεικνύονται ως πολιτικά ζητήματα. Βέβαια, αυτό δε συνεπάγεται ότι η πολιτική ζωή και οι εκάστοτε πολιτικές ηγεσίες θεοποιούνται.

Ελληνική Δημοκρατία, Δικαιώματα του Ανθρώπου «Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἄδιαιρέτου Τριάδος».

Ε. Αξιολόγηση

Έχοντας αναλογιστεί την πολυδιάστατη σχέση μεταξύ Εκκλησίας και πολιτικής, αναλάβετε τώρα τον ρόλο ενός σύγχρονου χριστιανού που καλείται να τοποθετηθεί απέναντι σε ένα επίκαιρο πολιτικό ζήτημα. Σε ομάδες, συντάξτε μια σύντομη ανοιχτή επιστολή, η οποία θα ξεκινά με τη φράση: «Ως μέλος της Εκκλησίας και ενεργός πολίτης, αισθάνομαι ότι...». Σε αυτή θα παρουσιάσετε τη δική σας οπτική, λαμβάνοντας υπόψη τις χριστιανικές αξίες και την ευαγγελική διδασκαλία, σεβόμενοι ταυτόχρονα την πολυφωνία και την ελευθερία των συνανθρώπων σας. Αναρτήστε τις επιστολές σας στο Ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ. Σύνοψη

- ⊙ Στην Εκκλησία ο άνθρωπος βρίσκει την ταυτότητά του, ανακαλύπτει ποιος πραγματικά είναι. Η παρουσία του Χριστού εγκαινιάζει έναν νέο τρόπο ζωής, συνύπαρξης και κοινωνίας Θεού, ανθρώπου, κτίσης, μέσα στην οποία ο άνθρωπος βρίσκει το νόημα της ύπαρξής του.
- ⊙ Η πολιτική ζωή, μέσα από τις ποικίλες διαστάσεις της, προσεγγίζεται και ερμηνεύεται μέσα από την ανακαινιστική και μεταμορφωτική ματιά του Ευαγγελίου.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΕΣ ΠΡΟΚ-ΛΥΣΕΙΣ

- 1.** Δημιουργήστε ομαδικά γλυπτά που να ενσαρκώνουν την έννοια της Βαβέλ και να αποτυπώνουν την πολυπλοκότητα των ανθρώπινων σχέσεων και την αναζήτηση της ενότητας. Προσπαθήστε, μέσα από τα γλυπτά σας, να αναδείξετε τόσο τις διαχρονικές δυσκολίες της διάσπασης όσο και τη διαρκή προσπάθεια των ανθρώπων για επικοινωνία.
- 2.** Σε χαρτί του μέτρου σχεδιάστε, σε ομάδες, ένα μονοπάτι με διάφορα στάδια που θα αντιπροσωπεύουν τις προκλήσεις και τις δυσκολίες της ζωής. Στη συνέχεια, εμπνευσμένοι από τη θυσία του Σταυρού, χρησιμοποιήστε εικόνες, σύμβολα και χρώματα για να απεικονίσετε το πώς η θυσία, η αγάπη και η συγχώρεση μπορούν να βοηθήσουν στην υπερπήδηση των εμποδίων και να οδηγήσουν σε μια ζωή γεμάτη νόημα και ελπίδα. Μοιραστείτε τα «μονοπάτια» σας στην ολομέλεια της ομάδας.
- 3.** Στο 15ο κεφάλαιο του *Κατά Λουκάν* Ευαγγελίου συναντάμε τρεις παραβολές με κοινό άξονα την απεριόριστη αγάπη του Θεού προς όσους μετανοούν και επιστρέφουν σε Αυτόν: την παραβολή του Χαμένου Προβάτου (Λκ 15,1-7), την παραβολή της Χαμένης Δραχμής (Λκ 15,8-10) και την παραβολή του Σπλαχνικού Πατέρα (Λκ 15,11-32). Επιλέξτε, σε ομάδες, μία από τις παραβολές και καταγράψτε τους χαρακτήρες και την πλοκή της. Στη συνέχεια, διερευνήστε το κεντρικό μήνυμα της παραβολής, τον τρόπο με τον οποίο προάγει την καλλιέργεια της αγάπης και της συμπόνιας, καθώς και τα διδάγματα που μπορούν να αντληθούν από αυτήν για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της σύγχρονης εποχής. Οι απαντήσεις σας μπορούν να υποβληθούν με τη μορφή ηλεκτρονικής παρουσίασης (pptx), η οποία θα αναρτηθεί στο Ιστολόγιο του μαθήματος. Εναλλακτικά, κάθε ομάδα μπορεί να επιλέξει την παρουσίαση της παραβολής της μέσω δραματοποίησης.
- 4.** Γράψτε, σε μια σύντομη επιστολή, το πώς η Ανάσταση του Χριστού σας εμπνέει και δίνει νόημα στη ζωή σας. Σκεφτείτε πώς αυτό το μήνυμα μπορεί να στηρίξει τον σύγχρονο άνθρωπο στις δυσκολίες του και να τον καθοδηγήσει σε μια ζωή γεμάτη αγάπη και προσφορά. Χρησιμοποιήστε παραδείγματα για να δείξετε την πρακτική εφαρμογή της Ανάστασης στον μικρόκοσμό σας. Μοιραστείτε τις επιστολές σας στην ολομέλεια.
- 5.** Επιλέξτε έναν πολιτισμό ή μια χώρα (π.χ. Αιθιοπία) και ερευνήστε πώς οι καλλιτέχνες εκεί απεικόνισαν τον Χριστό, δημιουργώντας ένα ψηφιακό άλμπουμ. Παρουσιάστε τα έργα που βρήκατε και αναλύστε πώς η πολιτισμική ταυτότητα της χώρας επηρέασε την απεικόνιση του Χριστού, εξετάζοντας στοιχεία όπως το ύφος της τέχνης, τα χρώματα, τα σύμβολα και τα κοινωνικά ή θεολογικά συμφραζόμενα.
- 6.** Επιλέξτε ένα από τα θαύματα του Χριστού που πιστεύετε ότι έχει κοινωνικές προεκτάσεις (π.χ. ο χορτασμός των πεντακισχιλίων, Λκ 9,10-17). Αναλύστε τα μηνύματα που περνάει ο Χριστός μέσα από αυτό το θαύμα, πέρα από την πρόνοια του Θεού για τον άνθρωπο, και για τις έννοιες της κοινωνικής δικαιοσύνης και της αλληλεγγύης. Στη συνέχεια, δημιουργήστε ένα κολάζ ή μια αφίσα που να εμπνέεται από τη διδασκαλία του Χριστού και να ενθαρρύνει τους χριστιανούς να δρουν ως ενεργοί πολίτες, συμβάλλοντας στην οικοδόμηση ενός πιο δίκαιου και συμπονετικού κόσμου.

Γλωσσάρι

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Αγία Γραφή:** Παλαιά και Καινή Διαθήκη. Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, 2003.
- Ίωάννου Δαμασκηνού.** *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*. Μτφρ. Ν. Ματσούκα, Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά, 1998.
- Μάξιμος Ομολογητής.** *Μυσταγωγία* (μτφρ. Ι. Σκαλής), Ζ'. Πῶς ὁ κόσμος λέγεται ἄνθρωπος καὶ πῶς ὁ ἄνθρωπος κόσμος, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας.
- Sacrorum conciliorum nova et amplissima collection (MANSI).** Mansi, Joannes Dominicus (ed.), Vol. 19, Venetia: Antonius Zatta, 1759-74.
- Patrologiae Graecae Cursus Completus (PG),** Jacques-Paul Migne (ed.), Vol. 81, Paris: Imprimerie Catholique, 1856-61.
- Suidae Lexicon, Graece & Latina,** Tribus voluminis (Vol. 3), Cantabrigiae: Typis Academicis, 1705.
- Γαλιγαλίδου, Κ.** *Δικαιοσύνη θεία και ανθρώπινη κατά το Μέγα Βασίλειο*, (διδ. διατριβή), Θεσσαλονίκη, 2008.
- Γεωργιάδης, Κωνσταντίνος.** *Πηγές και Θεολογία τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου* (Διδ. Διατριβή). Θεσσαλονίκη: Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας ΑΠΘ, 2011.
- Γεωργιάδης, Κωνσταντίνος.** «Τὸ φιλοσοφικὸ καὶ θεολογικὸ ὑπόβαθρο τῆς ὀρθόδοξης εἰκονολογίας», *Κόσμος/Cosmos 2* (2013): 165-243.
- Γεωργιάδης, Κωνσταντίνος.** «Θρησκευτικὰ ἢ Θεολογία ὡς «πρώτη φιλοσοφία» στη σύγχρονη Δημόσια Εκπαίδευση,» *Θεολογία 89/2* (2018): 215-79.
- Γεωργιάδης, Κωνσταντίνος.** «Προς μία στενή έννοια του όρου «Πολιτική Θεολογία» κατά τον «έλληνα Λόγο,» *Φιλοσοφείν 21/1* (2020): 7-24.
- Γεωργιάδης, Κωνσταντίνος και Κατσαρού, Κωνσταντίνα (εκδ.).** *Επιστήμη και Ιδεολογία*. 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημολογίας, Philosophia Ancilla/ Concilium 6, Καβάλα: Λογία/Logia, 2022.
- Γκούμα, Όλγα.** «Οικολογία και Θρησκευτική Αγωγή. Μια γόνιμη συνάντηση σε ένα διδακτικό σενάριο για το Μάθημα των Θρησκευτικών, *Νέος Παιδαγωγός 11* (2019): 758-69.
- Γκούμα, Όλγα.** «Η αξιοποίηση προσωπικών ανθρώπινων ιστοριών στη διδασκαλία του Ολοκαυτώματος: ένα διδακτικό σενάριο βασισμένο στην ταινία του Εβραϊκού Ιστορικού Ινστιτούτου Centropa "Ένα βιβλιοπωλείο σε έξι ενότητες: η ιστορία του Σόλων και της Ρενέ Μόλχο"», *Νέος Παιδαγωγός 14* (2019): 613-25.
- Γκούμα, Όλγα.** «Εισαγωγή διδακτικής καινοτομίας για τη διδασκαλία της Τέχνης: Η περίπτωση του VoiceThread», *i-Teacher 23* (2020): 164-73.
- Δεσπότης, Σωτήριος.** *Βίβλος και Παιδαγωγικές Εφαρμογές. Η ιστορική πορεία του Ιησού Χριστού ως μοντέλο ζωής*. Αθήνα: Έννοια 2019.
- Δεσπότης, Σωτήριος.** *Σπουδή στην Παύλεια Θεολογία*. Αθήνα: Έννοια 2017.
- Ζηζιούλας, Ι.** (Μητροπολίτης Περγάμου). «Ο άνθρωπος ως ιερέας της κτίσεως». (Συμβολή στη συζήτηση του οικολογικού προβλήματος). Στο Α. Walker & Κ. Καρράς (επιμ.), *Ζωντανή Ορθοδοξία στον σύγχρονο κόσμο*. (μτφρ. Ι. Ροηλίδης), Αθήνα: Εστία, 2001.
- Καζαντζάκης, Ν.** *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*, Αθήνα: Ελ.Καζαντζάκη, 1954.
- Κατσαρού, Κωνσταντίνα.** *Εκκλησιαστική πίστη και Διαφωτισμός (Μεταπτυχιακή Εργασία)*. Θεσσαλονίκη: Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας ΑΠΘ, 2010.
- Κατσαρού, Κωνσταντίνα.** «*Ελληνική Νομαρχία,-Άνωνύμου του Ἑλληνος*»: στάση αντιεκκλησιαστική ή κριτική στον Κλήρο;». Στο *Ιερωσύνη, Εθνεγερσία, σύγχρονη Ζωή*, Πρακτικά Β' Διεπιστημονικού Συνεδρίου, Αθήνα: Γρηγόρη, 2022, 189- 97.
- MacGrath, A.** *The Twilight of Atheism*, Ebury Press, 2006.
- Μαντζαρίδης, Γ. Ι.** *Ορθόδοξη Θεολογία και Κοινωνική Ζωή*, «Εκκλησία και Κοινωνία», Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά, 1996.
- Μαντζαρίδης, Γ.** «Εκκλησία και Πολιτική», άρθρο από το διαδίκτυο, 27/4/2022.
- Ματσούκα, Νίκου Α.** *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β'*. ΦΘΒ 3, Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά, 2003.
- Ματσούκα, Νίκου Α.** *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Γ'*. ΦΘΒ 3, Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά, 2003.
- Μοναχή Γαβριηλία.** *Η Ασκητική της Αγάπης*. Γερόντισσα Γαβριηλία 1897-1992, Αθήνα: Πορφύρα, 2017.
- Νιζάμης, Κλεάνθης.** «"Οψόμεθα εις το μέλλον..." Υπάρχει θέση για μια ορθόδοξη χριστιανική βιοηθική στο δημόσιο σχολείο του σήμερα;». Στο Αθ. Στογιαννίδης (εκδ.). *Μονόλογος; Επίλογος; Ἡ διάλογος;* Αθήνα: Ακρίτας, 2024.
- Πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ'.** *Ιησούς από Ναζαρέτ. Πρόλογος. Οι αφηγήσεις αναφορικά με την παιδική ηλικία του Ιησού*, Αθήνα: Ψυχογιός (σε συνεργασία με την Ι. Γρηγοράκη), 2013.
- Παπαδόπουλος, Χ.** (πρωτ). *Θαύματα φτιαγμένα από τραύματα*, Αθήνα: Αρμός, 2001.
- Schweitzer, Friedrich, Simojoki, Henrik and Stogiannidis, Athanasios.** "Editorial". Στο *Zeitschrift für Pädagogik und Theologie 71/4* (2019): 363-5. <https://doi.org/10.1515/zpt-2019-0044>.
- Sergei, H.** *Η αγία Μαρία των Παρισίων. Μαρία Σκομπτσόβα - Η ζωή της*. Αθήνα: Ακρίτας, 2021.
- Σταμούλης, Χ. Α.** *Φύση και Αγάπη. Και άλλα μελετήματα*, «Η Εφαρμογή του Τριαδικού σχήματος στο διάλογο των Χριστιανικών Εκκλησιών της Οικουμένης», Θεσσαλονίκη: Το Παλίμψηστον, 1999.
- Στογιαννίδης, Αθανάσιος.** *Η Διδακτική του Συμβόλου: Προσεγγίσεις στη θεωρία της Διδασκαλίας του Μαθήματος των Θρησκευτικών*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδη, 2017.

Στογιαννίδης, Αθανάσιος (εκδ.). *Μονόλογος; Επίλογος; Ή διάλογος*. Αθήνα: Ακρίτας, 2024.

Stogiannidis, Athanasios. *Leben und Denken. Bildungstheorien zwischen Theosis und Rechtfertigung. Eine Untersuchung zum Verhältnis von Evangelischer und Orthodoxer Religionspädagogik* (Διδ. Διατριβή). Münster: LIT Verlag, 2003.

Stogiannidis, Athanasios, "Eine christlich-pädagogische Konferenz in Philippi/Griechenland: Orthodox – evangelisch – katholisch – Ausgangspunkt für eine ökumenische Perspektive für die Religionspädagogik in Europa?", *Zeitschrift für Pädagogik und Theologie* 70/1 (2018): 95-100. <https://doi.org/10.1515/zpt-2018-0009>.

Stogiannidis, Athanasios. "Überlegungen zur Konzeption eines kontextualisierenden positionellen Religionsunterrichts in ökumenischer Perspektive". Στο Schambeck, M., Simojoki, H., and Stogiannidis, A. (Hg.). *Auf dem Weg zu einer ökumenischen Religionsdidaktik. Grundlegungen im europäischen Kontext*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2019, 70-83.

Stogiannidis, Athanasios. "Knowledge transfer and validity claims in religious education: The Greek academic context". Στο Schweitzer, F. / Schreiner, P. (eds.). *International Knowledge Transfer in Religious Education*. Münster: Waxmann, 2020, 183-96.

Stogiannidis, Athanasios. "Orthodoxe Religionspädagogik als eine eigenständige wissenschaftliche Disziplin. Auf den Spuren ihrer wissenschaftstheoretischen geschichtlichen Anfänge". Στο: *Zeitschrift für Pädagogik und Theologie* 71/4 (2019): 401-14. <https://doi.org/10.1515/zpt-2019-0048>.

Υφαντής, Π. *Μάχη Καταλλαγής. Άνθρωπος, Θεάνθρωπος, Συνάνθρωπος στις Αρένες της Θέωσης*. Αθήνα: Αρμός (από το οπισθόφυλλο του βιβλίου), 2018.

Πηγές εικόνων

1ο ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ

Βέρνερ Χάιζενμπεργκ. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [Bundesarchiv, Bild 183-R57262 / Unknown authorUnknown author / CC-BY-SA 3.0, CC BY-SA 3.0 DE](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild183-R57262_Unknown_authorUnknown_author_CC-BY-SA_3.0_CC_BY-SA_3.0_DE), via Wikimedia Commons. URL: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild183-R57262_Unknown_authorUnknown_author_CC-BY-SA_3.0_CC_BY-SA_3.0_DE](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild183-R57262_Werner_Heisenberg.jpg)

Ο Μωυσής μπροστά στη φλεγόμενη βάτο. Μονή Αγίας Αικατερίνης Σινά

Μοναστήρι Αγίας Αικατερίνης, όρος Σινά. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [Gerd Eichmann, CC BY-SA 4.0](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sinai-Katharinenkloster-58-Brombeerhecke_als_Dornbusch-2009-gje.jpg), via Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sinai-Katharinenkloster-58-Brombeerhecke_als_Dornbusch-2009-gje.jpg

Το ιερό τετραγράμματο. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [EK](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:YHWH_Goya.jpg), CC BY-SA 4.0, μέσω Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:YHWH_Goya.jpg

Simon Ushakov (1658), Λαύρα Αγίας Τριάδος & Αγίου Σεργίου, Μόσχα. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ushakov_Nerukotvorniy.jpg

Η μεταμόρφωση του Χριστού, Μουσείο Μπενάκη. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Transfiguration_-_Google_Art_Project_\(715792\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Transfiguration_-_Google_Art_Project_(715792).jpg)

Η Βάπτισμα του Χριστού. Τοιχογραφία στον Ιερό Ναό Παναγίας Σκριπούς Ορχομενού. Διάθεση φωτογραφίας Ιερά Μητρόπολης Θηβών, Λεβαδειάς και Αυλίδος

Η φιλοξενία του Ιησού από τη Μάρθα και τη Μαρία

Θεοφάνια στη Θεσσαλονίκη. Διάθεση φωτογραφίας Thes.gr: https://www.newsit.gr/wp-content/uploads/2022/01/theofaneia_thessaloniki_0601-2.jpg

Χρονοδιάγραμμα ζωής σύμπαντος. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:CMB_Timeline300_no_WMAP.jpg

Αββάς Μακάριος ο Αιγύτιος. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Saint_Macarius_the_Egyptian.jpg

Duccio di Buoninsegna, Η «Αρχιερατική προσευχή» του Χριστού με τους εναπομείναντες έντεκα Μαθητές, Maesta of Duccio, 1308 - 1311. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Christ_Taking_Leave_of_the_Apostles.jpg

Ο πύργος της Βαβέλ. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pieter_Bruegel_the_Elder_-_The_Tower_of_Babel_\(Vienna\)_-Google_Art_Project_-_edited.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pieter_Bruegel_the_Elder_-_The_Tower_of_Babel_(Vienna)_-Google_Art_Project_-_edited.jpg)

Γκουστάβ Ντορέ (1855), Η πάλη του Ιακώβ. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jacob-angel.jpg>

Ευγένιος Ντελακρουά, Η πάλη του Ιακώβ με τον Άγγελο. Αποθετήριο πολυμέσων Wikiart: <https://www.wikiart.org/en/eugene-delacroix/jacob-s-fight-with-the-angel-1861>

Andrea Mantegna, Η αγωνία στον κήπο της Γεθσημανή, 1455-1456. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Andrea_Mantegna_-_Agony_in_the_Garden_-_WGA13946.jpg

Η αγωνία του Ιησού στον κήπο της Γεθσημανή. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Christ_in_Gethsemane.jpg

Θέμις: Θεά της Δικαιοσύνης, Σχολή του Marcello Bacciarelli, Πολωνία. Αποθετήριο πολυμέσων Artvee: <https://artvee.com/dl/allegory-of-justice-themis#00>

Carl Bloch, Η Επί του Όρους Ομιλία, 1877. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bloch-SermonOnTheMount.jpg>

Η Σταύρωση Ιωάννης Μόσκος «ΠΟΙΗΜΑ ΙΩ[ΑΝΝΟΥ] ΜΟΣΚΟΥ ΑΨΙΑ΄, Μνήστι μου Κύριε εν τη Βασιλεία σου». Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Crucifixion_by_I.Moskos_\(1711\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Crucifixion_by_I.Moskos_(1711).jpg)

2ο ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ

Η επέκταση του σύμπαντος μετά το Big Bang. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:CMB_Timeline300_no_WMAP.jpg

Μιχαήλ Άγγελος, Η δημιουργία του Αδάμ, Βατικανό/Capella Sistina. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Michelangelo_-_Creation_of_Adam_\(cropped\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Michelangelo_-_Creation_of_Adam_(cropped).jpg)

Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός, Άγιον Όρος, αρχές 14ου αιώνα. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ioann_Damaskin_ikona.jpg

Η δημιουργία του κόσμου. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Leben_Sch%C3%B6pfung_oder_Evolution%3F.jpg

Η δημιουργία του Ήλιου, της Σελήνης και των Πλανητών. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Michelangelo_Buonarroti_018.jpg

Ο Θεός Γεωμέτρης μικρογραφία (μεσαιωνικού) χειρογράφου της Βίβλου. 13ος αι. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:God_the_Geometer.jpg

Το δέντρο του Δαρβίνου. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Darwin_Tree_1837.png

Η Σχολή των Αθηνών. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%22The_School_of_Athens%22_by_Raffaello_Sanzio_da_Urbino.jpg

Φωτογραφία των Ρόμπερτ Μίλικαν, Ζωρζ Λεμαίτρ και Άλμπερτ Αϊνστάιν. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:MillikanLemaitreEinstein.jpg>

Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς αρχ. Θεσσαλονίκης (1296- 1359). Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gregor_Palamas_by_North_Greece_anonym_\(15th_c.,_Pushkin_museum\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gregor_Palamas_by_North_Greece_anonym_(15th_c.,_Pushkin_museum).jpg)

Βυζαντινό ψηφιδωτό της Δημιουργίας του Αδάμ, (Καθεδρικός Ναός Μονρεάλε). Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Monreale_creation_Adam.jpg

Η δημιουργία της Εύας, Santa Maria Nuova, Monreale. Ψηφιδωτό. Σικελία. 12ος αι. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Monreale_creation_Adam.jpg

Σταμάτης Σκλήρης, Αγία Μαρία του Παρισιού (Σκομποτσόβα), ακρυλικό σε καμβά, 2021.

Johann Wenzel Peter. Ο Αδάμ και η Εύα στον Επίγειο Παράδεισο. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: Johann Wenzel Peter , CC BY 2.0 , μέσω Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lucas_Cranach_the_Elder_-_The_Garden_of_Eden_-_Google_Art_Project.jpg

L. Maitani (πιθ. Καλλ/χνης) Η δημιουργία της Εύας Καθεδρικός Ναός Orvieto. Ουμήρια. Ιταλία. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [Lorenzo Maitani Georges Jansoone \(JoJan\), CC BY-SA 3.0](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Orvieto060.jpg), via Wikimedia Commons. URL: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Orvieto060.jpg>

Αδάμ και Εύα, Θεόδωρος Πουλάκης. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Theodore_Poulakis_Adam_and_Eve.png

Η εις Άδου κάθοδος. Μονή της χώρας, Κωνσταντινούπολη. 14ος αι. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Chora_Anastasis1.jpg

Lucas Cranach the Elder, Ο Κήπος της Εδέμ. Πινακοθήκη της Δρέσδης. 1530. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lucas_Cranach_the_Elder_-_The_Garden_of_Eden_-_Google_Art_Project.jpg

William Blake. Ο Θεός καταδικάζει τον Αδάμ. Εθνική Πινακοθήκη Λονδίνου. 1795. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:God_judging_adam_blake_1795.jpg

Διαφήμιση του 1916 για το κάπνισμα. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cigar_ad_yes_lm_a_doctor.jpg

Kerstin Langenberger, Το λιώσιμο των πάγων στην Αρκτική, 16/09/2015. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [Kerstin Langenberger, CC BY-SA 4.0](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Polar-bear-MAIN2.jpg), via Wikimedia Commons. URL: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Polar-bear-MAIN2.jpg>

Cameron Strandberg, Πυρκαγιά, 02/06/2009. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [Cameron Strandberg from Rocky Mountain House, Alberta, Canada, CC BY 2.0](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fire-Forest.jpg), via Wikimedia Commons. URL: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fire-Forest.jpg>

Igor Golubenkov, Οικολογική καταστροφή από πετρελαιοκηλίδα, 12/11/2007. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [Photos by Igor GOLUBENKOV \(NGO: Saving Taman\), CC BY 2.0](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Oiled_Black_Bird.jpg), via Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Oiled_Black_Bird.jpg

Andrew Madekin. Ο Όσιος Σεραφείμ του Σάρωφ και η αρκούδα. 1995. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [Andrew Madekin, CC BY-SA 4.0](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Andrew_Madekin_Tapestry_%22Seraphim_of_Sarov_and_bear%22_130_x_200_cm,_1995.JPG), via Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Andrew_Madekin_Tapestry_%22Seraphim_of_Sarov_and_bear%22_130_x_200_cm,_1995.JPG

Εικόνα του Αγίου Γεράσιμου του Ιορδανίτη. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%D0%98%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%B0_%D0%98%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE.jpg

Η δημιουργία της Εύας, ψηφιδωτό στο Monreale. Ιταλία. 12ος αι. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Monreale_creation_Eva.jpg

Μιχαήλ Άγγελος. Η δημιουργία της Εύας. 16ος αι. (περ. 1508- 1512). Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://eo.wikipedia.org/wiki/Historio_de_la_virino_en_kristanismo

3ο ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ

Ο Χριστός συναντά τον Ιωάννη τον Βαπτιστή, Μικρογραφία, 15ος αι. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jesus_meets_John_the_Baptist.jpg

Η Τελευταία Κρίση, ζωγραφισμένο στο εξωτερικό του ναού του Αγίου Γεωργίου. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [Adam Jones Adam63, CC BY-SA 3.0, via Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Voronet_Monastery_-_Romania.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adam_Jones_Adam63,_CC_BY-SA_3.0,_via_Wikimedia_Commons._URL:_https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Voronet_Monastery_-_Romania.jpg)

Όσιος Αρσένιος ο Καππαδόκης (+1924). Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arsenios_the_Cappadocian_\(%E2%80%A01924\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arsenios_the_Cappadocian_(%E2%80%A01924).jpg)

Mac Raboy, Americas Greatest Comics 3, Fawcett Comics, Μάιος 1942. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:AmericasGreatest3.png>

Ευστάθιος Καρούσος, Ο Ευαγγελισμός, 1789. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [Efstathios Karousos, CC BY-SA 4.0, via Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Efstathios_Karousos_Annunciation.png](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Efstathios_Karousos,_CC_BY-SA_4.0,_via_Wikimedia_Commons._URL:_https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Efstathios_Karousos_Annunciation.png)

Θεοτόκος Βρεφοκρατούσα Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Apse_mosaic_Hagia_Sophia_Virgin_and_Child.jpg

Οι Άγιοι Πάντες, Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:All_saints_\(mount_Athos,_17_c.\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:All_saints_(mount_Athos,_17_c.).jpg)

Kandinsky - Allerheiligen I. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kandinsky_-_Allerheiligen_I,_1911.jpg

Λιονέλ Μέσσι. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia:

[Tasnim News Agency, CC BY 4.0, via Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lionel-Messi_Argentina-2022-FIFA-World-Cup_\(cropped\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tasnim_News_Agency,_CC_BY_4.0,_via_Wikimedia_Commons._URL:_https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lionel-Messi_Argentina-2022-FIFA-World-Cup_(cropped).jpg)

John Lennon. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:John_Lennon%27s_Les_Paul_Jr..jpg

Άγιος Λουκάς. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Voino-yasenetsky-zarbarak-doska-3141_cropped.jpg

Το καμπαναριό της Αγίας Φωτεινής στη Σμύρνη. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:St.fotini.smyrna.bell.jpg>

Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%CE%91%CE%B3_%CE%A7%CF%81%CF%85%CF%83%CF%8C%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CF%82_%CE%A3%CE%BC%CF%8D%CF%81%CE%BD%CE%B7%CF%82.jpg

Διονύσιος Τσόκος, Ιωάννης Καποδίστριας, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kapodistriass2.jpg>

Διονύσιος Τσόκος, Η δολοφονία του Καποδίστρια. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tsokos-dolofonia-Kapodistria.JPG>

Άγιος Αχμέτ. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [Anonymous, CC BY-SA 4.0, via Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Agios-ahmet.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Agios-ahmet.jpg)

Τούρκοι στριατιώτες οδηγούν χριστιανούς Αρμένιους σε εκτέλεση. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Marcharmenians.jpg>

Ελληνορθόδοξοι ιερείς βλέπουν το σφαγιασμένο ποίμνιό τους. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Armeniagen6a.jpg>

4ο ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ

Madonna το 1987. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Madonna_in_concert_wearing_fishnets_1987_colorized_\(cropped\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Madonna_in_concert_wearing_fishnets_1987_colorized_(cropped).jpg)

Ο προφήτης Ησαΐας. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Psautier_de_Paris_435v.jpg
Βασιλιάς Δαβίδ, μικρογραφία χειρογράφου, 10ος αι. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paris_psautier_gr139_fol4v.jpg

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος - El Greco. Ο Χριστός κουβαλάει το σταυρό. 1578. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:El_Greco_-_Christ_Carrying_the_Cross_-_Google_Art_Project.jpg

Ευαγγελισμός. Ιερά Μονή Αγίας Αικατερίνης Σινά. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Annunciation_Icon_Sinai_12th_century.jpg

Leonardo da Vinci. Ο Ευαγγελισμός, 1472. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [Leonardo da Vinci, The Annunciation, 1472, CC BY-SA 4.0, via Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Leonardo_da_Vinci,_The_Annunciation.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Leonardo_da_Vinci,_The_Annunciation.jpg)

[CC BY-SA 4.0](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Annunciation_(Leonardo)_ (cropped).jpg), via Wikimedia Commons. URL: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Annunciation_\(Leonardo\)_ \(cropped\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Annunciation_(Leonardo)_ (cropped).jpg)

Antonio Balestra. Η προσκύνηση των Ποιμένων. 1707. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adoration_of_the_Shepherds_1707.jpg

Γεώργιος Καστροφύλακας. Η προσκύνηση των Μάγων. 1746. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%9A%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CF%8D%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CF%82_-_%CE%97_%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%BA%CF%8D%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%9C%CE%AC%CE%B3%CF%89%CE%BD_5205.jpg

Γιώργος Κόρδης. Η γέννηση του Χριστού

T'oros Roslin, Η Βάπτιση του Χριστού, μικρογραφία Walters Manuscript (f23r), 1262. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:T%27oros_Roslin_Gospels_The_Baptism_of_Christ_Walters_Manuscript_W.539_fol._23r.jpg

Οι πειρασμοί του Χριστού. Βασιλική Αγίου Μάρκου. Βενετία. 12ος αι. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Temptations_of_Christ_\(San_Marco\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Temptations_of_Christ_(San_Marco).jpg)

Ο Χριστός στο Όρος των Ελαιών. Εθνική Πινακοθήκη Σκωτίας. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Italian_\(Lombard\)_School_-_Christ_on_the_Mount_of_Olives_-_NG_60_-_National_Galleries_of_Scotland.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Italian_(Lombard)_School_-_Christ_on_the_Mount_of_Olives_-_NG_60_-_National_Galleries_of_Scotland.jpg)

Vasily Surikov, Δ΄ Οικουμενική Σύνοδος Χαλκηδόνας. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fourth_ecumenical_council_of_chalcedon_-_1876.jpg

Πόπλιος Κορνήλιος Τάτικος. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wien-Parlament-Tacitus.jpg>

Φλάβιος Ιώσηπος. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Josephusbust.jpg>

Κου Κλουξ Κλαν. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ku_Klux_Klan_ceremony_in_London,_Ontario.jpg

Gregorio Lazzarini, Υπαπαντή του Χριστού, 1700. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:\(Venice\)_Presentation_of_Jesus_in_the_Temple_Gregorio_Lazzarini_-_Gallerie_Accademia.jpg](https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:(Venice)_Presentation_of_Jesus_in_the_Temple_Gregorio_Lazzarini_-_Gallerie_Accademia.jpg)

Ευγένιος Ντελακρουά, Ο Καλός Σαμαρίτης. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Good_Samaritan_\(Delacroix_1849\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Good_Samaritan_(Delacroix_1849).jpg)

Carl Bloch, Θεραπεία τυφλού. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Healing_of_the_Blind_Man_by_Jesus_Christ.jpg

Alexander Mikhalchyk, Ο Πύργος της Βαβέλ. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Tower_of_Babel_Alexander_Mikhalchyk.jpg

Χριστός η Άμπελος. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Christ_the_True_Vine_icon_\(Athens,_16th_century\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Christ_the_True_Vine_icon_(Athens,_16th_century).jpg)

Segna di Bonaventura, Η Σταύρωση. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Crucifixion_MET_DT3001.jpg

Thomas Caravaggio, η ψηλάφηση του Απόστολου Θωμά. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Incredulity_of_Saint_Thomas_by_Caravaggio.jpg

Η Εις Άδου Κάθοδος τέλη 16ου αιώνα, 42,5x48,5εκ. Μάρκος Μπαθάς (1498-1578). Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [commons.wikimedia.org/wiki/File:Harrowing_of_hell_by_M.Bathas_\(16th_c.\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Harrowing_of_hell_by_M.Bathas_(16th_c.).jpg)

Η Λαμπρή. Διάθεση υλικού π. Σταμάτης Σκλήρης.

Ιερό Μανδήλιο. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Holy_Mandylion_\(Yaroslavl,_13th_c.,_GTG\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Holy_Mandylion_(Yaroslavl,_13th_c.,_GTG).jpg)

Παναγιά η Γλυκοφιλούσα. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Theotokos_Glykofilousa_\(16th_century;_%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B0_%D0%A3%D0%BC%D0%B8%D1%99%D0%B5%D1%9A%D0%B0\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Theotokos_Glykofilousa_(16th_century;_%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B0_%D0%A3%D0%BC%D0%B8%D1%99%D0%B5%D1%9A%D0%B0).jpg)

Sandro Botticelli, Ο Χριστός αναστημένος. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Botticelli_Detroit_90.jpg?uselang=el

Frantisek Doubek. Η Παναγιά κρατάει τον Χριστό. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: <https://mdl.artvee.com/sftb/305417rg.jpg>

Μιχαήλ Άγγελος, Αποκαθήλωση, Βασιλική Αγίου Πέτρου. Creative Commons άδειες και αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Michelangelo%27s_Pieta_5450_croprncleaned_edit.jpg

Καθεδρικός Ναός Χριστού Σωτήρος (Μόσχα). Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cathedral_of_Christ_the_Saviour_\(Moscow\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cathedral_of_Christ_the_Saviour_(Moscow).jpg)

Paul Gauguin. Ο κίτρινος Χριστός. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Yellow_Christ,_Paul_Gauguin.jpg?uselang=el

Ο Απόστολος Παύλος γράφει μία από τις Επιστολές του, χειρόγραφο 9ου αι., Αββαείο Saint Gall, Ελβετία. Αποθετήριο πολυμέσων Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paulus_St_Gallen.jpg

